การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศกับสังคมและวัฒนธรรมของซาไก :กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ซาไกกลุ่มเหนือคลองตง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

โดย

นางสาวอาภรณ์ อุกฤษณ์

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย

จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ

ประจำปีงบประมาณ 2536

THE STUDY OF THE RELATIONS BETWEEN THE CONTINUITY AND THE CHANGES OF ECOSYSTEM AND THE SOCIAL AND CULTURAL LIFT OF THE ETHNIC GROUP OF THE SAKAI

: THE CASE STUDY IN BAN NUA - KLONG - TONG, PA - LIAN DISTRICT ,TRANG PROVINCE, THAILAND

BY

MISSAPORN UKISANA

THIS RESEARCH IS FINANCIALLY SUPPORTED

BY OFFICE OF THE NATIONAL CULTURE COMMISSION

MINISTRY OF EDUCATION

THE FISCAL YEAR 1993

คำอุทิศ

ความดีของงานวิจัยฉบับนี้

ขออุทิศให้

แด่

ดวงวิญญาณที่ไม่มีโอกาสเห็นความสำเร็จของงานวิจัย

นายเชาว์น อุกฤษณ์

บิดาผู้เคยเดินทางไปรับที่เชิงเขาบรรทัด

ในวันที่ข้าพเจ้าเดินทางกลับบ้านครั้งสุดท้าย

นาง

แม่เฒ่าซาไกที่เสียชีวิตหลังจากที่

ผู้วิจัยกลับเข้าเมืองแล้ว

และ

นายอับดุลย์เลาะห์ ตาวัน

ผู้พิมพ์แผนผังเครือญาติให้ก่อนเสียชีวิต

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสืบเนื่อง และการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศกับสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ซาไก ที่อาศัยเร่ร่อนบริเวณเหนือคลองตง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยภาคสนาม โดยเข้าไปพักอาศัยในชุมชนซาไกกลุ่มที่เป็นกรณีศึกษา เป็นเวลา 2 เดือนเศษ และติดตามกลุ่มเข้าไปในแหล่งที่มีการอพยพโยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานชั่วคราวหลายแห่งเพื่อเก็บข้อมูล ตลอดจนศึกษาถึงขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และระบบนิเวศในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เป็นเวลา 3 ปี และเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยเทคนิควิธีทางมานุษยวิทยา โดยสังเกตขณะเข้าร่วมในเหตุการณ์อย่างใกล้ชิด และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

ผลการวิจัยพบว่า วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของซาไกดำเนินไปอย่างผสมกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกับระบบนิเวศตามธรรมชาติ แต่บุคคลภายนอก ซึ่งมีวัฒนธรรมต่างออกไป เข้าไปทำสงครามกับป่า เข้าไปทำลายป่า ล่าสัตว์ ทำลายต้นน้ำลำธาร ทำให้ระบบนิเวศขาดสมดุลย์

ดังนั้นเพื่อการอยู่รอดของตนเอง ซาไกจำเป็นต้องรับวัฒนธรรมที่แพร่กระจายเข้าไปและเรียนรู้วิธีการปลูกข้าวแบบไร่เลื่อนลอยเพื่อยังชีพ ส่งผลให้การดำรงชีวิตของซาไกต้องปรับเปลี่ยนเข้าสู่รูปแบบสังคมที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมใหม่กับวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งก็คือลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงกระแสการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ที่สัมพันธ์กับระบบนิเวศอย่างชัดเจน เป็นต้นว่า การทำเกษตรแบบไร่เลื่อนลอย และรับจ้างแรงงานเป็นครั้งคราวควบคู่กับการเก็บของป่าล่าสัตว์ การตั้งถิ่นฐานค่อนข้างถาวรโดยอาศัยขนำ (ซาโอ๊ะ) หรือกระท่อมเล็กๆ ควบคู่กับการดำเนินชีวิตแบบเร่ร่อนอาศัยทับ (ฮะยะ) สำหรับพักอาศัยชั่วคราว การซื้อขายสินค้าด้วยระบบเงินตรายังคงควบคู่กับการใช้ระบบแลกเปลี่ยนสินค้าแบบต่างระดับ การใช้ยาแผนปัจจุบันรักษาโรคบางชนิดควบคู่กับการใช้ยาสมุนไพร การนุ่งกางเกงยีนส์ นุ่งผ้าปาเต๊ะลายสีแดง แทนการ

นุ่งเปลือกไม้ และการรับจ้างคนบ้านเลื่อยไม้ ขณะที่ยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษที่สิงสถิตตามต้นไม้และทรัพยากรทั่วไป ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากปัญหาช่องว่างทางวัฒนธรรมมีมากจนไม่สามารถปรับตัวได้ การเปลี่ยนแปลงบางอย่างจึงย้อนกลับไปสู่รูปแบบดั้งเดิม ดังเช่นการที่ชาไกเลิกทำไร่เลื่อนลอยหวนกลับไปใช้ชีวิตแบบเร่ร่อน เก็บของป่าล่าสัตว์ บนเทือกเขาบรรทัดอีกครั้งหนึ่ง

ABSTRACT

The objective of this research was to study the relationship between the continuity and the changes of the ecology, society, and culture of the ethnic group of the Sakai, who wander in the region of Ban Nua - Klong - Tong, Pa - lian District, Trang Province.

The researcher completed the field reseach by living with the case study group of the Sakai for a period of 2 months, and following them from one place to another as is their normadic lifestyle. During this time the researcher was able to gather data and study the process by which the social, cultural, and ecological changes continuously took place within the community in 3 year 's time. Pertinent data was obtained by utilizing an anthropological approach, which included participante observation, and by informal interviews.

The results of the research showed that the old lifestyle of the Sakai remains in harmony with the natural ecology. But, unfortunately Past and current intrusions by outsiders of different cultures are creating disharmony - with the introduction of hunting, tree falling, and agriculture, having devastating effects upon the jungle and natural waterways thus creating wholesale ecological imbalance.

For the sake of their own survival, the Sakai had to adapt to the new culture being forced upon them, and to learn slash-and-burn cultivation. The integration of the new culture has been causing a breakdown of the old ways, clearly reflected in the social and cultural aspects and changes in relation to the ecological enviroment. The cross cultural chaos is becoming evident. For example, these nomadic hunters and gatherers

living in groups of simple temporary huts (called the " ha - ya ") or the more permanent ones (called the "sa - oh "), are now practicing slash-and - burn cultivation, and working as temporary labourers. In the past they only adorned themselves with bark or leaves, they can now be seen wearing red-striped sarongs and blue jeans. Their traditional barter system has been giving way to the lure of cash that can be made by temporary labouring of falling trees. This work is done even though every tree's spirit is considered sacred to them. Traditional herbal medicines are still being used while they are also making use of modern synthetic remedies.

However, because of the enormity of the cultural gap some of their changes could cause them back toward to their primitive lifestyle, such as : stopping the environmentally destructive slash - and - burn cultivation, turning their backs on civilization and returning to the Bantad Mountain Range and live their traditional normadic lifestyle of hunting and gathering.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้ ได้แก่

ศ. ดร.สุรินทร์ ภู่ขจร ผู้ให้โอกาสผู้วิจัยเข้าร่วมในโครงการศึกษาชาติพันธุ์วิทยาทางโบราณคดีชนกลุ่มน้อยเผ่าซาไก จังหวัดตรัง ในฐานะนักมานุษยวิทยา อันเป็นการจุดประกายให้งานวิจัยฉบับนี้เริ่มต้นขึ้นในเวลาต่อมา

คุณจิรวดี อ่อนวงศ์ คุณวราภรณ์ บุญรักษ์ คุณรัศมี มะห์มูดีย์ คุณสิขเรศ ศิริไพบูลย์ และคุณประคอง เอี่ยมศิริ (นศ.มหาวิทยาลัยศิลปากร) ทีมงานผู้ร่วมชะตากรรมบนเทือกเขาบรรทัด

ขอขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับคุณสิขเรศ ศิริไพบูลย์ ที่อนุเคราะห์ภาพลายเส้น อาจารย์วรนุช ตันสกุล ผู้ช่วยเขียนบทคัดย่อภาคภาษาอังกฤษ และคุณประคอง เอี่ยมศิริ ผู้ช่วยวิจัยที่กรุณาอนุเคราะห์ด้านการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารบางส่วน รวบรวมลักษณะทางชาติพันธุ์ของซาไก จัดทำแผนที่ ภาพประกอบ ตลอดจนติดตามผลและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ที่ขาดไม่ได้คือ อาจารย์กลิ่น คงเหมือนเพชร ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์ และคุณพ่อคุณแม่ผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จในครั้งนี้ ตลอดจนซาไกบนเทือกเขาบรรทัดทุกคน โดยเฉพาะซาไกกลุ่มเฒ่าสังข์ ตลอดจนนายดำ ปักษี นายวิเชียร ปักษี นางโฉม ปักษี และนายคะนอง ปักษี ซึ่งเป็นครอบครัวที่ให้ความอนุเคราะห์ที่พัก ดูแล ประสานงานและให้ความสะดวกในทุกๆด้านตลอดเวลาที่ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูล

ท้ายที่สุดบุคคลสำคัญที่ช่วยให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จเป็นรูปเล่มที่สมบูรณ์ได้ คือ อาจารย์ศรีบังอร สุวรรณพานิช เพื่อนร่วมงานผู้มีความมุ่งมั่นและอดทน เป็นเวลาแรมปีในการพิมพ์งานวิจัยฉบับนี้ จนสำเร็จด้วยดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ฆ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract)	จ
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญเรื่อง	ซ
สารบัญตาราง	ฐ
สารบัญแผนที่	ฑ
สารบัญแผนภูมิ	ฒ
สารบัญแผนผัง	ณ
สารบัญแผนผังเครือญาติ (ภาคผนวก ก.)	ณ
สารบัญภาพประกอบ (ภาคผนวก ข)	ต
สารบัญภาพลายเส้น (ภาาคผนวก ค)	ท
บทนำ	
ความเป็นมาของปัญหาที่ทำวิจัย	1
วัตถุประสงค์ในการทำวิจัย	3
ความสำคัญของปัญหาที่ทำการวิจัย	3
ขอบเขตการวิจัย	3
วิธีดำเนินการวิจัย	4
ข้อจำกัดของการวิจัย	5
เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	8

บทที่		หน้า
1	สภาพชุมชน ประชากร ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	
	การอพยพโยกย้าย และการตั้งถิ่นฐาน	12
	สภาพทั่วไป	
	ที่ตั้ง และการแบ่งเขตการปกครอง	12
	อาณาเขตติดต่อ	12
	ลักษณะภูมิประเทศ	13
	ลักษณะภูมิอากาศ	13
	ประชากร	14
	ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	17
	ประวัติชุมชน	17
	การอพยพโยกย้ายและการตั้งถิ่นฐาน	20
	สาเหตุของการอพยพโยกย้าย	21
	สัญลักษณ์การเดินป่า	22
	การเลือกทำเลที่ตั้งทับและการพักอาศัย	23
	อาณาบริเวณที่ชาไกกลุ่มเหนือคลองตงตั้งถิ่นฐาน	25
2	ตำนาน ชาติพันธุ์ และภาษาชาไก	
	ตำนานกำเนิดมนุษย์และกลุ่มชนชาไก	29
	ลักษณะทางชาติพันธุ์ของชาไก	31
	ภาษาชาไก (ภาษากันซิว)	37

บทที่		หน้า
3	ระบบโครงสร้างและการจัดระเบียบทางสังคม	
	ครอบครัว เครือญาติและการจัดระเบียบทางสังคม	45
	การเกี้ยวพาราสี	46
	การแต่งงาน	47
	การตั้งถิ่นฐานหลังการแต่งงาน	48
	รูปแบบครอบครัว	48
	ครัวเรือน ครอบครัวและเครือญาติ	48
	คำเรียกญาติ กับบทบาทและสถานภาพทางสังคม	52
	สรุปความสำคัญของระบบครอบครัวเครือญาติกับ	
	การจัดระเบียบทางสังคมของชาไก	56
4	ระบบความเชื่อ ค่านิยม และพิธีกรรมต่างๆ	60
	ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ	60
	ความเชื่อเรื่องความฝัน	63
	ค่านิยมทางวัฒนธรรม	63
	ค่านิยมทั่วไปในชีวิตประจำวัน	64
	ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำมาหากิน	64
	ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต	65
5	ระบบเศรษฐกิจกับการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศ	71
	อาหารกับการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศ	71
	พืชที่ใช้เป็นอาหารและเทคนิควิธีการเก็บหา	71
	พืชเศรษฐกิจ และเทคนิควิธีการเก็บหาหรือผลิต	73

บทที่ หน้า

สัตว์ที่ใช้เป็นอาหาร เทคนิควิธีการทำเครื่องมือ
และการล่าสัตว์ 76
การแบ่งปันอาหาร การปรุงอาหาร และอุปกรณ์เครื่องใช้ 82
ระบบการแลกเปลี่ยนสินค้า 84
เศรษฐกิจกับการเรียนรู้ การสืบทอดและการแบ่งแรงงาน 86
ที่พักอาศัยกับการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศ 88
ยารักษาโรคกับการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศ 90
เครื่องนุ่งห่มกับการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศ 96

6 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลง
ทางสังคมและวัฒนธรรมของชาไกกับระบบนิเวศ 97
การสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างและ
การจัดระเบียบทางสังคมที่สัมพันนนธ์กับระบบนิเวศ 99
ครอบครัว เครือญาติ และการจัดระเบียบทางสังคม 99
ครัวเรือนและการตั้งถิ่นฐาน 100
การเลือกตั้งถิ่นฐานและความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์
ชาไกปัจจุบัน 101
การสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของระบบความเชื่อ
พิธีกรรมและค่านิยมต่างๆที่สัมพันธ์กับระบบนิเวศ 103
การสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและระบบ
เทคนิควิทยาที่สัมพันธ์กับนะบบนิเวศ 107

บทที่		หน้า
	การหวนกลับไปใช้วิถีชีวิตแบบเร่ร่อนกับปัญหาและการปรับตัว	113
	ข้อค้นพบที่น่าสนใจ	118
7	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	120
	บรรณานุกรม	129
	ข้อมูลบุคคล	134
	ภาคผนวก	
	ภาคผนวก ก	
	แผนผังเครือญาติ ที่ 2 - 14	135
	คำอธิบาย	148
	ภาคผนวก ข	
	ภาพประกอบที่ 1 - 21	152
	ภาคผนวก ค	
	ภาพลายเส้นที่ 1 - 12	163

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 : ตารางแสดงจำนวนประชากรของชาไกกลุ่มที่อยู่ในสายตระกูลเดียวกันกับกลุ่มเหนือคลองตง 15

ตารางที่ 2 : ตารางแสดงความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์บนคาบสมุทรมาลายู 33

ตารางที่ 3 : แสดงคำศัพท์ภาษาชาไก (ภาษากันซิว) และคำแปล 38

ตารางที่ 4 : แสดงคำศัพท์ภาษาชาไก (ภาษากันซิว) ที่เป็นคำยืมจากภาษามาเลย์ 43

ตารางที่ 5 : แสดงคำเรียกญาติภาษาชาไกและคำแปล 52

ตารางที่ 6 : แสดงการเปลี่ยนชื่อหลังการแต่งงานของชาไกกลุ่มเหนือคลองตงและกลุ่มเครือญาติ 55

ตารางที่ 7 : แสดงรายการพืชผักที่ชาไกใช้เป็นอาหารและวิธีปรุง 72

ตารางที่ 8 : แสดงสินค้าที่ชาไกนำเข้าจากสังคมภายนอก 85

ตารางที่ 9 : แสดงกิจกรรมการผลิตทางเศรษฐกิจในรอบปี 86

ตารางที่ 10 : แสดงการแบ่งแรงงานของชาไก 87

ตารางที่ 11 : แสดงชนิดของพืชที่ใช้เป็นยาและสรรพคุณ 91

ตารางที่ 12 : แสดงชนิดของตัวยาที่ได้จากสัตว์ป่า 94

สารบัญแผนที่

		หน้า
แผนที่ที่ 1	แสดงที่ตั้งจังหวัดตรัง พัทลุง สตูลและสงขลา ซึ่งมีแนวเทือกเขาบรรทัดเป็นเส้นกั้นพรมแดน	10
แผนที่ที่ 2	แสดงที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อของอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง และตำแหน่งที่พักอาศัยของซาไก	11
แผนที่ที่ 3	แสดงอาณาบริเวณที่ซาไกกลุ่มเหนือคลองตงเร่ร่อนพักอาศัย	24
แผนที่ที่4	แสดงถิ่นที่อยู่ของกลุ่มนิกริโต (ซาไก) ซึ่งจำแนกออกเป็นหลายกลุ่มรวมไปถึงกลุ่มชนพื้นเมืองดั้งเดิมอื่นที่อาศัยอยู่ในมาเลเซียและมีการติดต่อกับกลุ่มชนในภาคใต้ของไทย	34

สารบัญแผนภูมิ

		หน้า
แผนภูมิ	แสดงองค์ประกอบของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ซาไก กับ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ	96

สารบัญแผนผัง

แผนผังที่		หน้า
1	แสดงโครงสร้างทางสังคมของชาไทกลุ่มเหนือคลองตง	45
2	แสดงตำแหน่งการตั้งทับของชาไทกลุ่มเหนือคลองตง	49
แผนผังเครือญาติที่		
1	แสดงคำเรียกญาติของชาไทกลุ่มเหนือคลองตง และกลุ่มที่อยู่ในสายตระกูลเดียวกัน	51
2	แสดงความสัมพันธ์ของชาไทกลุ่ม 3 ตระกูลหลัก	135
3	แสดงความสัมพันธ์ของชาไทในกลุ่มสายตระกูลเดียวกัน (ตระกูลที่ 1 และ 2)	136
4	แสดงความสัมพันธ์ของชาไทในกลุ่มมสายตระกูลเดียวกัน (ตระกูลที่ 2 และ 3)	137
5	แสดงความสัมพันธ์ของชาไทกลุ่มสายตระกูลเดียวกัน (ตระกูลที่ 1 และ 3)	138
6	แสดงความสัมพันธ์ของชาไทกลุ่มเหนือคลองตง	139
7	แสดงความสัมพันธ์ของชาไทกลุ่มคลองลิพัง	140
8	แสดงความสัมพันธ์ของชาไทกลุ่มเจ้าพะ (ห้วยเม็ง)	141
9	แสดงความสัมพันธ์ของชาไทกลุ่มเขาสอยดาว	142
10	แสดงความสัมพันธ์ของชาไทกลุ่มบ้านในตระ	143
11	แสดงความสัมพันธ์ของชาไทกลุ่มมะนัง 2 กลุ่ม	144
12	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างชาไทกลุ่มเหนือคลองตง กับกลุ่มคลองลิพัง	145

แผนผังเครือญาติที่ หน้า

13 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างชาไกกลุ่มเหนือคลองตง กับกลุ่มสอยดาว 146

14 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างชาไกกลุ่มเหนือคลองตง กับกลุ่มเจ้าพะ 147

สารบัญภาพประกอบ

ภาพที่		หน้า
1	ถ้ำหลายแห่งบนเทือกเขาบรรทัดปรากฏร่องรอยการอยู่อาศัยของซาไก	152
2	การตั้งถิ่นฐานมักจะเลือกบริเวณที่ราบ,หุบเขาและใกล้แหล่งน้ำ	152
3	วิถีการดำเนินชีวิตของซาไก ล้วนพึ่งพาทรัพยากรจากธรรมชาติ ในด้านอาหาร , เครื่องใช้และที่อยู่อาศัย	153
4	สะเดียบ , สอบมุก , เฉอ เป็นของใช้ที่ทำจากเตยและหวายในป่า	153
5	ลักษณะหน้าตาของซาไก ซึ่งจัดเป็นนิกริโตกลุ่มหนึ่ง	154
6	การทำลูกดอกและล่าสัตว์ มักเป็นบทบาทของฝ่ายชาย	154
7	ซาไก เป็นกลุ่มสังคมที่ดำเนินชีวิตด้วยการหาของป่าและล่าสัตว์	155
8	เมื่อล่าสัตว์ได้จะถูกแบ่งแก่ทุกครอบครัวเพื่อนำไปทำอาหาร	155
9	ซาไกสูงอายุมักจะไม่ได้รับความสนใจจากกลุ่ม (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว)	156
10	ภายในทับจะเห็นวิถีชีวิตและการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ	156
11	เฒ่าสัง หัวหน้าซาไกกลุ่มเหนือคลองตงกับสมาชิกที่เป็นเครือญาติของตน	157
12	การดูแลรักษาเด็กจะใช้สมุนไพรจากธรรมชาติและเป็นบทบาทของฝ่ายหญิง	157
13	ของใช้สมัยใหม่ภายในทับซึ่งได้รับแบบอย่างและอิทธิพลจากชาวบ้าน	158
14	การติดต่อพึ่งพาสังคมภายนอกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมซาไก	158
15	ลาโต้ยเด็กลูกครึ่ง (พ่อคนบ้าน แม่ซาไก) กับน้ำผึ้งและสมุนไพร กระท่อมด้านหลังทำด้วยไม้จริงและปลูกพืชสวนครัวแบบชาวบ้าน	159

ภาพที่ หน้า

16 เผาต้นยางเพื่อเอาน้ำยาง เป็นการทำลายป่าในทางอ้อม 159

17 ชาวบ้านโดยรอบเทือกเขาบรรทัดกับการล่าสัตว์ไปจำหน่าย 160

18 นกกก (ตระกูลนกเงือก) ถูกชาวบ้านยิงด้วยอาวุธปืน ปริมาณของนกสามารถบอกถึงความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ 160

19 เปรียบเทียบการแต่งกายของชาไกในอดีตและปัจจุบัน 161

20 ป่าบนเทือกเขาบรรทัด ถูกทำลายเพื่อใช้เป็นที่ทำกินอันส่งผลต่อธรรมชาติและระบบนิเวศของท้องถิ่น 162

21 ทับชาไกกลุ่มห้วยเม็ง สภาพป่าถูกทำลาย ซึ่งส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อสภาพชีวิตและสังคมของชาไก 162

สารบัญภาพลายเส้น

ภาพลายเส้นที่		หน้า
1	" ฮะยะ " หรือ " ทับ " ที่พักอาศัยแบบดั้งเดิมของชาไก	163
2	" บอเลา " กระบอกไม้ซางหรือกระบอกตุด	164
3	" บิละ " ลูกดอกอาบยาพิษ	165
4	" มะนึ " กระบอกใส่ลูกดอก	166
5	สะเดี๊ยบ	167
6	สอบมุก เครื่องจักสานหลายรูปแบบตามประโยชน์ใช้สอย	168
7	หยาด	169
8	ที่จุดไฟ	170
9	สากตำข้าวและไม้คนข้าว	171
10	กระดูกสัตว์ สำหรับแคะหนามและแคะผลไม้บางชนิด	172
11	มีดเหลาลูกดอก	173
12	อีมุ้ม เครื่องมือจับปลา	174

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาที่ทำวิจัย

ประเทศไทยเป็นสังคมหลากหลาย ประกอบด้วยกลุ่มชนหลายชาติพันธุ์หลายวัฒนธรรมอาศัยอยู่รวมกัน กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประชากรมาก มีวัฒนธรรมซับซ้อนและตั้งถิ่นฐานถาวรแบบสังคมเมือง นับเป็นชนกลุ่มใหญ่ของประเทศ (Majority groups) ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประชากรน้อย มีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม อาศัยกระจัดกระจายกันอยู่นอกเขตเมืองออกไปจะถูกเรียกขานว่า " ชนกลุ่มน้อย " (Minority groups) เช่น กลุ่ม " ผีตองเหลือง " " ชาวเขา " เผ่าต่างๆซึ่งอาศัยอยู่แถบเทือกเขาทางภาคเหนือของไทย กลุ่ม " ชาวเล " ซึ่งอาศัยตามชายฝั่งทะเลแถบตะวันตกทางภาคใต้ของประเทศไทย และ กลุ่ม " ซาไก " ซึ่งอาศัยอยู่ในป่าแถบเทือกเขาบรรทัดทางภาคใต้ของไทย เป็นต้น

" ซาไก " เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีลักษณะสังคมระดับเดียวกับ " ผีตองเหลือง " คือ มีลักษณะดั้งเดิมค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับ " ชาวเขา "และ " ชาวเล " เนื่องจากปัจจุบันยังมีซาไกบางกลุ่มที่ไม่สวมเสื้อผ้าอาศัยอยู่ในป่าลึก ส่วนซาไกกลุ่มที่ติดต่อสัมพันธ์กับคนภายนอกบ้างแล้วก็ยังคงมีวิถีชีวิตแบบเร่ร่อนตามฤดูกาล ไม่มีบัตรประชาชน (ยกเว้นกลุ่มศรีธารโต จังหวัดยะลา) ในขณะที่ชาวเขาและชาวเลส่วนใหญ่มีบัตรประชาชนมีนามสกุลใช้ มีการตั้งถิ่นฐานแบบถาวรและมีชีวิตแบบชาวชนบททั่วไปของไทย

ระบบนิเวศแถบเทือกเขาบรรทัด ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของซาไกกลุ่มที่เป็นกรณีศึกษา เป็นป่าร้อนชื้นใกล้เส้นศูนย์สูตร และเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารหลายสายจึงมีสายน้ำใสสะอาดไหลผ่านทุกฤดูกาล สภาพดินมีความชื้นพอที่จะทำให้พืชเจริญงอกงามทั้งปี ลักษณะป่าเป็นป่าดงดิบที่ต้นไม้เบียดเสียดหนาแน่นเขียวชะอุ่มตลอดปี เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด เหมาะแก่การดำรงชีวิตของกลุ่มชนที่ยังชีพด้วยการเร่ร่อน เก็บของป่าล่าสัตว์เป็นอาหารมาช้านาน

การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและสังคมวัฒนธรรมของซาไก ที่เพิ่งปรากฏขึ้นหลังจากที่กลุ่มชนต่างวัฒนธรรมจากสังคมภายนอกค่อยๆแทรกซึมเข้าไปรุกรานวิถีชีวิตของซาไก ด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน มีทั้งที่เข้าไปเก็บของป่าล่าสัตว์เพื่อยังชีพ เพื่อขาย และการเข้าไปตัดไม้

ทำลายป่าตั้งแต่ช่วงที่รัฐบาลเปิดให้สัมปทานป่าไม้ต่อเนื่องมาจนถึงช่วงที่รัฐบาลประกาศพระราชกำหนดปิดป่าสัมปทานทำไม้ทั่วประเทศครั้งหลังสุด ปี พ.ศ. 2532 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันซึ่งยังคงมีการลักลอบตัดไม้อยู่

นอกจากนั้นดินแดนในแถบนี้ยังเคยเป็นที่พักพิงของบรรดานิสิตนักศึกษาและประชาชนที่มีความคิดขัดแย้งทางการเมืองกับฝ่ายรัฐบาลตั้งแต่ช่วง 14 ตุลาคม พศ. 2534 และหลัง 6 ตุลาคม พศ. 2518 เป็นต้นมา จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. 2521 ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางระบบนิเวศและทางสังคม วัฒนธรรมของชาไกครั้งยิ่งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง

จากเหตุผลดังกล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศกับสังคมและวัฒนธรรมของชาไก โดยกำหนดที่จะศึกษากรณีกลุ่มชาไกบ้านเหนือคลองตง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เนื่องจากบริเวณดังกล่าวนอกจากจะเป็นถิ่นที่ชาไกอาศัยเร่ร่อนมาช้านานแล้ว ยังเป็นแหล่งโบราณคดี (ขุดค้นโดย รศ. ดร. สุรินทร์ ภู่ขจร)ที่ปรากฏหลักฐานบ่งชี้ว่า เคยเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์มาก่อนอย่างน้อยถึงสามชั้นวัฒนธรรม และยังคงปรากฏร่องรอยของวัฒนธรรมบางอย่างที่สืบเนื่องมาถึงชาไกยุคปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระบบนิเวศบริเวณที่อยู่อาศัยของซาไก
2. เพื่อศึกษาระบบสังคมและวัฒนธรรมของซาไก
3. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศกับสังคมและวัฒนธรรมของซาไก
4. เพื่อเผยแพร่ผลการวิจัยให้ผู้สนใจได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้า

ความสำคัญของปัญหาที่ทำการวิจัย

ผลของการวิจัยนี้จะช่วยให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศกับสังคมและวัฒนธรรมของซาไก อันจะเป็นแนวทางในการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมของซาไกในโอกาสต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

1. งานวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะกรณีซาไกกลุ่มบ้านเหนือคลองตง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เท่านั้น

2. งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง การสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศกับสังคมและวัฒนธรรมของซาไก เท่านั้น มิได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ที่เกิดจากปัจจัยอื่น

3. ระบบนิเวศที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ จะศึกษาเฉพาะระบบนิเวศที่เกี่ยวกับลักษณะพื้นที่ ดิน น้ำ อากาศ พืช ป่าไม้ สัตว์ป่าและมนุษย์เท่านั้น

4. ความสัมพันธ์ที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ มีมุมมอง 2 ทาง คือ ทางหนึ่งเป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ ที่มีผลต่อการสืบเนื่องและ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาไก อีกทางหนึ่งศึกษาถึงการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและรายงานการวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับชาไกและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับระบบนิเวศ

2. เก็บข้อมูลภาคสนามโดย

2.1 เดินทางไปสำรวจชาไกที่อาศัยตามแหล่งต่างๆ บนเทือกเขาบรรทัด

2.2 เก็บข้อมูลภาคสนามโดยการเข้าไปอาศัยในชุมชนชาไก ระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2534 เป็นเวลา 2 เดือนเศษ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทางชาติพันธุ์วรรณาและศึกษาระบบนิเวศด้วยวิธีการสังเกตขณะเข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ (Participant Observation) และจากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Imformal Interview)

นอกจากนั้นในช่วงปี พ.ศ. 2535 - 2536 ได้เดินทางเข้าไปในแหล่งเดิมที่ชาไกเคยอยู่อาศัย และติดตามเข้าไปในแหล่งที่พวกเขาอพยพโยกย้ายเร่ร่อนไปตั้งถิ่นฐานชั่วคราวอีกหลายแห่งเพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม และศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรมและระบบนิเวศอย่างต่อเนื่อง

2.3 วิเคราะห์ข้อมูล

2.4 เขียนรายงานการวิจัย

2.5 จัดพิมพ์และเผยแพร่

ข้อจำกัดของการวิจัย

ผู้วิจัยสามารถเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนามได้ในช่วงฤดูร้อนและต้นฤดูฝนเท่านั้นเนื่องจากเส้นทางการเดินทาง และสภาพแวดล้อมในป่าลึกไม่เอื้ออำนวยต่อการเข้าไปอยู่อาศัยในช่วงฤดูฝน จึงมีผลต่อการกำหนดระยะเวลาในการดำเนินงานด้วย

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

John H.Brandt (1961) ได้กล่าวถึงลักษณะโดยรวมของซาไกว่าจัดอยู่ในพวกนิกริโต (Nigrito) อันเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่กระจายตามพื้นที่ต่างๆในทวีปเอเชีย โดยเฉพาะคาบสมุทรมาลายูและหมู่เกาะต่างๆ ลักษณะการตั้งถิ่นฐานทำให้เกิดการผสมผสานกับกลุ่มมองโกลอยด์ (Mongoloid) และออสตราลอยด์ (Australoid) แต่ยังคงลักษณะทางร่างกายและวิถีในการดำเนินชีวิตที่เป็นแบบของตนเอง นอกจากนี้ยังได้แสดงหลักฐานย้อนไปถึงประชากรในสมัยอาณาจักรฟูนัน ตามบันทึกของเอกสารจีนที่พบร่องรอยในบริเวณหัวบินซ์ประเทศเวียตนามรวมไปถึงพวกชอง (chong) ที่อาศัยอยู่ตามเทือกเขาในบริเวณรอยต่อของชายแดนไทย - กัมพูชาก็มีลักษณะเหมือนพวกนิกริโต อีกทั้งยังมีการขุดพบซาก (Fossil) ที่ประเทศอินโดนีเซีย ในปี ค.ศ. 1955 โดยนักมานุษยวิทยาชาวดัชท์ซึ่งมีอายุประมาณ 3,000 - 4,000 ปี ก็มีลักษณะที่พอจะอธิบายได้ว่าเป็นชาวนิกริโตเช่นเดียวกัน

Iskandar Carey (1976) เป็นผู้ที่เข้าไปศึกษาพวก Orang Asli ซึ่งเป็นกลุ่มชนพื้นเมืองดั้งเดิมของมาเลเซีย ก่อนที่จะมีการอพยพเข้ามาของพวกอินเดีย จีน หรือชาวตะวันตกในระยะต่อมา และได้จำแนกกลุ่มชนดังกล่าวออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ดังนี้คือ

กลุ่มแรก ได้แก่พวกนิกริโต (Nigrito) เป็นกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานในรัฐทางเหนือติดกับชายแดนภาคใต้ของไทย จึงมีการอพยพติดต่อกัน กลุ่มเหล่านี้มีความเจริญระดับกลุ่มสังคม (Band) บางส่วนยังดำเนินชีวิตด้วยการหาของป่าและล่าสัตว์ เมื่อจำแนกตามลักษณะภาษาแล้วแบ่งออกเป็นหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มกันซิว (Kensiu) คินตัค (Kintak) ยะฮาย (Jahai) และซาไก (Sakai) ก็จัดอยู่ในกลุ่มนี้เช่นเดียวกัน

กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่มีประชากรมากที่สุด ตั้งถิ่นฐานอยู่ในรัฐตอนกลาง มีการรวมตัวกันเป็นชุมชนหมู่บ้าน มีโครงสร้างและการจัดระเบียบทางสังคมที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น ได้แก่ กลุ่มซีนอย (Senoi) มีการติดต่อกับสังคมภายนอกมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีความเชื่อ และพิธีกรรมบางส่วนที่สืบเนื่องมาแต่อดีต

กลุ่มที่สาม ได้แก่ พวกโปรโต - มาเลย์ (Proto - Malays) ตั้งถิ่นฐานอยู่ในรัฐทางใต้มีระดับการพัฒนาจนเป็นทั้งสังคมชนบทและสังคมเมือง ได้รับผลการพัฒนาและปรับตัวสู่ความทันสมัยมากขึ้น กลุ่มดังกล่าวนี้จึงมีบทบาทและอิทธิพลต่อกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ มีการสร้างวัฒนธรรมทางวัตถุไว้ในระดับสูงกว่ากลุ่มชนพื้นเมือง กลุ่มอื่นๆ

ไพบูลย์ ดวงจันทร์ (2523) ได้อธิบายถึงลักษณะทางชาติพันธุ์ของกลุ่มซาไกที่พบในประเทศไทย โดยจำแนกกลุ่มดังกล่าวตามโครงสร้างของภาษา และการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ตามเทือกเขาทางภาคใต้ นอกจากนี้ยังได้ทำการศึกษา กลุ่มซาไกในอำเภอศรีธารโต จังหวัดยะลา โดยได้อธิบายให้เห็นถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐาน การแต่งกาย อาหารการกิน และเครื่องมือเครื่องใช้ เป็นต้น ในขณะเดียวกัน ไพบูลย์ ก็ศึกษาและกล่าวถึงแบบแผนการจัดระเบียบทางสังคมของซาไกที่มีการรวมกันเป็นกลุ่มสังคม มีความเชื่อและข้อห้ามต่างๆ รวมไปถึงประเพณีพิธีกรรมในชีวิต เช่น การเกิด การแต่งงาน และงานศพ เป็นต้น การศึกษาดังกล่าวถึงแม้จะมิได้เป็นตัวแทนของกลุ่มซาไกทั้งหมด แต่ก็ทำให้เห็นถึงแบบแผนทางวัฒนธรรม ลักษณะของกลุ่มชนความสัมพันธ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นที่เป็นทั้งปัจจัยเอื้ออำนวยข้อจำกัดในด้านต่างๆ อันส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มซาไก ซึ่งต่อมาได้มีการติดต่อกับชาวบ้าน และสังคมภายนอกมากขึ้นอันเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ เกิดการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงขึ้นในกลุ่มสังคมซาไก

วิสิฏฐ์ มะยะเฉียว (2532) ได้เสนอข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มชนซาไกภาคใต้โดยเน้นไปที่กลุ่มซาไกแถบเทือกเขาบรรทัด ในเขตจังหวัดตรัง และเสนอรายละเอียดทางด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชน อันได้แก่ ภาษา การแต่งกาย วิถีการดำเนินชีวิต การอนามัยและการเรียนรู้ในการใช้สมุนไพรจากธรรมชาติ เป็นต้น นอกจากนั้นยังได้เสนอถึงลักษณะการจัดระเบียบทางสังคมซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของกลุ่มสังคม ทางด้านเครือญาติหรือซาไก กลุ่มอื่นๆ อีกทั้งยังกล่าวถึง

คนัง เด็กซาไก จากจังหวัดพัทลุงที่ถูกถวายตัวเข้ามาเป็นมหาดเล็กในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งมีส่วนทำให้สังคมภายนอกได้รู้จักซาไกหรือพวกเงาะป่ามากยิ่งขึ้น

จิรวดี อ่อนวงศ์ (2534) ได้ทำการศึกษาซาไกกลุ่มเจ้าพะ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง และพบว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมซาไก เป็นผลสืบเนื่องมาจากปัจจัยภายนอกเป็นสำคัญ เช่น การติดต่อกับบุคคลภายนอก นโยบายพัฒนาของรัฐ รวมไปถึงปัจจัยภายในกลุ่มซาไกเอง อันได้แก่ สภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ซาไกตั้งถิ่นฐานอยู่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ส่งผลต่อโครงสร้างทางสังคม โดยเฉพาะวิถีการดำรงชีพ ระบบเครือญาติ การจัดระเบียบทางสังคม ภาษา และประเพณีความเชื่อ เป็นต้น กระบวนการดังกล่าวนี้นับเป็นกลไกในการปรับตัว เพื่อให้สังคมซาไกดำรงอยู่ได้ ถึงแม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนแบบแผนในวิถีการดำเนินชีวิตตามชาวบ้านมากขึ้น แต่เอกลักษณ์และหลักปฏิบัติของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีมาแต่เดิมก็ยังมีบทบาทในสังคมซาไก สามารถดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน

วราภรณ์ บุญรักษ์ (2534) ได้ทำการศึกษาซาไกกลุ่มเหนือคลองตงอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง พบว่าวิถีการดำเนินชีวิตของซาไกมีความสัมพันธ์อยู่กับความสมบูรณ์ของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาล เมื่อเกิดการขาดแคลนอาหารจะมีการเคลื่อนย้ายไปยังถิ่นใหม่ หรือมีการแยกออกไปตั้งกลุ่มใหม่ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจมักเกิดจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ซาไกจึงมีการปรับตัวให้เข้ากับปัจจัยดังกล่าว โดยเฉพาะการติดต่อกับชาวบ้าน ทำให้เกิดการเลียนแบบและยอมรับในวิถีชีวิตตามแบบชาวบ้านที่สำคัญ การเพาะปลูกข้าวไร่ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในลักษณะอื่นๆ เช่น มีการตั้งถิ่นฐานอยู่กับที่เป็นเวลานานขึ้น จำนวนสมาชิกในกลุ่มเพิ่มขึ้นเพราะการผลิตอาหารได้มากทำให้มีความพยายามที่จะตอบสนองความต้องการใหม่ๆมากยิ่งขึ้น ทำให้ต้องมีการพึ่งพาสังคมภายนอกมากยิ่งขึ้นตามไปด้วย แต่ในขณะเดียวกันวิถีชีวิตแบบเก่าก็ยังคงมีบทบาท และสามารถสนองตอบเงื่อนไขในปัจจุบันได้ เช่น การจัดระเบียบสังคมของกลุ่ม ระบบความเชื่อ ความสัมพันธ์กับสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยซาไกพยายามที่จะผสมผสานให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อความอยู่รอดของตนเอง จนกลายมาเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นชัดของกลุ่มซาไกในปัจจุบัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ซาไก (Sakai) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่พบในภาคใต้ของประเทศไทยและทางตอนหนือของสหพันธรัฐมาเลเซีย ซึ่งมีแบบแผนทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง เรียกตนเองว่า " มันนิ " หรือ " มะนิ " ชาวบ้านแถบจังหวัดตรังเรียกว่า "คนป่า หรือ "ชาวป่า " หรือ " พวกเงาะ " แถบสี่จังหวัดภาคใต้เรียก " ซาแก " ซาไกในที่นี้ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ซาไกที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณเทือกเขาบรรทัด เขตอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เป็นสำคัญ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social change) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการทางสังคม การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ในสังคมเดียวกัน และโครงสร้างของสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมด้วย

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Culture change) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในระเบียบแบบแผนธรรมเนียมประเพณี หรือแนวกำหนดพฤติกรรม หมายรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วย

การสืบเนื่องทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Continuity) หมายถึง การคงอยู่ของโครงสร้างทางสังคม และรูปแบบทางวัฒนธรรมบางส่วน ขณะที่บางส่วนกำลังเปลี่ยนและบางส่วนได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว

ระบบนิเวศ (Ecological system) หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต หรือระบบความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิต กับถิ่นที่อยู่อาศัย

นิเวศวิทยา (Ecology) หมายถึง ศาสตร์หรือความรู้ที่กี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต หรือระบบความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับถิ่นที่อยู่อาศัย

ประชากร (Population) หมายถึง สิ่งต่างๆที่ใช้ในการศึกษาอาจจะเป็นมนุษย์ สัตว์ พืช วัตถุ หรือสิ่งของใดๆก็ได้ที่ระบุไว้

คนเมือง (หะมิ) หมายถึง นายทุนที่ได้รับสัมปทานป่าไม้ นักวิชาการและคนต่างถิ่นที่เข้าไปติดต่อสัมพันธ์กับชาไก

คนบ้าน (หะมิ) หมายถึง ชาวไทยพุทธและชาวมุสลิม ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียง หรือคนต่างวัฒนธรรมที่เข้าไปรับจ้างตัดไม้เก็บของป่าล่าสัตว์ และแลกเปลี่ยนสิ่งของกับชาไก

คนป่า หรือ " ชาวป่า " (มันนิ หรือ มะนิ) หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ชาไกที่กล่าวถึงข้างต้น

บทที่ 1
สภาพชุมชน ประชากร
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
การอพยพโยกย้ายและการตั้งถิ่นฐาน

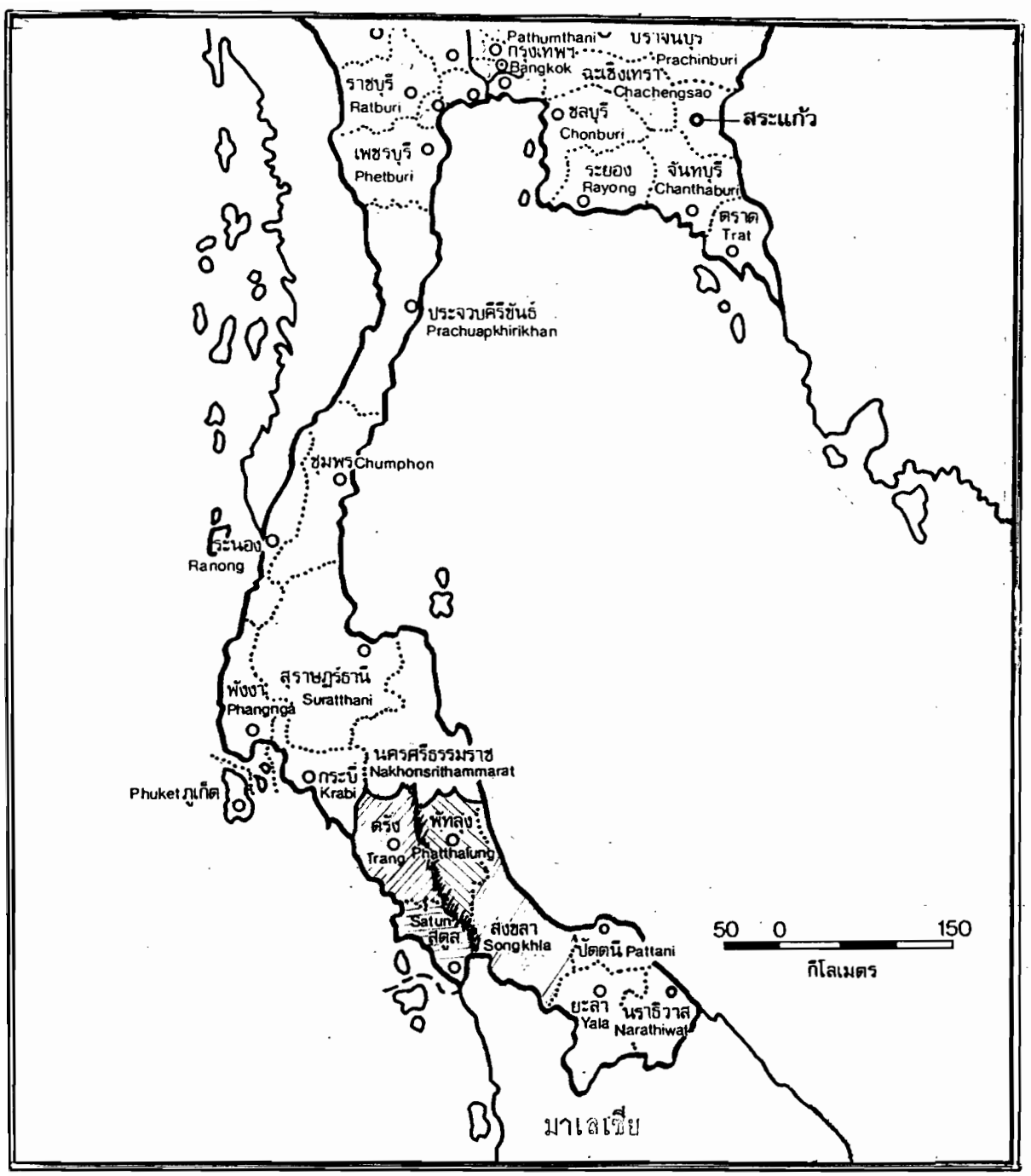

แผนที่ที่ 1 : แสดงที่ตั้งของจังหวัดตรัง พัทลุง สตูลและสงขลา
ซึ่งมีแนวเทือกเขาบรรทัดเป็นเส้นกั้นพรมแดน

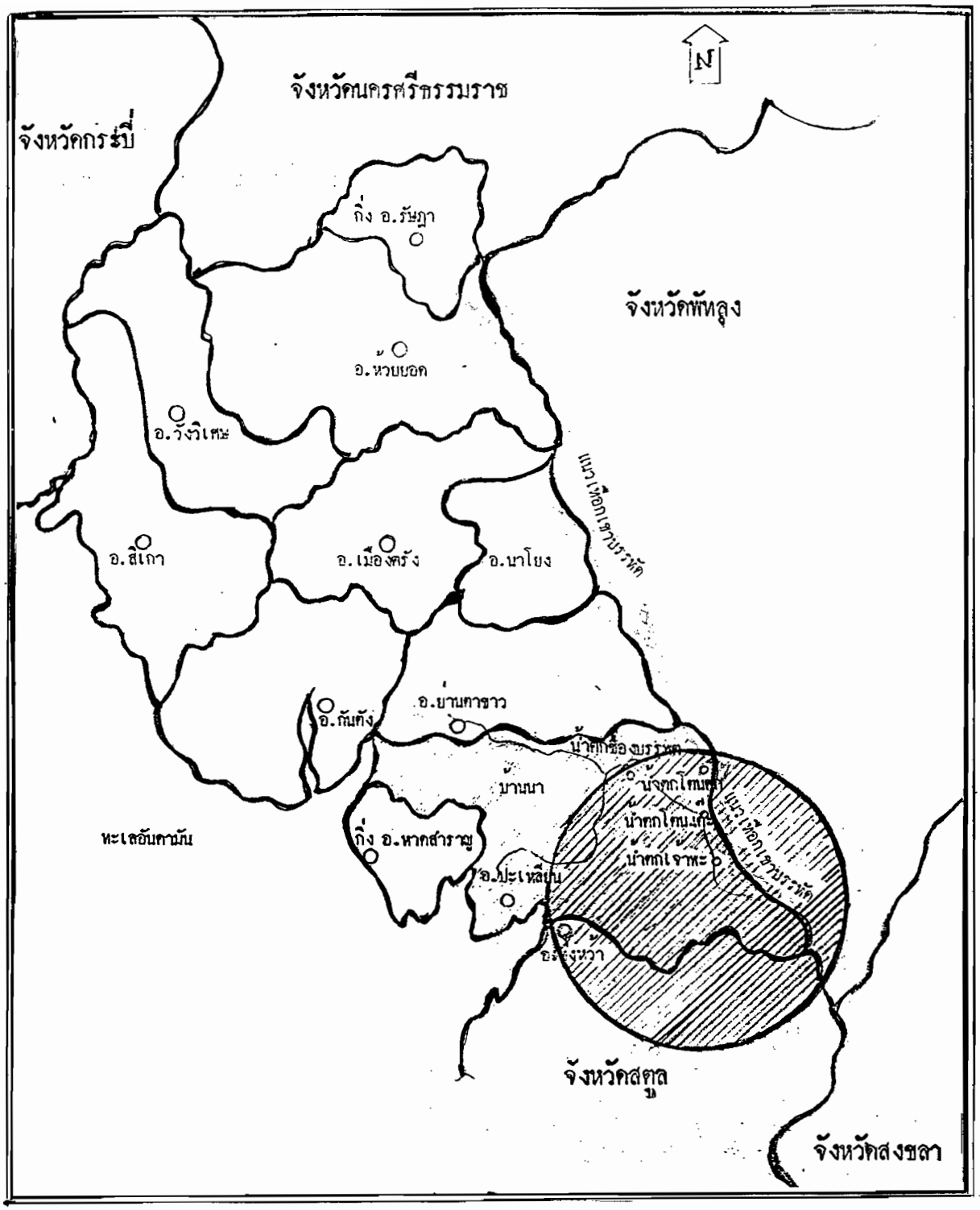

แผนที่ที่ 2 : แสดงที่ตั้ง อาณาเขตติดต่อ ของอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง และแหล่งที่ซาไกเร่ร่อนพักอาศัย

สภาพทั่วไป

ที่ตั้ง และการแบ่งเขตการปกครอง

อำเภอปะเหลียนอันเป็นแหล่งที่อยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ได้รับเลือกเป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดตรัง สมัยก่อนอำเภอปะเหลียนขึ้นอยู่กับเมืองพัทลุง ต่อมาได้ยกฐานะขึ้นเป็น " เมืองปะเหลียน " หรือ " เมืองเหลียน " อยู่ในความปกครองของเมืองพัทลุง ตัวเมืองตั้งอยู่ที่ตำบลปะเหลียนและย้ายที่ตั้งที่ทำการเมืองอีกหลายครั้ง คือย้ายไปตำบลบ้านนา ตำบลท่าพญา ต่อมา พ.ศ. 2434 ได้ยกเมืองปะเหลียนตั้งเป็นอำเภอ เรียกว่า " อำเภอท่าพญา " ขึ้นต่อจังหวัดตรัง และปี พ.ศ. 2440 ย้ายไปตั้งที่หยงสตาร์ ตำบลท่าข้าม เปลี่ยนชื่อเป็น " อำเภอปะเหลียน " และย้ายไปตั้งที่ตลาดท่าข้ามตั้งแต่ปี พ.ศ. 2450 จนถึงปัจจุบัน แต่มีการเปลี่ยนชื่ออีกครั้งเป็น " อำเภอหยงสตาร์ " ก่อนจะเปลี่ยนกลับมาเป็นอำเภอปะเหลียนตามเดิม

อำเภอปะเหลียนแบ่งการปกครองออกเป็น 12 ตำบล (ตามหนังสือของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ ปี พ.ศ. 2517) คือ ตำบลลิพัง ตำบลปะเหลียน ตำบลบ้านนา ตำบลบ้านหวี ตำบลท่าข้าม ตำบลบ้านควน ตำบลตะเสะ ตำบลทุ่งยาว ตำบลท่าพญา ตำบลสุโส๊ะ ตำบลหาดสำราญและตำบลเกาะสุกร มีหมู่บ้านรวม 58 หมู่ (สถาบันทักษิณคดี ; 2529 : 2059 - 2061 อ้างอิงจากสำนักงานศึกษาธิการ : 2517)

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	จรด	อำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรัง
ทิศตะวันออก	จรด	เทือกเขาบรรทัด เขตแดนตรังและพัทลุง
ทิศใต้	จรด	อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล และทะเลอันดามัน
ทิศตะวันตก	จรด	อำเภอกันตัง จังหวัดตรังและทะเลอันดามัน

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของอำเภอปะเหลียน แต่ละอำเภอมีความแตกต่างกันมาก มีทั้งที่เป็นหาดทรายชายฝั่ง เกาะริมทะเล ที่ราบทั่วไป ที่ราบลุ่มและที่ราบบนเทือกเขาสูงชัน คือเทือกเขาบรรทัด อันเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ สัตว์ป่า ของป่าและเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารที่ไหลลงสู่อำเภอปะเหลียนถึง 31 สายและยังไหลไปหล่อเลี้ยงจังหวัดใกล้เคียงด้วย ต้นน้ำที่สำคัญ ได้แก่

ลำคลองสายเหนือคลองตงไหลลงมารวมกับคลองโตนเต๊ะ คลองโตนตก และคลองเจ้าพะใหญ่ที่คลองปะเหลียนจังหวัดตรัง

คลองลิพัง คลองหินแดง และคลองลำขัน ไหลไปรวมกันที่เขาน้ำเต้าจังหวัดสตูล

คลองลำเรียน คลองละงู คลองตระ และคลองช้างแทงตลิ่ง ไหลไปรวมกันที่คลองมะนังเขตจังหวัดสตูล

ลักษณะภูมิอากาศ

เนื่องจากอำเภอปะเหลียนอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งอยู่ใกล้บริเวณเส้นศูนย์สูตรเป็นบริเวณที่มีลมมรสุมพัดผ่าน ทำให้เกิดฤดูกาลที่สำคัญ 2 ฤดู คือฤดูฝน และฤดูแล้ง

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม เป็นระยะเวลาที่มีลมมรสุมจากตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่านทะเลนำเอาฝนไปตกตามบริเวณหมู่เกาะและพื้นแผ่นดินใหญ่ของภูมิภาค

ฤดูแล้ง เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ถึงเดือน เมษายน เป็นระยะเวลาที่มีลมมรสุมจากตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านผืนแผ่นดินใหญ่นำเอาอากาศที่แห้งแล้งและหนาวเย็น จากบริเวณตอนกลางของทวีปเอเชียเข้ามาในภูมิภาคแถบนี้

ประชากร

ประชากรที่อาศัยอยู่ในอำเภอปะเหลียน นอกจากจะเป็นชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมแล้ว ยังมีกลุ่มชนที่จัดว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมของไทยกลุ่มหนึ่ง ที่ยังไม่ได้รับรองอย่างเป็นทางการว่าเป็นคนไทย ยังไม่มีบัตรประชาชน และยังไม่มีนามสกุล ยังชีพด้วยการเร่ร่อนเก็บหาของป่าและล่าสัตว์เป็นอาหาร (Hunting and gathering group) เรียกตนเองว่า " มันนิ " หรือ " มะนิ " แต่คนทั่วไปเรียกว่า " ซาไก " หรือ " ซาแก " หมายถึง ทาส หรือ ผู้อาศัย บ้างก็เรียก ว่า " เงาะป่า " เพราะผมหยิกเหมือนผลเงาะ แต่ชาวปะเหลียนเรียก " ซาวป่า " หรือ " พวกเงาะ " หรือ " ไอ้เฒ่า " " ไอ้เกลอ " ส่วนในประเทศสหพันธรัฐมาเลเซียเรียกกลุ่มชาติพันธุ์นี้ว่า " โอรังอัสลี " หรือ " เซมัง " หมายถึง คนพื้นเมืองดั้งเดิม

กลุ่มประชากรที่เลือกเป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้ คือ กลุ่มชน " มันนิ " หรือ " ซาไก " กลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่กล่าวมาข้างต้น โดยจะขอเรียกว่า " ซาไก " เนื่องจากเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

" ซาไก " ในเขตอำเภอปะเหลียน และบริเวณใกล้เคียงบนเทือกเขาบรรทัด ซึ่งเป็นกลุ่มสายตระกูลเดียวกัน มีประชากรประมาณ 100 คนเศษ แบ่งกลุ่มตามแหล่งที่อยู่อาศัยรวม 6 กลุ่ม ดังข้อมูลที่ผู้วิจัยสำรวจในปี พ.ศ. 2534 - 2536 ดังนี้

กลุ่มเหนือคลองตง มีเฒ่าสัง เป็นหัวหน้า จำนวนสมาชิก 15 คน หากนับรวมสมาชิกของครอบครัวลูกสาวที่แยกครอบครัวอยู่บริเวณใกล้เคียงอีก 7 คน รวมทั้งหมด จำนวน 22 คน ผู้ชาย 11 คน ผู้หญิง 11 คน

กลุ่มคลองลิพัง มีเฒ่าโซะ เป็นหัวหน้า จำนวนสมาชิก 20 คน ผู้ชาย 11 คน ผู้หญิง 9 คน

กลุ่มเจ้าพะ (ห้วยเม็ง) มีเฒ่าไข่ เป็นหัวหน้า และเฒ่าแดงเป็นผู้ช่วย จำนวนสมาชิกทั้งหมด 21 คน เป็นผู้ชาย 9 คน ผู้หญิง 12 คน

กลุ่มเขาสอยดาว มี 2 ครอบครัว จำนวนสมาชิก 4 คน เป็นผู้ชาย 2 คน ผู้หญิง 2 คน

กลุ่มบ้านในตระ มีเพียงครอบครัวเดียว จำนวนสมาชิก 3 คน เป็นผู้ชายทั้งหมด

กลุ่มบ้านมะนัง มี 2 กลุ่ม จำนวนสมาชิกรวมทั้งหมด 39 คน

กลุ่มที่มีเฒ่าเขียด เป็นหัวหน้า มีสมาชิก จำนวน 24 คน

กลุ่มที่มีเฒ่าสะ เป็นหัวหน้า มีจำนวนสมาชิก 15 คน

(ดูแผนผังเครือญาติของซาไกในภาคผนวก ก)

	ชื่อกลุ่ม	เพศ		รวม	หมายเหตุ
		ชาย	หญิง		
1.	กลุ่มเหนือคลองตง	11	11	22	* กลุ่มที่เป็นกรณี
2.	กลุ่มคลองลิพัง	11	9	20	ศึกษา
3.	กลุ่มเจ้าพะ (ห้วยเม็ง)	9	12	21	
4.	กลุ่มเขาสอยดาว	2	2	4	
5.	กลุ่มในตระ	3	-	3	
6.	กลุ่มมะนัง				
	กลุ่มที่ 1	*	*	24	
	กลุ่มที่ 2	9	6	15	* ตรวจสอบ จำนวนของแต่ละเพศไม่ได้
	รวม	45	40	109	

ตารางที่ 1 : แสดงจำนวนประชากรของซาไกกลุ่มที่อยู่ในสายตระกูลเดียวกับกลุ่มเหนือคลองตง

ข้อมูลจากการสำรวจ ปี พ.ศ. 2534 - 2536

ในที่นี้จะเน้นศึกษาเฉพาะกลุ่มที่มีเฒ่าสังเป็นหัวหน้า มีสมาชิกประมาณ 15 - 22 คน อพยพเร่ร่อนบริเวณเขตเทือกเขาบรรทัด มีศูนย์กลางอยู่บริเวณเหนือคลองตง ตำบลปะเหลียน อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยอาศัยข้อมูลจากกลุ่ม " ซาไก " ในเขตใกล้เคียงทั้ง 5 กลุ่ม ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับกลุ่มเหนือคลองตงมาประกอบการศึกษาด้วย

บ้านเหนือคลองตงซึ่งเป็นแหล่งที่เลือกศึกษา เป็นส่วนหนึ่งในเขตพื้นที่ป่าสงวนเทือกเขาบรรทัด ตั้งอยู่บริเวณเขากลม ตำบลปะเหลียน ในพิกัด 47N - NH ค 47995 ระหว่าง 492311 อยู่ห่างจากหมู่บ้านหนองหว้าไปทางทิศตะวันออก ประมาณ 9 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากอำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ 180 - 200 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล (สุรินทร์ ภู่ขจร และคณะ, 2534 : 57 - 115)

จากสภาพทางภูมิศาสตร์และอิทธิพลของลมมรสุมดังกล่าวข้างต้น ทำให้พื้นที่บริเวณเทือกเขาบรรทัด รวมถึงอาณาบริเวณเหนือคลองตง และถิ่นฐานที่ซาไกกลุ่มเหนือคลองตงเร่ร่อนเพื่อเก็บของป่าล่าสัตว์ มีสภาพดินฟ้าอากาศชุ่มชื้นตลอดทั้งปีและมีสภาพตรงกับที่ ศรีศักร วัลลิโภดม (2534 : 10 - 11) กล่าวไว้ว่า " บริเวณที่เป็นเขตชุ่มชื้นมักมีสภาพเป็นป่าทึบ มีต้นไม้สูงและมีพวกพืชที่เป็นเถาปกคลุมเขียวชอุ่มตลอดปี (EVERGREEN RAIN FOREST) มีพืชพันธุ์มากมายหลายชนิด แต่ว่าไม่ค่อยมีโปรตีนและคาร์โบไฮเดรตที่จะเป็นอาหารที่เป็นประโยชน์แก่มนุษย์ ยิ่งกว่านั้นพันธุ์ไม้บางอย่างก็เป็นพิษแก่มนุษย์ด้วย ในทางตรงข้ามบริเวณเขตชุ่มชื้น ป่าทึบเหล่านี้ มักมีพวกสัตว์ป่าต่างๆที่เป็นอาหารมีประโยชน์แก่มนุษย์ จึงเป็นแหล่งที่ผู้คนที่มีอาชีพในการล่าสัตว์เข้ามาทำมาหากิน "

นอกจากนี้ยังเป็นบริเวณที่อุดมไปด้วยของป่า เช่น น้ำผึ้ง ชัน หวาย สมุนไพร เหรียง สะตอ และต้นไม้สูงใหญ่มากมายหลายชนิด ซึ่งแม้ว่าไม่สามารถเป็นอาหารแต่เป็นที่ต้องการของชาวเมือง ในการนำไปแปรรูปเพื่อทำเฟอร์นิเจอร์ สร้างบ้านอยู่อาศัย และใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้ ดังเช่น พันธุ์ไม้ประเภท ไม้ทัง ไม้ตะเคียนทอง ไม้ตะเคียนราก ไม้ตะเคียนหมี ไม้ตะเคียนสามพอน ไม้กฤษณา ไม้สาวดำ ไม้หง ไม้รักเขา ไม้ไข่เขียว ไม้ม่วงป่า ไม้ชวด ไม้หลุมพอ ไม้กงหยัน ไม้โปง ไม้อินทนิน ไม้ทุเรียนป่า ไม้เหรียง ไม้นาคบุตร ไม้อีโซะ ไม้เลือดควาย ไม้บกหยวก ไม้อีแป๊ะ ไม้ทังหน ไม้เกรียง และไม้เนียน เป็นต้น

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ประวัติชุมชน

ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ บนเทือกเขาบรรทัดดังกล่าวมาข้างต้นทำให้บริเวณป่าแถบนี้เป็นที่พักอาศัยและแหล่งทำมาหากินของผู้คนมาช้านาน ทั้งนี้จากหลักฐานทางโบราณคดี ซึ่งทำการขุดค้นโดย รศ. ดร. สุรินทร์ ภู่ขจรและคณะ พบว่าในบริเวณเพิงผาหน้าถ้ำที่เรียกว่า " ลาคนแก่ " ซึ่งตั้งอยู่บริเวณเหนือคลองตง และเป็นที่พักอาศัยของ " ซาไก " กลุ่มเหนือคลองตงในฤดูฝนนั้น มีหลักฐานที่บ่งบอกว่า มีคนอาศัยอยู่ 3 ชั้นวัฒนธรรม แต่ละชั้นวัฒนธรรมจะพบหลักฐานเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยเศษภาชนะดินเผา เครื่องมือหินขัดรูปร่างลักษณะคล้ายเครื่องมือหินตระกูล " โหบินเนียน " เครื่องมือกระดูก เม็ดพันธุ์พืชรวมทั้งกระดูกสัตว์ที่มนุษย์ในยุคสมัยนั้นนำไปบริโภคและกองไฟ โดยเฉพาะในชั้นวัฒนธรรมที่ 2 พบโครงกระดูก 2 โครง ผลการวิเคราะห์กระโหลกศีรษะและกรุ๊ปเลือด พบว่าเป็นมนุษย์กลุ่มชาติพันธุ์เดียวกับซาไก กลุ่มที่พักอาศัยบริเวณเหนือคลองตงและบริเวณใกล้เคียง ซึ่งอยู่ในสายตระกูลเดียวกันที่ยังคงมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันนี้ ผลการทดสอบคาร์บอน 24 พบว่าเศษถ่านจากกองไฟในชั้นวัฒนธรรมนี้มีอายุประมาณ 12,000 ปี (สุรินทร์ ภู่ขจร , 2536)

นอกจากนี้ชาวบ้านที่ขึ้นไปหาของป่าล่าสัตว์ และขึ้นไปพักอาศัยตามเพิงผาต่างๆ ในปัจจุบันเคยขุดพบหลักฐานที่แสดงว่า นอกจาก " ซาไก " แล้วบริเวณแถบเหนือคลองตงเคยมีมนุษย์กลุ่มชนอื่น ขึ้นไปพักพิงมานานพอสมควร ดังเช่นที่ " ลาไฟไหม้ " เคยมีชาวบ้านไปขุดขี้ค้างคาวแล้วเจอถ้วยและชามสังคโลก 2 - 3 ใบ ซึ่งไม่น่าจะเป็นของใช้ของซาไก แต่เป็นของกลุ่มชนจากถิ่นที่เจริญกว่านำเข้าไปใช้เพราะซาไกปัจจุบันยังคงใช้กระบอกไม้ไผ่ และกะลามะพร้าวเป็นภาชนะ และเพิ่งจะเริ่มใช้จานสังกะสี เมื่อไม่เกิน 10 ปีที่ผ่านมา (ผู้ให้ข้อมูล : นายเหลี่ยม ทิพย์จันทรา , 2534)

จากการสอบถามคนเก่าแก่ที่อาศัยบริเวณบ้านกลาง ตำบลปะเหลียน ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้คลองปะเหลียน คลองตง และเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เชิงเขา สามารถเดินขึ้นไปบริเวณเหนือคลองตงได้เล่ากันว่า คนในชุมชนบ้านกลาง และควนไม้ดำ มักเดินทางขึ้นไปหาของป่ามา

ขายตั้งแต่อดีต ชาวบ้านคนหนึ่งที่ขึ้นไปตั้งถิ่นฐานบริเวณเหนือคลองตง เล่าว่าแต่เดิมบริเวณแถบนี้ไม่มีผู้คนมาสร้างบ้านอยู่เลย แต่เป็นแหล่งที่ทั้งชาไกและคนบ้านผ่านไปผ่านมา เพื่อเก็บหาของป่าและล่าสัตว์แล้วกลับออกไป ชาไกจะตั้งทับและเร่ร่อนอยู่บริเวณควนไม้ดำ คลองตง (หุบเขาไทรหรือเขาบาดหลุด) และบ้านเจ้าพะ

ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2504 รัฐบาลได้ให้สัมปทานทำไม้แก่บริษัทเอกชน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนที่ 1 มีกลุ่มคนเมืองที่ได้รับสัมปทานทำไม้บริเวณดังกล่าวเข้าไปตัดไม้ ส่วนคนบ้านเข้าไปลักลอบตัดไม้มากขึ้น บางคนเริ่มเข้าไปถางป่าจับจองที่ดินทำสวนทำไร่ ต่อมากลุ่มบุคคลที่ได้รับสัมปทานทำไม้และชาวบ้านเหล่านั้นได้ร่วมมือกันตัดถนนสายคลองตงและสายเจ้าพะ ลักษณะถนนระยะแรกเป็นทางแคบๆสำหรับชักลากไม้และนำของป่าออกมา จนกระทั่งไม้เริ่มหมดสัมปทาน ชาวบ้านก็เริ่มขึ้นไปบนภูเขาสูง มีการลักลอบตัดไม้เถื่อนนำไม้ออกไปขาย และขยายถนนให้รถยนต์เข้าไปถึงเชิงเขา ส่วนที่ว่างเปล่าจะปลูกข้าวแต่ไม่มากนัก ชาไกได้อพยพโยกย้ายถิ่นเข้าไปในป่าลึกบนภูเขาสูงชันขึ้นไปเรื่อยๆ ในช่วงนั้นคนบ้านกับคนป่าเริ่มมีความสัมพันธ์กันบ้าง โดยคนบ้านจะนำเสื้อผ้ามาแลกกับของป่า เช่น น้ำผึ้ง หวาย ลูกเหรียง และสะตอ เป็นต้น

นายดำหรือลุงดำ " เป็นคนบ้าน "" เริ่มเข้าป่าประมาณ 20 ปีมาแล้ว คือประมาณปี พ.ศ. 2509 - 2510 โดยขึ้นไปหาของป่า หาที่ดินทำกินพร้อมกับเพื่อน 13 คน เดินทางเข้าไปถึงบริเวณทุ่งหญ้าคาเชิงเขากลมซึ่งเป็นทางขึ้นเหนือคลองตง หลังจากนั้นไม่นานเพื่อนกลับกันหมด เหลือแต่ลุงดำเพียงคนเดียวที่ยังคงเร่ร่อนหาของป่าเข้าๆออกๆอยู่เป็นเวลานาน และได้รู้จักกับ " ชาไก " กลุ่มเฒ่าสัง เฒ่าโซะและเฒ่าไข่ ประมาณปี พ.ศ. 2513 ขณะนั้นชาไกกลุ่มเฒ่าสังยังคงเร่ร่อนอยู่บริเวณคลองตง ส่วนเฒ่าโซะอยู่ลิพัง เฒ่าไข่อยู่ห้วยเม็งบ้างเร่ร่อนไปยังจุดต่างๆที่เคยไปทำมาหากินบ้าง บางครั้งก็รวมกับกลุ่มเฒ่าโซะบ้าง และมีการติดต่อกับคนบ้านเท่าที่จำเป็น จนกระทั่งเกิดปัญหาทางการเมืองภายในประเทศ ในช่วง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2518 ผลักดันให้นักศึกษาและประชาชนที่มีความคิดขัดแย้งกับนโยบายรัฐบาลต้องหนีเข้าป่าไป เทือกเขาบรรทัดเป็นแหล่งหนึ่งที่พวกเขาเลือกที่จะเข้าไปตั้งถิ่นฐานปฏิบัติการ แม้จะไม่ได้มีศูนย์กลางที่เหนือคลองตง บริเวณนี้ก็เป็นจุดที่บรรดาบุคคลที่ถูกเรียกว่า " ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ " หรือ " ผ.ก.ค. " ใช้เป็นทางผ่าน ด้วยเหตุนี้ขบวนการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเพื่อขายไม้ และขบวนการเผาป่าเพื่อยึดครองที่ดินทำสวนทำไร่ก็เริ่มปฏิบัติการ

อย่างจริงจัง เพราะในสถานการณ์ดังกล่าวดินแดนแถบนี้ เจ้าหน้าที่บ้านเมืองไม่กล้าเข้าไปตรวจจับ และ ผ.ก.ค. ต้องการผูกมิตรกับคนบ้าน เพื่อหาแนวร่วม และต้องการให้คนบ้านช่วยเหลือในการซื้อหาและขนเสบียงอาหารจากหมู่บ้านขึ้นไปบนภูเขา จึงไม่มีปัญหาระหว่างชาวบ้านกับ ผ.ก.ค. มีชื่อเพิงผาแห่งหนึ่งที่เป็นหลักฐานยืนยันว่า ในช่วงที่มีการปราบปราม ผ.ก.ค. นั้น ยังคงมีชาวบ้านขึ้นไปหาของป่า คือ " ลาลุงล่องขี้แตก " เป็นชื่อที่เรียกกันหลังจากที่ลุงล่อง ลุงดำ และเพื่อนๆขึ้นไปพักขณะตระเวณหาของป่าล่าสัตว์ แล้วบังเอิญลุงล่องเกิดตกใจเสียงระเบิดที่ทหารฝ่ายรัฐบาลทิ้งลงมาเพื่อทำลายฐานทัพของฝ่ายตรงข้าม จนกระทั่งกลั้นอุจจาระไว้ไม่อยู่ และอีกบริเวณหนึ่งเรียกว่า " ป่าถางลุงล่อง " เป็นบริเวณที่ลุงล่องคนเดียวกันนี้ เคยขึ้นไปถางป่าจับจองที่ทำไร่ไว้ (ผู้ให้ข้อมูล : นายดำ ปักษี , 2534)

ในช่วงนั้นชาไกกลุ่มเฒ่าโซะ (2534) เล่าว่าเคยถูกนาย (ต.ช.ด.) จำนวนมากถืออาวุธกรูเข้ามาล้อมพวกตนไว้เพราะเข้าใจผิดคิดว่าเป็นศัตรู สักพักจึงได้ยินคำว่า " เฮ้ยหยุด พวกไอ้เกลอ " แล้วต่างก็แยกย้ายไป และในช่วงที่มีการทิ้งระเบิดนั้น ชาไกกลุ่มเฒ่าโซะโดนระเบิดตายไปหลายคน ส่วนกลุ่มเฒ่าสัง เข้าไปอยู่ในค่าย ต.ช.ด. จึงปลอดภัย (ผู้ให้ข้อมูล : เฒ่าโซะ, 2536)

ปี พ.ศ. 2523 เหตุการณ์สงบลง เนื่องจากขัดแย้งกันเองภายในกองทัพ ผ.ก.ค.ประกอบกับทางรัฐบาลได้ประกาศใช้ " แผนใต้ร่มเย็น "ตามคำสั่งที่ 66/2523 ซึ่งตรงกับสมัยที่พลเอกหาญ ลีนานนท์ เป็นแม่ทัพภาค 4 นักศึกษาและประชาชนได้รับอภัยโทษตามกฎหมายนิรโทษกรรมต่างทะยอยออกจากป่า

ปี พ.ศ . 2526 ลุงดำได้เข้าไปเก็บของป่าล่าสัตว์อีก และได้อาศัยแรงงานจากชาไกกลุ่มเฒ่าสัง จนกระทั่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับลูกสาวเฒ่าสัง และมีลูกด้วยกัน 1 คน เฒ่าสังย้ายทับขึ้นมาอยู่เหนือคลองตง ซึ่งอยู่ไกลจากหมู่บ้านมากขึ้น ลุงดำมาอาศัยอยู่ด้วยโดยปลูกขนำหรือเรือนพักอาศัยเล็กๆหลังหนึ่งพาลูกเมียชาไกมาอยู่ด้วย แล้วชักชวนชาไกกลุ่มเฒ่าสัง เฒ่าโซะ และเฒ่าไข่มาทำงานด้วยกัน โดยให้พวกเขาช่วยกันตัดหวาย เพื่อนำไปส่งขายให้กับพ่อค้า แล้วนำเงินที่ได้ไปซื้อข้าวสารและกับข้าวมาแบ่งกัน ปรากฏว่าขาดทุน ในที่สุดกลุ่มเฒ่าโซะและเฒ่าไข่แยกตัวไปเหลือแต่กลุ่มเฒ่าสังกับลุงดำสามารถส่งหวายไปขายจนใช้หนี้ที่ลุงดำไปซื้อเชื่อจากร้านค้าได้หมด ต่อมาการค้าหวายยุติลงเพราะไม่มีคนรับซื้อ แต่ลุงดำและชาไกกลุ่มเฒ่าสังยังคงร่วมมือกันตีผึ้ง หาสะตอ และลูกเหรียงไปขายในหมู่บ้านโดยมีลุงดำเป็นตัวกลางในการติดต่อ

ซื้อขาย ในช่วงที่รู้จักกับลุงดำนี้เอง ชาไกเริ่มรู้จักใช้เงิน พูดภาษาไทยท้องถิ่นได้ดีขึ้น และกล้าที่จะออกไปซื้อของในหมู่บ้านด้วยตนเองแม้จะไม่รู้จักค่าของเงิน ในปีต่อมาเริ่มมีคนบ้านขึ้นไปสร้างขนำอยู่บริเวณเหนือคลองตง และบริเวณใกล้เคียงเพื่อทำไร่ ช่วงนี้คนบ้านชักชวนให้ชาไกไปช่วยถางป่า ปลูกข้าวและเก็บข้าวโดยให้ข้าวสารหรือข้าวเปลือกเป็นค่าแรงบ้าง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2529 ลุงดำชักชวนให้ถางป่า ทำไร่ ปลูกข้าว เพื่อยังชีพ และสร้างขนำสำหรับอยู่อาศัยและเก็บข้าวเปลือก นับเป็นการสร้างหลักปักฐานเป็นครั้งแรกของชาไกกลุ่มเหนือคลองตง แต่ก็ยังคงอพยพเร่ร่อนอยู่บ้างในบางฤดูกาล จนกระทั่งปี พ.ศ. 2534 , 2535 และ 2536 มีนักโบราณคดีเข้าไปขุดค้นทางโบราณคดีที่ " ลาคนแก่ " ในช่วงปี พ.ศ. 2534 นี้เอง ผู้วิจัยได้เข้าไปร่วมโครงการด้วยเป็นเวลา 2 เดือนเศษ และได้เข้าไปอีกในปี พ.ศ. 2535 และ พ.ศ. 2536 พบว่าป่าไม้ถูกทำลายไปมากแม้จะมีพระราชบัญญัติปิดป่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 ก็ตาม ชาไกได้ละทิ้งถิ่นฐานบริเวณเหนือคลองตงแล้วหวนกลับไปใช้ชีวิตเร่ร่อนอีกครั้ง หลังจากที่เจ้าหน้าที่บ้านเมืองได้สั่งห้ามไม่ให้ตัดไม้และเผาป่าเพื่อทำไร่

บ้านเหนือคลองตงปัจจุบัน นอกจากจะมีขนำของชาไกและลุงดำแล้ว ยังมีคนบ้านขึ้นไปสร้างขนำอยู่กันประมาณไม่ต่ำกว่า 10 หลังคาเรือน โดยแต่ละหลัง จะกระจายกันออกไปต้องใช้เวลาเดินทางไปมาหาสู่กัน ประมาณ 1 - 3 กม. บริเวณรอบๆขนำแต่ละหลัง จะมีการทำไร่และปลูกผักผลไม้เป็นอาหาร เช่น มะละกอ ส้ปรด มะม่วง ผักกาดและถั่วลิสง เป็นต้น และด้วยเหตุที่มีคนบ้านอยู่มากในปี พ.ศ. 2537 เมื่อชาไกหวนกลับมาอาศัยบริเวณบ้านเหนือคลองตงอีกครั้ง ก็ถูกผลักดันจากชาวบ้านให้อพยพไปอยู่ที่อื่น จนกระทั่งทุกวันนี้พวกเขายังไม่แน่ใจว่าพวกเขาจะมีสิทธิ์อยู่ในผืนป่าแห่งนี้ได้อีกนานเท่าไร

การอพยพโยกย้ายและการตั้งถิ่นฐาน

วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ " ชาไก " ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่เก็บหาของป่าและล่าสัตว์เป็นอาหาร (Hunting and gathering group) แถบเทือกเขาบรรทัดจะคล้ายคลึงกับกลุ่มชาติพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิมอื่นๆ เช่น ผีตองเหลืองที่อาศัยอยู่ในป่าแถบจังหวัดแพร่ และน่าน ทางภาคเหนือของไทย คือ จะไม่ตั้งถิ่นฐานถาวร แต่จะเร่ร่อนย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยและทำมาหากินด้วยเงื่อนไขและสาเหตุที่แตกต่างกันออกไป

สาเหตุของการอพยพโยกย้าย

สำหรับซาไกกลุ่มเหนือคลองตงสร้าง " ทับ " หรือเพิงพักอาศัยชั่วคราว หลังคามุงด้วยใบกล้วยป่า หรือจากป่า ตามปกติจะพักอยู่ชั่วใบไม้เหี่ยว เช่นเดียวกับผีตองเหลือง คือประมาณไม่เกิน 10 - 15 วัน เพราะเมื่อใบไม้เหี่ยวคุ้มแดดคุ้มฝนไม่ได้ จะต้องเปลี่ยนใบไม้ใหม่ ก็ถือโอกาสย้ายไปสร้างทับใหม่ที่อื่น จนเกิดเป็นลักษณะนิสัยที่รู้สึกอึดอัดเมื่อต้องอยู่ที่เดียวกันนานๆ นับเป็นสาเหตุหนึ่งในหลายๆสาเหตุ ที่ทำให้พวกเขาต้องย้ายทับเป็นต้นว่า

เมื่ออาหารบริเวณใกล้เคียงหายาก เช่น มัน อาหารหลักอย่างหนึ่งจะถูกขุดจนร่อยหรอก็จะอพยพไปยังแหล่งที่เคยขุดและเว้นส่วนรากไว้จนเติบโตขึ้นมาใหม่แล้ว ขณะเดียวกันสัตว์ป่าที่หลงเหลือจากการไล่ล่าก็จะหนีห่างไกลออกไป ทำให้พวกเขาต้องย้ายทับตาม แต่บางครั้งจะย้ายทับไปตามแหล่งอาหารตามฤดูกาล เช่น แหล่งที่มีน้ำผึ้ง สะตอ ลูกเหรียง หรือบางครั้งย้ายทับเพื่อเดินทางไปตัดไม้ไผ่มาทำ " บอเลา " อาวุธสำหรับล่าสัตว์ หรือหลบฝนไปอาศัยบนเพิงผาหน้าถ้ำ

นอกจากนี้หากเกิดเหตุการณ์ผิดปกติ เช่น ฝันร้ายหรือสมาชิกในกลุ่มเจ็บไข้ไม่สบายหรือตายจะย้ายทับหนีทันที ในกรณีที่มีผู้ป่วยหนักหรือตาย จะนำร่างของผู้นั้นไปวางไว้ในป่าแล้วทำคอกล้อมไว้ป้องกันสัตว์แทะกิน พร้อมทั้งวางอาหารไว้ให้ก่อนออกเดินทางไปอยู่ที่อื่น หากผู้ป่วยรอดก็จะสะกดรอยตามไปภายหลัง

บ่อยครั้งเช่นกันที่พวกเขาจำเป็นต้องย้ายถิ่นเพราะถูกรบกวนจาก " คนเมือง " หรือ " คนบ้าน " เป็นต้นว่า ถูกไล่ที่ ขู่ฆ่า รุกรานโดยการเผาทับเพื่อผลประโยชน์ของตน เช่น ไปตั้งทับใกล้ต้นเหรียง หรือสะตอ ในฤดูกาลที่สามารถเก็บผลได้ หรือมีคนบ้านเข้าไปสร้างขนำอยู่ใกล้ทับมากเกินไป บางครั้งก็อพยพหนีซาไกกลุ่มอื่นที่เป็นโรคติดต่อหรือโรคผิวหนัง ที่เดินทางมาอาศัยอยู่ใกล้เคียง

ความเชื่อที่ว่า เลือดที่ออกมาจากการคลอดลูกหรือเลือดที่ออกมาจากร่างกายมนุษย์เมื่อทิ้งไว้จน " เลือดตาย " จะทำให้สมาชิกเจ็บไข้ไม่สบาย ก็เป็นผลให้พวกเขาย้ายทับทันทีที่มีการคลอดลูก และแม่ของเด็กแข็งแรงพอที่จะเคลื่อนย้ายไปที่อื่นได้

สัญลักษณ์การเดินป่า

การออกเดินป่าของซาไก หากออกไปเก็บหาของป่าล่าสัตว์ ซึ่งไม่ไกลนักแล้วกลับมาที่เดิม จะไม่นำสัมภาระไป นอกจากอาวุธสำหรับล่าสัตว์ (บอเลา) และมีดหรือพร้า แต่หากต้องเดินทางไปตัดไม้ไผ่หรือหาน้ำผึ้ง หาลูกเหรียง หาสะตอไกลๆ ก็จะย้ายทับไปเลย โดยทิ้งสิ่งของเสื้อผ้าส่วนเกินไว้ เลือกเฉพาะของที่จำเป็นจริงๆ ใส่กระเฌอ (ภาชนะสานด้วยใบเตย) สะพายหลังไปเพียงใบเดียว บางกลุ่มจะเผาทับทิ้ง แต่กลุ่มนี้จะทิ้งทับไปแล้วเดินทางไปหาแหล่งใหม่

ปกติซาไกจะไม่ชอบอาบน้ำเพราะเกรงว่าสัตว์ผิดกลิ่น โดยเฉพาะก่อนออกเดินทาง จะใช้ขี้เถ้าปนดินทาตัวและใบหน้าเพื่อไม่ให้ผีจำได้แล้วถือฟืนไฟติดมือไปคนละท่อน ออกเดินทางพร้อมๆกัน มีหัวหน้ากลุ่มเดินนำ หากมีสมาชิกคนใดไข้หนักจะทิ้งไว้จนกระทั่งหายค่อยตามไปสมทบ หรือมีความจำเป็นต้องตามไปทีหลังก็จะสะกดรอยตามขี้เถ้าที่ร่วงอยู่ตามทางเดินหรือตามทิศที่ใบไม้ข้างทางลู่ไปข้างหน้า ถ้าเป็นตอนเช้าจะสังเกตใบไม้ซึ่งมีหยาดน้ำค้างเกาะอยู่หากมีคนเดินผ่านจะเปียกชื้น บางครั้งก็ใช้สัญลักษณ์โดยหักกิ่งไม้ให้ยอดชี้ไปทางทิศที่ต้องการให้ตามไป หรือสับเปลือกต้นไม้เป็นรอยขวางเพื่อบอกทิศทาง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการนัดหมายตกลงกันด้วย

การกำหนดทิศทางในการเดินทางจะไม่แน่นอน หากใครถามจะไม่บอก ถ้าเผลอบอกไปก็จะเปลี่ยนทิศทางไปทางอื่น และขณะเดินทางหากเกิดมีอาการขนลุก หรือขณะนอนพักระหว่างทางเกิดฝันร้าย หรือมีอะไรผิดปกติในความรู้สึกของหัวหน้ากลุ่มหรือสมาชิกในกลุ่มก็จะเปลี่ยนทิศทางทันที เช่นกัน

การเลือกทำเลที่ตั้งทับและการพักอาศัย

การเลือกแหล่งที่ตั้งทับใหม่แต่ละครั้งจะวนไปยังบริเวณที่เคยตั้งทับมาก่อน แต่ตำแหน่งที่ตั้งอาจจะเปลี่ยนไป โดยจะเลือกทำเลที่ใกล้แหล่งน้ำสำหรับดื่ม และใช้ในชีวิตประจำวันเป็นสำคัญ ซึ่งแหล่งน้ำนั้นจะต้องไหลถ่ายเทได้สะดวก เพราะเชื่อว่าแหล่งน้ำขังไม่ไหลถ่ายเท หรือที่เรียกว่า " น้ำตาย " หากดื่มเข้าไปแล้วจะทำให้ไม่สบายได้ แต่จะต้องห่างสายน้ำใหญ่ๆที่มีน้ำไหลแรง และน้ำตก เพราะอาจจะเกิดน้ำท่วม และเสียงน้ำไหลทำให้นอนไม่หลับ นอกจากนี้บริเวณใกล้เคียงจะต้องมีทุ่งหญ้ามีดินโป่ง และมีแหล่งน้ำที่สัตว์ลงไปกินด้วยเนื่องจากสัตว์เล็กมักจะแทะเล็มหญ้าก่อนไปกินดินโป่งแล้วลงกินน้ำ ส่วนสัตว์ใหญ่จะไปคอยล่าสัตว์เล็กบริเวณริมธารน้ำ ชาไกจะคอยไล่ล่าสัตว์ใหญ่อีกทอดหนึ่ง นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งที่สามารถขุดมันเป็นอาหารได้

ชาไกยังเลือกที่ตั้งทับโดยสัมผัสทางจิตวิญญาณ คือ บริเวณใดที่เข้าไปแล้วเกิดอาการขนลุกเชื่อว่ามีเจ้าที่เจ้าทางอยู่ ก็จะหลีกเหลี่ยงบริเวณนั้น

เมื่อเลือกแหล่งดังกล่าวได้แล้ว ก็เลือกทำเลสร้างทับเป็นอันดับต่อไป โดยจะพิจารณาบริเวณร่มไม้ใหญ่ที่มีลำต้นแข็งแรงไม่ผุ สีดินเป็นสีขาว และหากมีจอมปลวกจะต้องไม่ใช่จอมปลวกสีดำ เพราะเชื่อว่าดินสีดำมีผีอาศัยอยู่ พื้นดินเป็นที่ราบเรียบนอนสบายไม่ปวดหลัง บริเวณใกล้เคียงไม่มีพืชที่เป็นพิษหรือคัน และจะต้องไม่เคยมีคนตายมาก่อน เพราะเชื่อว่าผีคนตายจะทำให้ลูกหลานไม่สบาย ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือจะต้องไม่อยู่ใกล้กลุ่มชนอื่น หรือ " คนบ้าน " มากเกินไป เมื่อหาทำเลที่เหมาะสมและถูกใจแล้ว ก็จะสร้าง " ฮะยะ " หรือทับในลักษณะเพิงหมาแหงน (รายละเอียดเพิ่มเติม บทที่ 5 หน้า 88 และภาพลายเส้นที่ 1 ภาคผนวก ค. หน้า 163)

โดยปกติชาไกจะนอนในท่าตะแคงเอาหูแนบพื้น เพื่อคอยฟังเสียงคนหรือสัตว์ที่อาจจะเข้ามาทำร้ายพวกตนได้ บางคนหันหัวออกนอกทับ ด้วยเหตุผลที่ว่าเย็นสบายบ้างเวลาเสือมาจะได้มีเท้าไว้วิ่งหนีบ้าง แต่บางคนก็หันหัวเข้าด้านใน เพราะเกรงว่าโดนน้ำค้างแล้วจะไม่สบาย

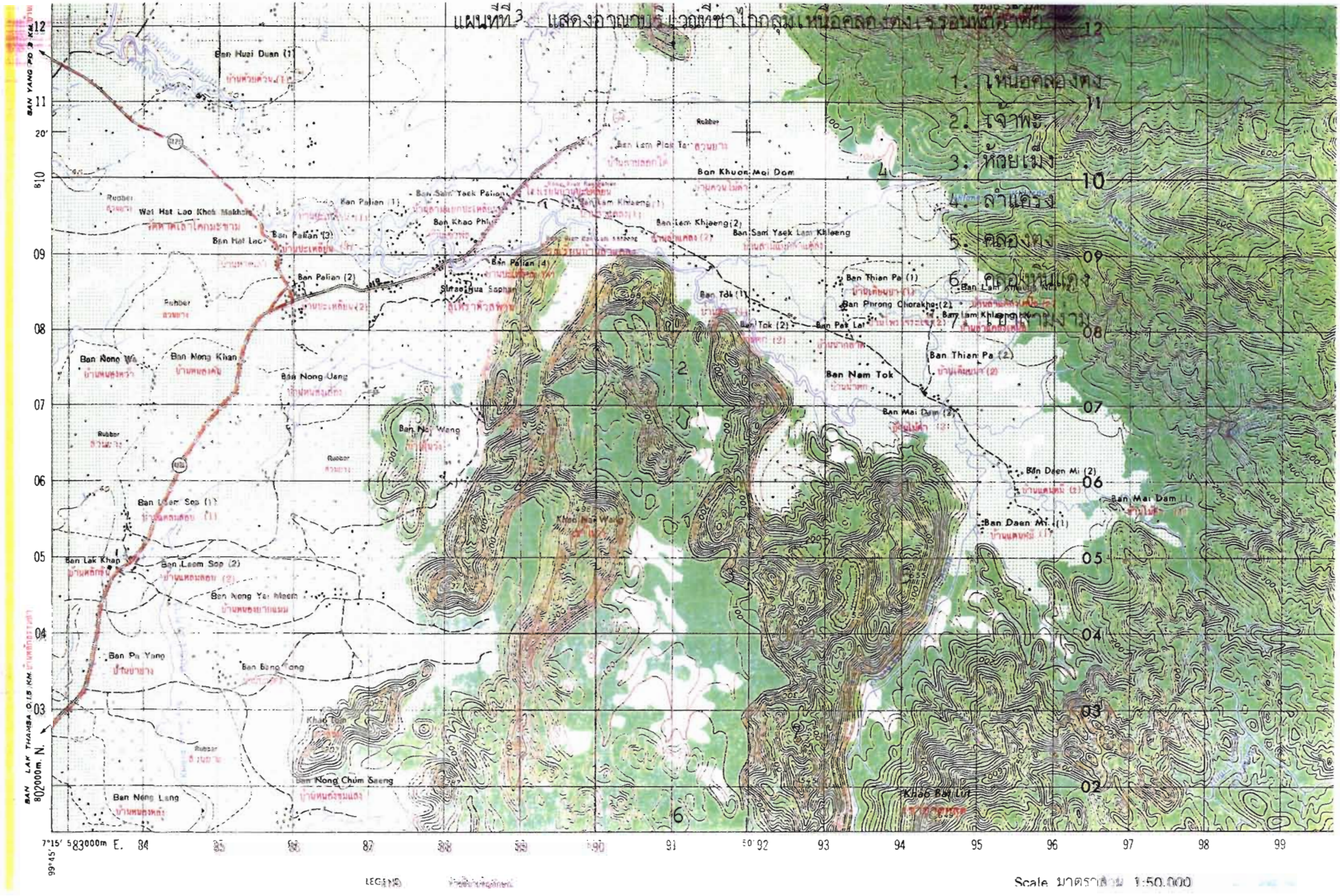
แผนที่ 3 แสดงอาณาบริเวณที่ศึกษาโดยรวมเหนือคลองทง
1. เหนือคลองทง
2. เจาพอ
3. ห้วยเม็ง
4. ลำแข้วง
5. คลองทง
6. คลองหินแดง
7. ยางงาม
Ban Huai Duan (1)
Ban Lam Plai Tan
Ban Khuon Mai Dom
Wat Hat Lao Khek Makhan
Ban Hat Lao
Ban Palian (1)
Ban Sam Yaek Palian
Ban Lam Khlaeng (1)
Ban Khao Phi
Ban Lam Khlaeng (2)
Ban Sam Yaek Lam Khlaeng
Ban Palian (3)
Ban Palian (4)
Ban Palian (2)
Sirasoinua Sophan
Ban Thian Pa (1)
Ban Lam Khlaeng (3)
Ban Tok (1)
Ban Phrong Chorakhe (2)
Ban Lam Khlaeng (4)
Ban Tok (2)
Ban Pak Lai
Ban Thian Pa (2)
Ban Nong Wa
Ban Nong Khan
Ban Nong Uang
Ban Nam Tok
Ban Mai Dam (2)
Ban Na Weng
Ban Daen Mi (2)
Ban Mai Dam
Ban Daen Mi (1)
Khao Nan Wako
Ban Lak Khap
Ban Laem Sop (1)
Ban Laem Sop (2)
Ban Nong Ya Maem
Ban Pa Yang
Ban Bang Yang
Khao Tun
Ban Nong Chum Saeng
Khao Bai Lut
Ban Nong Lang
Rubber
BAN YANG PO 3 KM.
BAN LAK THAI-BA 0.15 KM.
802000m. N.
7°15' 583000m E.
99°45'
LEGEND
Scale มาตราส่วน 1:50,000

เมื่อย่างเข้าฤดูฝน หากฝนตกไม่มากจะสร้างแคร่เล็กๆ สำหรับเป็นที่นอน คู่สามีภรรยาบางทับทำแคร่แยกกัน บางทับทำแคร่รวมกัน และมีกองไฟประจำตัวของแต่ละคนอยู่ด้านข้างทับ หากเป็นช่วงที่ฝนตกหนักมาก พวกเขาก็จะอพยพขึ้นไปอาศัยบนเพิงผาหน้าถ้ำที่เรียกว่า " ลา " และรองรับน้ำฝนจากเพิงผามาใช้ในชีวิตประจำวัน (ดูรายละเอียด บทที่ 5 หน้า 88)

อาณาบริเวณที่ซาไกกลุ่มเหนือคลองตงตั้งถิ่นฐาน

ดังกล่าวแล้วข้างต้นแม้ซาไกจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ได้ตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร มีการอพยพโยกย้ายถิ่นตลอดปี แต่เป็นการโยกย้ายตามฤดูกาล ในอาณาบริเวณที่ค่อนข้างแน่นอน เมื่อถึงระยะเวลาหนึ่งจะวนกลับไปที่เดิม นอกเสียจากบริเวณนั้นมีเหตุปัจจัยที่ทำให้ไม่สามารถเข้าไปตั้งทับได้ เช่น คนบ้านยึดครองไว้แล้ว หรือมีเหตุปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อ เป็นต้น

อาณาบริเวณที่ซาไกกลุ่มเหนือคลองตง ใช้เป็นแหล่งอพยพเคลื่อนย้ายและตั้งถิ่นฐานตามข้อมูลที่ได้จากการสำรวจของผู้วิจัย ประกอบกับคำบอกเล่าของเฒ่าสังหัวหน้ากลุ่ม และสมาชิกคนอื่นๆรวมทั้งลูกเขย ซึ่งเป็นคนบ้านนั้น เริ่มจากการที่เฒ่าสัง หนุ่มซาไกซึ่งมีถิ่นกำเนิดที่ลิพัง ได้รับการทาบทามจากพ่อแม่ของสาวบะ ซาไกอีกกลุ่มหนึ่งว่าให้ไปแต่งงานกับลูกสาวของตน ซึ่งขณะนั้นอยู่ควนไม้ดำ เฒ่าสังอยู่กินและอพยพเร่ร่อนไปกับกลุ่มของบะ จนกระทั่งคลอดลูกคนโต จึงแยกมาอยู่กับเฒ่าโซะ (น้องชาย) และเฒ่าไข่ (น้องชาย) ที่บริเวณคลองตงและเร่ร่อนหากินบริเวณใกล้เคียง คือ เจ้าพะ (ทุ่งหญ้าคา) ห้วยเม็ง ลำแครง เหนือคลองตง คลองหินแดง และเขาสามง่าม และต่อมาเมื่อต่างแต่งงานมีลูกมีหลาน เฒ่าโซะและเฒ่าไข่ก็แยกย้ายกันไปตั้งกลุ่มของตนเอง

เหนือคลองตง (เหนือคลองบาดหลุด) คนบ้านบางคนเรียกว่า " ปลายคลองตง " เป็นต้นน้ำคลองตง อยู่บนเขากลม ทิศเหนือและทิศตะวันตกเฉียงเหนือ จรด " ลาคนแก่ " ซึ่งเป็นแหล่งที่มีนักโบราณคดีขึ้นไปทำการขุดค้น เมื่อปี พ.ศ. 2534 - 2536 และยังมีโครงการต่อเนื่องในปีต่อๆไป เดิมเป็นที่พักอาศัยของซาไกกลุ่มเฒ่าสัง ในฤดูฝน แต่หลังจากมีการขุดค้นพบโครงกระดูกมนุษย์เชื่อว่ามีผีจึงไม่ขึ้นไปพักอาศัยอีกเลย ถัดจากลาคนแก่ เป็นช่องเขานมสาว ซึ่ง

เป็นช่องเขาที่ชาไกและคนบ้านใช้เป็นเส้นทางเดินเท้านำของป่าลงไปขาย และซื้อเสบียงขึ้นไปบริโภคในช่วงฤดูฝนขณะที่เส้นทางอื่นน้ำท่วมหมด อาณาเขตทิศตะวันออกเฉียงเหนือ จรด " ลาไฟไหม้ " ทิศตะวันออก จรด เขาหน้าดีปลี ทิศตะวันตก จรด คลองตง (คลองบาดหลุด) ทิศใต้ จรด " เขาน้ำลูกเขา " หรือ " ลาพลูหนัง " ชาไกกลุ่มเผ่าสังเลือกแหล่งเหนือคลองตงเป็นที่พักอาศัย หลังจากลุงดำซึ่งเป็นคนบ้านเข้ามาเป็นลูกเขยได้ชักชวนให้ตัดหวายขายคนบ้านคือประมาณปี พ.ศ. 2526 - 2528 แต่ยังคงเร่ร่อนเก็บของป่าล่าสัตว์ จนกระทั่งลุงดำมีลูกคนแรกกับลูกสาวเผ่าสัง และชักชวนให้เผ่าสังและสมาชิกในกลุ่มปลูกข้าวไร่ จึงเริ่มตั้งหลักแหล่งค่อนข้างถาวร มีการสร้างขนำสำหรับพักอาศัย และเก็บตุนข้าวเปลือกเป็นครั้งแรก และดำเนินมาเป็นเวลา 3 - 4 ปี ในช่วงนั้นมีการเดินทางไปล่าสัตว์ค้างคืนในป่าบ้างแต่ก็กลับมาที่เหนือคลองตงจนกระทั่งปี พ.ศ. 2535 เลิกปลูกข้าวกลับไปใช้ชีวิตแบบเร่ร่อนย้ายไปตั้งทับบริเวณเขาสามง่ามคลองตง และแหล่งอื่นๆที่เคยพักอาศัย คาดว่าอีกระยะหนึ่งคงขึ้นไปอยู่ที่เหนือคลองตงอีก เพราะเป็นห่วงลูกสาวและหลานๆที่ยังคงอาศัยอยู่กับลุงดำที่ขนำบริเวณบ้านเหนือคลองตง อีกทั้งบริเวณนี้เป็นทำเลที่เหมาะแก่การเก็บของป่าล่าสัตว์ ไม่ใกล้และไม่ไกลจากชุมชนภายนอกมากนักสามารถเดินทางไปซื้อของ หรือรับจ้างแรงงานที่ควนไม้ดำหรือบ้านกลางได้ อีกทั้งยังมีแหล่งไม้ไผ่หลอด ที่ใช้ทำไม้ซางในบริเวณใกล้เคียง คือเหนือคลองปะเหลียน หรือเหนือน้ำตกโตนเต๊ะ

การคมนาคมติดต่อ ระหว่างชุมชนบ้านเหนือคลองตง กับบ้านกลาง สำหรับชาไกจะใช้วิธีการเดินเท้าลงไปยังเชิงเขาด้วยระยะทางประมาณ 2 - 3 กิโลเมตร. ถึงบ้านเจ้าพะบริเวณคอกวัว และเดินเท้าจากบ้านเจ้าพะผ่านคลองตง คลองปะเหลียนเข้าบ้านกลางระยะทาง 6 กิโลเมตร แต่หากบริเวณคอกวัวมีคนบ้านอยู่มาก จะเดินอ้อมไปทางน้ำตกน้ำพล่าน และห้วยเม็งซึ่งเป็นระยะทางที่ไกลมาก สำหรับคนบ้านหากจะเข้าไปสามารถนำรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์เข้าไปทางบ้านเจ้าพะ เชิงเขาบริเวณคอกวัว แล้วเดินเท้าขึ้นเขาเพียง 2 - 3 กิโลเมตร.

เจ้าพะ เป็นอีกแห่งหนึ่งที่ชาไกกลุ่มเผ่าสังเคยมาตั้งทับพร้อมกับเผ่าโซะ เผ่าไข่ และสมาชิก บ้านเจ้าพะเป็นที่ราบใช้ลำห้วยสายเจ้าพะใหญ่ซึ่งไหลผ่านไปรวมกับสายคลองตงและคลองอื่นๆที่คลองปะเหลียนหรือคลองใหญ่ เป็นแหล่งน้ำสำคัญ อาณาเขตเจ้าพะ ทางทิศตะวันออกและทิศเหนือจรดเขาไทร ทิศใต้จรด เขากลมหรือเขาหัวสุม ส่วนทิศตะวันตกปัจจุบันเป็นสวนยางชาวบ้าน บริเวณเจ้าพะมีหญ้าคาขึ้นเป็นทุ่งกว้างใหญ่ จึงเรียกว่า " ทุ่งหญ้าคา " ต่อมามีผู้นำวัว

มาเลี้ยงจึงเรียกว่า " คอกวัว " ห่างจากที่ซาไกตั้งทับประมาณ 2 กิโลเมตร มีโรงเรียนเจ้าพะ มีสถานีอนามัย และมีที่ทำการของกองร้อยตำรวจตะเวณชายแดน (ต.ช.ด.) ตั้งอยู่ ระยะทางจากคลองตงถึงเจ้าพะห่างกันประมาณ 3 กิโลเมตร เนื่องจาก ปัจจุบันบริเวณเจ้าพะ มีคนเมืองและคนบ้านมาอาศัยอยู่มาก ป่าบริเวณใกล้เคียงถูกทำลาย สัตว์ป่าหายาก ทั้งบริเวณที่ตั้งทับมีเจ้าของจึงไม่เลือกเป็นที่ตั้งทับอีก แต่ซาไกกลุ่มเฒ่าไข่ยังคงตั้งทับในบางช่วงที่ต้องการรับจ้างแรงงาน

ห้วยเม็ง อยู่บนเนินเขาหลักช้าง เหนือน้ำตกน้ำพล่านเป็นแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์มาก ใช้น้ำจากน้ำตกน้ำพล่านที่แยกเป็นลำห้วยเม็งแล้วไหลวกกลับไปที่น้ำตกน้ำพล่านอีกครั้งหนึ่ง ระยะทางจากบ้านกลางถึงห้วยเม็งประมาณ 18 กิโลเมตร ปัจจุบันซาไกกลุ่มเฒ่าสัง และกลุ่มอื่นๆ ไม่ได้ตั้งทับแล้ว เนื่องจากเคยพบศพสาวซาไกคนหนึ่งถูกคนบ้านฆ่าตายลอยน้ำมาติดอยู่ที่บริเวณนี้ จึงเชื่อว่ามีผีอยู่

ลำแครง อยู่บริเวณเขาหน้าแดง มีคลองลำแครงไหลมาจากโตนหนานแล้วไหลผ่านไปรวมกับคลองปะเหลียนที่บ้านลำแครงประมาณ 1 กิโลเมตร ปัจจุบันซาไกไม่ใช้เป็นแหล่งตั้งทับ เพราะบริเวณนี้แปรสภาพจากป่าเป็นสวนยางของคนบ้าน ไม่มีสัตว์ป่าให้ล่า และเป็นที่ที่มีเจ้าของ

คลองตง (คลองบาดหลุด) เป็นแหล่งที่ซาไกกลุ่มเฒ่าสัง ถือเป็นศูนย์กลางในการตั้งถิ่นฐานครั้งแรกก่อนจะย้ายมาอยู่เหนือคลองตง เนื่องจากในอดีตคลองตงเป็นป่าลึกอยู่ในหุบเขาไทร หรือเขาบาดหลุด ทิศตะวันออกจรดเขาสามง่าม ส่วนทิศตะวันตก ทิศเหนือและทิศใต้ รายล้อมไปด้วยเทือกเขาไทร (เขาบาดหลุด) และมีคลองตงหรือคลองบาดหลุดล้อมรอบ ห่างออกไปไม่ไกลนักมีคลองปะเหลียน ซึ่งเป็นที่รวมของสายน้ำจากเหนือคลองตง น้ำตกโตนตก และคลองเจ้าพะใหญ่ ดังนั้นจึงอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแหล่งน้ำสัตว์ป่าและสัตว์น้ำ บริเวณคลองตงจะห่างจากบ้านกลาง ประมาณ 3 กิโลเมตร. ปัจจุบันซาไกกลุ่มนี้ยังคงเลือกเป็นที่ตั้งทับอยู่ในบางฤดูกาล

เขาสามง่าม อยู่บนภูเขาสูงเหนือบ้านควนไม้ดำประมาณ 3 กิโลเมตร. ทิศเหนือและทิศตะวันตกของแหล่งที่ตั้งทับ จรด หมู่บ้านควนไม้ดำ ทิศใต้ จรด เขาไทร ซึ่งอีกด้าน

หนึ่งของเทือกเขาเป็นบริเวณที่ตั้งทับคลองตง ทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือ จรด น้ำตกโตนเต๊ะ ซึ่งใช้เป็นแหล่งน้ำขณะตั้งทับที่นี่ ปัจจุบันชาไกกลุ่มเผ่าสังยังใช้เป็นทำเลตั้งทับชั่วคราวเพื่อเก็บหาของป่าและล่าสัตว์ (ผู้ให้ข้อมูล : นายวิเชียร ปักษี , 2536)

คลองหินแดง อยู่บนเขาน้ำเต้าห่างจากบริเวณเหนือคลองตงขึ้นไปประมาณ 5 - 6 กิโลเมตร และเดินเท้าต่อไปอีกประมาณ 4 - 5 กิโลเมตร. จะถึงที่ตั้งทับ บริเวณใกล้เคียงมีขนำคนบ้านประมาณ 5 หลัง ระยะทางจากคลองหินแดงไปด้านหลังเขาน้ำเต้าประมาณ 8 กิโลเมตร เป็นศูนย์รวมของคลอง 3 สาย คือ คลองหินแดง คลองลำขัน และคลองลิพัง แล้วไหลลงสู่หมู่บ้านตามลำคลองลิพังซึ่งเป็นลำคลองใหญ่ บริเวณคลองลิพังมีชาไกกลุ่มเผ่าโซะเร่ร่อนทำมาหากินและเป็นลูกจ้างของคนบ้าน อาศัยข้าวจากวัดบริเวณหมู่บ้านยังชีพบ้าง แต่ชาไกกลุ่มเผ่าสังไม่เคยข้ามเขตไป ในช่วงที่อยู่เหนือคลองตงจะไปตั้งทับค้างคืนบริเวณคลองหินแดงเพื่อหาปลาในคลองและล่าสัตว์เป็นอาหาร บางครั้งก็หนีการรบกวนจากคนบ้านขึ้นไปอยู่ชั่วคราว

จากตำแหน่งที่ตั้งทับของชาไกกลุ่มเผ่าสังที่กล่าวถึงทั้งหมด จะเห็นว่าชาไกกลุ่มที่ทำการศึกษานี้จะเร่ร่อนหากินอยู่ในอาณาเขตค่อนข้างแน่นอนบริเวณบ้านควนไม้ดำ บ้านกลาง และบ้านลำแครง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรังเท่านั้น ไม่ได้ข้ามสันเขาไปยังจังหวัดสตูลหรือจังหวัดพัทลุงเลย

บทที่ 2

ตำนาน ชาติพันธุ์ และภาษาซาไก

ตำนานกำเนิดมนุษย์และกลุ่มชนซาไก

ข้อสงสัยเกี่ยวกับกำเนิดมนุษย์และกลุ่มชนซาไก ซึ่งมีรูปร่างผิวพรรณ และวิถีชีวิตแตกต่างไปจากกลุ่มชนอื่นๆในท้องถิ่นปัจจุบัน ได้รับการผูกสานขึ้นเป็นตำนานเรื่องเล่าที่ถ่ายทอดจากปากสู่ปาก สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยอาศัยการจดจำเป็นหลัก การเล่าแต่ละครั้งจึงอาจมีการต่อเติมหรือตกหล่นผิดเพี้ยนกันไปบ้าง แต่พอจะสะท้อนโลกทัศน์ เกี่ยวกับกำเนิดมนุษย์ของกลุ่มชนซาไก และแสดงร่องรอยทางประวัติศาสตร์ของพวกเขาได้บ้าง

ตำนานสำนวนหนึ่งเล่าว่า " ผู้ที่ให้กำเนิดพืชพันธุ์ทุกชนิดที่มีอยู่ในป่า รวมทั้งให้กำเนิดมนุษย์และสัตว์คู่แรกคือ " ญาเงาะ " ซึ่งเป็นภรรยาของพระอาทิตย์ อาศัยอยู่บนฟ้าทางทิศตะวันออก " ญาเงาะ " เลี้ยงผึ้งไว้มากมายเพื่อนำขี้ผึ้งมาทำแท่นนั่ง รอบๆแท่นนั่งของญาเงาะมีลำธารหลายสาย ซึ่งเป็นต้นน้ำลำธารที่ไหลลงสู่โลกมนุษย์ ญาเงาะมอบให้ " ตัวตู่ " (รุ้งกินน้ำ) เป็นผู้รักษาต้นน้ำลำธารบนฟ้า และมีหน้าที่นำฝูงผึ้งลงมาหาน้ำหวานในป่า " (ดูเพิ่มเติมบทที่ 4 หน้า 60) (ผู้ให้ข้อมูล : เฒ่าสัง , และเฒ่าโซะ , 2536)

ส่วนอีกสำนวนหนึ่งกล่าวถึงกำเนิดมนุษย์และกลุ่มชนซาไกว่า " เดิมมีสิ่งมีชีวิตในโลกซึ่งเป็นสัตว์ชนิดเดียวกันหมด อาศัยอยู่ในป่า เช้าวันหนึ่งไฟไหม้ป่าสัตว์เหล่านี้ตกใจพากันวิ่งหนีไฟ พวกหนึ่งวิ่งหนีไปอยู่ในที่โล่งกลายเป็นคนบ้าน พวกหนึ่งวิ่งหนีเข้าป่าลึกกลายเป็นสัตว์ป่าบ้าง เป็นคนป่าบ้าง ส่วนสาเหตุที่พวกคนป่า ซึ่งหมายถึง " ซาไก " ผิวดำ และผมหยิกขอด ก็เพราะโดนไฟป่าขณะวิ่งหนี นั่นเอง (ผู้ให้ข้อมูล : เฒ่าสัง และเฒ่าโซะ, 2524 - 2526)

นอกจากตำนานเกี่ยวกับกำเนิดมนุษย์และที่มาของการแบ่งกลุ่มเผ่าพันธุ์ของมนุษย์และสัตว์แล้ว ยังมีตำนานเล่าถึงเส้นทางการเดินทางของซาไกกลุ่มเฒ่าสังอีกด้วย ดังที่เฒ่าสังเล่าว่า " บรรพบุรุษของตนมาจากเมืองลังกา เมื่อเมืองลังกาเกิดไฟไหม้ พวกเขาได้หนีไฟมาทางเรือขึ้นฝั่งยังประเทศมาเลเซีย และใช้ชีวิตในป่าเร่ร่อนในป่าเรื่อยมาจนถึงเมืองสตูลและอาศัยอยู่ในป่าสตูลแล้ว เร่ร่อนมาถึงอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง และตั้งรกรากอยู่จนปัจจุบันนี้ และบรรพบุรุษของเฒ่าสังที่อพยพมาคือ ยายของโต๊ะบอนซึ่งเป็นยายของมาลี และมาลีเป็นตาของเฒ่าสัง " (จิรวดี อ่อนวงศ์, 2534 : 7)

ผู้วิจัยได้รับฟังตำนานหนึ่งที่ใกล้เคียงกันนี้จากคำบอกเล่าของเฒ่าสังว่าเคยได้ยินคนแก่คุยกันว่า โต๊ะบอนเล่าว่า " บรรพบุรุษของตนคือปู่ย่าตายายของโต๊ะบอนซึ่งเป็นยายของมารี มีผมเหยียดตรงแบบคนบ้าน ไม่หยิกขอดเหมือนพวกตน เป็นแขกอาศัยเรือเร่ร่อนหาปลากินในทะเล ต่อมาลูกหลานขึ้นบกมาใช้ชีวิตแบบชาวป่าที่สตูล เคยเร่ร่อนแถวลิพัง แล้วพากันย้ายทับเรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้ (ผู้ให้ข้อมูล : เฒ่าสัง , 2534)

ตำนานเกี่ยวกับเส้นทางการเดินทางนี้ แม้ว่าจะเป็นเรื่องเล่าที่ผิดเพี้ยนกันไปแต่ก็มีประเด็นที่น่าสนใจ

ประเด็นแรก " ซาไก " กลุ่มนี้อาจไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่ตั้งถิ่นฐานแถบนี้มาก่อน แต่อพยพมาจากที่อื่น เมื่อประมาณ 6 ช่วงอายุคน หรือประมาณ 150 - 200 ปีที่ผ่านมา ถ้าเป็นเช่นนี้ โครงกระดูกและเศษถ่านที่นักโบราณคดีขุดพบซึ่งมีอายุประมาณ 12,000 ปี จะเป็นของกลุ่มชนใด

ประเด็นที่สอง กลุ่มชนซาไกนี้มาจากไหน หากวิเคราะห์จากตำนานน่าจะมาจากทางตอนใต้ของไทย คือประเทศมาเลเซียปัจจุบัน

ประเด็นที่สาม พวกเขาใช้เส้นทางใดในการเคลื่อนย้ายเข้าสู่เขตแดนไทย ที่จังหวัดสตูล สำนวนหนึ่งว่า ทางบก อีกสำนวนหนึ่งว่า ทางทะเล

ประเด็นที่สี่ " โต๊ะมาลี " หรือ " โต๊ะมารี " ที่เอ่ยถึงในตำนานจะสัมพันธ์กับที่ John H. Brandt ระบุว่าเป็นชื่อซาไกกลุ่มหนึ่งที่อาศัยบริเวณแนวชายแดนไทย - มาเลย์ หรือไม่ (ดูเพิ่มเติมบทที่ 2 หน้าที่ 35)

ประเด็นที่ห้า ถ้าหากมาทางทะเล คำว่า " แขก " อาศัยเรือหาปลาอยู่ในทะเลจะเป็นแขกที่หมายถึง ชาวมุสลิมหรือชาวเล เพราะการเดินทางอพยพทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ ต่างๆผสมปนเปกัน บางท้องถิ่นเรียกชาวเลที่เขานับถือศาสนาอิสลามว่า แขกชาวเล

ในกลุ่มชาวเลก็มีตำนานหนึ่งที่กล่าวถึงศาสนาอิสลามที่สัมพันธ์กับกำเนิดชาวเลและซาไกหรือ " คนป่า " ด้วย ดังที่ (David Hogan , 1972 : 129 , อ้างอิงจากอาภรณ์ อุกฤษณ์, :2532, : 12) บันทึกจากคำบอกเล่าของชาวเลวัย 60 - 70 ปี ที่อาศัยอยู่บนเกาะอาดังว่า " พระเจ้าได้ส่งนะบีโน๊ะ มาชักชวนให้บรรพบุรุษของเขานับถือพระเจ้า แต่ถูกปฏิเสธจึงสาปแช่งไว้ ให้พวกเขาต้องเคลื่อนย้ายลงมายังชายฝั่งเชิงเขา " ฆูนุงฌีรัย " บ้างก็เข้าป่าเป็นคนป่า บ้างก็เป็นลิง บ้างก็เป็นกระรอก บ้างก็เป็นอูรักลาโว้ย คนของทะเลหรือชาวเล "

ประเด็นที่ห้านี้ยังสอดคล้องกับคำบอกเล่าของคุณยายของผู้วิจัย เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ว่า " บรรพบุรุษของคุณยายเป็นคนจีนมีเชื้อสายแขก ผสมชาวเล อพยพหนีมาจากมาเลเซีย สมัยที่มาเลเซียมีปัญหาทางการเมืองโดยเดินทางมาทางป่าแล้วมาเจอทะเล ลงเรือมากับชาวเลระยะหนึ่งจึงขึ้นบกเดินทางเข้าไปพบคนป่า (เขตจังหวัดสตูลปัจจุบัน) อาศัยอยู่ในป่าระยะหนึ่ง จึงเดินทางไปออกทะเลอีกครั้ง ลงเรือเร่ร่อนมาจนถึงหมู่เกาะลันตา จังหวัดกระบี่และขึ้นตั้งถิ่นฐานที่นั่นในเวลาต่อมา

อย่างไรก็ตามแม้กลุ่มชาติพันธุ์ซาไก และชาวเลจะมีวัฒนธรรมแบบเร่ร่อนเหมือนกันและมีตำนานความเป็นมาว่า น่าจะเคยใช้ชีวิตร่วมกันในอดีตอันยาวไกล แต่ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งสองต่างมีภาษาและวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนที่แตกต่างกันออกไป

ลักษณะทางชาติพันธุ์ของซาไก (Sakai)

ลักษณะทางชาติพันธุ์ของซาไกนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นไว้ใกล้เคียงกันมีแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดคือ

John H .Brandt (1961) ได้จัดว่าซาไกมีเชื้อสายนิกริโต (Nigrito) ซึ่งเป็นเผ่าพันธุ์ที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายตามพื้นที่ต่างๆในทวีปเอเชีย และแนวคิดดังกล่าวได้จำแนกกลุ่มนิกริโตออกเป็น 2 พวก คือ

1. African Negroid เป็นกลุ่มนิกริโต ที่อาศัยอยู่ในแถบทวีปอัฟริกา

2. Oceanic Negroid เป็นนิกริโตลูกผสมระหว่างพวกมองโกลอยด์ (Mongoloid) ออสตราลอยด์ (Australoid) และนิกรอยด์ (Negroid) แต่ยังคงลักษณะทางกายภาพ พฤติกรรม และวิถีในการดำรงชีวิต คล้ายคลึงกับพวกนิกรอยด์ อีกทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ที่เขาเชื่อว่าเป็นพวก Oceanic Negroid ได้แก่ กลุ่มเผ่าพันธุ์ของอาณาจักรฟูนัน ซึ่งกล่าวถึงในเอกสารจีน พวก Cuci และ Ruo ที่อาศัยอยู่ตามเขา Quang - Binh ในประเทศเวียตนาม รวมทั้งชาวชอง (Chong หรือ Chawng) ที่อาศัยอยู่ตามชายแดนไทย - กัมพูชา บริเวณจังหวัดจันทบุรีและตราด และที่สำคัญคือ พวกซาไกที่อยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย

ลักษณะโครงสร้างทางร่างกายโดยทั่วไปของซาไกจากเอกสารที่มีผู้บันทึกไว้จะมีขนาดปานกลาง (Medium Stature) กระโหลกศีรษะค่อนข้างกลม ผมหยิกขมวดกลม เป็นก้นหอยติดหนังศีรษะ นัยน์ตาสีดำกลมโต จมูกแบนกว้าง ริมฝีปากค่อนข้างหนา ฟันใหญ่แต่สั้น ผิวดำค่อนไปทางสีน้ำตาลไหม้ เป็นต้น

สำหรับลักษณะโครงสร้างทางร่างกายของซาไกกลุ่มเหนือคลองตงส่วนใหญ่ใกล้เคียงกับที่กล่าวมาแล้ว แต่ขนาดรูปร่างแตกต่างกันบ้างคือ ค่อนข้างผอมและสูง โดยเฉลี่ยผู้ชายสูงประมาณ 170 - 180 เซนติเมตร ผู้หญิงสูงประมาณ 155 เซนติเมตรขึ้นไป แขนขายาว ลำตัวตั้งตรง ปลายเท้าหันเข้าหากัน หัวแม่เท้างองุ้มและแข็งแรง เนื่องจากใช้กดพื้นขณะที่เดินป่า หรือไต่เขา

นอกจากนี้ยังปรากฏผลการศึกษาของชาวตะวันตกและชาวมาเลเซีย (Iskandar Carey , 1976) โดยได้รวบรวมผลการศึกษาของชาวตะวันตกและชาวมาเลเซียในช่วงก่อนและหลังการเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ซึ่งมีการเรียกกลุ่มชนพื้นเมืองทั้งหมด ในมาเลเซียว่า " โอรังอัสลี " (Orang = people, Asli = Original) และได้จำแนกออกเป็นกลุ่มชนเผ่า 3 กลุ่มใหญ่ ซึ่งจะมีกลุ่มย่อยออกไปอีกหลายกลุ่ม โดยมีกฎเกณฑ์ในการพิจารณาถึงความแตกต่างที่สำคัญ เช่น การศึกษาถึงจำนวนประชากร การเปรียบเทียบวัฒนธรรมทางวัตถุ ภูมิหลังและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ แบบแผนการจัดระเบียบทางสังคม กิจกรรมทางเศรษฐกิจ รวมไปถึงโครงสร้างทางความเชื่อ และพิธีกรรมของกลุ่มชน เป็นต้น สำหรับกลุ่มชนดั้งเดิมในมาลายูนั้นประกอบไปด้วยกลุ่มนิกริโต (Nigritos) ซีนอย (Senoi) และโปรโต - มาเลย์ (Proto - Malays) ต่อมาภายหลังกลุ่มชนดั้งเดิมดังกล่าว ได้ผสมผสานกับพวกที่อพยพเข้ามาใหม่ เช่น พวกมาเลย์ อินเดีย และชาว

จีน อันก่อให้เกิดความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic group) ขึ้นในคาบสมุทรมาลายู จนมาถึงทุกวันนี้

อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มโปรโต - มาเลย์นั้น มีระดับการพัฒนาทางสังคมไปมากที่สุดสามารถที่จะรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนทั้งในสังคมชนบทและสังคมเมือง ส่วนใหญ่อยู่ในรัฐทางตอนใต้เป็นสำคัญ ส่วนกลุ่มซีนอยซึ่งอาศัยอยู่ในแถบตอนกลางนั้น (ดูแผนที่ที่ 4 หน้า 34) ไม่จัดว่าเป็นกลุ่มเร่ร่อนเพราะรู้จักการทำเกษตรกรรมแล้ว แต่วิถีการดำรงชีวิตทั่วไปยังคงพึ่งพาอาศัยความสมบูรณ์ของทรัพยากรและระบบนิเวศของท้องถิ่นเป็นสำคัญ ทั้งนี้เราสามารถสรุปถึงความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 3 กลุ่มได้ดังนี้

	โปรโต - มาเลย์	ซีนอย , นิกริโต
1. ศาสนา , ความเชื่อ	อิสลาม , คริสต์	นับถือผี , วิญญาณ
2. ภาษา	มาเลย์ / ใช้ภาษาของตนเอง	ใช้ภาษาของตนเอง
3. มาตราฐานการครองชีพ	สูง	ต่ำ
4. ที่อยู่อาศัย	รวมกับชุมชนในเมือง / ชนบท	อยู่อย่างโดดเดี่ยว
5. ลักษณะทางสังคม	มีความเป็นรัฐ / ชาติ สูง	เป็นสังคมชนเผ่า

ตารางที่ 2 : ตารางแสดงความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์บนคาบสมุทรมาลายู

ในขณะเดียวกันกลุ่มนิกริโตนั้นยังมีลักษณะของการเร่ร่อน ยังไม่รู้จักการเพาะปลูกโดยอาศัยพืชผักและสัตว์ป่าเป็นอาหาร ทั้งนี้เพราะยังคงอาศัยอยู่ในบริเวณป่าเขตร้อนอันกว้างใหญ่ที่มีความหลากหลายของสิ่งมีชีวิต และพืชพันธุ์ชั้นสูง มีการรวมกันเป็นกลุ่มเล็กๆซึ่งต่างก็มีความสัมพันธ์กันบ้างในสังคมและเศรษฐกิจ นอกจากนั้นยังมีการติดต่อกับสังคมภายนอกโดยการนำเอาของป่าไปขายและพึ่งพาสิ่งของจากชุมชนใกล้เคียงบ้าง และเป็นที่น่าสังเกตว่าจำนวนประชากรของกลุ่มนิกริโตนั้น มีแนวโน้มจะลดลง ทั้งนี้อาจเนื่องจากมีการแต่งงานภายในกลุ่มพวกนิกริโตด้วยกันหรืออาจจะเสียชีวิตด้วยโรคภัยและอันตรายอื่นๆในป่า เป็นต้น

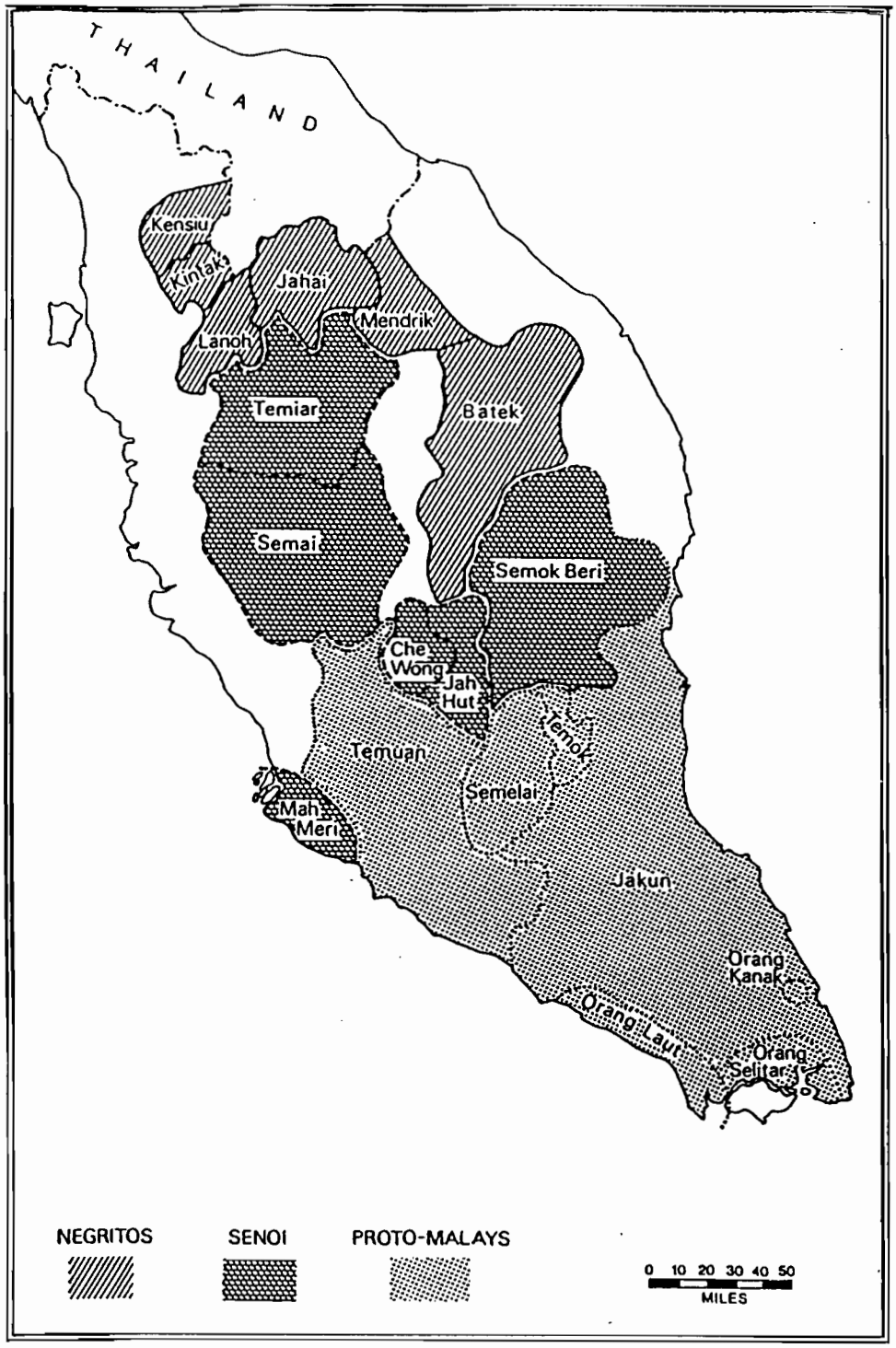

แผนที่ 4 : แสดงถิ่นที่อยู่ของกลุ่มนิกริโต (ซาไก) ซึ่งจำแนกออกเป็นหลายกลุ่มรวมไปถึงกลุ่มชนพื้นเมืองดั้งเดิมอื่นที่อาศัยอยู่ในมาเลเซียและมีการติดต่อกับกลุ่มชนในภาคใต้ของไทย

ที่มา : ISKADA CAREY, ORANG ASLI The Aboriginal Tribes of Peninsular Malaysia Oxford University Press Malaysia, 1976.

กลุ่มนิกริโตเหล่านี้ยังแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยอีกหลายกลุ่ม เช่น กันซิว (Kensiw) ยะฮาย (Jahai) คินตัค (Kintak) และเบเตค (Betek) เป็นต้น อันเป็นการแบ่งตามลักษณะของกลุ่มภาษา โดยกลุ่มเหล่านี้จะเร่ร่อนเคลื่อนย้ายอยู่ในรัฐทางเหนือ เช่น เปรัค กลันตัน เคดาห์ เป็นต้น ซึ่งอาจจะมีการเดินทางข้ามพรมแดนไปมาระหว่างไทยและมาเลเซีย กลุ่มนิกริโตเหล่านี้บางครั้งจะเรียกกันว่า " ซาไก " (Sakai = Slaves , dependants) ประกอบกับการที่กลุ่มนิกริโตอาศัยอยู่ในบริเวณป่า ดังนั้นการตั้งถิ่นฐานหรือวิถีการดำรงชีวิตจึงมีความสัมพันธ์กับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และระบบนิเวศเป็นสำคัญ เช่น มีการเลือกที่อยู่อาศัยใกล้แหล่งน้ำ การนำพืชในธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่มาทำเป็นที่พักอาศัย การหาอาหารทั้งพืชและสัตว์มาบริโภคโดยไม่มีการเก็บถนอมอาหารไว้ ในที่พักจะมีการจุดไฟไว้เพื่อประกอบอาหารป้องกันสัตว์ร้ายและแมลงที่จะมารบกวน เมื่อความสมบูรณ์ของทรัพยากรในบริเวณนั้นลดลงก็จะเคลื่อนย้ายไปบริเวณพื้นที่อื่นๆต่อไป

ก่อนหน้านั้นได้มีการแบ่งกลุ่มซาไกในประเทศไทยออกเป็น 5 กลุ่ม (**John H. Brandt** :1961) โดยพิจารณาจากแหล่งที่อยู่อาศัย ภาษา ลักษณะทางธรรมชาติ เป็นชื่อของแต่ละกลุ่มดังนี้ คือ

1.ซาไกกลุ่ม Tonga อาศัยอยู่แถบเทือกเขาบรรทัด ในจังหวัดพัทลุง และจังหวัดตรัง

2.ซาไกกลุ่ม Jahai อาศัยอยู่แถบแม่น้ำเปรัค ในประเทศมาเลเซีย และทางตอนใต้ของจังหวัดยะลาและนราธิวาส

3.ซาไกกลุ่ม Kensiw อาศัยอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย ระหว่างรอยต่อกับจังหวัดยะลาของไทย

4.ซาไกกลุ่ม Kintak อาศัยอยู่ในบริเวณรอยต่อระหว่างมาเลเซีย และอำเภอเบตงจังหวัดยะลา

5.ซาไกกลุ่ม Mari อาศัยอยู่แนวชายแดนไทย - มาเลเซีย เชื่อว่าซาไกกลุ่มนี้เข้ามาอาศัยในเขตประเทศไทยด้วย

นอกจากนี้ **ไพบูลย์ ดวงจันทร์** (2523) ได้แบ่งกลุ่มชาไกโดยใช้ลักษณะทางภาษาประจำกลุ่มเป็นตัวกำหนดดังต่อไปนี้

1.กลุ่มแต็นแอ็น (Teanean) กลุ่มนี้ใช้ภาษาแต็นแอ็น อาศัยอยู่แถบเทือกเขาบรรทัดในเขตจังหวัดตรัง สตูล พัทลุง

2.กลุ่มกันชิว (Kensiw) กลุ่มนี้พูดภาษากันชิว อาศัยอยู่แถบจังหวัดยะลา

3.กลุ่มแตะเด๊ะ (Tea - da) กลุ่มนี้พูดภาษาแตะเด๊ะ อาศัยอยู่แถบอำเภอรือเสาะ อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส

4.กลุ่มยะฮาย (Ya - hai) พวกนี้พูดภาษายะฮาย อยู่แถบอำเภอแว้ง อำเภอสุคิรินทร์ จังหวัดนราธิวาส

จะเห็นได้ว่า ชาไกกลุ่มเหนือคลองตงจัดอยู่ในกลุ่ม Tonga จากการแบ่งกลุ่มของ John H. Brandt และจัดอยู่ในกลุ่ม แต็นแอ็น (Teanean) จากการแบ่งกลุ่มของไพบูลย์ ดวงจันทร์

ภาษาซาไก (ภาษากันซิว)

ไพบูลย์ ดวงจันทร์ (1984) และ**เสาวณีย์ พากเพียร** (2532) ได้จัดแบ่งภาษาซาไกกลุ่มที่อยู่ใน อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เป็นกลุ่ม**ภาษาแต็นแอ๊น** (Teanean) และกลุ่มที่อาศัยอยู่ในตำบลศรีธารโต จังหวัดยะลา เป็นกลุ่มภาษากันซิว (Kensiw)

ส่วน **Bauer** (1991) นักภาษาศาสตร์ชาวเยอรมันผู้เชี่ยวชาญภาษามอญ - เขมร ได้แสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกันว่าภาษาซาไกกลุ่มที่อาศัยอยู่ใน อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง และกลุ่มที่อาศัยอยู่ในตำบลศรีธารโต จังหวัดยะลาเป็นกลุ่มภาษาเดียวกัน คือ **ภาษากันซิว** (Kensiw) โดยให้เหตุผลกับผู้วิจัยซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเก็บข้อมูลทางด้านภาษาศาสตร์ให้กับ Bauer ในขณะนั้น ว่า คำศัพท์ในภาษาซาไกกลุ่มยะลา และตรัง ส่วนใหญ่มีรากศัพท์เดียวกัน หรือเป็นคำเดียวกัน ที่แตกต่างกันเพราะการรับวัฒนธรรมทางภาษาจากท้องถิ่นใกล้เคียงบ้าง หรือผิดเพี้ยนกันไป เพราะเป็นภาษาที่ใช้ในต่างถิ่นต่างพื้นที่กันบ้างเท่านั้น

ทั้งนี้ Benjamin (1976) Diffloth (1975) (อ้างอิงจาก Bauer (1991))ได้จัด " ภาษากันซิว " (Kensiw) ซึ่งใช้พูดกันทางตอนใต้ของประเทศไทย และทางภาคเหนือของประเทศมาเลเซียว่า อยู่ในกลุ่มภาษาโปรโต - อัสเลียนเหนือ (Proto - North - Asllian) ซึ่งเป็นสาขาย่อยของตระกูลภาษาโปรโต -มอญ - เขมร (Proto - Mon - Khmer) โดย Benjamin อธิบายว่า " อัสเลียน " (Aslian) มาจากคำว่า " โอรังอัสลี " (Orang Asli) และอยู่ในตระกูลภาษาออสโตเอเชียติก / มอญ - เขมร นั่นเอง

สำหรับซาไกกลุ่มเหนือคลองตงปัจจุบันใช้ภาษาไทยท้องถิ่นปักษ์ใต้เป็นภาษาที่สอง เพื่อประโยชน์ในการสื่อสารติดต่อกับคนบ้านและคนเมือง ด้วยสำเนียงสั้นๆ ห้วนๆ ในวงศัพท์ที่จำกัดและความหมายของคำผิดเพี้ยนไปบ้าง แต่อย่างไรก็ตามยังคงใช้ภาษามันนิ หรือภาษากันซิว พูดคุยกันในกลุ่มมันนิด้วยกัน ส่วนบทเพลงที่ร้องขับจะใช้ทั้งภาษาไทยและภาษามันนิ หรือ ภาษากันซิว

จากการศึกษาคำศัพท์ในภาษาซาไก (Kensiw) พบว่าคำศัพท์ที่มีมากที่สุด คือ คำที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น คำใช้เรียกพืช สัตว์ สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติและอวัยวะส่วนต่างๆของร่างกายภายนอกรวมทั้งคำกริยาที่ใช้เป็นประจำ ดังตัวอย่าง คำศัพท์ภาษาซาไก ต่อไปนี้

คำศัพท์	คำแปล
กะ - เจะ	ดวงจันทร์
กะ - เตาะ	ดวงอาทิตย์
กะ - อาย	ฟ้า
เอ็ด - กะ - อาย	เมฆ (ขี้ฟ้า)
กิ - แอส	ดาว
กะ - เหิบ	ป่า
ติ - เอะ	ดิน
บา - เต้ว	น้ำ
บา - วะ	ลม
*บา - ตุ	ภูเขา, หิน
บา - ฮุ	ต้นไม้
* อู - ยัน	ฝน
อัล	หมอก
ออส	ไฟ
มา - นุ	ไก่
บา - ชิง	ค่าง
แย้ว	เสือ , แมว
กือ - ยะ	ช้าง
ตัง - กี - เอส	เม่น
โยส	ลิง
กา - เตียะ	มูสัง

คำศัพท์	คำแปล
กา - เหวา	นก
เลส	มด
วา - ยอส	กระรอก
กะ - ลา	ผึ้ง
บิ - กัน	น้ำผึ้ง
ยา - ก๊บ	ง
กะ - โซก	กุ้ง
ก๊าว	หมู
กา - ตอย	หนู
บา - ลิว	กบ
*กา - ตำ	ปู
บาบ	แลน
กา - อุด	แรด
เยล	หอย
กา - เยบ	ตะขาบ
มา - นอย	จิ้งจก
ปา - ลิก	ค้างคาว
ยัว	ผีเสื้อ
บูยา	จระเข้
อิติก	เป็ด , ห่าน

คำศัพท์	คำแปล
คามัย	หนอน
ม้า	ม้า
กะ	ควาย
กะซา	กวาง
กานก	กระจง
เอ็ด	ขี้
กะนอม	เยี่ยว
*เฮานาสิ	กินข้าว (เคี้ยวข้าว)
*เฮาอิกัน	กินปลา
*เฮาปีนัง	กินหมาก
บุบาเต้ว	ดื่มน้ำ
บุเหล้า	ดื่มเหล้า
ยดบาเกา	สูบบุหรี่
ย๊อก	นั่ง
ติเอ๊ก	นอน
ฮายาย	ยืน
ไปเยอ	เล่น
กบบาเต้ว	อาบน้ำ
*กบสบู่	อาบสบู่ (ถูสบู่)
ซิเจ็บ	จับ
ซิเก๊าะ	ตี
ซาสิ	ถู

คำศัพท์	คำแปล
บูกา	เปิด
อีวา	ไป
อัมดอย	มา
ลาเว็ก	ขึ้น
อัมซา	ลง
บัส	วิ่ง
ปิปอย	ย่าง
ปิเกย	ทอด
ปิตอม	ต้ม
*ตักนาสิ	หุงข้าว
ปิตอด	เผา
หมก	นม
อาเตง	หู
ตักโตก	คอ
เมาะ	จมูก
ลาติ๊ก	ลิ้น
ฮาน	ปาก
บาลี	แขน
บาเลอะ	ขา

คำศัพท์	คำแปล
กุย	หัว
แยส	นิ้ว
จัส	มี
บาตึ	คิ้ว
วังเกะ	คาง
สบปุย	ผม
ฎูเก๊าะ	เล็บ
ตูด	สะดือ
ตาปาตึ	ขนตา
จัน	เท้า
ลามิง	ฟัน
ปังแป้ง	แก้ม
เฮาเว่อ	ตะโพก
ปาตึ	หน้าผาก

ตารางที่ 3 : แสดงคำศัพท์ภาษาซาไกและคำแปล

จากคำศัพท์ภาษาซาไก (Kensiw) ข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีคำศัพท์หลายคำที่ใกล้เคียงหรือเหมือนกับภาษามาเลย์ เช่น คำว่า

คำศัพท์	คำแปล
บาตุ - บาตุ	ก้อนหิน ภูเขา
อูยัน - ฮูยัน	ฝน
กะตำ - กาตำ	ปู
นาสิ - นาสิ	ข้าว
อีกาน - อีกัน	ปลา
บายุ - บายู	เสือ
ปีนัง - ปีนัง	หมาก
สิเหร่ - สิเหร่	พลู
ปีแซง - ปีแซ	กล้วย
บิดัน - บิดัน	หมอตำแย

ตารางที่ 4 : แสดงคำศัพท์ภาษาซาไก (ภาษากันซิว) ที่เป็นคำยืมจากภาษามาเลย์

เป็นที่น่าสังเกตว่า มีคำศัพท์ภาษาไทยปักษ์ใต้เข้าไปปะปนในภาษาพูดของซาไกกลุ่มเหนือคลองตงมากมาย เนื่องจากเป็นคำที่ใช้เรียกสิ่งของเครื่องใช้และอาหารแปลกใหม่ที่ไม่เคยมี ในวัฒนธรรมซาไก เช่น คำว่า ช้อน ชาม กะทะ สบู่ ขวาน จก (กระจก) ยา สระผม แป้ง หวี เกียง (ตะเกียง) ปะหม (ผ้าห่ม , ผ้าขาวม้า) แฟ้บ (ผงซักฟอก) แปรงสีฟัน เหล้า เป็นต้น นอกจากนี้ในวัฒนธรรมซาไกไม่มีการซื้อขายด้วยเงินตรามาก่อน มีแต่การแบ่งปันกันโดยใช้คำว่า " บิ - ลา -ฮุ " (BI - LA - HU) แปลว่า แบ่งปัน ดังนั้นเมื่อรับวัฒนธรรมการซื้อขายจากสังคมภายนอกจึงยืมคำว่า " เบี้ย " (เงิน) คำว่า " ซื้อ " (ออกเสียงเบอะ - เซือ) และคำว่า " ขาย " มาใช้ด้วย

เมื่อมีการยืมคำไทยไปใช้มีการนำภาษาดั้งเดิมผสมกับภาษาที่ยืมไปใช้บ้าง เช่น ใช้คำว่า กบ ซึ่งแปลว่า อาบ ผสมกับคำว่า สบู่ เป็น กบสบู่ ในความหมายของคำว่า ถูสบู่ คำว่า บุเหล้า หมายถึง ดื่มเหล้า ในทำนองเดียวกัน คำว่า เฮา + นาสิ หมายถึง กินข้าว , เฮา + อิกัน หมายถึง กินปลา เป็นการนำภาษาดั้งเดิมผสมกับคำ ภาษามาเลย์ (มีการแยกคำศัพท์ คำว่า ดื่มและกิน) มีการนำคำยืมต่างภาษามาผสมกันเพื่อให้ได้คำใหม่ที่มีความหมายสมบูรณ์บ้าง เช่น คำว่า " อีกัน + ป้อง " (ปลากระป๋อง) อีกัน + หมึก (ปลาหมึก) แต่ไม่มีการสร้างคำใหม่โดยการนำคำดั้งเดิมมารวมกันในลักษณะคำประสมหลายพยางค์ ดังที่เคยพบในภาษาซาเล (อาภรณ์ อุกฤษณ์ , 2532 : 20) เนื่องจากส่วนใหญ่หากเป็นคำใหม่ ซาไก จะใช้ยืมคำศัพท์ในภาษานั้นมาใช้เลย

ในภาษาซาไก (Kensiw) มีคำศัพท์คำว่า " PIYA " แปลว่า เพลง หรือร้องเพลงแต่จากการสอบถามพวกเขาบอกว่าไม่มีเพลง แท้ที่จริงแล้วเพลงของซาไกไม่มีเนื้อร้องที่แน่นอนคือไม่มีการแต่งเนื้อร้องไว้เช่นเพลงไทย หรือเพลงสากล แต่เพลงของพวกเขาจะคล้ายคลึงกับเพลงของชาวเลซึ่งเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมที่ไม่มีภาษาเขียน ไม่มีการจดบันทึก อาศัยการจดจำทำนองแล้วคิดเนื้อร้องสดๆ ในขณะที่ร้องซึ่งผู้วิจัยพบว่าเนื้อร้องส่วนใหญ่ มักจะเป็นการบรรยายการเดินทางไปล่าสัตว์ป่า บรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นขณะที่ขับร้อง หรือบางครั้งใช้ร้องโต้ตอบแทนการพูดคุยเรื่องทั่วๆไป เช่น ร้องบรรยายลักษณะของเครื่องบิน ขณะที่เฝ้าดูเครื่องบินๆผ่าน และร้องโต้ตอบล้อเลียนคำพูดของผู้วิจัย ขณะที่ผู้วิจัยพูดคุยกับสมาชิกคนอื่นๆ ปัจจุบันมีการเลียนแบบทำนองเพลงไทยและมาเลย์ จากวิทยุ และบางครั้งจะแต่งเนื้อร้องเป็นภาษาไทยด้วย

ภาษาที่ใช้แทนการนับเลขมีน้อยมาก เนื่องจากซาไกมีจำนวนนับน้อย และไม่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของพวกเขา การนับจำนวนจึงมีเพียง 1 - 3 หรือ 4 ได้แก่

นาย (NAY) = 1

กามัม (KAMAM) = 2

ติกา (TIGA) = 3

อะวา (AWA) = 4

แบม (BAM) = ตั้งแต่ 5 ขึ้นไป แปลว่า " มาก "

บทที่ 3
ระบบโครงสร้างและการจัดระเบียบทางสังคม

ระบบโครงสร้างและการจัดระเบียบทางสังคม

หน่วยที่เล็กที่สุดของสังคมซาไกเริ่มจากครอบครัว (Family) แล้วขยายไปสู่เครือญาติ (Kinship) รวมเป็นกลุ่มชน (Bands) และสายตระกูล (Lineage) การศึกษาระบบโครงสร้างและการจัดระเบียบทางสังคมจึงเริ่มจากศึกษาครอบครัว และเครือญาติ

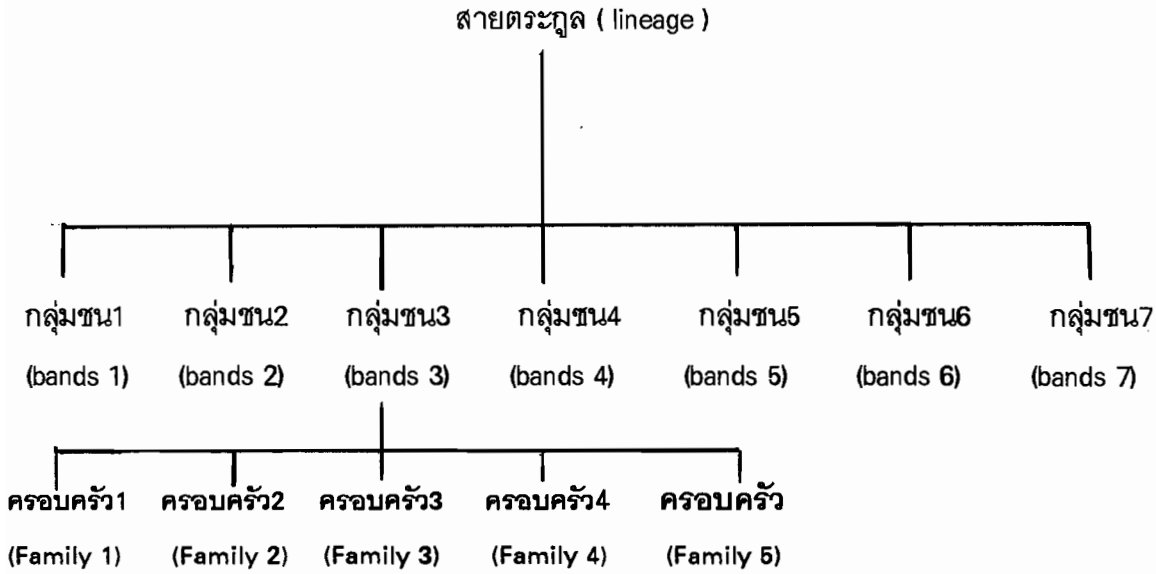

แผนผังที่ 1 : แสดงโครงสร้างทางสังคมของซาไกกลุ่มเหนือคลองตง

ครอบครัว เครือญาติและการจัดระเบียบทางสังคม

การศึกษาระบบครอบครัว เครือญาติ และการจัดระเบียบทางสังคมของซาไก กลุ่มเหนือคลองตง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง นอกจากศึกษาถึงความสัมพันธ์ภายในกลุ่มเดียวกันแล้ว จำเป็นต้องศึกษาสายสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเหนือคลองตงกับกลุ่มเครือญาติที่อยู่ในสายตระกูลเดียวกันด้วย อันได้แก่ ซาไกกลุ่มที่มีศูนย์กลางบริเวณห้วยเม็ง - เจ้าพะ กลุ่มคลองลิพัง กลุ่มบ้านในตระ กลุ่มเขาสอยดาว และกลุ่มมะนัง อีก 2 กลุ่ม รวมทั้งหมด 7 กลุ่ม มีสมาชิกประมาณ 100 คนเศษ ดังแผนผังเครือญาติของแต่ละกลุ่ม ซึ่งแสดงถึงการเลือกคู่แต่งงานระหว่างซาไก

กลุ่มเหนือคลองตง กับซาไกกลุ่มอื่นทั้งที่อยู่ในสายตระกูลเดียวกันและต่างสายตระกูลกัน ตลอดจนรูปแบบการรวมกลุ่ม และการแบ่งกลุ่มครอบครัว เครือญาติที่อยู่อาศัยตามแหล่งต่างๆ (ข้อมูลจากการสำรวจของผู้วิจัยตั้งแต่ปี พ.ศ.ปี 2534 - 2536) (ดูแผนผังเครือญาติภาคผนวก ก.)

ทั้งนี้การศึกษาถึงความสัมพันธ์ของซาไกที่อยู่ในสายตระกูลเดียวกัน นอกจากจะเข้าใจถึงโครงสร้างทางสังคมของซาไกแล้ว ยังทำให้เข้าใจถึงขบวนการของระบบดังกล่าวด้วย โดยเริ่มจากการเกี้ยวพาราสีเพื่อเลือกคู่แต่งงาน เมื่อแต่งงานแล้ว ถึงขั้นตอนการรวมกลุ่มเครือญาติด้วยการเลือกตั้งถิ่นฐานหลังการแต่งงาน ส่วนรูปแบบของครอบครัว ครัวเรือน การรวมกลุ่มชนและการแยกกลุ่มบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ของซาไกแต่ละกลุ่มชน (bands) ซึ่งสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของซาไกในสายตระกูลเดียวกัน (lineage) ขณะเดียวกันจะเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่และสถานภาพทางสังคมของซาไกได้โดยศึกษาจากคำเรียกญาติดังปรากฏ ในแผนผังเครือญาติที่ 14 (ภาคผนวก ก. หน้า 147)

การเกี้ยวพาราสี

การไปมาหาสู่ระหว่างกลุ่มชน (bands) ที่อยู่ในสายตระกูลเดียวกัน (lineage) เป็นโอกาสที่สมาชิกซาไกทุกเพศทุกวัยในแต่ละกลุ่มชน ได้พบปะพูดคุยสนิทสนมกับสมาชิกต่างกลุ่ม โดยเฉพาะสมาชิกวัยเด็ก และวัยรุ่นต่างเพศที่ยังเป็นโสดจะถือโอกาสทำความรู้จักและหมายปองคนใดคนหนึ่งไว้ จนกระทั่งถึงเวลาอันสมควร คือ ผู้ชายมีร่างกายแข็งแรงแบบผู้ใหญ่ มีหนวดและสามารถเป่าบอเลา ซึ่งเป็นเครื่องมือล่าสัตว์ชนิดหนึ่ง เพื่อล่าสัตว์มาเป็นอาหารได้ ส่วนผู้หญิงเริ่มเป็นสาวสังเกตจากหน้าอกที่โตขึ้นจนเห็นได้ชัดและมีประจำเดือน ก็ถึงวัยที่จะมีคู่ได้แล้ว พ่อแม่ฝ่ายหญิงจะเดินทางไปสู่ขอชายหนุ่มที่ถูกใจ และหมั้นหมายไว้หลังจากนั้นฝ่ายชายจะเดินทางไปมาหาสู่เพื่อดูใจกันอีกระยะหนึ่ง หากเป็นที่พอใจก็จะแต่งงานกัน

นอกจากนั้น คู่แต่งงานบางคู่อาจจะเริ่มจากการที่ฝ่ายชายเข้าไปขออาศัยอยู่ในกลุ่มของฝ่ายหญิงในลักษณะที่เรียกว่า " อาสางาน " คือช่วยครอบครัวของฝ่ายหญิงทำมาหากิน เพื่อให้ฝ่ายหญิงพิจารณาว่า จะเลือกตนเป็นคู่ครองหรือไม่ ในกรณีที่ฝ่ายหญิงเป็นหม้ายลูกติดฝ่ายชายก็จะเข้าไปอาสาช่วยเลี้ยงลูกแต่สร้างที่พักแยกกันอยู่ จนกว่าฝ่ายหญิงตกลงใจจึงย้ายไปอยู่ที่เดียว

กัน เช่นคู่ของชัยและหว้า (จากแผนผังเครือญาติที่ 5 ภาคผนวก ก.หน้า 138) ในบางกรณีฝ่ายชายจะชวนผู้หญิงไปสร้างที่พักอยู่ในกลุ่มของตน และช่วยทำมาหากินเพื่อดูใจกัน

ในสังคมชาไกการจับมือถือแขน และการพูดคุยใกล้ชิดสนิทสนมกันของหนุ่มสาวไม่ถือว่าเป็นเรื่องเสียหาย ส่วนการได้เสียกันตามอุดมคติจะต้องมีขึ้นหลังจากที่ผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายจัดพิธีแต่งงานและประกอบพิธีกรรม เพื่อให้ทั้งคู่เข้าไปอาศัยอยู่ด้วยกันเรียบร้อยแล้ว แต่ในความเป็นจริงบางคู่ได้เสียกันก่อนจึงมีการแต่งงาน

ในทัศนะของชาไกชอบลูกเขยที่ร่างกายแข็งแรงมีฝีมือในการล่าสัตว์ และเป็น " มันนิ " ด้วยกัน ส่วนลูกสะใภ้ในทัศนะของชาไกจะต้องมีร่างกายแข็งแรง รู้จักรับผิดชอบในการเลี้ยงลูก ขยันในการเก็บผักหักฟืนและขุดมัน อีกทั้งจะต้องมีความสามารถในการเดินป่า เพื่อติดตามสามีขณะย้ายที่อยู่หรือออกหาอาหารในป่า และที่สำคัญจะต้องเป็น " มันนิ " ด้วยกัน

การแต่งงาน

การแต่งงานในสังคมชาไกมี 3 รูปแบบ แบบแรกผู้ใหญ่จัดการให้เมื่อฝ่ายหญิงเริ่มเป็นสาวพ่อแม่จะเดินทางไปขอหมั้นหนุ่มชาไกต่างกลุ่มที่อยู่ในสายตระกูลเดียวกันไว้ แล้วรอจนกระทั่งสองฝ่ายพร้อมและตกลงปลงใจกันจึงแต่งงาน แบบที่สองหนุ่มสาวมาพบปะกันเองเกิดรักใคร่ชอบพอกัน พ่อแม่ฝ่ายหญิงจะไปขอต่อพ่อแม่ฝ่ายชาย ทั้งสองแบบนี้ผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายจะจัดพิธีแต่งงานเพื่อประกอบพิธีกรรมให้ทั้งคู่ได้ย้ายไปอยู่ด้วยกัน ส่วนแบบที่สามมีไม่มากนัก คือ การที่หนุ่มชาไกต่างสายตระกูลเดินทางมาลักพาตัวสาวชาไกไปอยู่ในกลุ่มของตน หรือการที่คนบ้านแอบได้เสียกับสาวชาไกแล้วรับไปอยู่ด้วยกัน

เมื่อแต่งงานกันแล้วสามีภรรยาในกลุ่มชาไกมีสิทธิเท่าเทียมกัน แต่ผู้ชายมักเป็นฝ่ายต้องเอาใจภรรยา เพราะส่วนมากผู้หญิงจะเป็นฝ่ายบอกเลิกผู้ชายก่อน เนื่องจากฝ่ายชายล่าสัตว์ไม่เก่งหรือไม่ชอบออกไปล่าสัตว์บ้าง ฝ่ายหญิงไปพบรักใหม่ขณะที่ผู้ชายใช้เวลาส่วนใหญ่กับการออกหาของป่าล่าสัตว์บ้าง

การตั้งถิ่นฐานหลังการแต่งงาน

การตั้งถิ่นฐานของคู่แต่งงานแบบดั้งเดิม ผู้ชายจะเข้าไปช่วยล่าสัตว์ในกลุ่มของฝ่ายหญิงระยะหนึ่ง จนกระทั่งพร้อมที่จะแยกกลุ่ม หรือไปรวมกลุ่มกับกลุ่มอื่น ปัจจุบันฝ่ายชายอาจไปอยู่อาศัยในกลุ่มของฝ่ายหญิง หรือฝ่ายหญิงเข้าไปอาศัยในกลุ่มของฝ่ายชาย หรือทั้งคู่อาจจะไปขออาศัยกับชาไกกลุ่มอื่นในสายตระกูลเดียวกันซึ่งมีสมาชิกไม่มากนัก ทั้งนี้เหตุผลส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขเกี่ยวกับการทำมาหากินเป็นหลัก

รูปแบบครอบครัว

รูปแบบครอบครัวในอุดมคติของชาไก เป็นแบบผัวเดียวเมียเดียว (Monogamy) แต่ในความเป็นจริงมีชาไกกลุ่มที่อาศัยในกลุ่มมะนังคนหนึ่งมีภรรยาถึง 5 คน (Polygyny) ปัจจุบันยังอยู่ด้วยกัน และมีลูกรวม 14 คน (ดูแผนผังเครือญาติที่ 10 ภาคผนวก ก. หน้า 143)

ครัวเรือน ครอบครัวและเครือญาติ

การตั้งครัวเรือนแบบดั้งเดิมของชาไกเป็นการสร้างเพิงพักแบบชั่วคราวที่เรียกว่า " ฮะยะ " หรือ " ทับ " รูปแบบของทับ มีลักษณะเป็นเพิงหมาแหงน ส่วนใหญ่จะหันหน้าทับไปทางทิศเหนือหรือ ทิศใต้เพื่อว่าแดดจะได้ไม่ส่องตรงหน้าทับในช่วงเช้าและเย็น โดยจะหันหน้าทับเข้าหากันเว้นทางเดินตรงกลางเนื้อที่ภายในทับบริเวณตรงกลางปูด้วยใบไม้ หรือ เสื่อ หรือเศษเสื้อผ้าเก่าๆ สำหรับเป็นทั้งที่นอนที่นั่งเล่นและที่ประกอบอาหาร มีกองไฟสุมไว้ทั้งด้านซ้ายและขวา แต่ส่วนใหญ่จะใช้กองไฟทางด้านขวามือซึ่งเป็นด้านที่เป็นที่หลับนอนของฝ่ายหญิงเป็นครัวไฟ สำหรับปรุงอาหาร ส่วนทับของลูกๆที่ยังเป็นโสดมีแต่กองไฟ ที่สุมอยู่ตลอดเวลา ไม่มีครัวไฟเพราะกินอาหารร่วมกับพ่อแม่ ทับหนึ่งๆ ของชาไกประกอบด้วยคู่สามีภรรยาและลูกเล็กๆ เมื่อเด็กผู้ชายโตพอที่จะก่อกองไฟได้ คืออายุประมาณ 4 - 5 ขวบ พ่อแม่จะให้แยกทับไปสร้างใกล้ๆทับของตน และฝึกให้เป่าบอเลา ซึ่งเป็นเครื่องมือล่าสัตว์ชนิดหนึ่ง ส่วนเด็กผู้หญิงจะอยู่กับพ่อแม่จนเป็นสาวแล้วพ่อแม่จะขอผู้ชายให้เพื่อเตรียมแยกทับไปมีครอบครัว แต่บางคนเมื่อสามารถก่อกองไฟได้เองและทำอาหารได้ก็อาจจะแยกทับไปอยู่ตามลำพังใกล้ๆทับของพ่อแม่ก่อนแต่งงานก็ได้

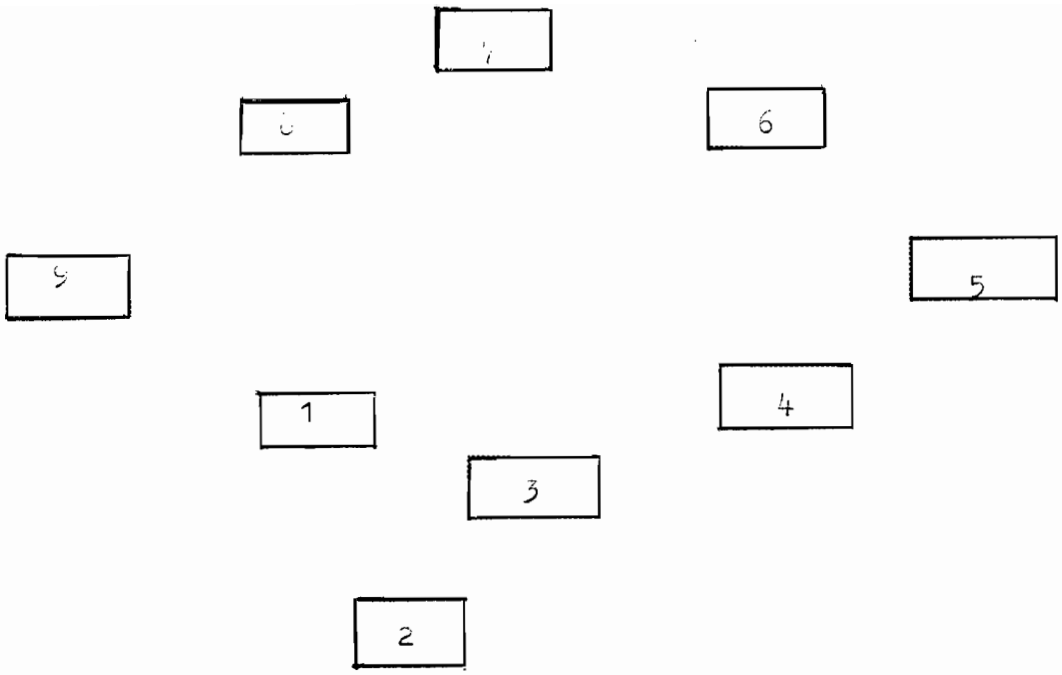

แผนผังที่ 2 : แสดงตำแหน่งการตั้งทับของชาไกกลุ่มเหนือคลองตง

1. หัวหน้ากลุ่มและภรรยา
2. ลูกชายโสด
3. ลูกชายโสด
4. ลูกชายโสด
5. แม่ยายหัวหน้ากลุ่ม
6. ลูกชายและลูกสะใภ้
7. ลูกสาวและลูกเขย
8. ลูกสาว และลูกเขย
9. หลานสาว และหลานเขย (ลูกสาวของทับที่ 8)

ซาไกกลุ่มหนึ่งๆจะมีสมาชิกประมาณ 4 - 40 คน ตั้งทับประมาณ 2 - 15 ทับ ต่อหนึ่งกลุ่ม สำหรับกลุ่มที่ทำการศึกษามีอยู่ 9 ทับ เป็นทับของหัวหน้ากลุ่ม ซึ่งเป็นพ่อแม่ 1 ทับ บริเวณใกล้เคียงเป็นของ ลูกชายโสด 3 ทับ แม่ของภรรยาหัวหน้ากลุ่ม 1 ทับ และลูกชายกับลูกสะใภ้อีกหนึ่งทับ ถัดไปบริเวณรอบนอกเป็นทับของลูกสาวและลูกเขย 2 ทับ หลานสาวและหลานเขยอีก 1 ทับ การตั้งทับดังกล่าวมานี้เป็นการตั้งทับชั่วคราว พร้อมที่จะอพยพเคลื่อนย้ายไปที่อื่นได้ตลอดเวลาเมื่อถูกรบกวน หรือออกไปหาอาหารไกลๆหรือเปลี่ยน ฤดูกาลหรือมีการตายเกิดขึ้นในกลุ่ม โดยเฉพาะช่วงฤดูฝนจะอพยพไปอาศัยบนเพิงผาหน้าถ้ำที่เรียกว่า " ลา "

ในระยะหลังเมื่อมีการสร้าง " ซาโอ๊ะ " หรือ " ขนำ " หรือเรือนพักเล็กๆ เพื่ออยู่อาศัยและเก็บข้าวเปลือก ตำแหน่งการตั้งซาโอ๊ะไม่ต่างจากการตั้งทับ ขนาดซาโอ๊ะของหัวหน้ากลุ่มจะใหญ่ที่สุด มีลูกเล็กหรือหลานๆอาศัยอยู่ด้วย ส่วนหลังอื่นๆที่ทำไร่ขนาดรองลงมา เพราะต้องใช้เนื้อที่เก็บข้าวเปลือกและสิ่งของเครื่องใช้ (รายละเอียดเพิ่มเติม บทที่ 5 หน้า 88)

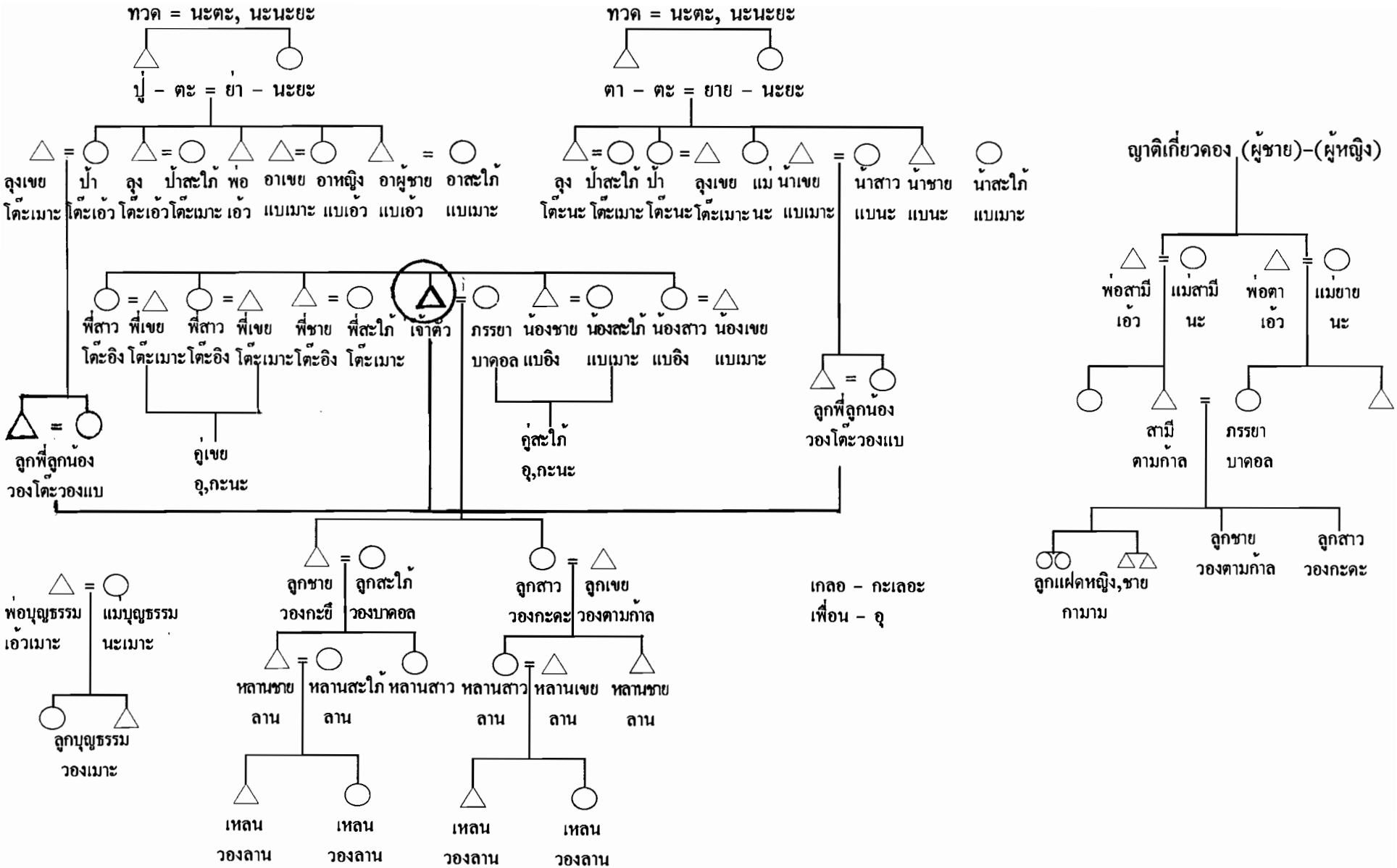

แผนผังเครือญาติที่ 1 : แสดงคำเรียกญาติของชาไกกลุ่มเหนือคลองตงและกลุ่มที่อยู่ในสายตระกูลเดียวกัน

คำเรียกญาติ กับบทบาทและสถานภาพทางสังคม

สังคมซาไกมีการนับญาติทั้ง 2 ฝ่าย (Bilateral Descent) และมีการนับญาติขึ้นไป 3 ชั่วอายุคน นับลงมาอีก 3 ชั่วอายุคน ดังคำเรียกญาติต่อไปนี้

(ดูแผนผังคำเรียกญาติ หน้า 51)

ศัพท์คำเรียกญาติ	คำแปล
ตามก้าล	สามี
บาดอล	ภรรยา
โต๊ะอิง	พี่ชายและพี่สาว
โต๊ะเมาะ	พี่สะใภ้และพี่เขย
แบอิง	น้องชายและน้องสาว
แบเมาะ	น้องสะใภ้และน้องเขย
เอ้ว	พ่อ
โต๊ะเอ้ว	พี่ชายของพ่อ (ลุง)
โต๊ะเอ้ว	พี่สาวของพ่อ (ป้า)
โต๊ะเมาะ	พี่เขยของพ่อ (ลุงเขย)
โต๊ะเมาะ	พี่สะใภ้ของพ่อ (ป้าสะใภ้)
แบเอ้ว	น้องชายของพ่อ (อา)
แบเอ้ว	น้องสาวของพ่อ (อา)
แบเมาะ	น้องเขยของพ่อ (อาเขย)
แบเมาะ	น้องสะใภ้ของพ่อ (อาสะใภ้)

ศัพท์คำเรียกญาติ	คำแปล
นะ	แม่
โต๊ะนะ	พี่ชายของแม่ (ลุง)
โต๊ะนะ	พี่สาวของแม่ (ป้า)
โต๊ะเมาะ	พี่เขยของแม่ (ลุงเขย)
โต๊ะเมาะ	พี่สะใภ้ของแม่ (ป้าสะใภ้)
แบนะ	น้องชายของแม่ (น้า)
แบนะ	น้องสาวของแม่ (น้า)
แบเมาะ	น้องเขยของแม่ (น้าเขย)
แบเมาะ	น้องสะใภ้ของแม่ (น้าสะใภ้)
นะยะ	แม่ของพ่อ (ย่า)
นะยะ	แม่ของแม่ (ยาย)
ตะ	พ่อของพ่อ (ปู่)
ตะ	พ่อของแม่ (ตา)
วองกะยี	ลูกผู้ชาย
วองกะดะ	ลูกผู้หญิง
วองตามก้าล	ลูกเขย
วองบาดอล	ลูกสะใภ้
ลาน , วองวอง	หลาน
นะนะยะ , นะตะ, เอ้วนะยะ,เอ้วตะ	ทวด
อุ๊ , กะนะ	คู่เขย , คู่สะใภ้
วองเมาะ	ลูกบุญธรรม
เอ้วเมาะ	พ่อบุญธรรม
นะเมาะ	แม่บุญธรรม

ตารางที่ 5 : แสดงคำเรียกญาติภาษาซาไก และคำแปล

การศึกษาถึงบทบาทและสถานภาพของสมาชิกในสังคมชาไก โดยวิเคราะห์จากคำเรียกญาติหรือศัพท์เครือญาติ ควบคู่กับการสอบถามและการสังเกตในขณะเข้าไปอาศัยในชุมชนชาไกบ้านเหนือคลองตง และบริเวณใกล้เคียงที่อยู่ในสายตระกูลเดียวกันพบว่า ความแตกต่างทางสถานภาพของชาไกกลุ่มนี้ขึ้นอยู่กับ อายุมากกว่าเพศ เช่น เรียกพี่ชายและพี่สาวว่า " โต๊ะ " เหมือนกัน เรียกน้องชายและน้องสาวว่า " แบ " เหมือนกัน และใช้คำว่า " อิง " ซึ่งแปลว่า " ฉัน " หรือ นะอิง แปลว่า " ของฉัน " สำหรับต่อท้ายคำที่ใช้เรียกญาติของตนเอง ใช้คำว่า " เมาะ " ซึ่งแปลว่า " เธอ " หรือ " นะเมาะ " แปลว่า " ของเธอ " สำหรับต่อท้ายคำเรียกญาติที่เป็นเขยหรือสะใภ้ เช่น เรียกพี่สาวตัวเองว่า " โต๊ะอิง " เรียกพี่สะใภ้ว่า " โต๊ะเมาะ " ส่วนญาติของพ่อและแม่จะใช้คำเรียกญาติเหมือนพ่อและแม่ แต่ใช้คำว่า " เอ้ว " และ " นะ " ต่อท้ายคำ เช่น เรียก ลุงและป้าว่า " โต๊ะเอ้ว " หมายถึง พี่ชายและพี่สาวของพ่อ เรียกลุงและป้าว่า " โต๊ะนะ " หมายถึง พี่ชายและพี่สาวของแม่ เรียกอาว่า " แบเอ้ว " หมายถึง น้องชายและน้องสาวของพ่อ เรียกน้าว่า " แบนะ " หมายถึง น้องชายและน้องสาวของแม่ มีคำเรียกญาติที่แปลว่า " ลูก " เท่านั้น ที่มีคำต่อท้ายตามเพศ คือ " วองกะยี " หมายถึง ลูกผู้ชาย และ " วองกะดะ " หมายถึง ลูกผู้หญิง สำหรับคำเรียกหลาน จะใช้คำว่า " วองวอง " ซึ่งหมายถึง ลูกของลูก หรือบางครั้งใช้คำว่า " ลาน " ซึ่งใกล้เคียงกับคำว่า " หลาน " ในภาษาไทย และคำเรียกทวดใช้คำว่า " นะนะยะ ,นะตะ, เอ้วนะยะ, เอ้วตะ " หมายถึง พ่อหรือแม่ของปู่ย่า ตา ยาย

คำเรียกญาติดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ญาติในช่วงชั้นอายุเดียวกันจะให้ความสำคัญเท่ากัน และมีบทบาทสถานภาพเท่าเทียมกัน แต่จะให้ความสำคัญกับลูกมาก ดังจะเห็นได้ว่า มีคำเรียกลูกที่แบ่งเพศอย่างชัดเจน ซึ่งความเป็นจริงในสังคมชาไก ก็ให้ความสำคัญกับลูกมาก โดยเฉพาะลูกผู้ชาย เพราะว่าเป็นแรงงานที่จะช่วยเหลือครอบครัวและกลุ่มชนได้

ญาติที่เกิดจากการแต่งงานในสังคมชาไกมีความสำคัญเท่าเทียมกับญาติของตนเอง ดังคำเรียกญาติที่ใช้เรียกพ่อสามีและพ่อตาว่า " เอ้ว " เหมือนเรียกพ่อของตนเอง และเรียกแม่สามีและแม่ยายว่า " นะ " เหมือนเรียกแม่ของตนเอง ส่วนคำเรียกญาติอื่นๆทั้งสองฝ่ายจะเรียกเหมือนกันโดยแบ่งตามช่วงชั้นอายุ

คู่เขยและคู่สะใภ้ จะมีสถานภาพเป็นเพื่อนกัน โดยใช้คำเรียกกันว่า " อุ๊ " หรือ " กะนะ " แปลว่า เพื่อน นอกจากนั้นกลุ่มชนซาไก ยังขยายวงญาติโดยขอลูกคนอื่นซึ่งอยู่ในสายตระกูลเดียวกัน หรือเป็น " มะนิ " (ซาไก) ด้วยกัน มาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม หรือรับลูกที่เกิดจากภรรยากับชายอื่น หรือลูกที่เกิดจากสามีหรือหญิงอื่น มาเป็นลูกของตนโดยมีคำเรียกลูกบุญธรรมว่า " วองเมาะ " และใช้คำเรียก พ่อบุญธรรมและแม่บุญธรรมว่า " เอ้วเมาะ " แต่เวลาเรียกจริงๆจะตัดคำว่า " เมาะ " ออก และปฏิบัติต่อกันเหมือนพ่อแม่ และลูกที่แท้จริง

การเปลี่ยนชื่อหลังแต่งงานเป็นอีกขั้นตอนหนึ่งในวิถีชีวิตของสังคมซาไก เพื่อบ่งบอกถึงการเปลี่ยนสถานภาพจากคนโสด เป็นคนที่มีครอบครัวแล้ว ซึ่งจะต้องมี สถานภาพและบทบาทหน้าที่ เป็นสามี ภรรยา ลูกเขย ลูกสะใภ้ และเป็นการเตรียมพร้อมที่จะมีสถานภาพเป็นพ่อและแม่ในวันข้างหน้า ดังตัวอย่างรายชื่อในกลุ่มสายตระกูลเดียวกันต่อไปนี้

ชื่อเดิม	ชื่อหลังแต่งงาน	ชื่อเดิม	ชื่อหลังแต่งงาน
ลี	ยะ	เวด	เห้ง
เมย	พิน	ฝา	หยา
เอียด	บะ	ฮัด	สัง
ชิด	เท้ง	ดำ	หยู
แดง	หว้า	เอ้	ชัย
ดำ	เหี้ยง	น๊อด	ไข่
ผ้อย	ขูน	สูกะ	โซะ
ขิว	เขียด	เอื้อม	แดง
แจว	ขี้ง	เล็ก	เระ
ฉิม	หล่อง	เอะ	อ่ำ
นุด	โหยม	อ่ำ	เขียด
เพี๊ยบ	เบ้า	ผัน	ควาน
เขี๊ยะ	เขียว	ทบ	หว่าง

ตารางที่ 6 : แสดงการเปลี่ยนชื่อหลังการแต่งงานของซาไกกลุ่มเหนือคลองตงและกลุ่มเครือญาติ

หากสามีหรือภรรยาที่เปลี่ยนชื่อหลังแต่งงานครั้งที่หนึ่งแล้ว เมื่อเลิกกันหรือตายไป ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไปแต่งงานใหม่ จะเปลี่ยนชื่อใหม่หรือไม่เปลี่ยนก็ได้สำหรับคนบ้าน ที่แต่งงานกับชาไกไม่ต้องเปลี่ยนชื่อ (ผู้ให้ข้อมูล : ฝา , 2534)

สรุปความสำคัญของระบบครอบครัว เครือญาติกับการจัดระเบียบทางสังคมของชาไก

การจัดระเบียบทางสังคมขั้นพื้นฐานของชาไก เริ่มจากระบบครอบครัว (Family) ซึ่งจัดอยู่ในประเภท " ครอบครัวเดี่ยว " (Nuclear Family) แยกกันอยู่เป็น " ฮะยะ " หรือ " ชาโอ๊ะ " ครอบครัวหนึ่งๆประกอบด้วยสามีภรรยา และลูกโสด สามีภรรยาในกลุ่มชาไกมีความผูกพันใกล้ชิดกันอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการทำงานหรือเวลาพักผ่อน นอกจากเวลาที่ผู้ชายจำเป็นต้องออกไปล่าสัตว์ในป่าตามลำพัง เมื่อมีลูกสามีจะทำหน้าที่เป็นพ่อ และเป็นผู้นำในการหาเลี้ยงครอบครัว หากสามีเสียชีวิตหรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ภรรยาซึ่งเป็นแม่ของลูกก็จะปฏิบัติหน้าที่แทน พ่อแม่ในกลุ่มชาไกจะทำหน้าที่เลี้ยงดูลูก และให้ความรักความห่วงใยต่อลูกมาก โดยเฉพาะลูกที่ยังโสด ทำนองเดียวกันลูกๆก็จะให้ความเคารพเชื่อฟัง และปฏิบัติตามคำแนะนำของพ่อแม่แม้ลูกที่มีครอบครัวแล้วก็ตาม

หน่วยที่ใหญ่ถัดจากครอบครัว คือ กลุ่มชน (Bands) ประกอบด้วยกลุ่มครอบครัวทุกครอบครัวที่อาศัยใน " ฮะยะ " หรือ " ชาโอ๊ะ " ที่ตั้งกระจายอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน สำหรับสมาชิกในกลุ่มที่เป็นกรณีศึกษามี พ่อ แม่ ลูกชาย ลูกสะใภ้ และแม่ยาย (มีคู่แต่งงาน 5 คู่) โดยมีพ่อทำหน้าที่เป็นทั้งพ่อ ทั้งปู่ หรือตา และเป็นผู้นำกลุ่ม ดังนั้น นอกจากทุกคนในกลุ่มจะต้องเคารพ และเชื่อฟังพ่อแม่ของตนเองแล้ว จะต้องให้ความเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้นำกลุ่มในฐานะที่เป็นหัวหน้ากลุ่มด้วย

ชาไกมีข้อห้ามในการแต่งงานระหว่าง พ่อ แม่ กับลูก พี่ชายกับ น้องสาว หรือพี่สาวกับ น้องชาย ที่เกิดจากพ่อแม่เดียวกัน และลูกพี่ลูกน้องแบบคู่ขนาน (Parallel Cousins) คือลูกของพี่ชายกับลูกของน้องชาย หรือลูกของพี่สาวกับลูกของน้องสาว แต่จะยกเว้นลูกพี่ลูกน้องคู่ขนานที่อาศัยคนละกลุ่ม (แผนผังเครือญาติที่ 2 ภาคผนวก ก. หน้า 135)

สำหรับลูกพี่ลูกน้องแบบคู่ตรงกันข้าม (Cross Cousins) คือลูกพี่สาวกับลูกของน้องชาย และลูกของพี่ชายกับลูกของน้องสาวอนุญาตให้แต่งงานกันได้ เพราะถือว่าพ่อมีสายเลือดต่างกัน (แผนผังเครือญาติที่ 3 - 4 ภาคผนวก ก.หน้า 136, 137)

นอกจากข้อห้ามดังกล่าวแล้ว ซาไกนิยมเลือกคู่แต่งงานในกลุ่มซาไกด้วยกัน หรือในกลุ่มที่เรียกตนเองว่า " มันนิ " ที่อยู่ในสายตระกูล (Lineage) เดียวกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นลูกพี่ลูกน้องแบบคู่ตรงกันข้าม (Cross Cousins) ที่อาศัยคนละกลุ่ม (Bands) แต่ก็มีหนุ่มสาวซาไกบางคนที่อยู่กินกับ " มันนิ " ในสายตระกูลอื่น หรืออยู่กินกับ " หะมิ " ซึ่งหมายถึงคนบ้านที่ต่างภาษาต่างวัฒนธรรมกัน (แผนผังเครือญาติที่ 5 ภาคผนวก หน้า 138)

อย่างไรก็ตามในกลุ่มซาไกที่ทำการศึกษานี้ ไม่มีข้อห้ามพิเศษที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพ่อผัว แม่ผัว กับ ลูกสะใภ้ และพ่อตา แม่ยาย กับลูกเขย ทั้งสองฝ่ายจะปฏิบัติต่อกันเช่นเดียวกับ พ่อแม่ กับลูก และลูก กับพ่อแม่ของตนเอง ทุกคนในกลุ่มต่างร่วมมือกันทำมาหากิน และได้รับส่วนแบ่งจากอาหารที่หามาได้ ความขัดแย้งในกลุ่มที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จึงเกิดจากผู้ที่เข้ามาเป็นเขย หรือสะใภ้ แล้วไม่ยอมรับกฎเกณฑ์เกี่ยวกับความร่วมมือของกลุ่มในการทำมาหากิน

เป็นที่น่าสังเกตว่า คนแก่ในสังคมซาไกซึ่งอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถเป็นแรงงานให้กับกลุ่มได้และเป็นภาระให้กับกลุ่มในการเลี้ยงดู จะอยู่ในสถานภาพที่ได้รับการเอาใจใส่น้อยที่สุด เขาถูกแยกออกไปอยู่ตามลำพังภายใต้ร่มไม้ หรือเพิงพักเล็กๆ พอกำบังแดดลมได้บ้าง และแม้จะได้รับส่วนแบ่งจากอาหารที่สมาชิกในกลุ่มหามาได้ แต่ไม่เพียงพอกับความต้องการของร่างกาย โดยให้เหตุผลว่า " ใกล้ตายแล้วไม่ต้องกินมาก " ยิ่งไปกว่านั้นหากสมาชิกในกลุ่มทั้งหมดจำเป็นต้องเดินทางไปค้างแรมในป่าเพื่อเก็บหาของป่า และล่าสัตว์ก็จะถูกทอดทิ้งไว้ครั้งละ 2 - 3 วัน ในช่วงดังกล่าวต้องยังชีพด้วยการเสาะหาเผือก มัน หรือมะละกอมาต้มหรือเผาไฟกินเป็นอาหาร นอกเหนือจากหน้าที่ประจำวันซึ่งต้องออกไปแบกฟืนกลับมาสุมไฟ และตักน้ำจากลำธารด้วยตนเอง ทางด้านความสัมพันธ์กับสมาชิกในกลุ่ม เด็กวัยรุ่นจะแสดงท่าทีที่ไม่ให้ความเคารพและตั้งข้อรังเกียจคนแก่อย่างเปิดเผย ในขณะที่เด็กเล็กๆ และลูกหลานวัยกลางคนบางคนยังแสดงถึงความห่วงใยอยู่บ้าง

ซาไกไม่มีการสืบทอดมรดก เพราะเป็นกลุ่มชนเร่ร่อนไม่นิยมสะสมทรัพย์สินส่วนเกิน ทรัพย์สินของซาไกที่มีอยู่บ้าง เมื่อเจ้าของตายไปจะถูกนำไปวางไว้ข้างศพ เพื่อให้ผู้ตายนำไปใช้ในภพหน้าตามความเชื่อของกลุ่มชน ส่วนที่เหลือจะเผาทิ้ง และย้ายทับหนีเพราะกลัวผีผู้ตายมาหลอกหลอน

กลุ่มสังคมที่ใหญ่ที่สุดของซาไกกลุ่มที่ทำการศึกษา ซึ่งสามารถลำดับความสัมพันธ์ทางเครือญาติกันได้ คือ กลุ่มสายตระกูลเดียวกัน หรือกลุ่มที่มีสายเลือดเดียวกัน (Lineages) กลุ่มเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์เกี่ยวดองกันทั้ง 7 กลุ่ม คือ กลุ่มบ้านเหนือคลองตง กลุ่มเจ้าพะ(ห้วยเม็ง) กลุ่มคลองลิพัง กลุ่มมะนัง (2 กลุ่ม) กลุ่มบ้านในตระ และกลุ่มเขาสอยดาว รวมประชากรประมาณ 100 คนเศษ (ดูตารางแสดงจำนวนประชากรบทที่ 1 หน้า 15) และแผนผังโครงสร้างทางสังคม หน้า 45) ทั้ง 7 กลุ่มนี้มีผู้นำกลุ่มสายตระกูล 1 คน ซึ่งได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกแต่ละกลุ่มชน (Bands) ผู้นำกลุ่มสายตระกูลอาจจะเลือกผู้ช่วยได้อีก 1 คน คุณสมบัติของผู้นำกลุ่มสายตระกูล (Lineage)คล้ายกับคุณสมบัติผู้นำกลุ่มชน (Bands) คือ เลือกผู้ที่สามารถยุติข้อขัดแย้งภายในกลุ่มชน หรือภายในสายตระกูลได้ และสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ เป็นบุคคลที่ได้รับความเชื่อถือ และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในกลุ่ม สามารถให้คุณและโทษแก่สมาชิกในกลุ่มได้ และที่สำคัญจะต้องมีความสามารถในการพูด มีความรู้และประสบการณ์พอที่จะติดต่อสัมพันธ์กับสมาชิกในกลุ่ม และต่างกลุ่ม ตลอดจนคนบ้านต่างวัฒนธรรมได้ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นผู้อาวุโส หรือสืบทอดทางสายโลหิต แต่ส่วนใหญ่ผู้อาวุโสจะได้รับเลือกเพราะมีคุณสมบัติดังกล่าว และผู้นำที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ก่อนมักจะเสนอลูกชายของตนเป็นผู้นำคนต่อไป

สำหรับหน้าที่ของผู้นำกลุ่มสายตระกูลนั้น นอกจากดูแลทุกข์สุขของสมาชิกในสายตระกูลทุกกลุ่มแล้ว เมื่อมีข้อขัดแย้งภายในกลุ่มใด และผู้นำกลุ่มนั้นขอความช่วยเหลือก็จะเดินทางไปช่วยแก้ปัญหาให้และหากต้องการรวมกลุ่มสายตระกูลเพื่อปรึกษาหารือ หรือต้องการพบปะญาติพี่น้อง ผู้นำกลุ่มก็จะต้องทำหน้าที่เดินทางไปส่งข่าว ชักชวน และนัดหมาย สถานที่ วันเวลา กับสมาชิกทุกกลุ่มด้วย ซึ่งกรณีหลังนี้หากมีผู้ช่วยก็อาจจะให้ผู้ช่วยไปแทนก็ได้

การศึกษากลุ่มซาไก โดยมองผ่านระบบครอบครัว และเครือญาติ แสดงให้เห็นถึงภาพรวมเกี่ยวกับสายสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว (Family) กลุ่มชน (Bands) และสายตระกูล (Lineage) ตลอดจนการจัดระเบียบทางสังคมของซาไกดังเสนอมาข้างต้น ซึ่งการศึกษา

ดังกล่าวนี้จะเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่ความเข้าใจสังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มชนซาไกในแง่มุมอื่นๆ เป็นต้นว่า การอพยพโยกย้ายและการตั้งถิ่นฐาน ความร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ ระบบความเชื่อพิธีกรรมต่างๆ การสืบเนื่องการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมของซาไกในอนาคตอีกด้วย

บทที่ 4

ระบบความเชื่อ ค่านิยม และพิธีกรรมต่างๆ

ระบบความเชื่อ ค่านิยม และพิธีกรรมต่างๆ

ระบบความเชื่อหรือระบบจักรวาลวิทยา เป็นระบบที่สะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์หรือวิถีความคิด โดยภาพรวมของกลุ่มชน เกี่ยวกับอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่อของมนุษย์ว่ามีอิทธิพลทำให้ มนุษย์เกิด แก่ เจ็บ ตาย และประสบภาวะวิกฤตเลวร้าย หรือทำให้มนุษย์หายรอดปลอดภัยจากสิ่งเลวร้ายต่างๆได้ อีกทั้งยังเป็นตัวการทำให้เกิดปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ฝนตก ฟ้าร้อง ฟ้าแลบ ฟ้าผ่า น้ำท่วม กลางวันกลางคืน ข้างขึ้นข้างแรม เป็นต้น

สำหรับกลุ่มชนซาไก ซึ่งดำรงชีพอยู่ในป่า มีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์และผูกพันกับป่า ความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อพวกเขามากที่สุด คือ เรื่องผีบรรพบุรุษที่ยังคงวนเวียนอยู่ โดย สิงสถิตอยู่ตามแหล่งธรรมชาติ เช่น ท้องฟ้า ภูเขา ต้นไม้ แหล่งน้ำ ผืนดิน และแฝงอยู่ในสัตว์บางชนิด เช่น เสือ ปลวก เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อที่ปรากฏในรูปของความฝัน ความเชื่อที่สัมพันธ์กับคำว่า " บาป " ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำมาหากิน และเกี่ยวกับชีวิต

ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ

ญาเงาะ

" ญาเงาะ " ในตำนานความเชื่อของซาไก คือ ผู้ที่ให้กำเนิดสิ่งมีชีวิตในโลกมนุษย์ ได้แก่ คน สัตว์ และพืช อีกทั้งยังเป็นเจ้าของต้นน้ำลำธารบนฟ้าที่ไหลลงสู่โลกมนุษย์ด้วย หลังจากให้กำเนิดสิ่งต่างๆในโลกมนุษย์แล้ว "ญาเงาะ " ซึ่งมี " ดวงจันทร์ "เป็นดวงตาก็ได้สอดส่ายสายตาดูแลทุกข์สุขของลูกหลานทุกคืน คืนใดที่ญาเงาะส่ายหน้าไปทางใดโลกส่วนนั้นจะสว่างไสวเป็น " ข้างขึ้น " แล้วค่อยๆมืดลงเป็น " ข้างแรม " เมื่อญาเงาะส่ายหน้าไปด้านอื่น นอกจากดูแลด้วยตนเองแล้ว ญาเงาะได้มอบหมายให้ผีบรรพบุรุษดูแลพิทักษ์รักษาสิ่งต่างๆที่อยู่ในโลกมนุษย์ด้วย

ผีตายโหง

ผีบรรพบุรุษตามความเชื่อของชาไก มีทั้งผีดีและผีร้าย ผีดี คือ ผีที่ตายอย่างปกติ เช่น แก่ตาย ส่วนผีที่ตายผิดปกติ เช่น โดนเสือกัดตาย ตกต้นไม้ตาย ตกภูเขาตาย หรือไฟครอกตาย ฯลฯ เป็นผีร้ายหรือเรียกแบบคนบ้านว่า " ผีตายโหง " ชาไกเชื่อว่าผีตายโหงจะกลัวหัวไพล จึงใช้หัวไพลแขวนคอป้องกันผีตายโหง หากใครโดนผีตายโหง ทำให้เกิดลมพิษขึ้นเป็นผื่นตามตัว หรือเป็นแผลผุพอง เป็นตาลขโมย จะต้องใช้หัวไพลทา

ผีฟ้า (ตัวฮู่)

เป็นผีที่เชื่อว่าสิงสถิตในรุ้งกินน้ำ เรียกว่า " ตัวฮู่ " มีภาพลักษณ์เป็นงูใหญ่ หลังเขียวท้องแดง อยู่บนฟ้าทางทิศตะวันออก มักจะต้อนฝูงผึ้งลงมาหาน้ำหวานในป่า และลงมากินน้ำในถ้ำมืดๆ หลังฝนตกใหม่ๆ ไม่เคยมีใครเห็นหน้า ที่เห็นเป็นเพียงส่วนหาง ตัวได้รับมอบหมายจาก " ญาเงาะ " ให้ทำหน้าที่รักษาน้ำบนฟ้า และดูแลฝูงผึ้งของ " ญาเงาะ " เชื่อกันว่าเวลากลางคืนเกิดจากการที่ " ตัวฮู่ " กลืนหางของตัวเองทำให้โลกมืด และเมื่อคลายหางโลกจะสว่างเป็น " เวลากลางวัน " นอกจากนั้นปรากฏการณ์ฝนตก ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า ฟ้าแลบ และน้ำท่วม บนโลกมนุษย์เกิดจากการกระทำของ " ตัวฮู่ " ทั้งสิ้น และหากใครพบเห็นจะต้องวิ่งหนี เพราะเชื่อว่าหากโดนตัวฮู่จะเจ็บไข้ไม่สบาย

ผีดิน (ตาแมดเดี๊ยะ)

เป็นผีที่มีหน้าที่รักษาแผ่นดินและพืชพันธุ์ที่อยู่บนแผ่นดิน ก่อนที่ชาไกจะขุดมัน ตัดต้นไม้จะต้องขออนุญาตผีดินก่อน เชื่อว่า ดินที่มีสีดำมีผีร้ายอาศัยอยู่ ห้ามเดินผ่านหรือสร้างทับบนดินสีดำจะทำให้ลูกหลานเจ็บไข้ไม่สบายได้

ผีน้ำ (ผีพราย) ตาแมดตาวาย

เป็นผีเจ้าที่น้ำ มีหน้าที่รักษาน้ำดูแลไม่ให้มนุษย์ทำน้ำสกปรก มีข้อห้ามไม่ให้เด็กๆอาบน้ำในเวลากลางคืน เพราะกลัวผีพรายที่อยู่ในน้ำจะดึงขาทำให้จมน้ำตายได้ และห้ามถ่ายอุจจาระลงในน้ำ หรือดื่มน้ำที่ขังในแอ่งไม่ไหลเวียน เพราะเชื่อว่าผีจะลงโทษ

ผีภูเขา (ตาแมดบาตุ)

อาศัยอยู่บนภูเขาสูงมีหน้าที่ดูแลภูเขา เชื่อว่าคนที่ตกเขาตาย เพราะทำผิดถูกผีภูเขาผลักตกลงมาตาย

ผีปลวก

จะสิงสถิตในปลวกที่มีดินสีดำ มีข้อห้ามมิให้สร้างทับใกล้ๆ ห้ามขุดและห้ามเด็กๆไปปีนป่ายเล่น เชื่อว่าจะทำให้เจ็บไข้ไม่สบายได้

ผีไม้(ตาแมดยะฮุ)

สิงสถิตอยู่ตามต้นไม้ เมื่อตัดต้นไม้จะต้องขอผีไม้ก่อนและตัดเฉพาะไม้เล็ก เพราะไม้ใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยของผีและลิงค่างไม่ควรตัด และมีข้อห้ามว่าไม้ใหญ่ที่หักโค่นอย่าเข้าใกล้ เพราะเชื่อว่าผีโค่นทิ้งไว้ สำหรับผู้ที่เกิดอาการคันหรือปวดเมื่อยตามร่างกาย เชื่อว่าเกิดจากการกระทำของผีไม้

ผีป่า(ตาแมดกะเห่ย)

เป็นผีที่สิงสถิตในป่ามีภาพลักษณ์ (Totem) เป็นเสือ เล่ากันว่าเป็นบรรพบุรุษของชาไกที่ออกไปล่าสัตว์ในป่าแล้วหายไปเป็นเวลานาน ต่อมาได้กลายร่างเป็นเสือ จึงเรียกกันว่า " ทวดเสือเล็ก " บางครั้งปรากฏตัวให้เห็นทั้งตัว บางครั้งเห็นแต่ตา หนังเหนียวมากยิงไม่เข้า ยิ่งยิง

ร่างของทวดเสือเล็กยิ่งโตขึ้น ทวดเสือเล็กเป็นเจ้าป่า หากซาไกเดินทางผ่านป่าที่ไม่คุ้นเคย หรือไม่เคยเดินผ่านจะต้องขอทาง จากทวดเสือเล็กก่อน เพื่อความปลอดภัย หากบริเวณใดเดินเข้าไปแล้วมีอาการขนลุกก็จะเปลี่ยนทิศทางใหม่ เพราะเชื่อว่า บริเวณนั้นมีผีทวดเสือเล็กอยู่ มีซาไกคนหนึ่ง เคยฝันว่า ทวดเสือเล็กหวงลูกอ่อนเข้าไปใกล้ไม่ได้

ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน

ความเชื่อเรื่องความฝันเกิดจากการให้ความหมายของสัญลักษณ์ที่ปรากฏในความฝันซึ่งเกิดขึ้นซ้ำซาก และสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน สำหรับความฝันของซาไกจะสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน เช่น

- ฝันเห็นปลา เชื่อว่า วันรุ่งขึ้นจะออกหาปลาได้มาก
- ฝันเห็นค่าง เชื่อว่า วันรุ่งขึ้นจะได้ค่างมาก
- ฝันเห็นคนตาย เชื่อว่า หากเล่าให้ใครฟังฟ้าจะผ่า
- ฝันเห็นเสือ เชื่อว่า จะโดนเสือทำร้ายต้องรีบย้ายทับ

ฯลฯ

ค่านิยมทางวัฒนธรรม

ค่านิยมทางวัฒนธรรม คือ แนวคิด แนวปฏิบัติที่สังคมซาไก ถือเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม ซึ่งหากสมาชิกในสังคมหรือบุคคลภายนอกที่เข้าไปติดต่อสัมพันธ์ด้วย ไม่ถือปฏิบัติตามค่านิยมนั้น จะถือว่า " บาป " คำว่า " บาป " (คำยืมจากภาษาไทย) จึงเป็นคำที่ใช้ควบคุมสังคมเช่นเดียวกับ คำว่า " นอกรีต " (Deviant) ดังตัวอย่างพฤติกรรมในทัศนะของซาไกที่ถือว่า " บาป "

- ล่าสัตว์ได้แล้วไม่แบ่งปันผู้อื่น
- ขับถ่ายอุจจาระลงในแหล่งน้ำ
- การขึ้นไปอาบน้ำเหนือแหล่งน้ำสำหรับดื่มกิน
- หลับนอนกับคนบ้าน (คนต่างวัฒนธรรม)
- ฆ่าสัตว์ไม่มีขน เช่น คน

- กินเนื้อหมู
- คนบ้านเข้าไปถ่ายรูปขณะกินข้าวหรือหุงข้าว
- ดูผู้อื่นกินข้าว
- ตัดไม้ใหญ่
- กินสัตว์มีท้อง
- ข้ามของกิน

ฯลฯ

ค่านิยมทั่วไปในชีวิตประจำวัน

- นิยมรักษาโรคด้วยสมุนไพร
- นิยมแต่งกายด้วยผ้าสีแดง
- ไม่ชอบอาบน้ำเพราะกลัวสัตว์ผิดกลิ่น
- ไม่ชอบคนแปลกหน้า
- ค่านิยมในการต่งงานในกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกัน
- เชื่อฟังหัวหน้ากลุ่ม

ฯลฯ

ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำมาหากิน

พิธีปัดรังควานสัตว์

เมื่อล่าสัตว์ใหญ่มาได้จะใช้ใบไม้ปัดความร้อนออกจากตัวสัตว์ก่อน เพราะเชื่อว่านอกจากความร้อนในตัวสัตว์จะมาจากยาพิษที่อาบลูกดอกแล้ว ยังเป็นการไล่ภูตผีวิญญาณในตัวสัตว์ให้ออกไปด้วย จะได้ไม่มารบกวนสมาชิกในกลุ่ม

พิธีปักกำ

เป็นพิธีกรรมที่แสดงความเป็นเจ้าของผลหมากรากไม้ หรือพืชพรรณธัญญาหารในป่า โดยใช้ไม้รวกหรือไม้ไผ่ยาวประมาณ 1 - 2 เมตร ผ่าปลาย ใช้ใบไม้เสียบไว้หลายๆใบแล้วปักไว้ที่โคนต้นไม้ที่ต้องการจับจอง เช่น ต้นเหรียง สะตอ มันหรือต้นไม้ที่มีรังผึ้งหรืออาจจะปักในสถานที่ที่ต้องห้าม เชื่อกันว่าหากใครเข้าไปในเขตที่ปักกำ จะทำให้ปวดท้อง ปวดเอว

โจ (แซมปา)

ทำด้วยกระบอกไม้ไผ่หรือหนังควาย เสกคาถาแขวนไว้ตามต้นไม้ที่กำลังออกผล เพื่อป้องกันการขโมย เนื่องจากเชื่อกันว่า ใครกินผลไม้ใส่โจ จะมีอาการปวดท้อง ท้องร่วง ร่างกายผอมแห้งแล้วพุพองจนตาย

ความเชื่อเรื่องปักกำและโจนี้น่าจะเป็นวัฒนธรรมที่แพร่กระจายมาจากภายนอก เนื่องจากพบเห็นทั่วไปตามชนบททางภาคใต้ของไทย

ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต (life circle)

พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตของซาไกที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันจนนับเนื่องเป็นประเพณี ได้แก่ ประเพณีการเกิด การขึ้นเปล การเปลี่ยนวัย การแต่งงาน การรักษาพยาบาลและการตาย ฯลฯ

พิธีเกิด

ในสังคมชาไกจะมีหมอตำแยเรียกว่า "บิดัด " เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อ ตลอดจนให้คำแนะนำแก่หญิงสาวชาไกวัยเจริญพันธุ์ ตั้งแต่เริ่มตั้งครรภ์จนถึงการทำคลอด รวมถึงการดูแลแม่และเด็กทารกจนกว่าผู้เป็นแม่จะดูแลตัวเองและลูกได้

คำแนะนำเบื้องต้นของหญิงมีครรภ์ที่ต้องปฏิบัติตัวตาม ข้อห้ามต่างๆ เป็นต้นว่า

- ห้ามกินค่าง ลิง ชะนี เพราะเป็นของร้อน
- วัวและไก่ ต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งเพราะหากกินทั้งสองอย่าง ความร้อนจะทำให้ลูกตายในท้อง
- ห้ามกินปลาเค็ม
- ห้ามกินเต่า
- ห้ามเดินป่าและห้ามอาบน้ำกลางคืน

ฯลฯ

เมื่อเริ่มปวดท้อง " บิดัด " หรือหมอตำแย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเมียหัวหน้ากลุ่มและบรรดาผู้หญิงในกลุ่มที่มีประสบการณ์ จะช่วยกันลูบท้องและทำคลอด (บางครอบครัวสามีเคยทำคลอดเองเพราะปีดัดไม่อยู่) " บิดัด " หรือผู้ทำคลอดจะนำต้น " ตำโตก " (รากหิน) มาขยำกับน้ำให้ผู้เป็นแม่ดื่ม เพื่อให้คลอดง่าย เมื่อคลอดแล้ว " บิดัด " จะบีบสายสะดือทารกให้ปลายปิดแล้วใช้ไม้ไผ่เหลาบางที่เตรียมไว้ มาตัดให้ขาดก่อนนำรกไปฝังดินและนำทารกไปอาบน้ำ เมื่ออาบน้ำเสร็จนำมานอนแล้วให้ดื่มน้ำผึ้งทันทีโดยไม่ต้องผสมน้ำ ส่วนผู้เป็นแม่นั้นเมื่อคลอดเสร็จให้ดื่มยาสมุนไพรต้ม ซึ่งมีส่วนผสม 3 อย่าง คือ " ขนเสนา " "ซิงดอกเดียว " และ " ไฟเดินกอง " เพื่อให้เกิดพลังความร้อนที่จะไปช่วยละลายเลือดในท้อง ไม่ให้เลือดจับเป็นก้อนและตกค้างอยู่ภายใน นอกจากนั้นแม่จะต้องอยู่ไฟโดยใช้ก้อนเส้าเผาไฟห่อด้วยผ้าวางบนท้อง เพื่อไม่ให้เลือดขึ้นหัวเนื่องจากร่างกายเย็น โดยปกติผู้เป็นแม่จะใช้เวลาในการอยู่ไฟประมาณ 5 วัน จึงจะลุกขึ้นเดินได้ และจะย้ายทับเพราะเชื่อว่าเลือดที่เกิดจากการคลอดของแม่เมื่อทิ้งไว้หลายวันจะทำให้ " เลือดตาย " เป็นสีดำ ทำให้สมาชิกเจ็บป่วยได้

ในระหว่างอยู่ไฟจะต้องกินยาสมุนไพรทุกวัน และห้ามกินเนื้อสัตว์ทุกชนิด ยกเว้นปลา จนกว่าเด็กทารกจะลืมตาได้ และทำพิธีขึ้นเปลแล้ว

สำหรับเด็กทารกหากเป็นลูกคนแรกจะห้ามกินน้ำนมแม่ที่ออกมาในช่วง 3 วันแรก ซึ่งมีลักษณะสีเหลืองขุ่นเนื่องจากมีความเชื่อว่า "น้ำนมต่อสาว " คือเป็นช่วงที่แม่เปลี่ยนสถานะภาพจากความเป็นสาวสู่ความเป็นแม่ และน้ำนมนี้อาจจะทำให้ทารกท้องเสียได้ (ทางการแพทย์ปัจจุบันแนะนำให้ทารกดื่มเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ทารก) นอกจากนี้ยังเชื่อว่าน้ำนมของแม่นั้นข้างหนึ่งเป็นข้าว ข้างหนึ่งเป็นปลา จึงแนะนำให้แม่กินข้าวและปลามากๆ เพื่อร่างกายจะได้ผลิตน้ำนมข้าวและน้ำนมปลามากๆเพียงพอที่จะให้ทารกดื่ม

ทารกจะดื่มนมแม่จนกว่าจะเดินได้ หรือแม่มีลูกคนใหม่ในปีถัดมาจึงจะเลิกในระหว่างที่ดื่มนมแม่เมื่อเด็กเริ่มคว่ำได้จะให้กินกล้วยและข้าวต้มใส่น้ำตาลทราย เมื่อเด็กเริ่มมีฟัน 2 - 3 ซี่ หรือ อายุประมาณ 5 - 6 เดือน แม่จะให้ดื่มน้ำผึ้งเพื่อ " เปิดปาก " เด็ก แล้วหลังจากนั้นจะให้กินอาหารประเภทมัน และเนื้อสัตว์อ่อนๆได้ (ผู้ให้ข้อมูล : บะหว้า และฝา , 2534)

พิธีขึ้นเปล (ซีม่า)

พิธีขึ้นเปลเป็นพิธีการรับสมาชิกใหม่ เรียกว่า " พิธีซีม่า " จัดขึ้นเมื่อทารกเกิดใหม่อายุได้ประมาณ 15 วัน ก่อนเริ่มพิธีกรรมสมาชิกผู้ชายจะได้รับมอบหมายให้ออกล่าสัตว์ ซึ่งสัตว์ดังกล่าวจะต้องเป็นสัตว์ที่มีขนและกินเป็นอาหารได้ เช่น นกเค้าแมว ลิง ค่าง ฯลฯ นำขนสัตว์มาผสมกับยางจันหาน ที่ใส่ในภาชนะทำด้วยใบกระพ้อและเตรียมผ้าขาวม้าหรือผ้าอะไรก็ได้ไว้สำหรับผูกเปล

ผู้ที่ประกอบพิธีกรรม คือภรรยาหัวหน้ากลุ่มซึ่งเป็นผู้หญิงสูงอายุในกลุ่ม และมีสมาชิกในกลุ่มทุกคนเข้าร่วมพิธีกรรม โดยเฉพาะพ่อแม่เด็ก

เมื่อเริ่มพิธี ผู้ประกอบพิธีจะนำผ้าที่เตรียมไว้มาผูกกับต้นไม้เป็นเปล พ่อแม่เด็กจะนำเด็กไปอาบน้ำให้ตัวเย็นแล้วนำมาวางไว้ในเปล (ในกรณีที่ไม่มีผ้าทำเปลจะวางบนแคร่ไม้)นำขนสัตว์

และยางจันหานที่ใส่ในใบกระพ้อมาวางไว้ใกล้ๆเปล จุดไฟเผาให้เกิดควัน แล้วนำมาวนรอบๆ หน้าแม่และเด็กพร้อมกับท่องคาถา ประมาณ 2 - 3 นาที ตบมือ 3 ครั้ง เป็นอันเสร็จพิธี หลังจากนี้ทารกที่เกิดใหม่จะได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการว่าเป็นสมาชิกชาไกอย่างสมบูรณ์ แม่ของเด็กก็จะกินเนื้อสัตว์ได้ทุกชนิด (ผู้ให้ข้อมูล : คะนอง ปักษี , 2537)

พิธีเปลี่ยนวัย (จันนังเลี้ยง)

สำหรับเด็กผู้หญิงจะเข้าพิธีอีกครั้ง เมื่อถึงช่วงเปลี่ยนวัยจากวัยเด็กเข้าสู่วัยสาว คือ ช่วงที่เริ่มมีประจำเดือน เรียกว่า " พิธีจันนังเลี้ยง " การประกอบพิธีกรรมและอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมคล้ายคลึง กับพิธีขึ้นเปล

ก่อนเข้าพิธีเด็กผู้หญิงที่เริ่มมีประจำเดือนจะถูกห้ามไม่ให้กินเนื้อสัตว์ เพราะเชื่อว่าเลือดจะขึ้นหัว เมื่อเริ่มพิธีผู้สูงอายุฝ่ายหญิงจะใช้ขนสัตว์ผสมยางจันหานบรรจุในใบกระพ้อรมควัน แล้วนำมาปัดรังควานที่ใบหน้าและร่างกายของเด็กผู้หญิงที่เข้าพิธี ว่าคาถาและตบมือ 3 ครั้ง เช่นเดียวกับพิธีขึ้นเปลของทารก ต่อจากนั้นก็ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเมื่อมีประจำเดือน เมื่อเสร็จพิธีผู้เข้าพิธีจะกินเนื้อสัตว์ได้ทุกชนิด (ผู้ให้ข้อมูล : เฒ่าสัง และนายดำ ปักษี , 2534)

พิธีแต่งงาน

เมื่อหนุ่มสาวชาไกตกลงปลงใจที่จะอยู่กินกัน พ่อแม่ผู้หญิงจะเป็นฝ่ายไปขอต่อพ่อแม่ฝ่ายชาย เมื่อสู่ขอเป็นที่เรียบร้อยแล้วปรึกษากันว่าทั้งคู่จะตั้งถิ่นฐานกับฝ่ายใด ผู้ใหญ่ก็เตรียมพิธีแต่งงาน) โดยส่งสมาชิกในกลุ่มเดินทางไปบอกข่าวให้ สมาชิกชาไกกลุ่มอื่นๆที่อยู่ในสายตระกูลเดียวกันทั้งที่อยู่ใกล้และไกลได้รับทราบและชักชวนให้มาเข้าร่วมในพิธี สมาชิกผู้ชายส่วนหนึ่งจะออกล่าค่าง 4 หัว (4 ตัว) และสัตว์อื่นๆเพื่อนำมาเลี้ยงญาติพี่น้องที่เดินทางมาร่วมงาน

ในวันแต่งงานเจ้าสาวจะนุ่งผ้าปาเต๊ะลายสีแดง และโพกหัวด้วยผ้าปาเต๊ะสีแดงตัดเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสพับทะแยงเป็นรูปสามเหลี่ยม นำปลายสองข้างผูกที่ท้ายทอยตวัดปลายแหลมของผ้าสามเหลี่ยมไปไว้ที่ท้ายทอย เจ้าบ่าวจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าธรรมดาเท่าที่มีอยู่หรือหามาได้ และนุ่งผ้าปาเต๊ะลายแดงเช่นกัน

เมื่อเริ่มพิธีกรรม คู่บ่าวสาวจะเข้าไปนั่งในทับของฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชายที่ตกลงกันว่าจะใช้เป็นที่หลับนอน หรือบางคู่อาจจะสร้างขึ้นใหม่ . รอบๆทับจะมีญาติผู้ใหญ่นั่งเป็นสักขีพยาน และผู้นำกลุ่มจะเริ่มพิธีการด้วยการท่องคาถา และอบรมสั่งสอนให้รู้จักใช้ชีวิตคู่ ให้รู้จักช่วยกันทำมาหากิน อย่าเอาเปรียบกันแล้วขั้นตอนสุดท้ายจึงนำค่างและสัตว์ที่เตรียมไว้มาเลี้ยงฉลองกัน

พิธีรักษาพยาบาล

จากความเชื่อที่ว่า สิ่งเหนือธรรมชาติสามารถให้คุณและโทษกับมนุษย์ได้ นั่นเอง เมื่อสมาชิกซาไกคนใดเจ็บไข้ไม่สบายจึงเชื่อว่า " ผีทำ " วิธีการรักษาพยาบาลมีหลายรูปแบบแล้วแต่อาการไข้ เช่น หากเป็นไข้ปวดหัวตัวร้อนธรรมดาจะอพยพไปอยู่ที่อื่นเพื่อหลบหลีก หรือ หนีไข้ หากมีอาการตัวร้อนจัดไข้สูงจะทำพิธี **" ลงหาเพ็ด "** คือ การประกอบพิธีกรรมโดยให้สมาชิกช่วยกันโห่ เพื่อไล่ผีร้ายให้ออกจากร่างกายของผู้ป่วย ขณะเดียวกันผู้ประกอบพิธีกรรมจะใช้มือประกบกัน ดูดตามร่างกายของผู้ป่วย เชื่อว่าเมื่อสิ่งชั่วร้ายออกจากร่างกายทำให้ตัวเย็นลงและหายป่วย หากผู้ป่วยมีอาการไข้หนักซึ่งอาจจะเสียชีวิต หรือเป็นโรคระบาดที่อาจติดต่อไปสู่ผู้อื่นได้ ก็จะทิ้งผู้ป่วยไว้ตามเพิงผาหรือชายป่าพร้อมทั้งอาหาร แล้วอพยพไปอยู่ที่อื่น หากหายก็จะตามไปสมทบภายหลัง

อย่างไรก็ตามเนื่องจากชีวิตประจำวันของซาไกสัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ดังนั้นนอกจากจะรักษาพยาบาลด้วยวิธีการดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ตลอดจนการขอขมาลาโทษต่อผีในความผิดที่คาดว่าผู้ป่วยได้กระทำให้ผีโกรธแล้ว ซาไกยังได้ชื่อว่าเป็น **" เจ้าแห่งสมุนไพร "** เนื่องจากพวกเขาได้เรียนรู้และสืบทอดความรู้ในการนำสมุนไพรมาใช้ในชีวิตประจำวัน จนกระทั่งคนบ้านหรือคนเมืองที่ไปติดต่อสัมพันธ์ด้วยบางกลุ่มได้รับวัฒนธรรมการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคไปใช้ในชีวิตประจำวัน ดังเช่นตัวอย่างสมุนไพรที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 5 หน้า 91

พิธีการทำศพ

ในสังคมซาไกกลุ่มเหนือคลองตง ไม่มีการฝังศพ เพราะเชื่อว่า ถ้านำศพไปฝังดินลูกหลานอาจเดินข้ามหลุมฝังศพ เนื่องจากมองไม่เห็นและจำไม่ได้ อาจจะถูกวิญญาณผู้ตายทำให้เจ็บไข้ไม่สบาย จึงต้องนำไปวางไว้ที่ชายป่าเพิงผาหรือริมน้ำ เพื่อให้วิญญาณเดินทางไปที่อื่นได้อย่างอิสระไม่ต้องอยู่กับที่

ดังนั้นเมื่อสมาชิกคนใดเสียชีวิตหรือเจ็บป่วยหรือประสบอุบัติเหตุ มีอาการหนักมากอยู่ในสภาพที่ สมาชิกส่วนใหญ่ลงความเห็นว่าจะรักษาไม่หายแล้ว ก็จะหามไปวางไว้ที่ชายป่าหรือเพิงผา หรือริมน้ำ แล้วตัดไม้ทำรั้วล้อมรอบ ทำซุ้มครอบข้างบน ตัดกิ่งไม้ที่มีหนามมากั้นล้อมไว้ไม่ให้สัตว์เข้าไปกัดกิน ใช้ใบไม้ปูลงบนพื้นดินก่อนวางร่างผู้ป่วยหนักหรือผู้ตายลง แล้วบอกว่าให้วิญญาณของผู้ตายหรือผู้ป่วยใกล้ตายเดินทางขึ้นไปในป่าลึก อย่าได้มารบกวนลูกหลานที่ทำมาหากินในป่า การทำพิธีวางศพจะส่งข่าวไปให้ญาติในกลุ่มอื่นที่อยู่ในสายตระกูลเดียวกันทราบ และจะมีสมาชิกจากกลุ่มที่อยู่ใกล้เคียงมาดูศพและร่วมพิธีด้วย หลังจากเสร็จพิธีแล้วสมาชิกต่างกลุ่มก็เดินทางกลับ ส่วนสมาชิกในกลุ่มทุกคนต่างเตรียมตัวอพยพโยกย้ายไปหาที่อยู่ใหม่ในถิ่นไกลจากบริเวณดังกล่าว

บทที่ 5
ระบบเศรษฐกิจ และการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศ

ระบบเศรษฐกิจ และการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศ

ชาไกซึ่งถือกำเนิดในป่าและอาศัยอยู่ในป่าในฐานะที่เป็นสมาชิกหน่วยหนึ่งของป่า พวกเขามีความเกี่ยวพันกับป่าในลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับถิ่นที่อยู่อาศัย หรือระหว่างมนุษย์กับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต จากการศึกษาพบว่าวิถีชีวิตของกลุ่มชนชาไกจัดเป็นแบบอย่างของการอยู่รอด ด้วยการอาศัยปัจจัยพื้นฐานจากระบบนิเวศทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นความต้องการด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และแม้กระทั่งเครื่องนุ่งห่ม ทั้งนี้นอกจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสนองความต้องการพื้นฐานโดยตรงดังกล่าวแล้ว กลุ่มชาไกใช้ภูมิปัญญาในการเก็บหาวัสดุธรรมชาติใกล้ตัวมาสร้างสรรค์ประดิษฐ์ เครื่องมือเครื่องใช้และอาวุธสำหรับเก็บหาของป่าล่าสัตว์เพื่อยังชีพ และเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน ตลอดจนเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจในเวลาต่อมา

อาหารกับการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศ

พืชที่ใช้เป็นอาหารและเทคนิควิธีการเก็บหา

พืชที่ชาไกใช้เป็นอาหาร ได้แก่ พืชจำพวก มัน ผัก และผลไม้ป่า

มัน

มันที่ชาไกใช้เป็นอาหารหลักมีหลายชนิด เช่น มันโสม (ตะโก๊บ) มันหมู (กุงกวาด) มันแหยง (บาแยะ) มันย่านเขียว (บาลูน) มันหัวขม (กียัก) มันตามราก (ลันต๊าก) มันหัวช้าง (ลาชะ) มันปูน (ฐูนะ) มันเสือ (กะเสาะ) และมันทราย (ยะแย่ด) เป็นต้น นอกจากนี้เผือกเป็นพืชที่ชาไกใช้เป็นอาหาร เช่นกัน

วิธีการขุดมัน ใช้ไม้เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 - 3 ซม. ยาวไม่เกิน 1 เมตร เหลาปลายให้แหลม ขุดลงไปใกล้โคนต้นมันที่ต้องการ แล้วหักเฉพาะปลายส่วนบน เว้นโคนที่ติดกับรากไว้ เพื่อให้งอกขึ้นใหม่ หรือหากเจอแหล่งแล้วยังไม่ต้องการขุดเพราะจะต้องเดินทางเพื่อเก็บหาต่อไป จะตัดไม้ยาวพอสมควร " ปักกำ " ไว้ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมบทที่ 4 หน้า 65) เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของ แล้วค่อยย้อนกลับไปขุดตอนขากลับ

พืชผักและผลไม้ป่า

พืชและผักที่ชาไกใช้เป็นอาหาร	วิธีปรุง
- หมักหมก	- ผัดน้ำมัน
- ยอดโสน	- ต้มทำแกงเลียงใส่กะปิ
- ตาหนอน	- จิ้มน้ำพริก
- หยวกกล้วยป่า	- จิ้มน้ำพริกหรือแกง
- ส้มกุ้ง	- ยำหรือใช้ยอดจิ้มน้ำพริก ,รสเปรี้ยว
- ผักกูด	- ต้ม แกง ใส่เกลือและกะปิ
- โจ้ง	- ใช้ยอดจิ้มน้ำพริก
- ส้มเคล้า	- ใช้ใบจิ้มน้ำพริกหรือแกง
- บอนส้ม	- รสเปรี้ยว ใช้แกงเลียง หรือต้มกับเกลือ
- มะพร้าวนกคุ่ม	- กินผลที่สุก
- ต้นกระทือ	- จิ้มน้ำพริกหรือใส่ในแกง
- หน่อไม้	- จิ้มน้ำพริก ต้มหรือแกง
- สะตอ	- จิ้มน้ำพริกสดๆหรือเผาไฟจิ้มน้ำพริก
- ลูกเนียง	- จิ้มน้ำพริก
- ลูกเหรียง	- นำเมล็ดมาแช่น้ำตัดปลายออกแล้วฝังทราย เพื่อให้รากงอก ก่อนนำมาจิ้มน้ำพริก
- ลูกหาน (ตาแน๊ก)	- คล้ายผลตาลหรือปาล์ม
- ตำมาล่อ (กอออม)	- คล้ายดอกชมพู ผลแก่สีเขียว รสเปรี้ยว ผลสุก จะเป็นสีเหลือง รสหวาน

ตารางที่ 7 : แสดงรายการพืชผักที่ชาไกใช้เป็นอาหารและวิธีปรุง

ผลไม้ที่ชาไกใช้เป็นอาหาร -

ด้ามทอง (จันตอง)

ฟักทอง (ละวัด)

เงาะป่า (ฮาโบน)

หัวล้าน (ตัวโตง)

ลูกหลอด (มะล็อด)

ส้มมวง (มวง)

ประ (กะตะ)

พะวา (มะหยุ้ม)

ลูกสะโบง (สะโบง)

มะม่วงป่า (ปาเลาะ)

ขนุนป่า (กาเพท)

ลูกเดือย (กาบอท)

กล้วยป่า (แซท)

ลูกปริงป่า (กาแยง)

ลูกปุด (ตาเละ)

ทองบึ้ง (ปาแดะ)

ขี้ค้อน (บะแด้)

ฯลฯ

วิธีเก็บหาพืชผักและผลไม้ บางชนิดไม่ต้องใช้เครื่องมือจะใช้วิธีเด็ดจากต้น ปีนขึ้นไปเก็บบนต้น และใช้ไม้สอยจากต้นหรือไม้ขุดในดิน

พืชเศรษฐกิจและเทคนิควิธีการเก็บหาหรือผลิต

เมื่อติดต่อกับคนบ้าน เหรียง สะตอ แก่นไม้กฤษณา และหวาย กลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่ชาไกให้ความร่วมมือกับคนบ้าน ในการเก็บหาเพื่อนำไปขายในระยะแรกๆ และต่อมารวมกลุ่มกันเก็บรวบรวมไปขายกันเอง การเก็บหาพืชเศรษฐกิจเหล่านี้จะมีวิธีการที่แตกต่างกันไปดังเช่น

เหรียง

เหรียงเป็นพืชยืนต้นขนาดใหญ่ ที่ขึ้นตามป่าดงดิบทางภาคใต้ มีฝักยาว ประมาณ 20 - 30 เซ็นติเมตร กว้างประมาณ 3 - 4 เซ็นติเมตร ภายในฝักมีเมล็ดคล้ายเมล็ดละมุดสีดา เรียกว่า " ลูกเหรียง " เรียงกันเป็นแนวขวางประมาณ 15 - 20 เมล็ด ฝักอ่อนเป็นสีเขียว เมื่อแก่จัดจนฝัก เป็นสีดำ จะทิ้งกิ่งล่วงหล่นจากต้น ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน

วิธีการเก็บหาลูกเหรียง ในช่วงนี้ ผู้ที่ต้องการเก็บลูกเหรียงจะแยกย้ายกันไปเฝ้าเก็บใต้โคนต้น เมื่อเก็บรวบรวมได้พอประมาณจะแบกกลับมาที่พัก ใช้เวลาแกะเมล็ดออกจากฝักด้วยมีด โดยเฉลี่ยจะเก็บได้วันละ 20 - 30 กิโลกรัม นำไปขายให้คนบ้านได้กิโลกรัมละประมาณ 30 - 40 บาท ต่อมาคนบ้านซึ่งเคยรับซื้อจากชาไกเพื่อนำไปขายต่อ ก็เข้าไป "ปักกำ " ต้นเหรียงในฤดูกาลที่เก็บผล เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของและเก็บไปขายเองทำให้ปริมาณลูกเหรียงลดน้อยลง เป็นสาเหตุหนึ่งที่ชาไกต้องเดินทางเข้าไปในป่าลึกเพื่อเข้าไปเก็บลูกเหรียง อีกทั้งยังเป็นสาเหตุสำคัญทำให้ พวกเขาถูกเผาทับไล่ที่เนื่องจากตั้งทับอยู่ใกล้ต้นเหรียง

สะตอ

สะตอเป็นพืชยืนต้นที่ขึ้นทางภาคใต้ และออกผลเป็นฝักเช่นเดียวกับเหรียง แต่สะตอแพร่หลายเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากกว่า ฝักสะตอจะรวมอยู่ในช่อเดียวกันช่อละประมาณ 10 - 15 ฝัก มีเปลือกเป็นสีเขียว

วิธีเก็บสะตอ เมื่อเมล็ดโตขึ้นและแก่จัดพร้อมที่จะเก็บ ซึ่งอยู่ในช่วงหลังจากการเก็บลูกเหรียงแล้ว คือประมาณเดือนพฤษภาคม - สิงหาคม หรือกันยายน จะต้องปีนขึ้นไปตัดบนต้น เรียกว่า " ขึ้นสะตอ " และนำไปขายให้คนบ้านในราคาร้อยละ 150 - 200 บาท ปัจจุบันคนบ้านได้ไป " ปักกำ " ต้นสะตอเพื่อเก็บหาเองเช่นเดียวกับลูกเหรียง ทำให้เกิดปัญหากับชุมชนชาไก

หวาย

หวายก็เป็นพืชชนิดหนึ่งที่กลายเป็นพืชเศรษฐกิจอันเป็นที่ต้องการของคนบ้านที่เข้ามาติดต่อสัมพันธ์กับชาไกในช่วงระยะหนึ่ง

วิธีการตัดหวาย สมาชิกชาไกทั้งกลุ่มจะเดินทางเข้าป่าไปยังแหล่งที่มีหวาย แล้วแยกย้ายกันไปหาหวายที่มีลำต้นแก่พอสมควร เมื่อตัดแล้วใช้มีดลอกเปลือกออกรวบรวมไว้จนได้ปริมาณที่ต้องการ นำไปแช่น้ำแล้วตากให้แห้งก่อนรวบรวมไปขายให้กับคนบ้าน แต่ปัจจุบันเลิกตัดแล้ว เพราะปริมาณหวายลดน้อยลง และไม่มีคนรับซื้อ

ไม้กฤษณา

กฤษณา เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่อีกชนิดหนึ่งที่ขึ้นอยู่ในป่าดงดิบเขตร้อนชื้น แก่นไม้กฤษณาเป็นสินค้าที่ทำรายได้ให้กับคนบ้านและชาไกกลุ่มบ้านเหนือคลองตงในช่วงระยะหนึ่ง เนื่องจากมีนายทุนมารับซื้อด้วยราคากิโลกรัมละ 50 - 10,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณภาพของกลิ่นและเนื้อไม้

วิธีหาแก่นไม้กฤษณา จะต้องเดินป่าไปยังแหล่งที่มีต้นกฤษณา ได้แก่บริเวณบ้านวังนา คลองหินแดง คลองตุ๊กแก และลาไฟไหม้ ฯลฯ เต้นกฤษณาที่มีแก่นมากและมีกลิ่นหอมจะมีลำต้นขรุขระ มีใบน้อยและอยู่ใกล้สายน้ำที่เป็นปลัก เมื่อเลือกต้นไที่ต้องการได้แล้วโค่นให้ล้มแล้วผ่าเปลือกไม้ออก เพื่อหาแก่นของไม้กฤษณาซึ่งบางต้นอยู่ที่ส่วนโคน บางต้นอยู่ที่ส่วนกลาง และบางต้นอยู่ที่ส่วนปลายของลำต้น ต้องสังเกตที่เนื้อไม้ ลำต้น และใบ (ผู้ให้ข้อมูล นายดำ ปักษี, 2535)

ข้าว

ชาไกเริ่มกินข้าวเป็นอาหารและเรียนรู้วิธีการปลูกข้าวจากคนบ้านที่พวกเขาไปรับจ้างแรงงาน และเพิ่งเริ่มปลูกเองเมื่อประมาณ 4 - 5 ปีที่ผ่านมา ลักษณะการปลูกข้าวเป็นแบบไร่เลื่อนลอย (Slash and burn cultivation) ปกติจะปลูกข้าวปีละครั้ง แต่บางปีสมาชิกไม่พร้อม หรือมีเหตุการณ์ไม่สงบเกิดขึ้นในชุมชนก็จะไม่ปลูก และพื้นที่ที่ทำการปลูกข้าวเมื่อปลูกได้ประมาณ 3 - 4 ครั้งดินจะจืดต้องโยกย้ายไปหาที่ใหม่

เทคนิควิธีการปลูกข้าวไร่ ขั้นตอนการปลูกข้าว จะเริ่มถางป่าประมาณเดือน 4 หรือเดือน 5 หลังจากนั้นก็จะเผาปรนเพื่อเตรียมพื้นที่ปลูกข้าว พันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกมี 2 พันธุ์ พันธุ์ข้าวเบาจะเริ่มปลูกเดือน 7 - 8 ส่วนพันธุ์ข้าวหนักจะปลูกในเดือน 9

วิธีการปลูก ใช้ไม้ไผ่ยาวประมาณ 2 ปล้อง ตัดปลายด้านหนึ่งให้แหลม ส่วนปลายอีกด้านหนึ่งตัดตรงธรรมดามีข้ออยู่ตรงกลาง ผู้ชายจะเป็นผู้ขุดหลุมแล้วผู้หญิงเอาพันธุ์ข้าวบรรจุในปล้องไม้ไผ่ด้านแหลมก่อนเทลงไปในหลุม แล้วใช้ไม้ไผ่ด้านที่ตัดตรงกลบหลุม หลังจากนั้นก็ปล่อยให้เติบโตตามธรรมชาติ อาศัยน้ำฝน น้ำค้าง แสงแดดช่วย ไม่มีการใส่ปุ๋ย แต่จะเฝ้าถอนหญ้าและเฝ้าดูไม่ให้นกและสัตว์เข้าไปทำลาย ทิ้งไว้ประมาณ 6 - 7 เดือน หรือประมาณ เดือนยี่ ข้าวก็ออกรวงและสุกเต็มที่พร้อมที่จะเก็บได้

ชาไทกลุ่มเหนือคลองตงจะปลูกข้าว 2 ครัวเรือนคือ ครัวเรือนของเฒ่าสัง และครัวเรือนของลูกสาวคนโตกับลูกเขย ฉะนั้นเวลาเก็บข้าวสมาชิกในกลุ่มทุกคนที่สามารถใช้แรงงานได้ จะต้องช่วยกันเก็บเพื่อแบ่งปันกันกินในกลุ่ม

การเก็บข้าว จะใช้แกะซึ่งทำด้วยไม้แผ่นเล็กๆ ขนาดใช้ฝ่ามือกำได้เสียบด้วยใบมีด วิธีเก็บใช้แกะวางในมือที่ถนัดระหว่างนิ้วชี้กับนิ้วโป้ง หันใบมีดออกด้านนอก แล้วใช้นิ้วเกี่ยวคอรวงข้าวมาทาบกับปลายมีด ตวัดมือขึ้น รวงข้าวก็จะหลุดจากต้น ข้าวเปลือกที่เก็บแล้วนำมามัดเป็นเรียงเก็บไว้ในยุ้งข้าวซึ่งอยู่ในชาโอ๊ะที่พักอาศัย หากต้องการข้าวสารสำหรับหุงกินก็จะนำข้าวเปลือกมาตำด้วยครกไม้สำหรับตำข้าว

สัตว์ที่ใช้เป็นอาหาร เทคนิควิธีการทำเครื่องมือและวิธีการล่า

เนื้อสัตว์ เป็นอาหารหลักที่ชาไทกินควบคู่กับพืชประเภทมัน สัตว์ที่ชาไทล่าเป็นอาหาร มีทั้งสัตว์ใหญ่และสัตว์เล็ก

สัตว์ใหญ่ ได้แก่ กวาง ดูรำ (เลียงผา) หมูป่า หมูดิน และเก้ง เป็นต้น

สัตว์เล็ก มีทั้งอาศัยบนบก ในน้ำ และครึ่งบกครึ่งน้ำ ได้แก่ สัตว์จำพวกนก ลิง ค่าง บ่าง ชะนี กระรอก เม่น แลน (ตะกวด) อ้น กระจง มูสัง (ชะมด) งูเหลือม เต่า ตะพาบน้ำ กบ ปู หอย และปลา เป็นต้น

วิธีการล่าสัตว์ สัตว์แต่ละชนิดมีวิธีการล่าแตกต่างกันไป เช่น

เม่น หมูดิน ใช้วิธีการสะกดรอยเท้าจนพบรูแล้วใช้ไฟลนจนตายจึงดึงตัวออกมา หรือดักด้วยแร้ว โดยนำแร้ววางดักไว้บริเวณปากรู

แลน (ตะกวด) ถ้าเจอตะกวดบนต้นไม้ สมาชิกคนหนึ่งจะปีนขึ้นไปบนต้นไม้ ขณะเดียวกัน อีก 2 - 3 คน ถือท่อนไม้ขนาดเหมาะมือที่เก็บหาได้บริเวณใกล้เคียง รออยู่ใต้โคนต้นไม้ เมื่อสมาชิกบนต้นไม้ไล่ให้แลนตกลงบนพื้นดิน สมาชิกข้างล่างก็จะไล่ตีจนตาย หรือบางคนสามารถใช้มือรับและหักคอ

หมูดิน ควาน (เก้ง) คูรำ (เลียงผา) กวาง เป็นสัตว์ใหญ่ต้องอาศัยความร่วมมือจากสมาชิกหลายคน โดยแต่ละคนจะตัดไม้ขนาดยาว ประมาณ 2 - 3 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4 - 5 ซม. เสี้ยมปลายให้แหลมลักษณะคล้ายหอก เป็นอาวุธประจำตัว ไล่ต้อนสัตว์ในระยะกระชั้นชิด พอที่จะพุ่งไม้ปักลงไปในลำตัวสัตว์ได้ แล้วสมาชิกคนอื่น ช่วยกันแทงซ้ำจนตาย

ลิง ค่าง ชะนี มูสัง (ชะมด) กระจง บ่าง กระรอก นก สัตว์เหล่านี้ส่วนใหญ่อาศัยอยู่บนต้นไม้ เป็นสัตว์ที่มีรูปร่างไม่โตมากจนถึงขนาดเล็ก และเป็นสัตว์ที่ซาไกสามารถล่าเป็นอาหารได้มากที่สุด โดยใช้ " **บอเลา** " เป็นเครื่องมือ

เทคนิควิธีการทำบอเลา และอุปกรณ์สำหรับล่าสัตว์ " บอเลา " หรือกระบอกตุด เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุที่ซาไกสร้างสรรค์ประดิษฐ์ขึ้นจากวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นอาวุธสำหรับล่าสัตว์ประเภทนี้

ส่วนประกอบของบอเลา มี

- บอเลา (กระบอกตุด)
- บิละ (ลูกดอก)
- มะนึ (กระบอกสำหรับใส่ฮอลลี่)
- ฮอลลี่ (หลอดไม้ไผ่ สำหรับเก็บลูกดอก)

บอเลา (กระบอกตุด) ทำจากไม้ไผ่ซาง ซึ่งมีปล้องยาวและบางกว่าไม้ไผ่ทั่วไป เมื่อต้องการทำบอเลาจะต้องเดินทางไปตัดไม้ไผ่ในป่าลึก ซึ่งเป็นแหล่งที่มีไม้ไผ่ชนิดนี้

บอเลามี 2 ชั้น คือบอเลาชั้นนอก กับ บอเลาชั้นใน บอเลาชั้นนอก มีความยาวเท่ากับบอเลาชั้นใน แต่ใช้ไม้ไผ่ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางโตกว่าชั้นใน

วิธีทำบอเลาชั้นนอก นำไม้ไผ่ซึ่งมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2.5 - 3 เซนติเมตร มาตัดข้อออกให้เหลือแต่ปล้อง แล้วนำมาเผาไฟ เพื่อให้ไม้ไผ่แห้ง และสามารถดัดไม้ไผ่ให้ตรงได้ เมื่อไม้ไผ่แห้งเป็นสีเหลืองแล้วนำไม้ไผ่สองท่อนที่มีเส้นผ่าศูนย์เท่ากันมาต่อกัน โดยเหลาปลายด้านนอกของปล้องไม้ไผ่ท่อนหนึ่ง แล้วควักด้านในของปล้องไม้ไผ่อีกท่อนหนึ่งที่จะนำมาสวมต่อกัน ต่อจากนั้นใช้หวายผ่าเป็นเส้นเล็กๆ พันปลายด้านที่จะสอดไว้ด้านในก่อนจะนำมาสวมต่อกัน แล้วพันทับรอยต่อนำชัน (ยางไม้ที่ตัดจากต้นจันหาน) มาลนไฟให้ละลายทาไปรอบๆรอยต่อ เมื่อเย็นลงชันจะแข็ง และเกาะยึดไม้ไผ่ทั้ง 2 ปล้องให้ติดกัน ไม้ไผ่ที่ต่อแล้วจะมีความยาวประมาณ 2 - 3 เมตร

วิธีทำบอเลาชั้นใน ใช้กรรมวิธีเดียวกับการทำบอเลาชั้นนอก แต่ใช้ไม้ไผ่ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางที่เล็กกว่าบอเลาชั้นนอกและเมื่อต่อแล้วจะต้องตัดแต่งหรือต่อบอเลาชั้นนอกให้ยาวเท่ากับบอเลาชั้นใน

นำบอเลาชั้นในสอดใส่ลงในบอเลาชั้นนอก แล้วนำไม้ไผ่ตัดเป็นข้อเล็กๆ ยาวประมาณ 1 - 1.5 เซนติเมตร สวมบริเวณที่จะใช้ปากเป่าใช้มีดแต่งแล้วทดลองเป่าดูจนเป็นที่พอใจแล้วใช้ชันเชื่อมต่อระหว่างไม้ไผ่ที่นำมาสวมกับตัวบอเลาชั้นนอกและชั้นใน เสร็จแล้วทดลองเป่า และตกแต่งอีกครั้ง (ดูภาพลายเส้นที่ 2 ภาคผนวก ค. หน้า 164)

บิละ (ลูกดอก) ใช้บรรจุในบอเลาสำหรับเป่าสัตว์

วิธีทำบิละ เริ่มต้นจากการนำไม้เทา (หมากเทา) ซึ่งเป็นไม้ที่อยู่ในตระกูลปาล์มชนิดหนึ่งมาเหลาให้กลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 15 - 20 มิลลิเมตร ยาวประมาณ 29 - 30 เซ็นติเมตร ปลายข้างหนึ่งของไม้เหลาให้แหลมและยาวเรียว เพื่อทำเป็นปลายลูกดอก ส่วนอีกข้างเหลาให้แหลมเล็กน้อยสำหรับเสียบไม้ระกำที่เหลาเป็นรูปจุกก๊อกขนาดเส้นผ่าศูนย์เล็กกว่ากระบอกบอเลาเล็กน้อย ทำเป็นส่วนโคนของบิละ หลังจากนั้น ไม้

เทาที่เหลาแล้วจำนวนประมาณ 30 - 40 อัน นำไปเผาไฟจนเป็นสีดำ เพื่อให้ไม้มีความเหนียวและแข็งแกร่งยิ่งขึ้น จากปลายแหลมของบิละวัดเข้าไปประมาณ 2.5 - 3 เซนติเมตร ใช้มีดควั่นไม้ให้คอดกิ่ว เพื่อว่าเมื่อเป่าลูกดอกออกไปแล้วให้ส่วนปลายซึ่งเป็นส่วนที่อาบยาพิษหักติดกับตัวสัตว์ที่ถูกเป่าได้ง่าย (ดูภาพลายเส้นที่ 3 ภาคผนวก ค. หน้า 165)

อีโป๊ะ (ยาพิษ)

วิธีเตรียมอีโป๊ะ นำส่วนผสมของยาพิษที่หาได้จากป่า ได้แก่ เปลือกของย่านชนช้าง และน้ำยางที่กรีดได้จากต้นอีโป๊ะ มาเคี่ยวรวมกันในภาชนะที่ทำจากใบกระพ้อ จนกระทั่งน้ำยางเหนียวและเป็นสีดำ จึงเทใส่กระบอกไม้ไผ่ แล้วใช้ใบไม้ปิดไว้ วิธีใช้นำส่วนปลายของลูกดอกจุ่มลงไปในกระบอก แล้วนำไปเผาไฟให้แห้ง

ยางจากต้นอีโป๊ะ และยาพิษที่เคี่ยวแล้วอันตรายมากจึงต้องเก็บไว้ในที่สูง เพื่อให้พ้นมือเด็ก

ฮอลลี่ (หลอดไม้ไผ่เล็ก ๆ บรรจุในมะนีสำหรับเก็บลูกดอก)

วิธีทำฮอลลี่ ตัดไม้ไผ่หลอดเล็กๆ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 - 1.5 เซ็นติเมตร ยาวประมาณ 29 - 30 เซนติเมตร (ยาวกว่า บิละ ประมาณ 1 - 2 เซนติเมตร) ใช้เถาวัลย์ผูกหลอดไม่ไผ่แต่ละอันรวมเข้าด้วยกันลักษณะเป็นแพ สำหรับม้วนให้กลมบรรจุลงไปในมะนี

มะนี (กระบอกใส่ลูกดอก)

มะนี เป็นอุปกรณ์สำหรับเก็บรักษาบิละ หรือลูกดอกอาบยาพิษให้อยู่ในที่ที่ปลอดภัย และสะดวกในการนำติดตัวขณะออกไปล่าสัตว์ (ดูภาพลายเส้นที่ 4 ภาคผนวก ค. หน้า 166)

วิธีทำมะนึ นำไม้ไผ่ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 6 - 8 เซนติเมตรมาตัดเป็นกระบอกยาวประมาณ 31- 32 เซ็นติเมตร (ยาวกว่าฮอลลี่ประมาณ 2 - 3 เซ็นติเมตร) ใช้มีดควั่นกลางกระบอกมะนึให้เป็นรอยบากแล้วใช้หวายกลมเส้นเล็กๆ พันและผูกตรงรอยควั่นให้แน่น เว้นปลายหวายทั้งสองยาวกว่าเอวของเจ้าของพอประมาณที่ปลายหวายแต่ละข้างม้วนขดเป็นวงกลมขนาดไล่เลี่ยกันเพื่อสอดและรัดรอบเอวขณะเดินทางไปล่าสัตว์

เมื่อเสร็จแล้วนำฮอลลี่ที่ผูกเป็นแพติดกันแล้วม้วนให้กลมบรรจุลงไปในมะนึ แล้วนำบิละที่อาบยาพิษแล้วบรรจุลงไปในฮอลลี่แต่ละหลอด หลังจากนั้นใช้ปุยเต่าร้าง (ลักษณะคล้ายปุยฝ้ายแต่นุ่มกว่า) ปิดทับลงบนปากกระบอกมะนึ พร้อมที่จะนำไปใช้ได้

วิธีเป่าบอเลา นำลูกดอกบรรจุลงไปในบอเลาให้ปลายหันไปทางปากกระบอก ใส่ปุยเต่าร้างตามไปเพื่อช่วยเพิ่มแรงอัดให้มากขึ้น ขณะเป่าบอเลา เขย่าบอเลาให้ได้ที่ แล้วยกบอเลาขึ้นแนบปาก เล็งปากกระบอกไปตามตำแหน่งทิศทางที่ต้องการเหลายครั้งหายใจเข้าออก เพื่อเก็บลมไว้ในท้องให้มากที่สุด แล้วสูดลมหายใจเข้าครั้งสุดท้าย ไปกักไว้ที่ปอด ก่อนจะเป่าลมออกจากปอดอย่างแรง ลูกดอกก็จะพุ่งไปยังเป้าหมาย ความแม่นยำของการเป่าจะขึ้นอยู่กับการฝึกฝน และทักษะที่ได้จากการสั่งสมประสบการณ์

เต่า ตะพาบน้ำ ปู หอย

เต่าและตะพาบน้ำ ไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องมือ จับด้วยมือเปล่า อาศัยหนองน้ำริมตลิ่ง หรือในป่า (เต่าภูเขา) เมื่อจับได้นำมาเผาไฟให้เนื้อสุกหอมแล้วใช้มีดผ่ากระดองหรือจับโยนลงบนก้อนหินให้กระดองแตก แล้วใช้มีดหั่นเนื้อแบ่งปันกันกิน

ปลา ปลาตัวโต เช่น ปลาทวด ปลาดุก ปลาหมอ จะต้อนให้เข้าไปอยู่ในซอกหินแล้วจับด้วยมือเปล่า

ปลาตัวเล็ก ขนาดปลาซิว ปัจจุบันใช้อีมุ้ม ซึ่งเป็นเครื่องมือดักปลาชนิดหนึ่งที่ได้แบบอย่างมาจากคนบ้าน

วิธีทำอีมุ้ม ตัดไม้ไผ่ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4 - 5 เซนติเมตร ความยาวขนาด 2 ปล้องไม้ไผ่ ตัดข้อตรงปลายทั้ง 2 ข้างออก เหลือข้อตรงกลางไว้ 1 ข้อ

เสี้ยมปลายด้านล่างของไม้ไผ่ให้เรียวแหลมสำหรับปักลงไปในดินใต้น้ำส่วนปลายด้านบนของกระบอกไม้ไผ่ บากเป็นรอยไว้รอบๆ เพื่อนำถุงพลาสติก(ที่มัดปากถุงไว้แล้ว)ตัดมุมที่ก้นถุงหนึ่งมุมมาสวมไว้ แล้วมัดก้นถุงพลาสติกให้ติดกับปลายไม้ไผ่ตามแนวรอยบาก ใช้มีดเจาะไม้ไผ่ด้านข้างใต้รอยบากให้เป็นช่องสี่เหลี่ยมสำหรับใส่อาหารไว้ในกระบอกไม้ไผ่สำหรับล่อปลา (ดูภาพลายเส้นที่ 12 , ภาคผนวก ค. หน้า 177)

การดักปลาด้วยอีมุ้ม ใส่เศษอาหารเข้าไปในรูไม้ไผ่ที่เจาะเป็นช่องสี่เหลี่ยม แล้วนำไปปักไว้บนพื้นดินใต้น้ำในระดับน้ำที่สูงกว่ากระบอกไม้ไผ่เล็กน้อย เพื่อให้ปลาสามารถว่ายเข้าไปกินอาหารและว่ายขึ้นไปในถุงที่ลอยอยู่เหนือปากกระบอกได้ เมื่อได้ปลาพอประมาณก็จะรวบปากก้นถุงที่ผูกติดกับกระบอกไม้ไผ่และดึงถุงออกจากกระบอกไม้ไผ่เพื่อนำปลาไปปรุงอาหารต่อไป

การดักปลาด้วยกัด (อวน) กัด หรือ อวน เป็นเครื่องมือจับปลาที่คนบ้านนำมาเผยแพร่ ชาไกรู้จักวิธีการดักปลาด้วยกัดหรืออวนโดยนำไปวางขวางทางน้ำไหล ให้ส่วนที่ถ่วงด้วยห่วงตะกั่วหรือ " ตีนอวน " อยู่ด้านล่าง หากไม่มีห่วงตะกั่วจะใช้ก้อนหินถ่วงตีนอวนไว้ เมื่อปลาว่ายตามน้ำผ่านอวนที่วางไว้ ก็จะติดอวน ส่วนใหญ่จะดักเวลากลางคืน แล้วไปเก็บปลาตอนเช้า หรือวางตอนเช้าแล้วบ่ายหรือเย็นไปเก็บปลา

การแคผึ้ง (ตีผึ้งหรือหาน้ำผึ้ง) เดิมน้ำผึ้งเป็นเพียงอาหารอย่างหนึ่งของชาไก ต่อมาเมื่อติดต่อกับคนบ้าน น้ำผึ้งได้กลายเป็นสินค้าหลักที่ทำเงินให้กับคนบ้านและชาไก เนื่องจากผึ้งรังหนึ่งจะให้น้ำผึ้ง ประมาณ 3 - 6 ขวด หรืออาจจะมากกว่านั้น ราคาซื้อขายในตลาดขวดละประมาณ 150 - 200 บาท แต่ชาไกจำเป็นต้องขายให้คนบ้านด้วยราคาถูกเมื่อถึงฤดูกาลที่มีน้ำผึ้ง คือประมาณเดือน 3 ถึง เดือน 5 (น้ำผึ้งที่มีคุณภาพดีจะเป็นน้ำผึ้งเดือน 5) สมาชิกชาไกจะออกเดินป่าตะเวณหารังผึ้งตามต้นไม้แล้วตระเตรียมการที่จะแคผึ้ง

อุปกรณ์ที่ใช้และวิธีการแคผึ้ง ก่อนขึ้นแคผึ้งสมาชิกชาไกต่างช่วยกันตัดไม้รวกที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของลำต้นประมาณ 3" - 4 " และเถาวัลย์จำนวนที่ต้องการ แล้วทำ " หัวหมี " โดยรวบรวมกิ่งไม้ใบไม้แห้งและกาบมะพร้าว แล้วใช้ใบไม้สดใบใหญ่ห่อหุ้ม เสียบไม้สำหรับถือไว้ตรงกลางและมัดรวมกันด้วยเถาวัลย์ให้แน่น นำติดตัวไปพร้อมด้วย ครุ (ภาชนะทำด้วยกาบต้นหลาโอน คล้ายกาบหมากแต่ใหญ่กว่า ผูกด้วยเถาวัลย์ความยาวประมาณเท่าความสูงของต้นไม้) และเชื้อเพลิงหรือไม้ขีด

วิธีการแคผึ้งเริ่มด้วยการทำพิธีออกชื่อขอเจ้าที่เจ้าทางก่อนแล้วนำไม้รวกต้นหนึ่งทาบลงที่โคนต้นไม้ตามความยาวของลำต้นมัดให้ติดกับลำต้นด้วยเถาวัลย์ วิธีการมัดจะต้องให้แน่น และมีปมสำหรับให้เท้าเหยียบเถาวัลย์เพื่อปีนขึ้นไปบนต้นไม้ได้ แล้วให้สมาชิกข้างล่างส่งไม้รวกอันต่อไปขึ้นไปมัดทีละอันเป็นช่วงๆ จนกระทั่งสามารถปีนขึ้นไปถึงรังผึ้งได้จึงจุดไฟที่หัวหมี เพื่อให้เกิดควัน หลังจากนั้นจ่อหัวหมีไปใต้รังผึ้ง ผึ้งก็จะแตกกระจายออกจากรัง ในช่วงเวลานี้เอง ใช้มีดปาดรังผึ้งใส่ในครุ แล้วหย่อนลงไปให้สมาชิกที่นั่งรมควันจากกิ่งไม้แห้งที่จุดไว้ใต้โคนต้น หลังจากนั้นก็ลงจากต้นไม้แล้วรีบออกจากบริเวณนั้นโดยเร็ว เพื่อหลีกเลี่ยงการโดนผึ้งต่อยเมื่อควันจางลง (ผู้ให้ข้อมูล : นายวิเชียร ปักษี, 2534)

การแบ่งปันอาหาร การปรุงอาหารและอุปกรณ์เครื่องใช้

ในอดีตเมื่อสมาชิกชาไกล่าสัตว์มาได้ หัวหน้ากลุ่มจะเป็นผู้แบ่งปันให้ โดยสมาชิกในกลุ่มทุกคนจะถือไม้ไผ่เหลาบางๆนั่งลงล้อมวงกันเพื่อรอส่วนแบ่ง หัวหน้ากลุ่มจะสุมไฟแล้วนำสัตว์มาเผาไฟให้ขนไหม้เกรียมก่อนแล่เนื้อตัดแบ่งเป็นชิ้นๆ ส่งไปรอบวงสมาชิกแต่ละคนจะคาบเนื้อไว้ที่ปาก มือหนึ่งจับเนื้อไว้ อีกมือหนึ่งใช้ไม้ไผ่ตัดแบ่งเนื้อเข้าปาก

ปัจจุบันยังคงมีการแบ่งปันเนื้อสัตว์อยู่ โดยผู้ล่าหรือหัวหน้ากลุ่ม หรือเมียหัวหน้ากลุ่ม เป็นผู้แบ่งให้ วิธีการแบ่งไม่ว่าสัตว์ที่ล่ามาได้จะเป็นสัตว์เล็กหรือสัตว์ใหญ่ เช่น ลิง ค่าง กระรอก มูสัง (ชะมด) แลน นก และกบ ฯลฯ ผู้ทำหน้าที่แบ่งจะนำใบตองหรือใบไม้ใหญ่ๆมาวางไว้เท่าจำนวนครัวเรือนที่จะได้รับส่วนแบ่ง เมื่อนำสัตว์มาเผาไฟจนขนไหม้เกรียมแล้วจะแล่เนื้อวางบนใบตอง หรือใบไม้เป็นชิ้นๆจนครบแล้วจัดแบ่งว่า ส่วนไหนให้ครัวเรือนไหน เช่น กบ หรือแลน จะแบ่งเป็นขาขวา ส่วนหน้า ขาขวาส่วนหลัง ขาซ้ายส่วนหน้า ขาซ้ายส่วนหลัง นอกนั้นจะเป็นเนื้อหน้าอก เนื้อส่วนท้องและส่วนหลัง เป็นต้น ป็นธรรมเนียมปฏิบัติว่าผู้ล่าจะได้ หัวและซี่โครงตลอดหาง ทั้งนี้ทุกคนจะให้คำตอบตรงกันว่า " ของดีควรให้ผู้อื่นกิน " หากไม่แบ่งปันให้ผู้อื่นเลยหรือให้ของไม่ดีแก่ผู้อื่นจะเป็นบาป "

สำหรับมันที่ขุดหามาได้ จะแบ่งปันให้สมาชิกในกลุ่มเช่นกัน หากเป็นหัวเล็กๆจำนวนมากจะแบ่งเป็นกองๆละเท่าๆกัน หากจำนวนน้อยหรือได้มันหัวใหญ่ เช่น มันหัวช้าง จะใช้มีดผ่าตามความยาวจากส่วนหัวถึงโคน ไม่ผ่าตามขวางเพราะส่วนหัวและโคนมีรสชาติต่างกัน จึงต้องแบ่งปันความอร่อยให้เท่าๆกัน

จะใช้มีดผ่าตามความยาวจากส่วนหัวถึงโคน ไม่ผ่าตามขวางเพราะส่วนหัวและโคนมีรสชาติต่างกัน จึงต้องแบ่งปันความอร่อยให้เท่าๆกัน

มันชนิดต่างๆส่วนใหญ่จะทำให้สุกด้วยการเผา หรือหมกขี้เถ้า หรือต้ม แต่มีมันบางชนิด เช่น มันปูนมีพิษกินแล้วจะมีอาการเมา ต้องใช้ใบหวายขูดให้เป็นฝอย แล้วใช้ใบรามเผาไฟทุบคลุกกับมัน เพื่อแก้พิษซึ่งอยู่ที่ยางของมัน หลังจากนั้นห่อใบตองเผาให้สุกจึงกินได้

วิธีการปรุงอาหารให้สุก นอกจาก เผา หมก หรือต้มแล้ว ยังใช้วิธีการหลาม คือ นำอาหารที่ต้องการปรุงให้สุกใส่ลงไปในกระบอกไม้ไผ่ที่บรรจุน้ำ เตรียมไว้ แล้วใช้ใบไม้ปิดปากกระบอกมัดด้วยเถาวัลย์ให้แน่น แล้วนำไปตั้งไฟให้น้ำเดือดและอาหารสุกตามต้องการ

หลังจากติดต่อกับคนบ้านพวกเขารู้จักวิธีการปรุงอาหารด้วยการ ผัด หรือทอด ด้วยน้ำมันพืช แกง ด้วยเครื่องแกงที่มีส่วนผสมเท่าที่หาได้ เช่น พริก ขมิ้น ตระไคร้ หอม เกลือ เป็นต้น โดยใช้หม้อเป็นภาชนะ

สำหรับการสร้างสรรค์ประดิษฐ์อุปกรณ์เครื่องใช้ในชีวิตประจำวันยังมีอีกมาก เป็นต้น ว่า การสีไฟ การทำน้ำมันยาง การทำไฟจากต้นยางและการทำไต้

การทำไฟ ใช้ไม้กลมขนาดความยาว ประมาณ 30 - 40 เซนติเมตร ผ่าปลายลึกประมาณ 15 - 20 เซนติเมตร เพื่อเสียบปุยที่ได้จากต้นเต่าร้างไว้ตรงกลาง วางไม้ไว้กับพื้น นำหวายเส้นกลมความยาวประมาณ 2 เมตร สอดใต้ไม้บริเวณที่มีปุยเต่าร้าง แล้วใช้เท้าเหยียบไม้ส่วนที่ไม่ได้ผ่าไว้ให้แน่นก้มตัวลงใช้มือทั้ง 2 ข้าง จับปลายหวายไว้ข้างละปลาย แล้วใช้แรงดึงหวายขึ้นลงสลับกัน เพื่อให้หวายขัดสีกับไม้ที่เหยียบไว้จนเกิดพลังความร้อนทำให้ปุยเต่าร้าง เกิดเป็นควัน หลังจากนั้นใช้ปากเป่าให้ลุกเป็นไฟ แล้วนำไปเป็นเชื้อไฟสำหรับจุดฟืนได้ (ดูภาพลายเส้นที่ 8 ภาคผนวก ค. หน้า 170)

การทำน้ำมันยาง น้ำมันยางที่ได้จากต้นยาง นอกจากจะใช้เป็นส่วนผสมในการอุดรอยรั่วของเรือและใช้ประโยชน์อื่นๆแล้วยังมีคุณสมบัติสามารถจุดไฟให้แสงสว่างได้

วิธีการเจาะน้ำมันยาง จะใช้มีดบากต้นยางบริเวณที่สูงจากพื้นดินประมาณ 1.5 - 2 เมตรเป็นแนวขนานกับพื้นลึกประมาณ 15 - 20 เซนติเมตร สูงขึ้นไปจากรอยบากพอประมาณ ใช้มีดเจาะหน้าไม้ให้เฉียงทำมุมประมาณ 45 กับรอยบากครั้งแรก ขุดเนื้อไม้ด้านล่างให้เป็นแอ่งสำหรับรองรับน้ำมันยาง ทิ้งไว้น้ำมันยางจะไหลหยดลงไปรวมกัน หากเจาะหลายๆต้นสามารถตักน้ำมันยางรวบรวมใส่ภาชนะไปขายได้ และหากตั้งทับใกล้ๆต้นยางก็จะใช้รอยบากของต้นยางดังกล่าวเป็นเชื้อเพลิงจุดไฟเพื่อให้แสงสว่างในเวลากลางคืนได้ด้วย

การทำไต้ หากต้องการทำไต้ สำหรับนำติดตัวไปขณะเดินทางหรือจุดเพื่อให้แสงสว่าง ในเวลากลางคืน จะใช้ใบจวงซึ่งมีคุณสมบัติสามารถดูดซับน้ำมันยางได้ดี คลุกลงไปในน้ำมันยาง แล้วใช้กาบต้นหลาโอน (คล้ายกาบหมาก) ห่อให้เป็นท่อนยาวๆ มัดด้วยหวายเป็นข้อๆ ส่วนหัวสำหรับจุดไฟ ส่วนปลายรวบและมัดให้เรียวเล็กกว่าส่วนหัว สำหรับใช้ถือขณะเดินทางหรือปักไว้บนดินใกล้ทับ

นอกจากนี้ยังพบเห็นการใช้วัสดุธรรมชาติมาสร้างสรรค์ประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันอีกหลายอย่าง เช่น ใช้หวายทำไม้คีบถ่าน , ใช้ใบกระพ้อทำกระบวยสำหรับเคี่ยวยางน่อง กระบอกไม้ไผ่สำหรับเป็นภาชนะหุงต้ม สำหรับบรรจุยาพิษ สำหรับบรรจุน้ำดื่มน้ำใช้ และใบเตยสำหรับสานเสื่อ สานกระบุง เครื่องจักสานรูปแบบต่างๆ เพื่อใช้เป็นภาชนะใส่สัมภาระที่จำเป็น เป็นต้น

ระบบการแลกเปลี่ยนสินค้า

ในช่วงที่ติดต่อกับคนบ้าน เครื่องมือเครื่องใช้และอาหารแปลกใหม่ก็เข้ามาปะปนในวิถีชีวิตของซาไกพร้อมๆกับการเข้ามาของคนบ้าน โดยในระยะแรกจะได้มาด้วยการนำของป่าหรือเครื่องจักสานไปแลกกับเสื้อผ้าและสินค้าที่ต้องการในลักษณะที่เรียกว่า " Barter system" คือการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชุมชนต่างระดับกัน

อยู่ ดังที่ผู้เขียนเคยพบเห็น ชาไกนำกระสอบใบเตย 2 ใบ ไปแลกใบจาก ยาเส้น และเกลือ ได้อย่างละ 1 ห่อ และเสื่อ 2 ผืน แลกผ้าถุงได้ 1 ผืน

สินค้าที่ชาไกนำเข้าจากภายนอก แบ่งเป็นประเภทอาหารซึ่งมีทั้งของแห้ง ของสด และผลไม้ นอกนั้นก็เป็นของใช้ ดังต่อไปนี้

ของแห้ง	ของสดและผลไม้	ของใช้
กะปิ	ไก่	ผงซักฟอก
เกลือ	ปลาสด	สบู่
ผงชูรส	หมู	ยาสระผม
น้ำมันพืช	แตงโม	แปรงสีฟัน
ไข่	มะม่วง	ยาเส้น , ใบจาก
ข้าวสาร	ส้ม	มีด , พร้า
ปลากระป๋อง	เงาะ	ตะเกียง
บะหมี่สำเร็จรูป		ไม้ขีดไฟ
ขนมแห้ง		ผ้าถุง
ปลาเค็ม		ช้อน ชาม , จาน
หอม		หม้อข้าว , แกลลอนน้ำ

ตารางที่ 8 : แสดงสินค้าที่ชาไกนำเข้าจากสังคมภายนอก

ในช่วง 4 - 5 ปี ที่ผ่านมาชาไกเริ่มถางป่าเพื่อปลูกข้าวไร่เพื่อยังชีพ ในกลุ่มสมาชิกของตน วิถีการดำรงชีวิตและวงจรชีวิตในรอบปีตลอดจนการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศได้เปลี่ยนไปจากอดีตที่เคยยังชีพด้วยการเก็บของป่าล่าสัตว์เพียงอย่างเดียว

จากกิจกรรมดังกล่าวสามารถแสดงผ่านตารางกิจกรรมการผลิตทางเศรษฐกิจในรอบปีได้ดังนี้

เดือน	กิจกรรมการผลิต
มกราคม (ยี่)	เก็บข้าว เก็บหาของป่าล่าสัตว์
กุมภาพันธ์ (3)	หาน้ำผึ้ง เก็บลูกเหรียง เก็บหาของป่าล่าสัตว์
มีนาคม (4)	หาน้ำผึ้ง เก็บลูกเหรียง เผาปรน เก็บของป่าล่าสัตว์
เมษายน (5)	หาน้ำผึ้ง เก็บลูกเหรียง เผาปรน เก็บของป่าล่าสัตว์
พฤษภาคม (6)	* (หาน้ำผึ้ง) เก็บสะตอ เก็บของป่าล่าสัตว์
มิถุนายน (7)	* (หาน้ำผึ้ง) ปลูกข้าวหนัก เก็บสะตอ เก็บของป่าล่าสัตว์
สิงหาคม (9)	เก็บสะตอ ปลูกข้าวเบา เก็บของป่าล่าสัตว์
กันยายน (10)	เก็บสะตอ ดูแลข้าว รับจ้างแรงงาน เก็บของป่าล่าสัตว์
ตุลาคม (11)	ดูแลข้าว รับจ้างแรงงาน เก็บของป่าล่าสัตว์
พฤศจิกายน (12)	ดูแลข้าว รับจ้างแรงงาน เก็บของป่าล่าสัตว์
ธันวาคม (อ้าย)	ดูแลข้าว รับจ้างแรงงาน เก็บของป่าล่าสัตว์

*** (หาน้ำผึ้ง) บางปีที่ฝนแล้งมาก**

ตารางที่ 9 : แสดงกิจกรรมการผลิตทางเศรษฐกิจในรอบปี

เศรษฐกิจกับการเรียนรู้ การสืบทอด และการแบ่งแรงงาน

เด็กผู้ชายซาไกจะเริ่มเรียนรู้การก่อไฟ เมื่ออายุประมาณ 4 - 6 ขวบ เมื่อก่อไฟเป็น พ่อแม่จะสร้างทับให้อยู่ส่วนตัวใกล้ๆทับของตน แล้วเริ่มเรียนรู้วิธีการเป่าบอเลาจากพ่อแม่และญาติพี่น้องที่เป็นผู้ชายจนกระทั่งเป่าบอเลาเป็น จึงติดตามสมาชิกในกลุ่มไปล่าสัตว์ ส่วนเด็กผู้หญิงจะอยู่กับพ่อแม่จนโตเป็นสาวหรือแยกทับ เมื่อพร้อมที่จะหุงหาอาหารเองได้ แต่ส่วนใหญ่ลูกโสดแยกทับแล้วจะกินอาหารร่วมกับพ่อแม่จนแต่งงานจึงแยกครัว เด็กผู้หญิงจะติดตามแม่ และญาติพี่น้องผู้หญิงไปขุดมันเก็บหาผักผลไม้ป่า แต่หากต้องเดินทางไปเก็บหาของป่าล่าสัตว์ไกลๆก็จะไปกันทั้งกลุ่มและผู้หญิงช่วยล่าสัตว์ด้วย ดังเช่นที่เคยพบ

เห็นว่า ผู้หญิงซาไกบางคนสามารถใช้ไม้ขว้างนกที่เกาะบนต้นไม้สูงได้อย่างแม่นยำ แต่ไม่เคยปรากฏว่าผู้หญิงซาไกเป่าบอเลาล่าสัตว์เลย

ดังนั้นการเรียนรู้ และสืบทอดเทคนิควิธีการทำมาหากินจึงมีทั้งที่สืบทอดสู่ลูกหลานโดยไม่แบ่งแยกเพศและสืบทอดโดยแบ่งแยกตามเพศ ซึ่งมีผลต่อการแบ่งแรงงานด้วย ดังปรากฏในตารางแสดงการแบ่งแรงงาน ดังนี้

ผู้หญิง	ผู้ชาย
ขุดมัน	ล่าสัตว์
จับปลา	จับปลา
ทำเครื่องจักสาน	ทำบอเลา (กระบอกตุด)
ตัดจากมุงหลังคา	ตัดหวาย
หักจาก (สานจาก)	ตัดไม้สร้างทับ
เลี้ยงลูก	สร้างทับ
เก็บลูกเหรียง	เก็บลูกเหรียง
ตักน้ำ	เก็บสะตอ
ตำข้าว	ก่อกองไฟ
หุงข้าว	หาสมุนไพร
ล้างจาน	กรีด ยางจากต้นอีโป๊ะ
เก็บผัก	หาเปลือกย่านชนช้าง
หาฟืน	เคี่ยวยาพิษ (สำหรับอาบลูกดอก)
หยอดพันธ์ข้าว	ขุดหลุมปลูกข้าว
กลบหลุมข้าว	

ตารางที่ 10 : แสดงการแบ่งแรงงานของซาไก

ยาสมุนไพร ผู้หญิงหรือผู้ชายหาได้ แต่ยาสำหรับผู้หญิง คือ ยาลูกดก - ลูกขาด ผู้หญิงต้องไปหาเอง

ที่พักอาศัยกับการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศ

ที่พักอาศัยแบบดั้งเดิมของชาไก มี 2 รูปแบบ คือ

เพิงผาหน้าถ้ำ ใช้สำหรับพักอาศัยในฤดูฝนจึงต้องเลือกเพิงผา ที่หลบฝนได้ แล้วทำแคร่นอนเท่าจำนวนสมาชิก แคร่ของคู่สามีภรรยาอยู่คู่กัน มีกองไฟขนาบทั้งสองข้าง

วัสดุที่ใช้ทำแคร่ เป็นไม้ปุดลักษณะกลมเกลี้ยงและเรียบ ขนาดยาวกว่าตัวเจ้าของแคร่เล็กน้อย จำนวนเท่าที่นำมาเรียงแล้วกว้างกว่าตัวผู้นอนเล็กน้อย วิธีการทำแคร่ใช้ไม้ที่มีง่าม 2 อัน ยาวประมาณ 1 ศอกเศษ ปักบริเวณหัวนอนระยะห่างเท่าความกว้างของแคร่ที่ต้องการสร้าง ใช้ไม้กลมเล็กๆพาดระหว่างง่ามทั้ง 2 แล้วนำไม้ปุดที่เตรียมไว้วางเรียงบนไม้กลมทอดปลายไม้ปุดอีกข้างลาดลงบนพื้นด้านปลายเท้า (ดูภาพประกอบที่ 1 ภาคผนวก ข. หน้า 152)

ทับ (ฮะยะ) ใช้พักอาศัยชั่วคราวในช่วงที่เก็บของป่า ล่าสัตว์ ลักษณะเป็นเพิงหมาแหงน โครงสร้างของทับทำด้วยไม้กลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 - 3 นิ้ว ยาวประมาณ 1.5 เมตร ที่ปลายมีง่าม ปักไว้ด้านหน้าของทับ ห่างกันประมาณ 2 เมตร นำไม้กลมเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 " ยาว 2 เมตรเศษ พาดขวางระหว่างง่ามทั้งสอง แล้วนำไม้กลมขนาดเล็ก ยาวประมาณ 2 เมตร จำนวน 4 - 5 อัน พาดบนไม้ขวาง ระยะห่างกันพอประมาณ ปลายอีกข้างทอดไปด้านหลังทับปักลงไปบนดิน ทำมุมกับพื้นดินประมาณ 45 - 50 ใช้เถาวัลย์ผูกไม้ที่พาดบนง่ามและไม้ขวางให้แน่นแล้วนำใบไม้ เช่น ใบปุด ใบกล้วยป่า ใบเทา ใบชิง ใบหลาโอน หรือใบเหนา วางทับบนไม้พาดซ้อนกันหลายชั้น เพื่อเป็นหลังคาบังแดด บังลมและฝนที่ตกประปราย ส่วนใหญ่เมื่อใบไม้แห้งก็จะย้ายทับไปอยู่ที่อื่น หรือจำเป็นต้องอยู่ต่อไปก็จะหาใบไม้มาเปลี่ยนใหม่ เมื่อสร้างทับเสร็จจะใช้เสื่อหรือใบไม้หรือผ้าเก่าๆ วางปูพื้นสำหรับนอน เมื่อเข้าอยู่แล้วจะก่อกองไฟไว้ด้านข้าง หากเป็นคู่สามีภรรยาจะก่อ 2 กอง ถ้ามีลูกเล็กจะก่อไว้ 3 กอง คนโสดจะมีกองเดียว สำหรับสถานที่ตั้งทับ หากพื้นดินชื้นแฉะหรือย่างเข้าหน้าฝน จะสร้างแคร่ เหมือนแคร่ที่สร้างไว้บนเพิงผาสำหรับเป็นที่นอน (ดูภาพลายเส้นที่ 1 ภาคผนวก ค. หน้า 163)

ขนำ (ซาโอ๊ะ) เมื่อซาไกรับวัฒนธรรมการปลูกข้าวเข้ามาในชุมชน ได้รับวัฒนธรรมการสร้างที่พักแบบ " ซาโอ๊ะ " หรือ " ขนำ " แบบคนบ้านด้วย แต่รูปแบบ " ซาโอ๊ะของซาไกจะเรียบง่ายกว่า " ขนำ " ของคนบ้าน (ดูภาพประกอบที่ 2 ภาคผนวก ข. หน้า 152)

ซาโอ๊ะของซาไกจะมีขนาดไม่เท่ากัน ซาโอ๊ะของหัวหน้ากลุ่ม และครัวเรือนที่ทำไร่จะใหญ่กว่าครัวเรือนของคนโสดที่ไม่ได้ทำไร่เอง รูปแบบของซาโอ๊ะ มี 2 รูปแบบ คือ แบบยกพื้นกับแบบติดพื้น

แบบยกพื้น ซาโอ๊ะแบบยกพื้นจะสร้างบนพื้นที่ลุ่มๆดอนๆ หรือเป็นทางน้ำไหล โดยปักเสาสูงขึ้นจากระดับพื้นดินประมาณ 2 - 3 เมตร ภายในซาโอ๊ะจะยกระดับแตกต่างกันเพื่อแบ่งสัดส่วนตามประโยชน์ใช้สอย ส่วนหนึ่งเป็นยุ้งข้าว อีกส่วนหนึ่งจะเป็นที่นอน ส่วนที่เป็นครัว สำหรับหุงหาอาหารอยู่ใต้ถุนบ้าน พื้นซาโอ๊ะปูด้วยฟากไม้ไผ่ที่ผูกติดกันด้วยเถาวัลย์ ฝาบ้านเป็นไม้ไผ่ที่ผ่าแล้วทุบให้แผ่กว้างออกไปคล้ายฝาขัดแตะ แต่ไม่ได้ขัด นำไปวางทาบกับโครงสร้างของซาโอ๊ะเป็นแนวยาวตั้งฉากกับพื้นบ้าง แนวขวางขนานกับพื้นบ้าง แล้วผูกมัดให้ติดกับเสาด้วยหวาย ส่วนหลังคาบ้านมุงด้วยจากป่า ที่นำมาผูกเป็นตับด้วยหวาย รูปแบบของหลังคาเป็นจั่วตรงกลางแล้วลาดลงด้านข้างทั้งสองข้าง เพื่อให้น้ำฝนไหลลงสู่พื้น มีบันไดสำหรับขึ้นลงอยู่หน้าบ้าน บริเวณใต้หลังคาและเสาบ้านจะเป็นที่เก็บบอเลา (กระบอกตุด) มะนึ (ที่ใส่ลูกดอก) กระบอกบรรจุยาพิษ และอุปกรณ์เครื่องใช้ที่ต้องการให้พ้นจากมือเด็ก

แบบติดพื้น ซาโอ๊ะแบบติดพื้นจะสร้างบนพื้นที่ค่อนข้างเรียบ วัสดุที่ใช้สร้างซาโอ๊ะเป็นไม้กลม ไม้ไผ่ และหลังคาทำด้วยจากป่าเช่นเดียวกับซาโอ๊ะแบบยกพื้น แต่ใช้พื้นดินเป็นพื้นซาโอ๊ะ ภายในซาโอ๊ะจะมีแคร่ปูด้วยฟากไม้ไผ่ ยกเสาสูงขึ้นจากพื้นพอประมาณครอบครัวที่ปลูกข้าว จะแบ่งเนื้อที่ออกเป็น 3 ส่วน ตามประโยชน์ใช้สอย คือด้านหลัง มุมซ้าย และมุมขวา มุมหนึ่งเป็นครัวไฟ อีกมุมหนึ่งเป็นยุ้งข้าว ด้านหน้าตรงกับประตูทางเข้าเป็นกองไฟอยู่บนพื้นดิน ถัดไปอีกข้างเป็นแคร่สำหรับนอน บริเวณใต้หลังคา เสาซาโอ๊ะจะถูกดัดแปลงเป็นที่เก็บ เครื่องมือล่าสัตว์ สัมภาระไม่มากนักและเครื่องครัว ส่วนซาโอ๊ะของครอบครัวที่ไม่ได้ทำไร่เป็นของตนเอง หรือบ้านคนโสดจะสร้างซาโอ๊ะหลังเล็กซึ่งใช้เนื้อที่ภายในซาโอ๊ะเป็นเพียงที่หลับนอนและก่อกองไฟ ซาโอ๊ะทุกรูปแบบและทุกหลังจะไม่มีบานประตูสำหรับปิดเปิด มีแต่ช่องประตูสำหรับเข้าออกเท่านั้น

ยารักษาโรค กับการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศ

ปัญหาเรื่องสุขภาพ เป็นปัญหาที่มนุษย์ทุกกลุ่มชนต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การดิ้นรนเพื่อสามารถเอาชนะความเจ็บป่วย ที่เกิดขึ้นกับตนเองและสมาชิกในกลุ่มทำให้ซาไกพยายามที่จะใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศใกล้ตัวมาเป็นเครื่องมือในการรักษาเยี่ยวยา หลังจากผ่านขบวนการลองผิดลองถูกมาหลายชั่วอายุคน ซาไกก็ได้ชื่อว่าเป็น " เจ้าแห่งสมุนไพร "

โรคที่พบมากในกลุ่มชนซาไก ได้แก่ อาการไข้ ปวดหัวตัวร้อน มาเลเรีย ปวดเมื่อยตามร่างกาย ไอกรน ปวดท้อง ปวดฟัน เป็นพยาธิ เป็นแผลพุพอง แผลจากพิษแมลงสัตว์กัดต่อย ตาลขโมยในเด็ก และโรคที่เกิดขึ้นกับผู้หญิง เช่น อาการปวดท้องก่อนและหลังมีประจำเดือน นอกจากนี้ก็เป็นอาการอ่อนเพลียของผู้ชายที่ตรากตรำทำงานหนัก และอาการผิดปกติของผู้หญิงก่อนและหลังคลอด ดังนั้นยาที่ได้จากพืชสมุนไพรและสัตว์จึงมีสรรพคุณในการรักษาโรคต่างๆเหล่านี้ ดังเช่น

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ
ขนสิหนา ใบชิงดอกเดียว รากต้นใบเดือนกอง	เป็นยาร้อน นำมาต้มรวมกันกินหลังคลอด หรือแก้ไข้ ปวดหัว ท้องเสีย
รากหิน (ตำโตก)	เป็นย่านสีดำอยู่ตามไม้ผุ ต้มกับน้ำใช้ดื่ม เวลาปวดท้องคลอด จะทำให้คลอดง่าย
เห็ดดอกขาว (ยาเค็บ) (เห็ดงู)	ใช้แก้พิษงู ขยี้แล้วปิดปากแผล ปัดรังควาน
หัวสีดา (ชีดา)	ขยำกับน้ำกินก่อนคลอด
ไอ้เหล็ก	มีหลายชนิด แต่ละชนิดจะมีลักษณะแตกต่างกัน ใช้หัวหรือแง่ง คล้ายแง่งข่า หรือมันป่าต้มกิน หรือใช้ดองกับเหล้าหรือผสมน้ำ
ไอ้เหล็กลงรู ไอ้เหล็กทองแดง	เอาเปลือกออก ขูดให้เป็นผงผสมน้ำกิน
ไอ้เหล็กไม้ไผ่	ผสมน้ำกินก็ได้ สรรพคุณแก้เมื่อย
ไอ้เหล็กฟักไข่	แก้ปวดเอว ปวดหลัง บำรุงกำลัง เพิ่มสมรรถภาพทางเพศ

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ
ย่านเครา	ขยี้หรือตำให้ละเอียด ปิดปากแผลที่โดนตะขาบกัด หรือแมลงป่องต่อย
ยาบาด (หญ้าไก่)	ใช้ขุดลำต้นออกมาขยี้ใส่แผลแห้ง
พาโหม (กระพังโหม)	ใช้ใบต้มน้ำดื่มครั้งละ 1 กำมือ วันละ 3 ครั้ง แก้ท้องอืดเฟ้อ
ยาเร็ก	นำลำต้นมาต้มเคี่ยวให้เป็นสีเขียวเข้ม ใช้ใส่แผลสด แผลแห้ง หรือแผลเปื่อยก็ได้ คุณสมบัติจะทำให้แผลหายเร็ว แต่แสบ
ยาร้อน	เป็นต้นสีขาว นำรากมาเคี้ยวสดๆ หรือเคี้ยวกับหมากพลู แก้ปวดประจำเดือน กินแล้วเลือดลง หายปวด หากประจำเดือนมามากกินแล้วจะหยุด สตรีหลังคลอดจะกินเพื่อให้ร่างกายอบอุ่น
ไม้ขลุก (ต้นเหลือง) ไม้เหลือง (ต้นสีแดง)	ต้มรวมกันใช้ดื่มแก้ไอ
ไม้ขลุย (ต้นเหลือง) ไม้เหลือง (ต้นสีแดง)	ต้มรวมกันใช้ดื่มแก้ไอ
ยาหมา	ดินที่พอกอยู่ปลายไม้ นำมาใส่ในกระพุ้งแก้มแก้ปวดฟัน
หัวไพร	ใช้แขวนคอกันผีตายโหง ฝนกินแก้แผลฝีพุพอง ตาลขโมย

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ
ไอ้แหว่ง กุหมะ (ย่านและหน่อ) ไอ้เขียว (ต้น) ขาเลิง (ติฮุน) (ใช้ต้นและราก)	ต้มรวมกันให้น้ำเป็นสีแดงแล้วกินน้ำ แก้ปวดท้อง
กียัก (มันหัวขม)	มีรสขมใช้เคี้ยวแล้วคายกากทิ้ง เป็นยาแก้ปวดท้อง
มังก้ง	แก้ไข้จับสั่นตัวเย็น
ปาติดกอ	นำต้นมาหั่นเป็นแว่นๆคล้ายเหรียญบาทแขวนเอว แก้ปวดเอว
ยาหอบ (มาเมาะ)	นำลำต้นมาต้มน้ำดื่มวันละ 3 ครั้ง แก้โรคหอบ ขับพยาธิ รักษาโรคตาลขโมย แก้เจ็บคอ
ยาลูกขาด	ผู้หญิงวัยเจริญพันธุ์นำรากสดๆหรือตากแห้ง มาเคี้ยววันละ 2 ต้น เป็นเวลา 10 เดือน จะไม่มีลูก
ยาลูกดก	ผู้หญิงวัยเจริญพันธุ์นำหัวมาเคี้ยววันละเท่ากำปั้น ไม่นานจะตั้งท้อง
กำย่าย	ยาแก้ไอ ต้มกินวันละ 3 ครั้งๆละครึ่งจอก
ยาดิน	ใช้ต้มขยี้ทาท้องและคอ เพื่อขับพยาธิ
หมักหมก	เป็นยาแก้เย็นใช้ผัดกับน้ำมัน หรือแกงเลียงกินเป็นอาหาร

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ
ยาติดรอ	ใช้ทั้งต้นและใบ แช่น้ำขยี้ใส่แผลสด แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก และแผลถูกของมีคม
ใบล้อ	มีกลิ่นหอมขยี้กับน้ำแล้วดื่มแก้ไอ แก้ไข้ตัวร้อน

ตารางที่ 11 : แสดงชนิดของพืชที่ใช้เป็นยาและสรรพคุณ

นอกจากนี้ยังมีตัวยาที่ได้จากสัตว์ป่า เช่น

ตัวยา	สรรพคุณ
ตัวนิ่ม	เกล็ดแขวนคอแก้หอบ
ตับแลน	แก้แผลเปื่อย พุพอง
ไข่แลน	บำรุงกำลัง
น้ำผึ้ง	ห้ามเลือด รักษาแผล รักษาท้อง
รังผึ้ง	นำมาต้มกินวันละ 4 ครั้งๆละ 1 แก้ว แก้ไอ
ตับค่าง	เป็นยาร้อน สำหรับผู้หญิงหลังคลอด บำรุงกำลังแก้ปวดหลังปวดเอว

(ผู้ให้ข้อมูล : เฒ่าสัง บะ ชัย ฝา หว้า 2534 , 2535 และ 2536)

ตารางที่ 12 : แสดงชนิดของตัวยาที่ได้จากสัตว์ป่า

เครื่องนุ่งห่มกับการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศ

เล่ากันในหมู่ชาไกว่า บรรพบุรุษดั้งเดิมของพวกเขา ไม่รู้จักการนุ่งผ้า และแม้ปัจจุบันพวกเขายังเคยเดินทางเข้าไปพบชาไกกลุ่มมะนังเปลือยกายอาศัยอยู่ในป่าลึกที่ห่างไกลผู้คน จึงแบ่งปันเสื้อผ้าให้

ชาไกรุ่นต่อมารู้จักใช้ใบชิง หรือใบมะพร้าวนกคุ่ม ซึ่งมีลักษณะปลายทั้งสองข้างรวบเรียว ตรงกลางคลี่ออกเพื่อปิดอวัยวะเพศได้ ในลักษณะคล้ายคาดผ้าเตี่ยว ใช้เถาวัลย์ผูกเอว กดทับปลายใบชิงหรือใบมะพร้าวนกคุ่มทั้งด้านหน้าและด้านหลังไว้ไม่ให้หลุด

ต่อมาในสมัยที่ผู้เล่ายังเด็กได้เห็นผู้ใหญ่ นำต้นโสนมาขูดเอาเปลือกสีเขียวออกแล้วทุบให้แผ่ออกจนบาง นำไปตากให้แห้ง ต้นโสนที่ผ่านกรรมวิธีแล้วจะมีคุณสมบัตินุ่มเหมือนผ้า นำมานุ่งคาดรัดอวัยวะเพศไว้ทั้งผู้หญิงผู้ชาย แล้วใช้เถาวัลย์คาดเอวรัดปลายทั้งสองข้างเพื่อป้องกันการหลุด เช่นเดียวกับการใช้ใบไม้ (ผู้ให้ข้อมูล : เฒ่าสังและเฒ่าโซ๊ะ , 2536)

สำหรับใบชิงชาไกยังใช้ประโยชน์ในการอุ้มเด็ก โดยนำใบชิง 2 ใบมาผูกปลายทั้งสองข้างติดกัน แล้วสวมทับลำตัวในลักษณะเฉียง ให้ส่วนกลางของใบคลี่รับน้ำหนักตัวของเด็กเพื่อผ่อนแรง

บทที่ 6
วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการสืบเนื่อง และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของซาไกกับระบบนิเวศ

ระบบนิเวศของกลุ่มชาติพันธุ์ซาไก

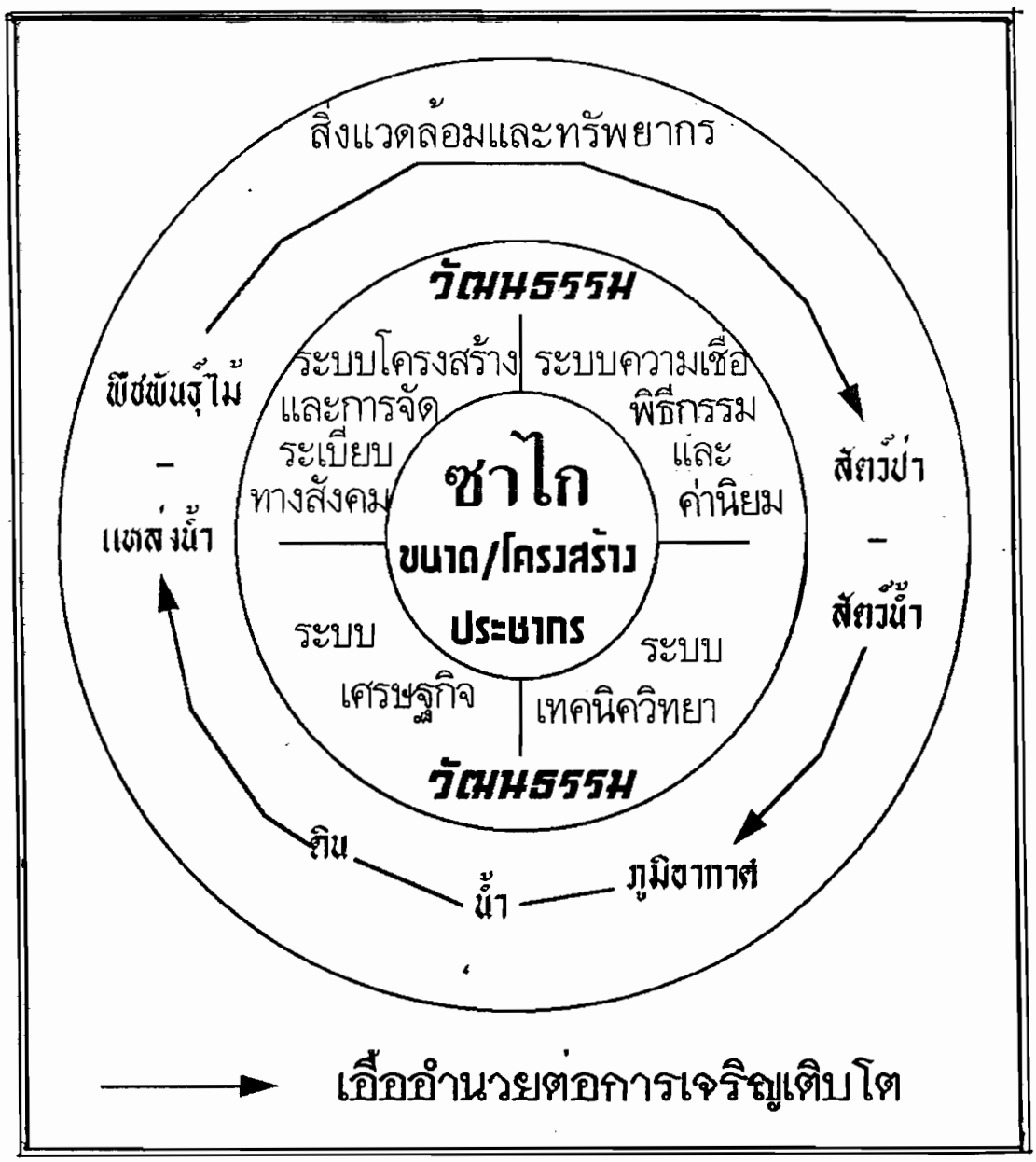

แผนภูมิ : แสดงองค์ประกอบของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ซาไก
กับ วัฒนธรรม และ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

บทวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการสืบเนื่อง และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ซาไกกับระบบนิเวศ

ด้วยเหตุที่ " ซาไก " เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ดำรงชีวิตไปตามสภาพแวดล้อม (Biological Enviroment) บนเทือกเขาบรรทัด อันเป็นป่าเขตร้อนชื้นใกล้เส้นศูนย์สูตร และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่อุดมไปด้วยความหลากหลายของพืชพันธุ์ไม้สัตว์ป่านานาชนิด และสิ่งไม่มีชีวิตทั้งมวล ดังกล่าวแล้ว การวิจัยถึงการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ซาไกในครั้งนี้ จึงเลือกที่จะนำแนวคิดทางด้านระบบนิเวศ อันเป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดของรัพพาพอร์ท (Roy A. Rappaport , 1963 , อ้างอิงจาก ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2533) ในการกำหนดแผนภูมิแสดงองค์ประกอบของระบบนิเวศในกลุ่มชาติพันธุ์ซาไก เพื่อให้เข้าใจภาพรวมของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ซาไกกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมและสะดวกต่อการแยกแยะรายละเอียดเพื่อการวิเคราะห์

เป็นความจริงที่ว่ามนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใดก็ตามย่อมมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอยู่ตลอดเวลา แม้อัตราการเปลี่ยนแปลงจะแตกต่างกัน อาจจะช้าหรือเร็ว มากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และช่วงรอยต่อของการเปลี่ยนแปลงนี่เอง จะแสดงถึง " การสืบเนื่อง " หรือ " Continuity " ทางสังคมและวัฒนธรรม

ประวัติศาสตร์ชุมชนในบทที่ 1 ได้กล่าวถึงความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ซาไกว่า เป็นกลุ่มชนเล็กๆในอดีตที่ดำรงชีวิตอยู่บนเทือกเขาบรรทัด อย่างผสมกลมกลืนจนกลายเป็นส่วนหนึ่งในวัฏจักรของป่า มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมช้าๆอย่างค่อยเป็นค่อยไป ลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่ใช้เวลายาวนานเช่นนี้จึงได้ชื่อว่า เป็นกลุ่มชนดั้งเดิมที่ยังคงแสดงร่องรอยการสืบเนื่องทางสังคมและวัฒนธรรมในอดีตไว้มากที่สุดกลุ่มหนึ่งเท่าที่พบเห็นในประเทศไทยปัจจุบัน

ประวัติศาสตร์ชุมชนยังบ่งบอกว่าการเปลี่ยนแปลง ในสังคมซาไกเริ่มปรากฏชัดเมื่อเริ่มติดต่อสัมพันธ์กับสังคมภายนอก ที่เรียกว่า " หะมิ " อันหมายถึง " คนบ้าน " ที่เข้าไปเก็บของป่าล่าสัตว์เป็นอาหารชั่วครั้งชั่วคราว แล้วต่อมาก็เข้าไปตั้งหลักแหล่งเพื่อทำธุรกิจค้าของป่า โดยเฉพาะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมาคนเมืองซึ่งได้รับสัมปทานทำไม้จากรัฐบาลในยุคนั้นก็ได้เข้าไปตัดไม้ทำลายป่า และตัดถนนเพื่อชักลากไม้ ออกมาจำหน่ายโดยอาศัยแรงงานจากซาไกเป็นส่วนใหญ่ จนกระทั่งรัฐบาลประกาศพระราชกำหนดปิดป่าสัมปทานทำไม้ทั่วประเทศครั้งสุดท้ายปี พ.ศ. 2532 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันก็ยังคงมีการลักลอบตัดไม้อยู่ ช่วงสำคัญทางประวัติศาสตร์อีกช่วงหนึ่งคือช่วงที่เกิดเหตุการณ์รุนแรงระหว่าง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 – 16 ตุลาคม พ.ศ. 2518 นิสิตนักศึกษา ประชาชนจำนวนมาก หลั่งไหลเข้าไปตั้งฐานปฏิบัติการและติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนซาไกระยะหนึ่งจนกระทั่งปี พ.ศ. 2523 จึงทะยอยออกไปจากพื้นที่หลังจากนั้นได้มีสื่อมวลชน นักโบราณคดี นักมานุษยวิทยาและนักวิชาการสาขาต่างๆให้ความสนใจเข้าไปศึกษาเก็บข้อมูลในชุมชนซาไกหลายครั้งหลายครา

ผู้คนจากหมู่บ้านจากในเมืองที่วนเวียนเข้าออกเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะติดต่อสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยซึ่งกันเท่านั้น แต่ยังเป็นสื่อนำวัฒนธรรมภายนอกเข้าไปผสมผสานทำให้เกิดการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมด้านการกิน การแต่งกาย การรักษาโรค เครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนวิถีคิดและค่านิยมต่างๆ รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงด้านระบบนิเวศด้วย

การเปลี่ยนแปลงในส่วนใดส่วนหนึ่งของสังคมย่อมมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลง ในส่วนอื่นๆด้วย ดังจะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของซาไก เริ่มจากการเปลี่ยนแปลงด้านประชากรมนุษย์ซึ่งเป็นตัวจักรสำคัญทำให้ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงก่อน แล้วส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมทั้งในระบบโครงสร้างและการจัดระเบียบทางสังคม ระบบความเชื่อ พิธีกรรม และค่านิยม รวมถึงระบบเศรษฐกิจกับระบบเทคนิควิทยาที่สัมพันธ์กับระบบนิเวศ ขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงด้านประชากรมนุษย์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและวัฒนธรรมของซาไกก่อนแล้วจึงส่งผลให้ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงได้เช่นกัน ดังจะแยกแยะวิเคราะห์ตามองค์ประกอบที่แสดงไว้ในแผนภูมิที่

การสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างและการจัดระเบียบทางสังคมที่สัมพันธ์กับระบบนิเวศ

จากการศึกษาพบว่า ระบบโครงสร้างและการจัดระเบียบทางสังคมของซาไกได้แสดงถึงร่องรอยความสืบเนื่องระหว่างสังคมและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ในลักษณะที่กำลังเคลื่อนไหวปรับเปลี่ยนสู่รูปแบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต และเชื่อมโยงไปยังระบบอื่นๆด้วย

ครอบครัว เครือญาติ และการจัดระเบียบทางสังคม

การเลือกคู่แต่งงานของหนุ่มสาวซาไกซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างครอบครัว การรวมกลุ่มเครือญาติและการจัดระเบียบทางสังคมนั้น จากการเข้าไปศึกษาพบว่า ปัจจุบันค่านิยมในการเลือกคู่แต่งงานในสังคมซาไกยังคงต้องการคู่ครองที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ซาไกด้วยกัน แต่คู่ครองในอุดมคติแบบดั้งเดิมที่เคยให้ความสำคัญกับผู้ชายที่ขยันทำมาหากินและมีฝีมือในการล่าสัตว์เปลี่ยนไป ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างที่สาวซาไก 2 คน ตัดสินใจเลือกแต่งงานกับหนุ่มซาไก 2 พี่น้องที่มาจากต่างกลุ่ม และใช้เวลาเกี่ยวพาราสีภายในไม่กี่วัน ด้วยเหตุผลที่ว่าพวกเขานุ่งกางเกงยีนส์ และอาบน้ำถูสบู่อย่างคนบ้าน ขณะเดียวกันได้ปฏิเสธหนุ่มซาไกที่มีฝีมือในการล่าสัตว์ ขยัน และอาสางานอยู่นานนับปี ทั้งนี้เพราะภาพลักษณ์ของผู้ชายคนบ้านที่เข้ามาในชุมชนหรือที่พวกเขาออกไปพบจากสังคมภายนอก มีอิทธิพลต่อระบบความคิด และค่านิยมของพวกเขานั่นเอง

ยิ่งไปกว่านั้น แม้ค่านิยมยังคงต้องการคู่ครองที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ซาไกด้วยกัน แต่ความจำเป็นที่ต้องติดต่อสัมพันธ์กับคนบ้านเพื่อความอยู่รอดเนื่องจากระบบนิเวศเปลี่ยนไป ยังส่งผลให้เกิดการผสมผสานทางชีวภาพและเผ่าพันธุ์ขึ้น ดังจะเห็นว่าสังคมซาไกกลุ่มเฒ่าสังมีลูกครึ่งซาไก ที่มีพ่อเป็นคนบ้านถึง 7 - 8 คน จากจำนวนสมาชิก 15 – 20 คน เด็กเหล่านี้สังเกตได้จากสีผิวที่ค่อนข้างดำแดงไม่ดำสนิทและเส้นผมที่หยักศก ไม่หยิกขอดเหมือนสมาชิกในกลุ่ม บางคนจมูกมีดั้งและริมฝีปากเหมือนคนบ้าน ในจำนวนนี้เป็นหลานของเฒ่าสังที่เกิดจากลูกเขยคนบ้านซึ่งเข้าไปอยู่กันในกลุ่มอย่างเปิดเผยถึง 5 คน (ดูแผนผังเครือญาติ ภาคผนวก ก. หน้า 139)

การรับคนบ้านเข้าไปเป็นเขย แม้จะไม่เป็นที่ยอมรับกันมากนัก เนื่องจากล่าสัตว์ไม่เป็นและเป็นคนต่างวัฒนธรรม แต่ลูกเขยคนบ้านก็ได้เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของซาไกอย่างเห็นได้ชัดเป็นต้นว่า เป็นผู้นำในการเก็บของป่าล่าสัตว์ไปขายให้คนบ้าน ซึ่งแต่เดิมเป็นเพียงเพื่อยังชีพและแลกเปลี่ยนสิ่งของเล็กๆน้อยๆ ต่อมาเมื่อของป่าหายากขึ้นได้ชักนำให้ซาไกไปรับจ้างแรงงานคนบ้านปลูกข้าวระยะหนึ่งก่อนแล้วชักชวนให้สมาชิกในกลุ่มถางป่าทำไร่ ปลูกข้าวเป็นของตนเอง แสดงให้เห็นว่าคนบ้านมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีคิดและวิถีชีวิตเช่นกัน

ครัวเรือนและการตั้งถิ่นฐาน

การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศซึ่งผลักดันให้ซาไกต้องหันมาทำไร่เลื่อนลอย ปลูกข้าวกินเป็นอาหารเพื่อความอยู่รอด หรือการรับเอาวัฒนธรรมเข้าไปในชุมชนนี่เองได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตดั้งเดิมของซาไก จากการที่เคยเร่ร่อนตามวงจรของเผือกมัน ตามฤดูกาลที่เก็บหาของป่าและล่าสัตว์ อาศัยเพียง " ฮะยะ " หรือ ทับ เพิงหมาแหงนที่สร้างขึ้นง่ายๆเป็นการชั่วคราว มาสร้าง " ซาโอะ " กระท่อมเล็กๆเพื่อเป็นยุ้งข้าวและที่อยู่อาศัยในช่วงที่ทำไร่อันเป็นการเปลี่ยนวิถีชีวิตจากการเร่ร่อนเก็บของป่าล่าสัตว์ มาเป็นการตั้งหลักแหล่งค่อนข้างถาวรเพื่อการเพาะปลูก

ขณะเดียวกัน แม้พวกเขาจะทำไร่ปลูกข้าวกินเองและเรียนรู้วิธีการปรุงอาหารประเภทแกงเผ็ด แกงจืด ต้ม ย่างเพื่อกินเป็นกับข้าว แต่ค่านิยมในการกินเนื้อสัตว์และเผือกมันเป็นอาหารยังคงสืบเนื่องอยู่จนถึงปัจจุบัน โดยให้เหตุผลว่า " กินข้าวอิ่มไม่นาน ไม่อยู่ท้อง " ซึ่งเป็นเหตุผลเดียวกับที่ผู้คนภาคอีสานนิยมกินข้าวเหนียวมากกว่าข้าวเจ้า ยิ่งไปกว่านั้นซาไกบางคนเชื่อว่าเพราะพวกเขากินข้าวเจ้าและอาหารแบบคนบ้านแทนเผือกมันและเนื้อสัตว์ ทำให้พวกเขาป่วยเป็นโรคต่างๆมากกว่าในอดีต ด้วยเหตุนี้พวกเขาจะยังคงออกไปเก็บของป่าล่าสัตว์กินเป็นอาหาร หรือออกไปตัดไม้ไผ่เพื่อทำเครื่องมือในการล่าสัตว์ ซึ่งจะต้องเดินทางไปค้างแรมในป่าลึกต้องสร้าง " ฮะยะ " แบบดั้งเดิมเพื่อพักอาศัยชั่วคราว จนกระทั่งได้สิ่งที่ต้องการจึงเดินทางกลับมายัง " ซาโอ๊ะ " ซึ่งปัจจุบันถือเป็นศูนย์กลางของกลุ่ม

ช่วงฤดูแล้งซึ่งมีอากาศร้อนจัดก็เป็นอีกช่วงหนึ่งที่พวกเขาต้องทิ้งซาโอ๊ะ ไปสร้าง " ฮะยะ " ตามร่มไม้ใหญ่ในป่าบริเวณใกล้เคียง เนื่องจากเวลากลางคืนจะมีแมลงสาบชนิดหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่บน

หลังคาซาโอ๊ะที่ทำด้วยใบของต้นจากป่า จำนวนนับร้อยนับพันตัวออกมารบกวนจนไม่สามารถนอนหลับได้ ส่วนเวลากลางวันตัวแมลงสาบดังกล่าวจะหลบแฝงตัวอยู่ตามซอกหลืบหลังคาจาก แต่อากาศร้อนจัดมากไม่สามารถพักอาศัยได้ จึงต้องทิ้ง " ซาโอ๊ะ " ไป

ช่วงฤดูฝนหากฝนตกหนักจนหลังคาและฝาซาโอ๊ะไม่สามารถคุ้มฝนได้ ก็จะอพยพไปอาศัยตามเพิงผาหน้าถ้ำที่เรียกว่า " ลา " ดังนั้น " ซาโอ๊ะ " จึงเหมาะสำหรับพักอาศัยในบางฤดูกาลและบางเวลาเท่านั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น " ฮะยะ " และ " ลา " ที่พักอาศัยชั่วคราวในอดีตยังคงมีความจำเป็นและสืบเนื่องให้เห็นอยู่จนถึงปัจจุบัน

การเลือกตั้งถิ่นฐาน และความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ซาไก

สำหรับการเลือกตั้งถิ่นฐานหลังการแต่งงานและความสัมพันธ์ในกลุ่มนับว่าการปลูกข้าวของซาไกกลุ่มเหนือคลองตงยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ลูกเขยและลูกสะใภ้เลือกที่จะแต่งงานกับสมาชิกในกลุ่มและเข้ามาอยู่อาศัยด้วย เพราะมีหลักประกันว่าจะมีอาหารยังชีพทั้งนี้หากสังเกตจากสภาพที่เป็นอยู่ของซาไกกลุ่มเฒ่าสัง สะใภ้ที่เข้ามาอาศัยอยู่จะช่วยกันทำมาหากิน แต่การเข้ามาอาศัยของลูกเขยวัยรุ่นได้สร้างปัญหาให้กับกลุ่ม เนื่องจากพวกเขาไม่เชื่อฟังหัวหน้ากลุ่มและไม่สนใจที่จะออกล่าสัตว์แต่จะรอรับส่วนแบ่งที่สมาชิกคนอื่นหามาได้ อีกทั้งบางฤดูกาลพ่อแม่และพี่น้องของเขาเดินทางมาเยี่ยม และพักอาศัยอยู่ในกลุ่มเป็นระยะเวลานาน บางครั้งอาหารที่หามาได้จึงไม่เพียงพอแก่ความต้องการของสมาชิกในกลุ่ม นอกจากนั้นลูกเขยวัยรุ่นและพี่ชายที่เข้ามาอาศัยในกลุ่มยังเป็นผู้นำแฟชั่นกางเกงยีนส์เข้ามาเผยแพร่ และชักนำให้สมาชิกผู้ชายวัยรุ่นในกลุ่มออกไปฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ หนังกลางแปลง ดื่มเหล้า และซื้อขนมในหมู่บ้านแทนการเข้าป่าล่าสัตว์เป็นอาหารบ่อยครั้ง จนกระทั่งเกิดความขัดแย้งและสมาชิกในกลุ่มเคยย้ายทับหนีไปอยู่ที่อื่นขณะที่พวกเขาเข้าไปในหมู่บ้าน

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างซาไกกลุ่มเหนือคลองตง และซาไกกลุ่มอื่นๆในสายตระกูลเดียวกัน จะห่างเหินกันไปบ้างเพราะในช่วงทำไร่และปลูกข้าว การไปมาหาสู่น้อยลง เนื่องจากเวลาส่วนใหญ่จะหมดไปกับกิจกรรมการทำไร่ ไม่สามารถปลีกตัวไปเยี่ยมญาติที่อยู่ห่างไกลออกไปได้

จะติดต่อสัมพันธ์เฉพาะกลุ่มที่อยู่ใกล้เคียง แต่หากคิดถึงกันหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่น เช่น ในช่วงที่ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูล มีนักวิชาการไทยท่านหนึ่งได้ชักชวนให้ซาไกมารวมกลุ่มกันเพื่อให้นักวิชาการจากญี่ปุ่นและเยอรมันนี เจาะเลือดถึง 2 ครั้ง และรวมกลุ่มกันเพื่อเดินทางออกมาต้อนรับสมเด็จพระเทพฯ 2 - 3 ครั้ง แต่การรวมกลุ่มที่กล่าวมาเป็นการรวมกลุ่มตามความต้องการของบุคคลภายนอก ขณะที่ในอดีตพวกเขาจะเดินทางไปมาหาสู่รวมกลุ่มกันอย่างน้อยปีละครั้ง อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ของซาไกยังคงมีอยู่ แม้วัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่มจะเปลี่ยนไป

จะเห็นได้ว่าช่วงความสัมพันธ์ระหว่างซาไกต่างกลุ่มที่อยู่ในสายตระกูลเดียวกันเหล่านี้ จะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับระยะห่างของการตั้งถิ่นฐานด้วย บางกลุ่มอยู่ห่างกันประมาณ 2 - 3 กิโลเมตร เมื่อกลุ่มใดจะย้ายทับหรือมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นในกลุ่มก็ส่งตัวแทนไปส่งข่าวถึงกันทุกครั้ง แต่บางกลุ่มอยู่ห่างกันประมาณ 20 - 40 กิโลเมตร การติดต่อส่งข่าวและการไปมาหาสู่ก็น้อยกว่ากลุ่มที่อยู่ใกล้กัน เหตุผลของการรวมกลุ่มของซาไก นอกจากคำนึงถึงความอบอุ่นและความปลอดภัยของสมาชิกในกลุ่มแล้ว ยังหมายถึงการรวมกลุ่มแรงงานเพื่อทำมาหากินด้วย เพราะการใช้เครื่องมือหากินแบบดั้งเดิมที่มีประสิทธิภาพต่ำต้องอาศัยแรงงานคนเข้าช่วย แต่ขณะเดียวกันเมื่อได้สัตว์มาก็ต้องแบ่งปันให้สมาชิกทุกคน ดังนั้นเมื่อไรก็ตามที่ในกลุ่มมีสมาชิกมากเกินไปจนไม่สามารถแบ่งปันอาหารได้ทั่วถึง สมาชิกในกลุ่มส่วนหนึ่งที่มีความพร้อมจะแยกออกไปตั้งกลุ่มใหม่ หรือสมาชิกในกลุ่มบางคนอาจขอแยกไปอาศัยกับกลุ่มอื่นก็ได้ และด้วยเหตุผลเดียวกันบางฤดูกาลกลุ่มที่แยกออกไปอาจจะมารวมตัวกันอีก (ดูแผนผังเครือญาติที่ 7 ภาคผนวก หน้า140) นอกเสียจากกลุ่มที่แยกออกไปเพราะมีความขัดแย้งภายในกับกลุ่มเดิม

แม้จะมีการแยกกลุ่มด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้ว แต่ซาไกทุกกลุ่มที่อยู่ในสายตระกูลเดียวกัน ยังคงนับเป็นเครือญาติเดียวกัน มีการติดต่อสัมพันธ์กันในฐานะเป็นญาติพี่น้องกัน 2 รูปแบบคือ แบบแรกเป็นพี่น้องร่วมสายโลหิตที่แยกกลุ่มออกไปตั้งกลุ่มใหม่ รูปแบบหลังเป็นญาติที่เกิดจากการแต่งงานข้ามกลุ่มกัน

การเปลี่ยนชื่อหลังการแต่งงาน เพื่อบ่งบอกถึงการเปลี่ยนสถานะภาพจากคนโสด เป็นสถานภาพที่ต้องรับผิดชอบครอบครัวยังคงมีอยู่ทั้งคู่ที่แต่งงานในกลุ่มเดียวกัน และคู่ที่แต่งงานข้ามกลุ่ม แต่การตั้งชื่อในปัจจุบัน (ทั้งชื่อของคู่ที่แต่งงานใหม่และชื่อเด็กแรกเกิด) จะตั้งตามชื่อของคนบ้าน ที่ออกไปติดต่อสัมพันธ์ด้วย ซึ่งมีทั้งชื่อภาษาไทย จีน และมุสลิม เช่น ชื่อเท้ง พิน ชัย

เขียว เขียด เป็นภาษาไทย เหี้ยง เห้ง ฯลฯ เป็นภาษาจีน และโซ๊ะ ยะ เระ เป็นภาษามุสลิม เป็นต้น เช่นเดียวกัน คำเรียกชื่อญาติ หากแนะนำกับบุคคลภายนอก จะใช้ภาษาไทยหรือมุสลิม เช่น พี่ หรือบัง น้าหรือสู และหลานใช้คำว่าลาน แต่ทั้งนี้การนับญาติและความสัมพันธ์ทางเครือญาติยังคงเหมือนเดิมดังกล่าวข้างต้น

การสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของระบบความเชื่อ พิธีกรรมและค่านิยมต่าง ๆที่สัมพันธ์กับระบบนิเวศ

ระบบความเชื่อหรือจักรวาลวิทยาในสังคมซาไก จะแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกซาไก กับ ผีบรรพบุรุษ สิ่งเหนือธรรมชาติที่สิงสถิตอยู่ตามสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เช่น แหล่งน้ำ ป่า ภูเขา ไม้ใหญ่ แผ่นฟ้า แผ่นดิน เป็นต้น ทำให้เกิดความเชื่อว่ามี ผีน้ำ ผีป่า ผีภูเขา ผีไม้ ผีฟ้า และผีดิน ฯลฯ ผีเหล่านี้ถูกสมมุติให้เป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ และมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มชนซาไกจึงมีศูนย์กลางอยู่ที่ผีบรรพบุรุษ พวกเขามีความผูกพันเคารพนับถือ และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างระมัดระวัง เกรงว่าจะถูกผีบรรพบุรุษลงโทษ หากไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่บรรพบุรุพสั่งสอนสืบทอดกันมา เป็นต้นว่าก่อนตัดต้นไม้ต้องขออนุญาตเจ้าที่เจ้าทางและผีไม้เสียก่อน และไม่ตัดไม้ใหญ่เพราะต้นไม้ใหญ่จะมีผีดุ ไม่สร้างทับบริเวณที่มีดินดำ หรือมีปลวกสีดำเพราะมีผีอาศัยอยู่ ไม่ถ่ายอุจจาระและปัสสาวะลงในน้ำ เพราะผีน้ำจะลงโทษ ไม่กินสัตว์มีท้องเพราะเป็นบาป การฆ่าสัตว์จะต้องทำพิธีปัดรังควานก่อนนไปแบ่งปันเป็นอาหาร และจะไม่ฝังศพใต้ดินเพราะเกรงว่าลูกหลานจะเดินข้าม หรือแม้แต่ความฝันก็ยังเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว เช่น ฝันเห็นปลา ค่าง และเสือ โดยเฉพาะถ้าฝันเห็นเสือจะย้ายทับทันทีเพราะเกรงว่าจะโดนเสือทำร้าย

ยิ่งไปกว่านั้นจะเห็นว่าความเชื่อในสังคมซาไกที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นความเชื่อที่สอดคล้องกับแนวทาง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทั้งสิ้น ดังเช่นความเชื่อที่ว่าต้นไม้มีเจ้าของก่อนตัดแต่ละต้นจะต้องขอเจ้าที่ดินและผีไม้ซึ่งเป็นเจ้าของก่อน ทำให้ไม่กล้าตัดไม้โดยไม่จำเป็น จะตัดเฉพาะประโยชน์ใช้สอยที่จำเป็นเท่านั้น การไม่ตัดต้นไม้ใหญ่เพราะผีดุ เป็นการอนุรักษ์ไม้ใหญ่ไว้ให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และอาศัยรากไม้สำหรับดูดซับน้ำในดิน อีกทั้งการที่ไม่

ตัดไม้ทำลายป่าบริเวณที่มีดินดำหรือปลวกสีดำเพื่อสร้างทับก็เป็นการอนุรักษ์ป่า เนื่องจากบริเวณที่มีดินสีดำและปลวกดำจะอุดมไปด้วยอินทรีย์วัตถุที่เป็นปุ๋ยธรรมชาติเหมาะสำหรับการเติบโตของต้นไม้มากกว่าที่จะโค่นเพื่อสร้างที่พักอาศัยชั่วคราว ส่วนการไม่ถ่ายอุจจาระปัสสาวะลงน้ำ เป็นการอนุรักษ์แหล่งน้ำไว้สำหรับดื่มและใช้ในชีวิตประจำวัน และการไม่ล่าและไม่กินสัตว์ที่ท้องเป็นการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าในช่วงที่สัตว์ป่ากำลังขยายพันธุ์นั่นเอง

ต่อมาเมื่อมีคนบ้านซึ่งเป็นคนต่างกลุ่มต่างวัฒนธรรมเข้าไป พวกเขาไม่ใช่ซาไก ต้นไม้ที่พวกเขาตัดจึงไม่มีผีมาลงโทษ สิ่งที่พวกเขากลัวไม่ใช่ผี แต่เป็นเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในเขตนั้น พวกเขาจึงสามารถตัดไม้ได้เท่าที่ต้องการ ซึ่งอาจจะได้รับสัมปทานบ้างในช่วงแรกๆ แต่ต่อมาใช้วิธีการลักลอบเข้าไปตัดโค่นกันเป็นจำนวนมาก ในช่วงที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับซาไก ก็ได้ว่าจ้างให้ซาไกไปช่วยตัดไม้และแบกหามไม้ออกมาจากป่า

เป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อซาไกบางคนออกไปรับจ้างแรงงานคนบ้านตัดไม้ทำไมจึงไม่กลัวผี ผีหายไปไหนหมด พฤติกรรมเหล่านี้ขัดแย้งกับการที่สมาชิกในกลุ่ม ยังคงมีความเชื่อที่ผูกพันกับผีบรรพบุรุษอย่างเหนียวแน่น ไม่ว่าจะเป็นการไม่ตัดต้นไม้ใหญ่เพื่อสร้างทับ การไม่สร้างทับบนดินสีดำ และการขออนุญาตเจ้าที่เจ้าทางก่อนตัดไม้ ฯลฯ

ด้านความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำมาหากินที่ยังคงอยู่ เช่น การปัดรังควานเพื่อไล่ผีบรรพบุรุษให้ออกจากตัวสัตว์ก่อนนำไปแบ่งปันกินเป็นอาหาร หากวิเคราะห์ตามเหตุผลก็คืออุบายวิธีที่จะไล่ความร้อนออกจากซากสัตว์ ซึ่งเกิดจากยาพิษปลายลูกดอก (บิละ) ที่ใช้เป่าล่าสัตว์ ส่วนขั้นตอนเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในสังคมซาไกที่กำหนดให้ใช้วัสดุที่หาได้จากธรรมชาติ เช่น ยางไม้ ขนสัตว์ และพืชสมุนไพรบางอย่างเป็นการให้ความสำคัญและแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้องพึ่งพาอาศัยกันโดยมนุษย์จำเป็นต้องพึ่งพาวัตถุดิบจากธรรมชาติแวดล้อม ทั้งในชีวิตประจำวันและในพิธีกรรม ขณะเดียวกันมนุษย์ก็จะตอบแทนด้วยการให้ความสำคัญให้ความเคารพนับถือ และดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม

ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับการปักกำ และการใส่โจซึ่งแท้ที่จริงเป็นอุบายวิธีที่ชาวบ้านทางภาคใต้ของไทยใช้ในการสงวนสิทธิไม่ให้ผู้อื่นเข้าไปเก็บพืชผลขณะที่เจ้าของไม่อยู่ เมื่อซาไกรับวัฒนธรรมนี้เข้าไปจะใช้สำหรับการจับจองพืชผลที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติในป่าซึ่งปัจจุบันยังคงปรากฏอยู่ แต่

ส่วนใหญ่คนบ้านจะใช้เป็นเครื่องมือในการจับจองต้นไม้ขณะกำลังออกดอกผล เพื่อไม่ให้ชาไกเข้าไปเก็บมากกว่าและเป็นวิธีที่ได้ผลเพราะชาไกยอมรับและปฏิบัติตามเงื่อนไขตลอดมา

ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต (Life circle) ไม่ว่าจะเป็นการเกิด พิธีการเปลี่ยนวัย พิธีแต่งงาน การตาย และค่านิยมต่างๆ แม้ระบบนิเวศจะเปลี่ยนแปลงไปมากก็ยังคงปฏิบัติกันในลักษณะของการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ เป็นต้นว่า

พิธีการเกิดยังคงทำคลอดกันเองภายในกลุ่ม โดยมีข้อห้ามและหลักการปฏิบัติตัวของผู้เป็นแม่ที่สืบทอดต่อๆกันมา แต่เมื่อติดต่อกับคนบ้าน เริ่มใช้นมข้นหวานเลี้ยงดูทารกโดยเฉพาะครอบครัวที่มีลูกเขยเป็นคนบ้าน และไม่ย้ายทับหลังการคลอดเนื่องจากระยะหลังตั้งถิ่นฐานค่อนข้างถาวร พิธีขึ้นเปลเพื่อรับสมาชิกใหม่ พิธีการเปลี่ยนวัย,(ชีม่า) และพิธีศพซึ่งเป็นการตัดความสัมพันธ์ระหว่างคนเป็นกับคนตายก็ยังสืบทอดปฏิบัติกันอยู่

สำหรับพิธีกรรมที่ปรับเปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัด ได้แก่พิธีแต่งงานซึ่งแต่เดิมพ่อแม่ฝ่ายหญิงจะเป็นฝ่ายไปติดต่อพ่อแม่ฝ่ายชายให้ไปสู่ขอลูกสาวของตนนั้น ปัจจุบันบางคู่ผู้ชายไปสู่ขอด้วยตนเอง หรือตัดสินใจอยู่กินกันเองแล้วค่อยมีการสู่ขอจัดงานเลี้ยงภายหลัง และเนื่องจากปัจจุบันค่างหายาก การเรียกสินสอดจึงเปลี่ยนจากจำนวนหัวค่าง เป็นอาหารอย่างอื่นที่สามารถเลี้ยงแขกทั้งที่เป็นสมาชิกในกลุ่ม และสมาชิกชาไกต่างกลุ่มที่เดินทางมาร่วมงานได้

การแต่งกายในพิธีแต่งงานจะไม่ให้ความสำคัญมากนัก ผู้หญิงนุ่งผ้าปาเต๊ะลวดลายสีแดงและมีผ้าโพกหัวเช่นในอดีต ส่วนผู้ชายมีแนวโน้มว่าจะเปลี่ยนไปนุ่งกางเกงขายาว ตามแบบอย่างของสองหนุ่มชาไกจากต่างถิ่นที่มาเข้าพิธีแต่งงานกับสาวชาไกในกลุ่มเช่นเดียวกัน การแต่งกายในชีวิตประจำวันของพวกเขาก็ได้เปลี่ยนแปลงมาจากนุ่งใบไม้หรือเปลือกไม้มาเป็นผ้าแดง(ผ้าปาเต๊ะลายแดง) และปัจจุบันจะสวมเสื้อผ้าทุกรูปแบบที่ได้รับบริจาค โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่นผู้ชายนิยมชมชอบกางเกงยีนส์กับชุดทหารพรานมาก เพราะคิดว่าหากแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าดังกล่าวจะได้เป็นคนเมือง หรือได้เป็น " นาย " ซึ่งหมายถึงเป็นตำรวจตระเวณชายแดนหรือเป็นผู้กอง ดังที่เคยปรากฏว่า ชาไกหนุ่มคนหนึ่งยอมหาบสะตอ 2 - 3 เที่ยว เพื่อนำไปแลกกับปากกาลูกลื่นราคา 2 - 3 บาท เพียงด้ามเดียว สำหรับเหน็บที่กระเป๋าเสื้อชุดทหารพรานที่ได้รับบริจาคจากตำรวจตระเวณชายแดน เพื่อว่าจะได้บอกทุกคนที่พบเห็นรวมทั้งสมาชิกในกลุ่มว่า " กูเป็นไอ้ผู้กองแล้ว "

อย่างไรก็ตามค่านิยมทั่วไป ที่ยังคงอยู่ในสภาพของการสืบเนื่อง และกำลังปรับเปลี่ยนไปในสังคมซาไกยังปรากฏให้เห็นเท่าที่สังเกตได้ เช่น การใช้สมุนไพรรักษาโรคตาลขโมย เป็นแผลฝีพุพอง งูกัด แมลงกัดต่อย ยาบำรุงสตรีก่อนและหลังคลอด และการใช้หัวไพลแขวนคอเด็กเพื่อป้องกันผีตายโหง ฯลฯ ยังคงมีอยู่ แต่ยาเม็ดแก้ปวดหัว ปวดท้อง และแก้ไข้ ฯลฯ ที่ตำรวจตระเวณชายแดนและบุคคลภายนอกให้กับพวกเขาส่งผลให้พวกเขานิยมใช้ยาแผนปัจจุบันมากขึ้น หากมีบุคคลภายนอกเข้าไปมักจะขอยาเหล่านี้ ทั้งนี้พวกเขาบอกว่า " หายเร็วกว่ายาสมุนไพร " และเหตุผลหนึ่งคือปุจจุบันสมุนไพรในป่าหายากขึ้น

ค่านิยมที่เชื่อว่าคนบ้านเข้าไปตั้งทับในกลุ่มของตนจะเป็นบาปนั้น ปัจจุบันยอมให้ผู้วิจัยและคนบ้านบางคนที่คุ้นเคยเข้าไปสร้างทับอยู่ในกลุ่ม หรือผูกเปลนอนใกล้ๆได้ และเข้าไปนั่งคุยในทับของพวกเขาได้ แต่ห้ามนั่งบนแคร่ที่นอน เพราะเชื่อว่าจะทำให้นอนไม่หลับ

ส่วนการย้ายทับแต่ละครั้งปัจจุบันยังคงถือฟืนไฟไปด้วย หากคนแปลกหน้าถามจะไม่บอกว่าไปไหน หรือจะบอกในทิศทางที่ตรงกันข้ามกับที่ไปจริง แล้วส่งข่าวหรือแสดงสัญลักษณ์ให้ซาไกกลุ่มเครือญาติใกล้ชิดทราบว่าจะย้ายกลุ่มไปไหน แต่จะไม่ใช้ขี้เถ้าทาตัวอย่างในอดีต เพราะรู้สึกว่าสกปรก ค่านิยมเกี่ยวกับความสกปรกและสะอาดนี้ สัมพันธ์กับค่านิยมในปัจจุบันที่พวกเขารู้จักอาบน้ำถูสบู่อย่างที่เห็นแบบอย่างจากคนบ้าน และซักเสื้อผ้าบ้างเมื่อมีเงินซื้อผงซักฟอก ยิ่งกว่านั้นยังรวมไปถึงเหตุผลที่ทำให้เด็กวัยรุ่นรังเกียจคนแก่ซึ่งเป็นยายของตน โดยไม่ยอมให้นั่งในทับเพราะไม่อาบน้ำด้วย

ความจำเป็นในการต้องติดต่อสัมพันธ์กับคนบ้านเป็นเวลานาน มีผลต่อค่านิยมด้านภาษาของกลุ่มชนซาไกด้วย ปัจจุบันสามารถพูดได้ 2 ภาษา คือ ภาษา " มันนิ " ซึ่งเป็นภาษาดั้งเดิม และภาษาไทยท้องถิ่นปักษ์ใต้ที่แพร่กระจายเข้าไปพร้อมกับคนบ้าน ผลที่ตามมาคือ พวกเขาสามารถสื่อสารกับบุคคลภายนอกได้มากขึ้น สามารถนำของป่าออกไปแลกเปลี่ยนสิ่งของ หรือขายให้กับคนบ้านได้ และการออกไปติดต่อกับชุมชนภายนอกก็เป็นตัวเร่งในการหยิบยืมวัฒนธรรมมากขึ้นเร็วขึ้น ดังจะเห็นว่ามีการนำเครื่องอุปโภค บริโภคแปลกใหม่เข้ามาในชุมชน พร้อมกับการยืมคำในภาษาไทยมาใช้เรียกสิ่งแปลกใหม่ที่ไม่มีในภาษาดั้งเดิมเหล่านั้นด้วย (ดูบทที่ 2 หน้า 43)

การสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของ ระบบเศรษฐกิจและระบบเทคนิควิทยา ที่สัมพันธ์กับระบบนิเวศ

สนิท สมัครการ (2525 : 11) กล่าวไว้ว่า " หลักฐานต่างๆจากการศึกษาของนักมานุษยวิทยาดูเหมือนจะเป็นการเพียงพอที่จะยืนยันว่า ระบบเศรษฐกิจของสังคมมิได้เป็นเพียงตัวการใหญ่ตัวเดียวที่กำหนดหรือเปลี่ยนแปลงแบบแผนอื่นๆในวัฒนธรรม ความจริงแล้วยังมีปัจจัยอื่นๆ อีกมากที่มีส่วนกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงแบบแผนการปกครอง ธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมด้านอื่นๆของสังคม ปัจจัยเหล่านี้อาจมีได้ตั้งแต่ภาวะแวดล้อมธรรมชาติซึ่งอาจจะสมบูรณ์เกินไปจนผู้คนไม่ต้องคิดค้นอะไรมากก็อยู่ได้อย่างสบาย อาจนำไปสู่ความไม่พัฒนาทางด้านเทคนิคดังในกรณีของสังคมดั้งเดิมเป็นจำนวนมาก เป็นต้น นอกจากนั้นก็ยังมีปัจจัยทางด้านประชากรและค่านิยมอีก สิ่งต่างๆเหล่านี้ย่อมมีส่วนต่อพัฒนาการของสังคมด้วยกันทั้งสิ้น

ส่วน Julian Steward เสนอแนวคิดไว้ว่า แบบแผนวัฒนธรรมที่มีความใกล้ชิดกับการปรับตัวเข้ากับสภาวะแวดล้อม เพื่อการดำรงชีพของมนุษย์มากที่สุด ได้แก่ ระบบเทคนิควิทยา (เทคโนโลยี) ของแต่ละสังคมซึ่งรวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ และการต่อสู้ป้องกันตัว หรือที่เรียกว่า " วัฒนธรรมทางวัตถุ " (สนิท สมัครการ , 2525 : หน้า 15 - 21)

คำกล่าวข้างต้นเป็นแนวคิดที่บ่งชี้ถึง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับระบบเศรษฐกิจ ระบบเทคนิควิทยา และสภาวะแวดล้อมธรรมชาติอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะเมื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับสังคมซาไกซึ่งเป็นสังคมดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ สังคมซาไกเป็นสังคมดั้งเดิมสังคมหนึ่ง ที่มีพัฒนาการด้านระบบเทคนิควิทยาช้ามาก เนื่องจากในอดีตภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติบนเทือกเขาบรรทัดอุดมสมบูรณ์มาก เป็นป่าที่อุดมไปด้วยพืชพรรณธัญญาหาร สมุนไพร สัตว์ป่า สัตว์น้ำ ของป่าทุกชนิด และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหลายสาย เป็นลักษณะของป่าฐปแบบเดียวกับที่พระไพศาล วิสาโล (มปพ.: 25) ให้คำจำกัดความว่า " ป่าเป็นทั้งซุปเปอร์มาเก็ต โรงงานผลิตยา และเป็นที่พึ่งในทางศาสนธรรมและวัฒนธรรมของชาวบ้าน " เมื่อภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติสมบูรณ์มากเพียงพอและมากเกินไปด้วยซ้ำเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรซาไกทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในแถบนั้น สังคมซาไกจึงไม่จำเป็นต้อง

พัฒนาระบบเทคนิควิทยาและระบบเศรษฐกิจดังที่พบเห็นว่า ปัจจุบันซาไกกลุ่มเหนือคลองตงยังคงใช้บอเลา หรือกระบอกตุดอาบยาพิษเป็นอาวุธสำหรับล่าสัตว์ ใช้กระบอกไม้ไผ่ เป็นกระบอกน้ำ ภาชนะหุงต้ม และภาชนะบรรจุยาพิษสำหรับอาบลูกดอก ใช้กาบต้นหลาโอน (คล้ายกาบหมากแต่ใหญ่และหนากว่า) ทำภาชนะบรรจุน้ำผึ้ง ใช้กาบหมาก หรือใบกระพ้อเป็นภาชนะสำหรับเคี่ยวยาพิษ ใช้ใบเตยจักสานเป็นภาชนะสำหรับเก็บเผือกมัน หรือบรรจุเสื้อผ้าและสัมภาระขณะเดินทางไปเก็บของป่าและล่าสัตว์ และใช้เครื่องมือที่ทำจากกระดูกสัตว์ต่างๆเป็นเครื่องมือสำหรับบ่งหนามที่ตำเท้าขณะเดินป่า หรือแซะลูกหาน ซึ่งเป็นไม้ผลตระกูลปาล์มชนิดหนึ่ง เป็นต้น

เทคนิควิทยาที่กล่าวมาข้างต้นล้วนแล้วแต่สืบเนื่องมาจากอดีตทั้งสิ้น โดยเฉพาะหลักฐานทางโบราณคดี จากชั้นดินทางโบราณคดีชั้นที่ 1 ที่ รศ. ดร.สุรินทร์ ภู่ขจร และทีมงานทำการขุดค้นที่ถ้ำซาไกซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ที่ซาไกกลุ่มเหนือคลองตงอาศัยอยู่ พบเครื่องมือที่ทำจากกระดูกค่างและชะนี มีร่องรอยของการถูกเหลาปลายให้แหลมคล้ายเข็มเย็บผ้า วางอยู่ท่ามกลางเปลือกลูกหาน ซึ่งสมาชิกซาไกยืนยันว่า เครื่องมือกระดูกนั้นมีใช้มาตั้งแต่อดีตและยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (สุรินทร์ ภู่ขจร , 2534; 45)

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางความคงอยู่ของเทคนิควิทยาและระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมในสังคมซาไกเมื่อผู้คนจากสังคมภายนอกเข้าไปรุกรานโดยนำเทคนิควิทยาสมัยใหม่ เช่น เลื่อยยนต์และปืน เข้าไปทำลายระบบนิเวศ เป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นว่าการตัดไม้ทำลายป่า ทำให้สัตว์ไม่มีที่อยู่อาศัย การล่าสัตว์ป่า และเก็บหาของป่าเพื่อนำไปจำหน่ายทำให้สัตว์ป่าและของป่าลดปริมาณลงไปมาก ต้นน้ำลำธารหลายสายแห้งขอดในฤดูแล้ง เผือกมัน น้อยลง ส่งผลให้ระบบนิเวศวิทยาและระบบเศรษฐกิจที่ปรับเปลี่ยนช้ามากในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา เริ่มเปลี่ยนแปลงเร็วขึ้น และมีผลกระทบต่อระบบโครงสร้างและการจัดระเบียบทางสังคมตลอดจนระบบความเชื่อด้วย ดังได้กล่าวมาบ้างแล้วในตอนต้น เป็นต้นว่า ในอดีตสังคมซาไกเป็นกลุ่มใหญ่มีสมาชิกจำนวนมาก เนื่องจากมีความจำเป็นต้องรวมกลุ่มกันเพื่อความปลอดภัยและเพื่อความร่วมมือกันในการล่าสัตว์ใหญ่ ซึ่งสมาชิกทุกคนจะต้องศรัทธาและเชื่อฟังหัวหน้ากลุ่ม แต่ปัจจุบันสัตว์ใหญ่ลดน้อยลง การล่าสัตว์เล็กไม่จำเป็นต้องล่าเป็นกลุ่ม และหากจำนวนสมาชิกมาก เมื่อล่าสัตว์เล็กมาได้จะไม่พอแบ่งปันกัน ดังนั้นหากสมาชิกซาไกกลุ่มใดมากเกินไปจำเป็นจะต้องแยกออกไปตั้งกลุ่มใหม่ ลักษณะสังคมซาไกที่กล่าวมาคล้ายคลึงกับแนวคิดของจูเลียต สตีวัท (Julian Steward ,1963 : 37 - 39 อ้างอิงจาก สนิท สมัครการ, 2525 : 110) ที่ว่า

" เศรษฐกิจแบบล่าสัตว์และหาของป่าของสังคมดั้งเดิมที่อยู่ในสภาวะแวดล้อมธรรมชาติที่แตกต่างกัน เป็นผลให้เทคนิควิทยาและการจัดการทางสังคมในเรื่องอื่นๆแตกต่างกันออกไปได้ แม้แต่วิธีการล่าสัตว์ก็ยังไม่เหมือนกัน การล่าสัตวใหญ่จำเป็นต้องล่าเป็นกลุ่ม (Group hunting) เมื่อได้เนื้อมาแล้วต้องมีการจัดสรรปันแบ่งกันไปตามส่วนตามธรรมเนียมประเพณี

ในสังคมแบบนี้อาจเน้นถึงความจำเป็นในการร่วมมือกันมาก และแบบแผนการตั้งบ้านเรือนก็มีลักษณะเด่นเป็นของตนเอง คือตั้งอยู่เป็นกลุ่มใกล้ชิดกัน นอกจากนั้นหัวหน้าและผู้นำทางศาสนาอาจมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับราษฎรของตนมาก เพราะต้องทำหน้าที่ทางด้านเศรษฐกิจด้วย อาทิ ก่อนออกล่าสัตว์ใหญ่ต้องทำพิธีกรรมต้องอาศัยประสบการณ์ของหัวหน้าเป็นเครื่องนำทาง หัวหน้าต้องทำหน้าที่คุมเกมการล่า และแบ่งปันเนื้อหนังเมื่อได้มา ฯลฯ

ในทางตรงข้ามสังคมที่ตั้งอยู่ในทำเลที่มีสัตว์เล็กเป็นพื้น วิธีการล่าและเครื่องมือที่ใช้ ก็แตกต่างกับที่ใช้ในสังคมที่ล่าสัตว์ใหญ่ การล่าสัตว์แทนที่จะออกล่ากันเป็นกลุ่มก็กลายเป็นต่างคนต่างล่าเพราะสัตว์เล็กๆ ขนาดกระต่ายป่า หรือพวกนกต่างๆ คนแต่ละคนก็มีความสามารถเพียงพอที่จะล่าได้ การไปเป็นกลุ่มอาจจะทำให้สัตว์เหล่านี้แตกตื่นไม่มีโอกาสได้ล่าเลยก็ได้ ด้วยเหตุนี้การที่ต่างคนต่างแยกย้ายกันออกไปล่า จึงเป็นวิธีการที่เหมาะสมกว่า เครื่องมือที่ใช้ก็ได้แก่พวกธนูหน้าไม้ และลูกดอก เป็นต้น

เมื่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นเช่นนี้ แบบแผนการตั้งบ้านเรือนก็แตกต่างกันไปจากแบบแรกคือ แทนที่จะรวมกันอยู่เป็นกระจุก บ้านแต่ละหลังอาจอยู่ห่างๆกันกระจายไปตามบริเวณที่มีสัตว์ และพืชอุดมสมบูรณ์ก็ได้ นอกจากนั้นความสัมพันธ์กับหัวหน้าและผู้นำทางศาสนาก็ไม่ใคร่ใกล้ชิดกัน เพราะหัวหน้าและผู้นำทางศาสนาไม่มีส่วนในกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากนัก การล่าสัตว์เล็กเมื่อได้มาก็ไม่ต้องแบ่งปันคนอื่น ตามปกติก็ใช้บริโภคภายในครอบครัวของตนเท่านั้น หัวหน้าจึงไม่ต้องมาจัดแจงภาระการทำมาหากินของชาวบ้าน และผู้นำทางศาสนาก็เช่นกันมีบทบาทน้อยในทางเศรษฐกิจ เพราะการล่าสัตว์เล็กไม่ต้องการพิธีกรรมใหญ่โต การเสี่ยงภัยมีน้อย เทคนิควิทยาที่ชาวบ้านมีอยู่นับว่าพอแล้วเช่นนี้เป็นต้น

จากแนวคิดดังกล่าวหากเปรียบเทียบกับสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏให้เห็นในสังคมชาไกปัจจุบันไม่ถึงขั้นที่ จูเลียต สตีวัท กล่าวมาทั้งหมด เนื่องจากเป็นช่วงรอยต่อของการเปลี่ยน

แปลง ดังจะเห็นได้ว่าสังคมชาไกยังตั้งทับอยู่กันเป็นกลุ่ม เป็นกระจุก แม้กลุ่มจะเล็กลงกว่าในอดีต สมาชิกในกลุ่มส่วนใหญ่ยังคงเชื่อฟังหัวหน้ากลุ่ม ยกเว้นกลุ่มลูกชายวัยรุ่นที่ถูกชักนำจากลูกเขยที่มาจากต่างกลุ่ม และแม้จะมีการแยกย้ายกันล่าสัตว์เล็ก เช่น นก กบ ปลา ฯลฯ แต่เมื่อล่ามาได้หัวหน้ากลุ่มและผู้ล่าสัตว์ได้ จะมีบทบาทในการแบ่งปันเนื้อสัตว์กันตามประเพณีดั้งเดิมจนทั่วถึงกันทุกครัวเรือน จะมีก็แต่ครอบครัว คนนอกที่เป็นพ่อแม่และพี่ๆของลูกเขย ซึ่งเข้ามาอาศัยอยู่ด้วยเท่านั้นที่ล่าสัตว์เล็กได้แล้วไม่แบ่งปันผู้อื่นโดยให้เหตุผลว่า " กินไม่อิ่ม "

ในช่วงระยะ 4 - 5 ปีที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2533 - 2534) ชาไกกลุ่มเหนือคลองตงรู้จักใช้เงินตรามากขึ้น แม้จะไม่รู้ค่าของเงินที่แท้จริงมากไปกว่า ใบเขียว ใบสีม่วง (แบงค์ 500 บาท) มีค่ามากกว่าใบแดง หรือช้างแดง (แบงค์ 100 บาท) พวกเขาจะนำลูกเหรียง สะตอ และของป่าอื่นๆไปขายให้กับชาวบ้านในตลาดแล้ว ซื้อข้าวของเครื่องใช้กลับไป ในกลุ่มเด็กวัยรุ่นจะใช้เงินซื้อขนม น้ำขวด น้ำแข็งตามร้านค้า บางคนซื้อสมุด ปากกา มาขีดเขียนและวาดภาพเลียนแบบการใช้สมุดบันทึกข้อมูลของกลุ่มผู้วิจัย ทั้งนี้ แม้จะซื้ออาหารจากภายนอกประเพณีการแบ่งปันกันก็ยังคงอยู่ ดังที่ผู้วิจัยเคยเข้าไปร่วมสังเกตขณะที่ชาไกกลับจากตลาดในหมู่บ้านใกล้เคียง เขาจะซื้อข้าวสารให้มากที่สุดเท่าที่จะแบกได้ ที่เหลือซื้อมีด กับข้าว ผลไม้ และขนม มีดและข้าวสารจะเก็บไว้เป็นส่วนตัวทั้งหมด แต่อาจจะมีสมาชิกมาขอแบ่งปันภายหลัง ส่วนกับข้าวและขนมแบ่งปันกันอย่างทั่วถึง โดยคนแก่จะได้หลังสุดและน้อยที่สุด เพราะเหตุผลที่ว่า " ใกล้ตายแล้วไม่ต้องกินมาก "

มีด เป็นเทคนิควิทยาสมัยใหม่ ซึ่งคนบ้านรุ่นแรกๆนำติดตัวเข้าไปใช้แล้วแลกเปลี่ยนของป่ากับชาไกกลุ่มเหนือคลองตง ต่อมาสิ่งแปลกใหม่ก็ค่อยๆหลั่งไหลเข้าไปผสมผสานควบคู่ไปกับข้าวของเครื่องใช้ที่ประดิษฐ์จากวัสดุธรรมชาติ ดังเช่นของใช้ที่ประดิษฐ์จากวัสดุธรรมชาติ ที่ยังคงพบเห็นอยู่ในสังคมชาไก ได้แก่ กระบอกตุด (บอเลา) ลูกดอก (บิละ) สำหรับล่าสัตว์ และกระดูกสัตว์ สำหรับแซะเมล็ดพืช หรือ บ่งหนาม เป็นต้น (ดูภาคผนวก ค. หน้า 163 - 174)

นอกจากนี้บางครั้งยังมีการนำเทคนิควิทยาสมัยใหม่ไปดัดแปลงใช้โดยผสมผสานกับแบบดั้งเดิม เช่น การใช้ไม้ไผ่เหลาให้ได้ขนาดที่ต้องการนำไปมัดติดกับมีดพับเล็กๆ (หรือใบมีดที่ทำจากเศษเหล็กฝนให้แหลมคม) เพื่อต่อด้ามมีดให้ยาวขึ้นสะดวกในการใช้สอย(ดูภาพลายเส้นที่ 11 ภาคผนวก ค. หน้า 173)

ขณะเดียวกันนอกจากมีด ซึ่งเป็นเทคนิควิทยาสมัยใหม่ที่เข้ามาปะปนอยู่ในวัฒนธรรมของซาไกแล้ว ยังมีสิ่งของเครื่องใช้อื่นๆ อีกหลายอย่าง เช่น ช้อน ชาม จาน และหม้อ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้นำเข้ามาพร้อมกับวิธีการปรุงอาหารแบบคนบ้าน โดยใช้หม้อเป็นภาชนะสำหรับผัดหรือทอดเนื้อสัตว์ด้วยน้ำมันพืช แกงด้วยเครื่องแกงที่มีส่วนผสมเท่าที่หาได้ เช่น พริก ขมิ้น ตระไคร้ หอม เกลือ ฯลฯ หรือต้มผักต้มบะหมี่สำเร็จรูปแล้วใช้ ถ้วยชามช้อนเป็นภาชนะสำหรับรับประทานอาหาร (ดูตารางที่ 8 บทที่ 5 หน้า 85)

จะเห็นว่าสิ่งแปลกใหม่จากสังคมภายนอกได้เข้าไปแทรกแซงเทคนิควิทยาและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมอย่างต่อเนื่องและค่อยๆเปลี่ยนแปลงไปอันเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าอนาคตข้างหน้า อาจจะไม่หลงเหลือรูปแบบดั้งเดิมที่ใช้วัสดุธรรมชาติเลย โดยเฉพาะ " ปืน " อาจเข้ามาแทน บอเลา หรือกระบอกตุดในที่สุดเพราะปัจจุบันรู้จักใช้ปืนที่ยืมจากคนบ้านบ้างแล้ว

การเปลี่ยนแปลงทางเทคนิควิทยาเกี่ยวกับการผลิตในสังคมซาไกที่สำคัญ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมครั้งยิ่งใหญ่ ได้แก่ **การเปลี่ยนแปลง เทคนิควิทยาในการผลิตจากการเก็บของป่าและล่าสัตว์เพียงอย่างเดียว มาเป็นการปลูกข้าวไร่เพื่อยังชีพ** การเปลี่ยนแปลงในสังคมซาไกที่กล่าวมานี้ ไม่ใช่สิ่งแปลกใหม่ แต่เคยเกิดขึ้นกับสังคมอื่นๆในอดีต ตั้งแต่หมื่นปีที่แล้ว เรียกว่า " การปฏิวัติทางเกษตรกรรมครั้งที่ 1 " (wolf , 1966 : 4 อ้างอิงจากสนิท สมัครการ , 2525: 111) ลักษณะการเปลี่ยนแปลงนี้ปรากฏให้เห็นสืบเนื่องกันมาในสังคมอื่นๆ แต่เพิ่งเกิดขึ้นกับสังคมซาไกเมื่อประมาณ 4 - 5 ปี ที่ผ่านมานี่เอง แสดงให้เห็นว่าเทคนิควิทยาในสังคมซาไกเปลี่ยนแปลงช้ามาก เมื่อเทียบกับสังคมทั่วไป และการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้มีผลให้ซาไกเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต จากการอาศัยทับเร่ร่อน เก็บของป่า ล่าสัตว์ มาสร้างซาโอ๊ะหรือกระท่อมเล็กๆ เพื่อตั้งถิ่นฐานค่อนข้างถาวรในฤดูกาลที่ปลูกและเก็บเกี่ยวข้าว อีกทั้งยังรู้จักกักตุนข้าวเปลือกไว้กินตลอดปีชั่วระยะหนึ่ง

การอยู่เป็นหลักแหล่งในครั้งนี้ นอกจากทำไร่แล้วพวกเขายังเรียนรู้ที่จะปลูกพืชอื่นๆ เช่น ปลูกเผือก มัน ซึ่งในอดีตเป็นการปลูกที่ไม่ตั้งใจ โดยการตัดกิ่งมันปักไว้เป็นเครื่องหมายเมื่อถ่ายอุจจาระเสร็จแล้วเร่ร่อนไปที่อื่นจนกระทั่งเมื่อหวนกลับมาอีกครั้ง มันที่ปักไว้ก็โตพอที่จะขุดกินได้ แต่ปัจจุบันนอกจากจะขุดมันนานาชนิดที่ขึ้นตามป่าเป็นอาหารแล้ว ยังรู้จักปลูก

มันสัมปะหลังและเผือกไว้ใกล้ "ซาโอ๊ะ" เพื่อเป็นอาหาร การขุดมันของซาไกทั้งมันป่า และมันที่ปลูกเอง ด้วยเทคนิควิธีการเว้นส่วนโคนและรากไว้ เพื่อให้ต้นมันมีโอกาสเติบโตขึ้นมาใหม่ นับเป็นเทคนิควิทยาอีกอย่างหนึ่งของซาไกซึ่งสืบเนื่องมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากรู้จักปลูกเผือก มัน แล้ว พวกเขายังรู้จักปลูกสับปรด และหว่านเมล็ดพริก มะละกอเพื่อปลูกไว้เป็นอาหารอีกด้วย

อย่างไรก็ตามสังคมซาไกไม่สามารถพัฒนาไปถึงขั้นตั้งชุมชนถาวรแบบหมู่บ้าน และจับจองที่ดินเพื่อการเกษตรที่ยั่งยืนได้ด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ พอสรุปได้ดังนี้

เหตุปัจจัยจากภายในสังคมซาไกเอง ก็มีส่วนทำให้สังคมซาไกไม่สามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มใหญ่ได้ เป็นต้นว่าข้อจำกัดเกี่ยวกับปริมาณอาหารที่หามาได้ดังกล่าวข้างต้นประการหนึ่ง และรูปแบบของวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ที่ไม่เหนี่ยวแน่นพอที่จะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้ซาไกรวมกลุ่มเป็นหนึ่งเดียว หรือรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันเป็นระยะเวลานาน พอที่จะรวมเป็นชุมชนได้อีกประการหนึ่ง

และอีกประการหนึ่ง แม้ซาไกจะทำการเพาะปลูกและสร้าง "ซาโอ๊ะ" กระท่อมเล็กๆ สำหรับพักอาศัยค่อนข้างถาวรแล้ว แต่ค่านิยมในการเร่ร่อน เก็บของป่า ล่าสัตว์ ไม่ชอบอยู่ที่เดียวนานๆ และนิสัยการกินเนื้อสัตว์ เผือกมัน เป็นอาหารยังคงอยู่ ดังนั้นบ่อยครั้งที่พวกเขาออกไปล่าสัตว์ในป่าไกลๆ แล้วสร้างทับอยู่อาศัยชั่วคราวในป่าหลายคืน จึงกลับมายังซาโอ๊ะของตน และในช่วงที่ยังคงทำไร่ในพื้นที่เดิมบางครั้งยังมีการรื้อถอนซาโอ๊ะเก่าทิ้ง แล้วย้ายที่ไปสร้างซาโอ๊ะใหม่ในบริเวณใกล้เคียง เพื่อเปลี่ยนที่อยู่ใหม่ เพราะไม่ชอบความจำเจนั่นเอง

ประการสำคัญ ลักษณะการเพาะปลูกข้าวของซาไกเป็นแบบการทำไร่เลื่อนลอย (Slash and burn Cultivation) เช่นเดียวกับสังคมชาวเขาทางภาคเหนือของไทย และสังคมอื่นๆที่อาศัยอยู่บนภูเขาสูง ซึ่งพัฒนาได้ช้ากว่าสังคมที่อาศัยบนที่ราบเพราะการทำไร่เลื่อนลอยอาศัยเทคนิควิธีตามธรรมชาติ ไม่มีการใส่ปุ๋ยเคมี ผลิตผลจึงมีจำกัด เมื่อดินจืดก็ต้องโยกย้ายไปปลูกในที่ใหม่ ดังนั้นสังคมของคนที่อาศัยบนภูเขาสูงเหล่านี้จึงมีจำนวนประชากรไม่มากพอที่จะขยายเป็นสังคมใหญ่ได้เป็นได้แค่สังคมเผ่าพันธ์ (Tribal Society) เท่านั้น

นอกจากนั้น เหตุปัจจัยจากภายนอกก็มีส่วนในการผลักดันให้กลุ่มชนซาไกต้องอพยพโยกย้ายถิ่นที่อยู่ที่ทำกิน เช่น บางครั้งเมื่อซาไกถางป่าเตรียมที่สำหรับปลูกข้าวเรียบร้อยแล้ว คนบ้านจะเข้าไปอ้างสิทธิในพื้นที่ดังกล่าวบ้าง เข้าไปเผาทับขณะที่พวกเขาไม่อยู่บ้าง ทำให้พวกเขาต้องออกจากพื้นที่นั้น ทั้งนี้เพราะคนบ้านต้องการแย่งชิงพื้นที่ที่ซาไกเผาปรนพร้อมที่จะปลูกข้าวได้แล้วสาเหตุหนึ่ง และอีกสาเหตุหนึ่ง คือต้องการให้ซาไกออกจากบริเวณที่มีการลักลอบตัดไม้ เพื่อว่าเจ้าหน้าที่บ้านเมือง นักวิชาการ และบุคคลภายนอกที่สนใจซาไก จะได้ไม่เข้าไปรู้เห็นการทำงานที่ผิดกฎหมายของตน

ประมาณปี พ.ศ. 2535 - 2536 เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ได้นำกำลังขึ้นไปตรวจจับชาวบ้านที่ตัดไม้ทำลายป่าบ่อยขึ้น เมื่อพบปะกับซาไกก็จะชี้แจงให้ฟังว่า การตัดไม้ทำลายป่าทำให้สัตว์ป่าไม่มีที่อยู่อาศัย น้ำในคลองจะแห้งและเตือนว่าใครตัดไม้จะถูกจับ ดังนั้นแม้พวกเขาจะมั่นใจว่า พวกเขาไม่ใช่ตัวการที่สำคัญ เพราะบรรพบุรุษของพวกเขาเคยตัดไม้เพียงเพื่อสร้างทับและตัดเฉพาะไม้เล็กเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เครื่องมือที่ใช้ก็เป็นเพียงมีดหรือพร้าเพียงด้ามเดียว ไม่ได้ใช้เลื่อยยนต์อย่างที่คนบ้านนำเข้าไป การเผาป่าทำไร่ก็เพิ่งจะทำกันไม่มากนัก และมีผีบรรพบุรุษคอยควบคุมไม่ให้ตัดไม้เกินความจำเป็นอยู่แล้ว แต่ด้วยความกลัว " นาย " หรือเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ และกลัวคำขู่ของคนบ้าน ในที่สุดเมื่อปี พ.ศ. 2536 พวกเขาก็เลิกทำไร่หวนกลับไปใช้ชีวิตแบบเร่ร่อนอาศัย " ทับ " นอนตามป่าเพื่อเก็บของป่าล่าสัตว์อีกครั้งหนึ่ง

การหวนกลับไปใช้วิถีชีวิตแบบเร่ร่อนกับปัญหาและการปรับตัว

ปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นเมื่อซาไกกลุ่มเหนือคลองตงหวนกลับไปใช้ชีวิตเร่ร่อน ในปี พ.ศ. 2536 - 2537 ประการแรกคือปัญหาเกี่ยวกับผืนดินที่พวกเขาเคยใช้ตั้งทับชั่วคราวสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เมื่อพวกเขาหวนกลับมาตั้งทับอีกครั้งเพื่อหลับนอนและหุงหาอาหาร ปรากฏว่าที่ดังกล่าวมีเจ้าของเสียแล้ว และเจ้าของที่ดินเหล่านั้นบางพื้นที่ก็เต็มใจ แต่บางพื้นที่ไม่พอใจ ทำให้พวกเขาได้รับความกดดันมาก ดังจะเห็นได้จากอดีตที่พวกเขาเคยบอกผู้วิจัยอย่างภูมิใจว่า " แผ่นดินนี้กูอยู่มาตั้งแต่กูเกิด กูรู้หมดทุกหนทุกแห่ง กูรู้จักต้นไม้ทุกต้น หากมึงหลงป่า ถ้าไม่ถูกเสือกัด

ตายเสียก่อน กูจะตามหาจนพบ " ปัจจุบันได้ยินแต่คำรำพึงอย่างท้อแท้ว่า " พวกกูอยู่บนที่ดินของคนอื่น ทำไมถึงอยู่ไม่ได้ เวลาพวกกูย้ายทับ ก็ไม่ได้เอาดินไปด้วย "

อีกประการหนึ่งปัญหาการถูกรบกวนจากคนบ้านก็ยังคงมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการเข้าไปเอาลูกเหรียง สะตอ และน้ำผึ้งโดยไม่จ่ายเงินหรือจ่ายเพียงเล็กน้อยบ้าง ถูกกดดันให้อพยพออกจากพื้นที่ในฤดูกาล สามารถเก็บพืชผลได้บ้าง

นอกจากนั้นการทำมาหากินฝืดเคืองมากขึ้น เนื่องจากเมื่อป่าไม้และสัตว์ป่าถูกทำลายและไล่ล่าด้วยเทคนิควิทยาสมัยใหม่ สัตว์ป่าจะลดปริมาณลงอย่างรวดเร็ว อีกทั้งเมื่อถึงฤดูกาลที่เหรียงหรือสะตอออกผล คนบ้านก็จะใช้วิธีการปักกำ เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของรวมทั้งต้นไม้ที่มีรังผึ้งอยู่ด้วย พวกเขาก็จะไม่กล้าไปแตะต้องเก็บผลประโยชน์จากต้นไม้เหล่านั้นอีกเลย ทำให้หนทางทำมาหากินลำบากกว่าในอดีต

สิ่งแปลกใหม่ที่ได้พบเห็นเมื่อมีการเปลี่ยนวิถีชีวิตในครั้งนี้ คือ พวกเขาได้นำสุนัขมาเลี้ยงไว้ 2 ตัว ตัวหนึ่งสำหรับเฝ้าทับขณะที่พวกเขาออกไปล่าสัตว์ เพื่อป้องกันไม่ให้คนบ้านไปเผาทับดังที่เคยประสบมา อีกตัวหนึ่งจะติดตามสมาชิกในกลุ่มเข้าไปช่วยไล่ล่าสัตว์ในป่า

ในช่วงที่ติดต่อสัมพันธ์กับนักวิชาการสาขาต่างๆ เช่น นักภาษาศาสตร์ นักโบราณคดี นักมานุษยวิทยา นักเขียนสารคดี และสื่อมวลชนต่างๆที่เข้าไปประมาณปี พ.ศ. 2532 - 2536 ซึ่งเป็นช่วงที่ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลทางมานุษยวิทยาด้วย ซาไกกลุ่มเหนือคลองตงจะคุ้นเคยและไว้วางใจคนต่างกลุ่มที่เข้าไปมากขึ้น และเป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกช่วงหนึ่ง เพราะมีนักวิชาการบางท่าน นำเงินเข้าไปจ่ายให้ซาไกเป็นค่าตอบแทนแรงงานบ้าง ค่าตรวจเลือดบ้าง และค่าวัตถุสิ่งของที่ซาไกประดิษฐ์ขึ้นบ้าง

เมื่อเงินตราเริ่มเข้าไปมีบทบาทในสังคมซาไกมากขึ้น พวกเขามักจะเรียกร้องเงินทุกครั้งที่กลุ่มนักวิจัยหรือบุคคลภายนอกเข้าไปติดต่อสัมพันธ์ เพื่อขอข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นการชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง สอบถามประวัติ นิทานตำนานต่างๆ ในขณะเดียวกันค่านิยมในการกักตุน หรือออดออมยังไม่มี เมื่อได้เงินมาก็จะเดินทางออกไปจับจ่ายสิ่งของจนหมด ทั้งๆที่ยังไม่รู้จักค่าของเงินจึงมักจะซื้อของในราคาที่แพงกว่าราคาที่เป็นจริง ดังเช่นในช่วงที่รับจ้างนักโบราณคดีชาวเยอรมันขุดค้น

ถ้ำ พวกเขาได้รับเงินจากการขายเครื่องมือล่าสัตว์ (บอเลา) เครื่องจักสานประเภทเสื่อ กระสอบ ใบเตย และต้นไม้แกะสลัก ฯลฯ ด้วยราคาชิ้นละประมาณ 100 - 500 บาท บางคนได้ถึง 2,000 - 3,000 บาท การได้รับเงินจำนวนมากเป็นเหตุให้พวกเขาพากันทิ้งงานอพยพหนีไปอยู่ที่คลองตง ซึ่งอยู่ใกล้ร้านค้าในหมู่บ้าน ทั้งๆที่งานยังไม่เสร็จ โดยให้เหตุผลกับผู้วิจัยและคนบ้านแถบนั้นในเวลาต่อมาถึงสาเหตุที่ต้องหนีว่า เพราะ " ใช้เงินไม่ทัน "

โรคภัยไข้เจ็บที่คุกคามสมาชิกซาไกส่วนใหญ่ได้แก่ โรคท้องร่วง ปวดหัว เป็นไข้มาเลเรีย ไข้หวัด ฯลฯ ขณะเดียวกันสมุนไพรซึ่งเคยเก็บหาได้จากป่าเพื่อนำไปใช้รักษาโรคหายมากขึ้น เนื่องจากป่าได้เสียสมดุลทางธรรมชาติไปมากแล้ว โดยเฉพาะในช่วงที่พวกเขากลับมาใช้ชีวิตแบบเร่ร่อนอาศัยอยู่บริเวณคลองตง สมาชิกในกลุ่มเป็นโรคไอกรน ติดต่อกันทั้งทับ และมีเด็กซาไกอายุประมาณ 6 - 8 เดือน เสียชีวิตไปคนหนึ่งด้วยโรคไอกรน แต่พวกเขาเชื่อกันว่า เพราะกินบะหมี่สำเร็จรูปซึ่งเป็นอาหารแปลกปลอมที่คนเมืองนำเข้าไปแจก

จากวิสัยทัศน์ที่หล่อหลอมเป็นระบบความคิดและวิธีการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติของซาไกในอดีต ที่ดำรงอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ซึ่งถูกกำหนดโดยความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เหนือธรรมชาติ เมื่อเทคนิควิทยาสมัยใหม่จากสังคมภายนอกถูกนำเข้าไปใช้ในกลุ่ม พวกเขาก็ได้นำระบบความคิดความเชื่อและวิธีการดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้กับสิ่งเหล่านั้น ดังที่พวกเขาเชื่อว่า เด็กตายเพราะกินบะหมี่สำเร็จรูป ถ่ายรูปจะทำให้เป็นตาแดง อาหารที่ถูกถ่ายรูปแล้วกินเข้าไปจะปวดท้อง และยิ่งไปกว่านั้นพวกเขาคิดว่าสาเหตุที่ทำให้น้ำในลำคลองแห้งขอดลงเรื่อยๆจนทุกวันนี้ เพราะมีทีมงานสารคดีกลุ่มหนึ่งเข้าไปถ่ายทำวีดีโอแล้วฉายไฟสปอร์ตไลท์ส่องลงไปในลำคลอง ความร้อนดังกล่าวทำให้น้ำในลำคลองแห้งและเมื่อส่องไปที่ตัวพวกเขา พลังความร้อนก็จะเข้าไปในตัวทำให้เป็นไข้และเมื่อกินอาหารของคนเมืองเข้าไปอีกจึงเป็นไอกรนติดต่อกันทั้งกลุ่มในเวลาต่อมา นอกจากนั้นยังมีความคิดว่า การเขียนหนังสือ เรียนหนังสือ การถ่ายรูป หรือการให้สัมภาษณ์ เป็นสิ่งไร้สาระเพราะกินไม่ได้ ไม่อิ่มท้อง พวกเขายังสงสัยว่าทำไมต้องให้พวกเขาชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูงด้วยทั้งๆที่พวกเขาไม่ใช่หมูหรือข้าวสาร และไม่ได้ยาวเหมือนงูอย่างที่คนบ้านซื้อขายกันในตลาด ความคิดดังกล่าวยังโยงใยไปถึงความหวาดระแวงว่าผู้คนเหล่านั้นจะจับตัวพวกเขาไปชั่งน้ำหนักขายในเมืองด้วย

ระบบความคิดดังกล่าวเหล่านี้เป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นถึงช่องว่างทางความคิดระหว่างชาไกกับคนบ้านและคนเมืองที่ห่างไกลกันมาก อันจะมีผลต่อการปรับตัวของชาไกท่ามกลางกระแสของการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงที่กำลังดำเนินอย่างเช่นทุกวันนี้

ส่วนการเจ็บป่วยและความรู้สึกผิดปกติทางร่างกายที่พวกเขากำลังเผชิญอยู่นั้น นักโภชนาศาสตร์ได้ให้ความเห็นว่า น่าจะเป็นผลมาจากการปรับเปลี่ยนนิสัยการบริโภค เนื่องจากการถูกคุกคามของแหล่งอาหารธรรมชาติ ทำให้ชาไกจำเป็นต้องพึ่งพาอาหารที่ผ่านระบบตลาดมากขึ้น ในขณะที่สภาพเศรษฐกิจของพวกเขาไม่พร้อม อีกทั้งการมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ที่รับเข้ามาจากคนภายนอกด้วยความไม่รู้ เช่น การใช้นมข้นหวานเลี้ยงทารก การใช้ผงชูรสในการปรุงอาหาร การรับประทานบะหมี่สำเร็จรูป เป็นต้น ดังที่ปรากฏในผลการวิจัยของนักโภชนาการ พบว่าชาไกกลุ่มที่ทำการศึกษานี้มีปัญหาขาดสารอาหารประเภทพลังงาน และโปรตีน ทั้งกลุ่มเด็กและผู้ใหญ่ และที่รุนแรง คือ กลุ่มผู้หญิงวัยเจริญพันธุ์ (จินตนา หย่างอารี , ประพาส งั่นบุญศรี , 2534 : 113 - 122)

ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนนิสัยการบริโภคดังกล่าวเป็นระยะเวลานาน น่าจะมีผลให้ร่างกายเกิดการเปลี่ยนแปลงทางชีวภาพ ดังที่เคยเกิดขึ้นกับชนกลุ่มน้อยในประเทศต่างๆ ที่ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตหลังจากติดต่อกับสังคมเมือง และเคยเกิดขึ้นกับชาว Hunza ดินแดนที่อยู่บนเทือกเขาหิมาลัย ซึ่งเป็นดินแดนของคนอายุยืนถึง 100 ปีขึ้นไป แต่ต่อมาหลังจากที่ตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษกว่า 10 ปีได้มีการศึกษาวิจัยพบว่า วิถีชีวิตและคุณภาพชีวิตของชาว Hunza เปลี่ยนไป (หรรษาสารฉบับชีวิต , คำบอกเล่าของ ดร.สาทิส อินทรกำแหง)

เป็นที่น่าสังเกตว่าการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศโดยรวม อันส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของกลุ่มชนชาไกดังกล่าว เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สวนทางกับแนวความคิดของกลุ่มชนในสังคมเมืองปัจจุบันบางกลุ่ม ที่พยายามจะมองย้อนกลับคืนสู่ธรรมชาติ ดังเช่นชมรมชีวจิต ซึ่งก่อตั้งขึ้นในประเทศไทยโดยมี ดร.สาทิส อินทรกำแหง เป็นผู้ริเริ่มเผยแพร่ให้ความรู้และเชิญชวนให้ผู้สนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิก เพื่อฝึกปฏิบัติตนให้เข้ากับหลักชีวจิต หรือ Macrobiotic เพื่อให้เกิดความสุขสมบูรณ์ทั้งทางกายและใจ โดยยึดเอาวิธีปฏิบัติและวิถีคิดในแนวธรรมชาติเป็นหลัก และรักษาโรคด้วยวิธีการใช้สมุนไพรจากธรรมชาติ เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจาก

มนุษย์เริ่มเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และการมีชีวิตอยู่อย่างผสมกลมกลืนกับธรรมชาติ ดังเช่นวิถีชีวิตดั้งเดิมของซาไก

ขณะเดียวกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ที่ปรากฏให้เห็นในชุมชนซาไก อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง และที่อื่นๆยังคงดำเนินต่อไป จนเป็นที่หวาดวิตกของนักวิชาการท่านหนึ่ง ว่า " รูปแบบของกระแสโลกานุวัตรในอนาคต จะเป็นเรื่องการแก่งแย่งทรัพยากรด้านชีวภาพ และพันธุกรรมในป่าเขตโซนร้อน (Rain forest) ซึ่งมีอยู่เพียง 7 % ของพื้นที่ทั้งหมด และอยู่บริเวณแถบเส้นศูนย์สูตร เท่านั้น เพราะตรงนี้จะเป็นหัวใจของความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งเป็นแหล่งผลิตอาหารและยาให้แก่โลกได้ถึง 70 % ฉะนั้นถ้าใครสามารถควบคุมพื้นที่ตรงนี้ได้ก็เท่ากับควบคุมความเจ็บป่วย และปากท้องของมนุษย์ชาติไว้ในกำมือทั้งหมด " (เสน่ห์ จามริก , 2536 , 16 - 17)

ผลจากการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมกับระบบนิเวศของซาไก โดยภาพรวมพอจะเห็นถึงแนวโน้มในอนาคตว่า ช่องว่างระหว่างสังคมและวัฒนธรรมของซาไก กับสังคมเมืองยังแตกต่างกันมาก จนยากต่อการปรับตัวเข้าสู่วิถีชีวิตแบบสังคมเมืองได้ หรือแม้แต่สังคมหมู่บ้าน ขณะเดียวกันกระแสการทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ยังดำเนินไปอย่างไม่หยุดหยั้ง ทำให้พวกเขาต้องอดอยากยากไร้ ขาดเสื้อผ้า อาหาร และเผชิญกับโรคภัยไข้เจ็บ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางชีวภาพโดยขาดทั้งยาสมุนไพรและการดูแลรักษาที่ถูกต้อง อีกทั้งยังมีปัญหาเรื่องถิ่นที่อยู่อาศัย อันหมายรวมถึงการขาดปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตต่อไปเรื่อยๆ โดยไม่ได้รับการปกป้องคุ้มครองและช่วยเหลือจากรัฐบาลซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรป่าไม้ของประเทศแล้ว ซาไกในฐานะที่เป็นประชาชนเผ่าพันธุ์หนึ่งที่อาศัยอยู่ในแผ่นดินไทยอาจจะเหลือไว้แต่ตำนานเผ่าพันธุ์ที่เก็บไว้ให้ผู้คนรุ่นหลังได้ยินได้ฟังเท่านั้น

ข้อค้นพบที่น่าสนใจ

การศึกษาในครั้งนี้ นอกจากจะได้วิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่าง การสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมกับระบบนิเวศของกลุ่มชาติพันธุ์ซาไกแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่ารูปแบบการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของซาไกกลุ่มเหนือคลองตง จากการเร่ร่อนเก็บของป่าล่าสัตว์ ไปใช้วิถีชีวิตแบบการตั้งถิ่นฐานกึ่งถาวรเพื่อทำการเพาะปลูกข้าวระยะหนึ่ง แล้วหวนกลับไปใช้ชีวิตแบบเร่ร่อน เก็บของป่าล่าสัตว์อีกครั้งหนึ่งนั้น เป็นประเด็นสำคัญที่ขัดแย้งกับ**ทฤษฎีวิวัฒนาการสายเดียว** ที่ได้รับอิทธิพลทางด้านแนวคิดเกี่ยวกับวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตจาก ชาร์ลส์ ดาวิน (Charles Darwin 1809 - 1882) ของนักสังคมศาสตร์ อาทิ เฮนรี่ มอร์แกน (1818 - 1881) เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (1820 - 1903) และเอ็ดวาร์ด บี ไทเลอร์ (1832 - 1917) เนื่องจากทฤษฎีสายเดียวได้จัดลำดับวิวัฒนาการของมนุษย์ไว้เป็นขั้นตอนที่ตายตัว และมีความเชื่อว่า สังคมมนุษย์ต่างๆก็มีภาวะเช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิต คือ เริ่มต้นด้วยการเป็นสังคมแบบเรียบง่ายหยาบๆ มีภาวะการเป็นอยู่แบบเดียวกันเป็นส่วนใหญ่แล้วค่อยๆเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นสังคมที่สลับซับซ้อนขึ้น ละเอียดอ่อนมากขึ้นและภาวะความเป็นอยู่ของคนในสังคมก็มีความแตกต่างมากขึ้น ดังปรากฏในขั้นตอนวิวัฒนาการของ มอร์แกน (สนิท สมัครการ ,2525 : 15 - 18) ซึ่งแบ่งขั้นตอน (Stages) ตามขบวนการวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของสังคมมนุษย์ออกเป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ และแบ่งซอยแต่ละขั้นตอนเป็น 3 ระดับ คือ

ยุคเหี้ยมโหด (Savagery)

1.1 เหี้ยมโหดขั้นต่ำ มนุษย์ไม่รู้จักใช้ภาษาพูด ไม่รู้จักใช้ไฟ
1.2 เหี้ยมโหดขั้นกลาง รู้จักใช้ไฟและรู้จักกินปลาเป็นอาหาร
1.3 เหี้ยมโหดขั้นสูง รู้จักใช้ธนูและลูกศรเป็นอาวุธ

ยุคป่าเถื่อน (Barbarism)

2.1 ป่าเถื่อนขั้นต่ำ รู้จักประดิษฐ์เครื่องปั้นดินเผา
2.2 ป่าเถื่อนขั้นกลาง รู้จักเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์

2.3 ป่าเถื่อนขั้นสูง รู้จักใช้เหล็กเป็นเครื่องมือ

ยุคอารยธรรม (Civilization)

มนุษย์รู้จักประดิษฐ์ภาษาเขียนขึ้นมาใช้

ที่น่าสนใจมากไปกว่านั้นคือ วิถีชีวิตของชาไกดังกล่าวเป็นข้อมูลที่มีสาระสำคัญในการสนับสนุนแนวคิดของกลุ่มทฤษฎีวิวัฒนาการหลายสาย ซึ่งจูเลี่ยน สตีวัท (Julian Steward : 1963) สร้างขึ้นเพื่อมุ่งศึกษาค้นคว้าวิวัฒนาการของมนุษย์ตามปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจริงในแต่ละสังคม โดยเฉพาะแนวคิดเรื่อง " นิเวศวิทยาวัฒนธรรม " ที่มุ่งเสาะแสวงหากฎเกณฑ์เพื่ออธิบายถึงที่มาของลักษณะและแบบแผนวัฒนธรรมบางประการที่มีอยู่ในแต่ละสภาวะแวดล้อม ดังจะเห็นว่า แบบอย่างวิถีชีวิตของชาไก สามารถยืนยันคำตอบได้ว่าวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคมไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามขั้นตอนที่มอร์แกนกำหนดไว้ อาจจะเปลี่ยนแปลงช้าหรือเร็ว อาจจะก้าวกระโดดข้ามขั้นตอน หรือหวนกลับไปใช้ชีวิตในรูปแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เคยผ่านมาแล้วก็ได้

ดังนั้นเพื่อการอยู่รอดของตนเอง ชาไกจำเป็นต้องรับวัฒนธรรมที่แพร่กระจายเข้าไปและเรียนรู้วิธีการปลูกข้าวแบบไร่เลื่อนลอยเพื่อยังชีพ ส่งผลให้การดำรงชีวิตของชาไกต้องปรับเปลี่ยนเข้าสู่รูปแบบสังคมที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมใหม่กับวัฒนธรรม ที่สัมพันธ์กับระบบนิเนศอย่างชัดเจน เป็นต้นว่า การทำเกษตรแบบไร่เลื่อนลอย และรับจ้างแรงงานเป็นครั้งคราวควบคู่กับการเก็บของป่าล่าสัตว์ การตั้งถิ่นฐานค่อนข้างถาวรโดยอาศัยขนำ (ชาโอ๊ะ) หรือกระท่อมเล็กๆควบคู่กับการใช้ระบบแลกเปลี่ยนสินค้าแบบต่างระดับ การใช้ยาแผนปัจจุบันรักษาโรคบางชนิดควบคู่กับการใช้ยาสมุนไพร การนุ่งกางเกงยีนส์ นุ่งผ้าปาเต๊ะลายสีแดง แทนการนุ่งเปลือกไม้ และการรับจ้างคนบ้านเลื่อยไม้ ขณะที่ยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษที่สิงสถิตตามต้นไม้และทรัพยากรทั่วไป ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากปัญหาช่องว่างทางวัฒนธรรมมีมากจนไม่สามารถปรับตัวได้ การเปลี่ยนแปลงบางอย่างจึงย้อนกลับไปสู่รูปแบบดั้งเดิม ดังเช่นการที่ชาไกเลิกทำไร่เลื่อนลอยหวนกลับไปใช้ชีวิตแบบเร่ร่อน เก็บของป่าล่าสัตว์ บนเทือกเขาบรรทัดอีกครั้งหนึ่ง

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศกับสังคมและวัฒนธรรมของซาไก กรณีศึกษาบ้านเหนือคลองตง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยแบ่งวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งเป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวกับซาไก และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ อีกส่วนหนึ่งเป็นการศึกษาข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการทางด้านมานุษยวิทยา คือ การสังเกตโดยมีส่วนร่วมขณะเข้าไปพักอาศัยในชุมชนที่ทำการศึกษา (Paticipant Observation) และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Imformal Interview)

ผลการวิจัยพบว่า ปฐมเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงเริ่มจากการ เข้าไปของประชากรมนุษย์ต่างชาติพันธุ์ต่างวัฒนธรรม มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของประชากรพืช ประชากรสัตว์ และระบบนิเวศในชุมชน แล้วส่งผลให้เกิดการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มชาติพันธุ์ซาไกกลุ่มที่ทำการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบโครงสร้างและการจัดระเบียบทางสังคม ระบบความเชื่อ พิธีกรรมและค่านิยม ระบบเทคนิควิทยา และระบบเศรษฐกิจ อันหมายรวมเรียกว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม นั่นเอง ขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมก็ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศเช่นกัน ทั้งนี้ปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมี 2 ทาง คือ ปัจจัยจากสังคมภายนอก และปัจจัยที่เกิดจากภายในสังคมซาไกเอง

ปัจจัยภายนอก

เริ่มจากการเข้าไปของกลุ่มชนหลายกลุ่มโดยมีวัตถุประสงค์และระยะเวลาที่ต่างกันไป พอจะแยกได้ดังนี้

- กลุ่มคนบ้านที่เข้าไปเก็บของป่าล่าสัตว์เพื่อยังชีพและจำหน่าย หรือเพื่อยึดครองพื้นที่เพื่อทำไร่ ทำสวนยาง

- กลุ่มคนบ้านที่ลักลอบเข้าไปตัดไม้เพื่อสร้างบ้าน และเพื่อแปรรูปออกจำหน่าย
- กลุ่มคนเมืองที่ได้รับสัมปทานทำไม้ เพื่อแปรรูปออกจำหน่าย
- กลุ่มนักศึกษาประชาชนที่หนีภัยการเมืองเข้าไปซ่องสุมกำลังและตั้งฐานทัพในป่า ซึ่งถูกเรียกว่า " ผู้ก่อการร้าย คอมมิวนิสต์ " หรือ " ผ.ก.ค."
- กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้าไปปราบปราม " ผ.ก.ค. "
- กลุ่มเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ที่เข้าไปตรวจจับผู้ที่ลักลอบตัดไม้
- กลุ่มนักวิชาการที่เข้าไปศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ชาไก สิ่งแวดล้อม และทำการขุดค้นทางโบราณคดี
- ทีมงานสารคดีที่เข้าไปถ่ายทำวิดีโอ
- กลุ่มตำรวจตระเวณชายแดน และข้าราชการที่เข้าไปปฏิบัติหน้าที่เฉพาะกิจตามคำสั่ง

การเข้าไปของกลุ่มคนดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดเหตุปัจจัยหลายประการที่มีผลกระทบต่อการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศสังคมและวัฒนธรรมของชาไกทั้งทางตรงและทางอ้อมด้วย ดังเช่น

การตัดไม้ทำลายป่า เป็นที่ทราบกันว่าแม้ในช่วงที่รัฐบาลใช้นโยบายเปิดป่าสัมปทานทำไม้ได้ถูกต้องตามกฎหมาย โดยใช้หลักวิชาการควบคุมแต่ในความจริงไม่ได้มีการปฏิบัติตามที่กฎหมายระบุไว้ไม่เคยคำนึงถึงปริมาณและขนาดที่ตัด ไม่เคยมีการปลูกป่าทดแทน โดยเฉพาะในช่วงหลัง กลุ่มคนบ้านที่เข้าไปตัดไม้ ทั้งที่ได้รับสัมปทานและลักลอบตัด ได้นำเลื่อยยนต์ซึ่งเป็นเทคนิควิทยาสมัยใหม่ที่มีประสิทธิภาพในการทำลายสูงประหยัดทั้งแรงงานและเวลาเข้าไปใช้ ทำให้ป่าถูกทำลายอย่างรวดเร็วจำนวนมหาศาล เป็นเหตุให้ระบบนิเวศในป่าแถบนั้นเปลี่ยนแปลงเร็วขึ้นกว่าในอดีต ส่งผลให้สัตว์ป่าหลายชนิดสูญพันธุ์ไป ต้นน้ำลำธารหลายสายแห้งขอด พืชพันธุ์ธัญญาหารและพืชสมุนไพรลดน้อยลงมาก ฯลฯ

การว่าจ้างแรงงาน การเข้าไปตัดไม้จำเป็นต้องอาศัยแรงงานคนสำหรับชักลากไม้ คนเมืองจะว่าจ้างคนบ้านทำงาน คนบ้านก็ติดต่อว่าจ้างชาไกไปเป็นกรรมกรแบกหามโดยจ่ายค่าแรงเป็นข้าวปลาอาหารหรือเสื้อผ้าเก่าๆ เช่นเดียวกันคนบ้านที่เข้าไปทำไร่เลื่อนลอย

ทำสวนยางหรือเก็บของป่าก็ว่าจ้างแรงงานซาไก ขุดหลุม ถางป่า ขึ้นต้นไม้ โดยการแลกเปลี่ยนสิ่งของ หรือให้ข้าวสารในระยะแรกๆ และมีการปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนสินค้าต่างระดับกันในลักษณะที่เรียกว่า " Barter System " โดยการนำของที่เก็บหาได้จากป่าไปแลกเปลี่ยนข้าวสาร เสื้อผ้า เกลือ และของใช้จำเป็นกับคนบ้าน

จนกระทั่งเมื่อมีการติดต่อสัมพันธ์กับคนบ้านมากขึ้น มีการร่วมมือกันเก็บของป่าล่าสัตว์ โดยมีคนบ้านเป็นหัวหน้าหรือผู้นำ ส่วนซาไกเป็นผู้ใช้แรงงาน เมื่อคนบ้านนำไปขายได้เงินจะแบ่งปันให้เป็นเสื้อผ้าอาหารบ้าง เงินตราบ้าง ในช่วงนี้เองซาไกเริ่มใช้เงินตราแลกเปลี่ยนสินค้าควบคู่การแลกเปลี่ยนสินค้าแบบดั้งเดิม

การตัดถนนและบุกเบิกเส้นทาง ไม้ที่แปรรูปแล้วจะต้องลำเลียงออกจากป่าเพื่อนำไปจำหน่าย จึงจำเป็นต้องบุกเบิกเส้นทางทำสะพานและตัดถนนในบางช่วงที่สามารถทำได้ แล้วอาศัยแรงงานของซาไกชักลากออกไปบรรทุกรถเข้าสู่หมู่บ้าน ถนนและเส้นทางเหล่านี้ได้ชักนำให้ซาไกออกสู่โลกภายนอก พร้อมกับการนำของป่าและเงินตราที่ได้รับออกไปซื้อขายแลกเปลี่ยนกับเสื้อผ้าอาหารและสิ่งของที่ต้องการ

การรับวัฒนธรรมจากภายนอก การปฏิสัมพันธ์กับคนต่างกลุ่มต่างวัฒนธรรมทั้งการเข้าไปของกลุ่มชนภายนอก และการออกมาสู่โลกภายนอกของซาไก ย่อมมีการรับเอาวัฒนธรรมแปลกใหม่ของกลุ่มชนที่ติดต่อสัมพันธ์ด้วย เช่น วัฒนธรรมทางด้านภาษา การแต่งกาย ระบบความเชื่อ ค่านิยมและทัศนคติต่างๆ ตลอดจนอาหารการกิน และวัฒนธรรมด้านนันทนาการ เช่น การเล่นตระกร้อ การฟังวิทยุ และดูโทรทัศน์ตามร้านค้าในหมู่บ้าน ทั้งนี้กลุ่มชนซาไกจะเป็นกลุ่มชนที่เป็นฝ่ายที่รับเอาวัฒนธรรมของกลุ่มชนภายนอกที่โดดเด่นกว่า ไปปรับใช้ผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่

การยึดครองที่ดิน กลุ่มคนบ้านที่เข้าไปยึดครองที่ดินบริเวณชุมชนบ้านเหนือคลองตง และบริเวณใกล้เคียงบนเทือกเขาบรรทัด อันเป็นแหล่งที่ซาไกกลุ่มเหนือคลองตงเคยเร่ร่อนทำมาหากิน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศ และสังคมวัฒนธรรมของซาไก หลายอย่าง เป็นต้นว่า การเข้าไปถางป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอย ทำสวนยาง หรือสร้างที่พักอาศัยเพื่อเก็บของป่าล่าสัตว์ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นแหล่งอาหารของซาไก

ถูกทำลาย ต้องเดินทางเร่ร่อนหากินด้วยระยะทางไกลขึ้น บางครั้งถูกกดดันจากคนบ้านที่เข้าไปยึดครองที่ทำกินทำให้ต้องย้ายทับไปอยู่ที่อื่น

อย่างไรก็ตามการไปรับจ้างคนบ้านทำไร่และจากการชักนำของคนบ้านที่เข้าไปเป็นเขย ทำให้พวกเขาเรียนรู้ที่จะจับจองที่ดินสำหรับทำไร่เลื่อนลอยเพื่อบริโภคในกลุ่ม

การนำเข้าระบบเทคนิควิทยา นอกจากคนบ้านจะนำระบบเทคนิควิทยาในการทำไร่เลื่อนลอยเข้าไปเผยแพร่ ซึ่งนับเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ของกลุ่มชนซาไกจากการเร่ร่อนเก็บของป่าล่าสัตว์มาตั้งถิ่นฐานค่อนข้างถาวรเพื่อทำไร่ และการนำเลื่อยยนต์เข้าไปตัดไม้แล้ว ยังนำเอาเทคนิควิทยาทางด้านวัตถุและเครื่องอุปโภคบริโภคเข้าไปเผยแพร่อีกหลายอย่าง ในลักษณะที่ค่อยๆแทรกเข้าไปผสมผสานกับเครื่องอุปโภคบริโภคที่ได้จากธรรมชาติแวดล้อม จนเห็นได้ชัดถึงการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลง

ปัจจัยจากภายในสังคมซาไก

ผลกระทบจากการเข้าไปของกลุ่มบุคคลภายนอก ไม่ว่าจะเป็นการนำเลื่อยยนต์เข้าไปตัดไม้เพื่อแปรรูป การโค่นไม้ใหญ่เพื่อจับจองที่ดินเพาะปลูก การใช้อาวุธปืนล่าสัตว์ การเก็บของป่าไปขายหรือการจับจองที่ดิน ต่างก็มีส่วนทำให้ระบบนิเวศภายในชุมชนซาไกถูกทำลายอย่างรวดเร็วจนขาดความสมดุลย์ ไม่สามารถฟื้นตัวตามธรรมชาติเยี่ยงในอดีต ซึ่งเคยอาศัยช่วงเวลาที่ซาไกเร่ร่อนย้ายถิ่นสำหรับการฟื้นตัวของสภาพแวดล้อมได้ และด้วยเหตุที่สภาพแวดล้อมในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ทำให้การทำมาหากินฝืดเคืองนี่เองเป็นแรงผลักดันให้กลุ่มชนซาไกซึ่งแต่เดิมเป็นสังคมค่อนข้างปิด ไม่คบหาสมาคมกับบุคคลภายนอก ต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตมาพึ่งพาบุคคลภายนอก ด้วยการรับจ้างแรงงานบ้าง แลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้ากันบ้าง จนในที่สุดได้เรียนรู้วิธี **ทำไร่เลื่อนลอยและปลูกข้าวเพื่อยังชีพ** อันเป็นจุดเปลี่ยนภายในสังคมซาไก ที่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมด้านต่างๆ อาทิ

ระบบโครงสร้างและการจัดระเบียบทางสังคม

ผลจากการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ และการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก ทำให้เกิดการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลง ในระบบโครงสร้างและการจัดระเบียบทางสังคม ดังเช่น

ด้านประชากร

ประชากรที่อาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนซาไก กลุ่มเหนือคลองตง ปัจจุบันมีทั้งคนบ้านที่เข้าไปพักอาศัยเพื่อเก็บของป่าล่าสัตว์ไปขายในเมือง และทำไร่ ทำสวนยางพารา คนบ้านที่เข้าไปเป็นเขย ซาไกจากกลุ่มอื่นที่เข้าไปเป็นสะใภ้ เป็นเขย โดยเฉพาะพ่อแม่ญาติพี่น้องของสะใภ้และเขยได้ติดตามเข้าไปอาศัยอยู่ด้วย เนื่องจากกลุ่มเหนือคลองตงปลูกข้าว และสมาชิกในกลุ่มมีความสามารถในการเก็บของป่าล่าสัตว์ ต่อมาเมื่อซาไกกลุ่มเหนือคลองตงเลิกปลูกข้าวกลับไปเร่ร่อนก็ยังคงติดตามไปด้วย

รูปแบบการแต่งงาน

แม้ค่านิยมในการแต่งงานยังยึดถือแบบดั้งเดิม คือนิยมแต่งงานในกลุ่มซาไกด้วยกัน ไม่นิยมลูกเขยที่เป็นคนต่างวัฒนธรรม แต่มีการรับลูกเขยคนบ้านเข้าไปเป็นสมาชิกด้วยและร่วมมือกันทำมาหากิน นอกจากนี้ยังมีสาวซาไกหลายคนได้เสียกับคนบ้าน จนมีลูกด้วยกันกลายเป็นลูกครึ่งซาไกที่กำพร้าพ่อ อาศัยอยู่ในชุมชนหลายคน

ระบบการปกครอง

จากการเข้าไปอยู่อาศัยในชุมชนของบุคคลภายนอก แม้จะสร้างที่พักแยกอยู่ต่างหากแต่มีความสัมพันธ์กับสมาชิกในกลุ่มซาไก โดยเฉพาะลูกเขยที่เป็นคนบ้าน จะมีบทบาทเป็นผู้นำทางด้านเศรษฐกิจ เพราะสามารถติดต่อซื้อขายสินค้ากับคนบ้านได้ขณะที่พ่อตามีบทบาทและสถานะภาพเป็นผู้นำกลุ่ม ส่วนคนบ้านเข้าไปสัมพันธ์เพราะต้องการของป่าจาก

ชาไก ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้น เพราะมีคนบ้านที่เข้าไปพักอาศัยอยู่ใกล้เคียงเป็นตัวกลางคอยพูดชักนำให้ผู้นำกลุ่มชาไกและสมาชิกเกิดความไม่ไว้วางใจลูกเขย จนกระทั่งไม่ให้ความร่วมมือในการทำมาหากิน ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์จากของป่าที่พวกเขาต้องการ ส่วนลูกเขยชาไกวัยรุ่นและญาติพี่น้องที่เป็นชาไกจากกลุ่มอื่น ไม่ค่อยเชื่อฟังและไม่ให้ความร่วมมือกับผู้นำกลุ่มในการทำมาหากิน เนื่องจากพวกเขาไม่ใช่สมาชิกในกลุ่มดั้งเดิม แต่จะคอยรับส่วนแบ่งอาหารที่กลุ่มหามาได้ อีกทั้งลูกเขยชาไกซึ่งกำลังอยู่ในวัยรุ่นได้ชักนำเด็กหนุ่มชาไกในกลุ่มออกไปซื้อขนม ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ และกินเหล้าในหมู่บ้าน แทนการออกไปเก็บของป่าล่าสัตว์เป็นอาหารหรือช่วยทำไร่ จึงมีปัญหาต่อการปกครองของผู้นำกลุ่ม

การตั้งถิ่นฐาน

การทำไร่ทำให้ชาไกต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตจากการเร่ร่อนอาศัย " ฮะยะ " เพิงพักชั่วคราวแบบเรียบง่ายมาสร้าง " ชาโอ๊ะ " ที่พักอาศัยค่อนข้างถาวรเพื่ออยู่อาศัยในฤดูกาลเพาะปลูก และเป็นยุ้งสำหรับเก็บข้าวเปลือก แม้จะมีการเดินทางออกไปเก็บของป่าล่าสัตว์และสร้างทับชั่วคราวเพื่อค้างคืนบ้าง แต่ไม่นานก็จะหวนกลับมาที่เดิม

ต่อมาเมื่อมีปัญหากับคนบ้าน ที่ต้องการให้ชาไกออกจากพื้นที่ดังกล่าวและได้รับคำชี้แจงจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ว่าจะจับกุมผู้ที่ตัดไม้ทำลายป่า จึงอพยพหนีไปสร้างทับเพื่ออาศัยชั่วคราว และดำเนินชีวิตแบบเร่ร่อนเก็บของป่าล่าสัตว์แบบดั้งเดิมอีกครั้ง ก่อนจะขึ้นไปรับจ้างนักโบราณคดีขุดค้นถ้ำ และเมื่อได้รับเงินมากก็อพยพลงมาสร้างทับบริเวณคลองตงชั่วคราว เพราะ " ใกล้หมู่บ้านซื้อของง่าย " ทั้งๆที่ในอดีตจะหลีกเลี่ยงการตั้งถิ่นฐานใกล้ชุมชนที่ต่างวัฒนธรรม

ด้านวัฒนธรรม

ทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อ และพิธีกรรมต่างๆบางอย่างยังคงอยู่ เช่น พิธีขึ้นเปล พิธีแต่งงาน พิธีศพ และการรักษาโรคด้วยวิธีการ " ลงหาเพ็ด " ฯลฯ แม้รูปแบบและวิธีการอาจจะเปลี่ยนไปบ้าง เช่น พิธีแต่งงาน ปัจจุบันไม่เจาะจงเรียกสินสอดเป็นค่าง แต่เป็นสัตว์อื่นหรือเป็นขนมจากในเมืองก็ได้ ความเชื่อบางอย่างเริ่มเปลี่ยนไปเมื่อ

ติดต่อกับสังคมภายนอก เช่น ความเชื่อเรื่องต้นไม้มีผีบรรพบุรุษสิงอยู่เสื่อมถอยลง จึงกล้าตัดต้นไม้ใหญ่เพื่อทำไร่หรือรับจ้างเลื่อยไม้ ปัจจุบันซาไกกลุ่มเหนือคลองตงจะไม่ใช้ขี้เถ้าทาตัว เมื่อย้ายทับขณะที่บางกลุ่มยังปฏิบัติอยู่ มีการใช้สบู่ถูตัวเมื่ออาบน้ำ ไม่ปล่อยให้เนื้อตัวสกปรก เพื่อไม่ให้สัตว์ผิดกลิ่นอย่างในอดีต อีกทั้งปัจจุบันครอบครัวซาไกครอบครัวหนึ่งได้ให้ลูกชายแก่นักวิชาการผู้หนึ่งไปส่งเสียให้เรียนหนังสือในจังหวัดใกล้เคียง แม้จะถูกสมาชิกในกลุ่มคัดค้านและแสดงความไม่พอใจ เนื่องจากในอดีตเชื่อว่าใครขอลูกจะทำให้ลูกคนนั้นตายต้องย้ายทับหนีทันที

ส่วน " อีมุ้ม " เครื่องมือจับปลาชนิดหนึ่งนั้น นอกจากจะเป็นตัวอย่างของวัฒนธรรมทางวัตถุที่แสดงถึงการแพร่กระจายและการรับเอาวัฒนธรรมภายนอกเข้ามาใช้แล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงการ ผสมผสานระหว่างการใช้วัสดุธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่น กับวัสดุที่รับจากภายนอก (ไม้ไผ่กับ ถุงพลาสติก)

ด้านภาษาและการแต่งกายก็เปลี่ยนไป แม้จะยังคงพูดภาษามันนิ แต่จะใช้ภาษาไทยปักษ์ใต้ สำหรับติดต่อกับบุคคลภายนอก ร้องเพลงด้วยภาษาไทยใส่ทำนองดั้งเดิมบ้าง ร้องเพลงไทยตามที่ได้ฟังจากวิทยุบ้าง และแต่งกายด้วยเสื้อผ้าทุกรูปแบบที่ได้รับบริจาค แทนการนุ่งเปลือกไม้หรือผ้าเตี่ยวอย่างในอดีต แต่ยังคงนิยมผ้าปาเต๊ะหรือผ้าขาวม้าสีแดงอยู่ ตำนานเรื่องเล่ากำลังหมดไป ทำให้พวกเขาไม่รู้จักอดีต

ค่านิยมและทัศนคติบางอย่างก็เปลี่ยนไป เช่น การใช้ยาเม็ดรักษาโรคแทนสมุนไพร เพราะเชื่อว่าจะหายเร็วกว่า มีทัศนคติที่ดีต่อคนบ้านมากขึ้น มีการแยกแยะระหว่าง " คนที่มาดี " กับ " คนที่มาไม่ดี " ชัดเจนขึ้น

ที่สำคัญการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของซาไกอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนาน ยังส่งผลต่อการสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงทางชีวภาพของกลุ่มชนซาไกอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

ป่าแถบเทือกเขาบรรทัด คือ " บ้าน " อันเป็นถิ่นอาศัยที่แท้จริงของซาไก ทั้งยังมีความสำคัญมากต่อระบบนิเวศทางภาคใต้ของประเทศไทย และเชื่อมโยงเป็นส่วนหนึ่งของห่วงลูกโซ่ระบบนิเวศของโลก

ขณะนี้ป่าแถบเทือกเขาบรรทัด ถูกบุกรุกทำลายเพิ่มขึ้นทุกๆปีด้วยสาเหตุต่างๆ เช่น ความผิดพลาดในนโยบายของรัฐบาล ความด้อยประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่รัฐ การทุจริตในวงการต่างๆ ที่หาช่องว่างละเมิดกฎหมาย การมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ หรือยึดครองทรัพยากรธรรมชาติไว้เฉพาะตน ฯลฯ

ดังนั้นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่จะรักษาป่าไว้เพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศตามธรรมชาติ และรักษา " บ้าน " ไว้ให้กลุ่มชนซาไกได้อาศัยสืบเผ่าพันธุ์ต่อไป ดังนี้

1. การจะรักษาป่าไว้ได้ควรหามาตรการที่แท้จริงในการป้องกันการบุกรุกทำลายป่า

2. ปล่อยให้ป่าเสื่อมโทรมฟื้นตัวเองตามธรรมชาติแทนการใช้นโยบายปลูกป่า

3. ควรจัดตั้งบริเวณพื้นราบเชิงเขาเป็นเขตสงวนสำหรับเป็นศูนย์รวมของกลุ่มชาติพันธุ์ซาไก ซึ่งบริเวณดังกล่าวจะต้องปลอดภัยจากการรบกวนของบุคคลภายนอก มีเจ้าหน้าที่คอยดูแล และเป็นเขตที่มีปัจจัย 4 สำหรับให้บริการแก่ซาไกในยามจำเป็น เช่น มีพื้นที่สำหรับปลูกสร้างเพิงพักให้ คนแก่ คนไข้ หรือเด็กทารก ที่ไม่สามารถเคลื่อนย้ายเร่ร่อนติดตามสมาชิกในกลุ่มออกไปเก็บของป่าล่าสัตว์ได้ นอกจากนั้นยังมีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคไว้บริการส่วนหนึ่ง

4. จัดเป็น " ตลาดกลาง " สำหรับให้คนบ้านนำเสื้อผ้า อาหาร สิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น มาแลกเปลี่ยนกับของป่า และเครื่องมือเครื่องใช้ที่สมาชิกในกลุ่มซาไกเก็บหามาได้ หรือประดิษฐ์จากวัสดุธรรมชาติในอัตราที่ยุติธรรม

5. มีเจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครที่เข้าใจวิถีชีวิตที่แท้จริงของชาไก คอยให้คำปรึกษาและให้ความรู้ขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพยิ่งขึ้น แก่สมาชิกในกลุ่มของชาไก

6. ประการสำคัญคือ ทำอย่างไรให้สมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์ชาไกรู้สึกว่าพวกเขาเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในสังคมที่ได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอก ขณะเดียวกันทำอย่างไรให้พวกเขาภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง และภูมิใจในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชาไก หรือ ความเป็น " มันนิ " ของตนเองควบคู่กันไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

จิรวดี อ่อนวงศ์

2534 "การสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของสังคมซาไก ศึกษากรณีซาไกกลุ่มจ้าพะ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง". สารนิพนธ์ศิลปศาสตร์บัณฑิต สาขามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ

2533 **แนวคิดในการศึกษาสังคมและวัฒนธรรม.** เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมและวัฒนธรรมไทย นนทบุรี : สุโขทัยธรรมาธิราช, พิมพ์ครั้งที่ 2

ไพบูลย์ ดวงจันทร์

2523 **ซาไกเจ้าแห่งขุนเขาและสมุนไพร.** กรุงเทพ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

ไพศาล วิสาโล (พระ)

ม.ป.พ. "ปัญหาสิ่งแวดล้อมกับมนุษย์และทิศทางการพัฒนา วิกฤติการณ์สิ่งแวดล้อมกับมนุษย์", **จุลสารจากศูนย์ข้อมูล คปอส.** หน้า 23 - 27

สถาบันทักษิณคดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา

2529 **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้.** กรุงเทพ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์ หน้า 2059 - 2061

เสน่ห์ จามริก

2536 " รูปแบบกระแสโลกานุวัตรในอนาคต " **สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์**, ปีที่ 40 ฉบับที่ ,หน้า 16 - 17

สนิท สมัครการ

2525 **การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม.** กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 148 หน้า

สาทิส อินทรกำแหง, ดร.

2537 **หรรษาสาร** (ฉบับชีวิต) "เบิกใจบ.ก". กรุงเทพมหานคร : หน้า 1

สุรินทร์ ภู่ขจรและคณะ

2534 **รายงานเบื้องต้นการขุดค้นที่ถ้ำหมอเขียว จ.กระบี่, ถ้ำซาไก จ.ตรัง และการศึกษาชาติพันธุ์วิทยาทางโบราณคดีชนกลุ่มน้อยเผ่าซาไก จ.ตรัง.** นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร หน้า 45 ,57 ,115.

เสาวณี ภาคเพียร

2532 " การศึกษาระบบเสียงภาษาซาไกแต็นแอ็น ต.ปะเหลียน อ.ปะเหลียน จ.ตรัง" วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศรีศักร วัลลิโภดม

2534 มหาวิทยาลัยศิลปากร **สยามประเทศ**. กรุงเทพ; มติชน, 278 หน้า

วราภรณ์ บุญรักษ์

2534 "การสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจในสังคมชาไก ศึกษากรณีชาไกกลุ่มเหนือคลองตง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง". สารนิพนธ์ศิลปศาสตร์บัณฑิตสาขามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

วิสิฏฐ์ มะยะเฉียว

2532 "ชาไก" **ถลาง ภูเก็ตและชายฝั่งทะเลอันดามัน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์และเศรษฐกิจ.** กรุงเทพ : อัมรินทร์พริ้นติ่งกรุฟ

อาภรณ์ อุกฤษณ์

2532 "พิธีลอยเรือ : ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมของชาวเล กรณีศึกษาชาวเลบ้านหัวแหลม อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่". วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

Bauer, Christian

1991 "Kensiw " A Northern Aslian Language of Southern Thailand , Institute of Language and Culture For Rural Development Mahidol University.

Benjamin G.

1976 "Austroasiatic Subgroupings and prehistory in the Malay peninsula" In : P.N.. Jenner, L.C. Thompson, S. Starosta, eds, Autroasiatic studies. pp. 37 - 128

Brandt, John H.

1961 **The Negrito of Peninsular Thailand,** Journal of Siam Society Part II.

Carey, Iskandar.

1976 **Orang Asli The Aboriginal tribes of Peninsular Malaysia,** Oxford University Press, Kuala lumpur Malaysia

Darwin, Charles

1859 **On the origin of species.** London : John Murray

Diffloth, G [F.]

1975 "Les langues Mon - Khmer de Malaisie, classification et innovations historiques ASEMI vi. 6 : 1 - 19

Hogan , David

1972 "Man of the sea : Coastal Tribes of south Thailand's west coast" the Journal of the Siam Society. Vol.60 past (January) p. 205-235

Morgan, Lewis Henry

1871 **Systems of consanguinity and affinity in the human Family.** Washington : Smithsonian Contributions to knowleage, No. 7

Phaiboon Duangchand,

1984 A phonological description of the Kensiw language (a Sakai dialect)

Bangkok Mahidol University, MA thesis.

Steward, Julian

1963 Theory of Culture change, Urbana : University of Illinois Press

Tylor, Edward

1958 Religion in primitive culture. New York : Harper Torchbooks

Woff, Eric R.

1966 Peasants Englewood Cliffs, N.J. : Prentice - Hall

ข้อมูลบุคคล

นายเหลี่ยม	ทิพย์จันทรา	2534
นายดำ	ปักษี	2534 , 2536
นายวิเชียร	ปักษี	2534, 2536
นายคะนอง	ปักษี	2537
เฒ่าสัง	ไม่มีนามสกุล	2534 , 2536
บะ	"	2534 , 2536
ฝา	"	2534 , 2536
หว้า	"	2534
ชัย	"	2534

ภาคผนวก ก

แผนผังเครือญาติ

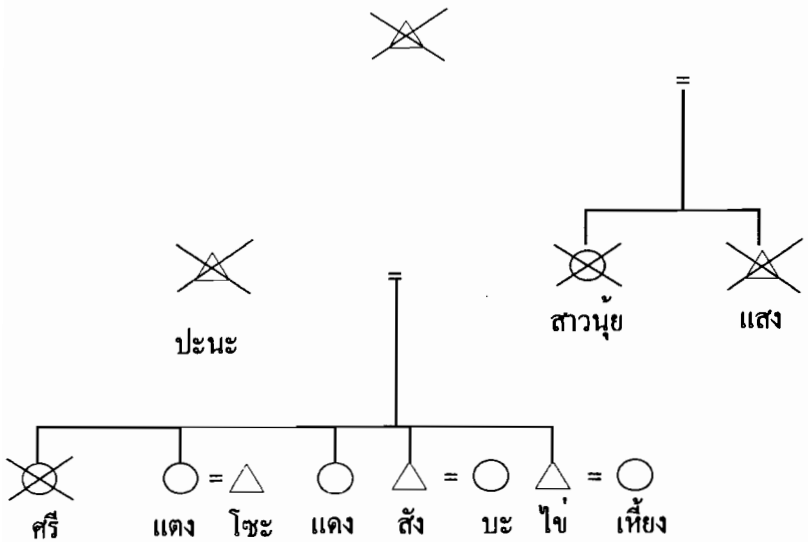

ตระกูลที่ 1

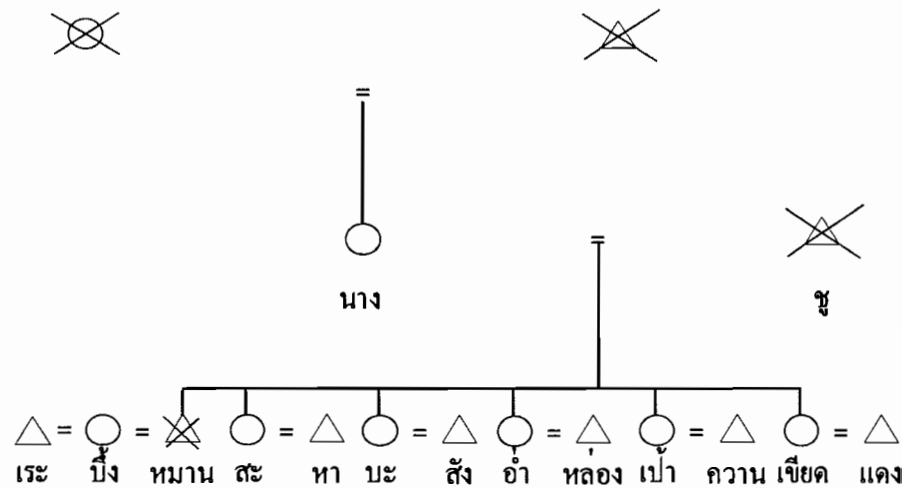

ตระกูลที่ 2

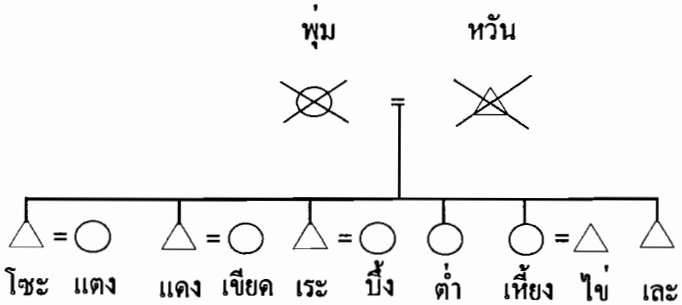

ตระกูลที่ 3

แผนผังเครือญาติที่ 2 : แสดงความสัมพันธ์ของชาไกกลุ่ม 3 ตระกูลหลัก

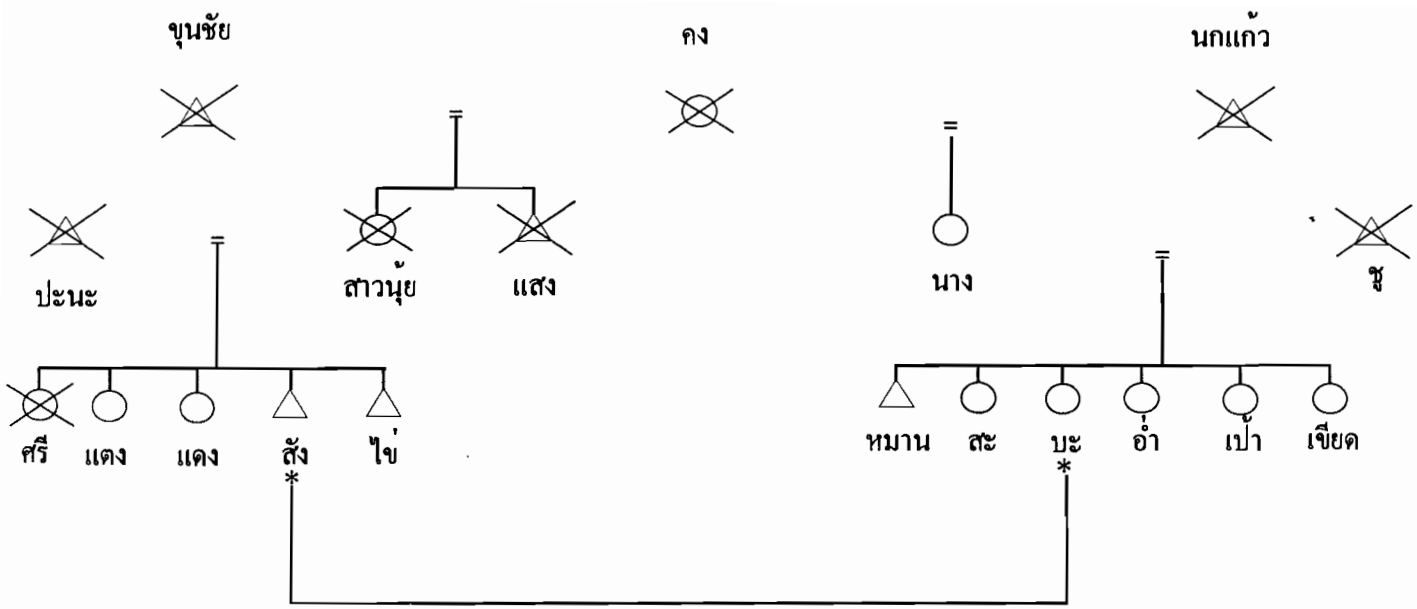

ตระกูลที่ 1 **ตระกูลที่ 2**

แผนผังเครือญาติที่ 3 : แสดงความสัมพันธ์ของซาไกในกลุ่มตระกูลเดียวกัน (ตระกูลที่ 1 และ 2)

* สัง = บะ คู่แต่งงานระหว่างลูกพี่ลูกน้องคู่ขนาน (แม่เป็นพี่น้องร่วมมารดาต่างบิดา)

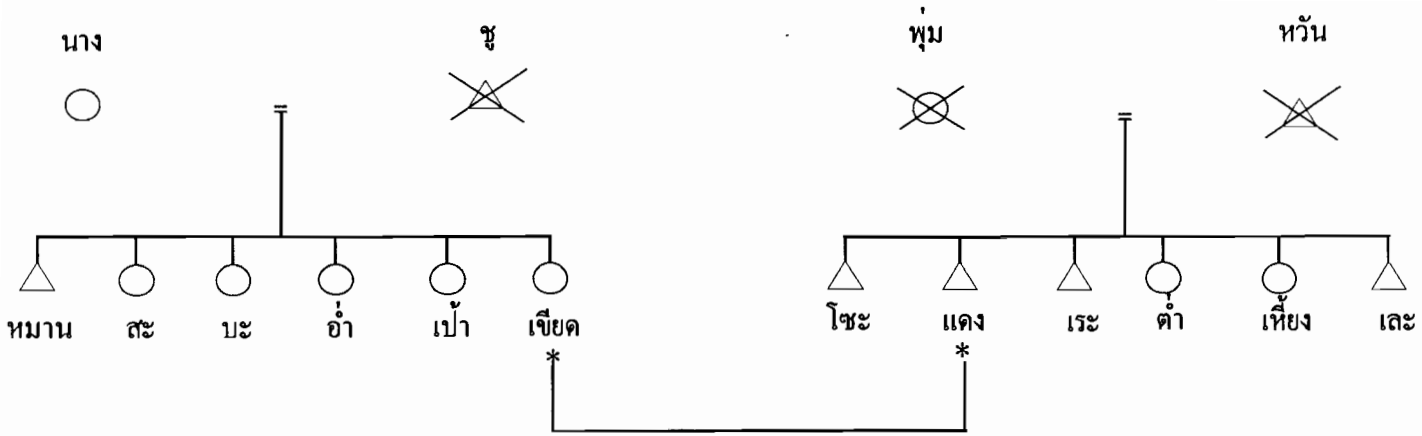

ตระกูลที่ 2 **ตระกูลที่ 3**

แผนผังเครือญาติที่ 4 : แสดงความสัมพันธ์ของชาไกกลุ่มสายตระกูลเดียวกัน (ตระกูลที่ 2 และ 3)

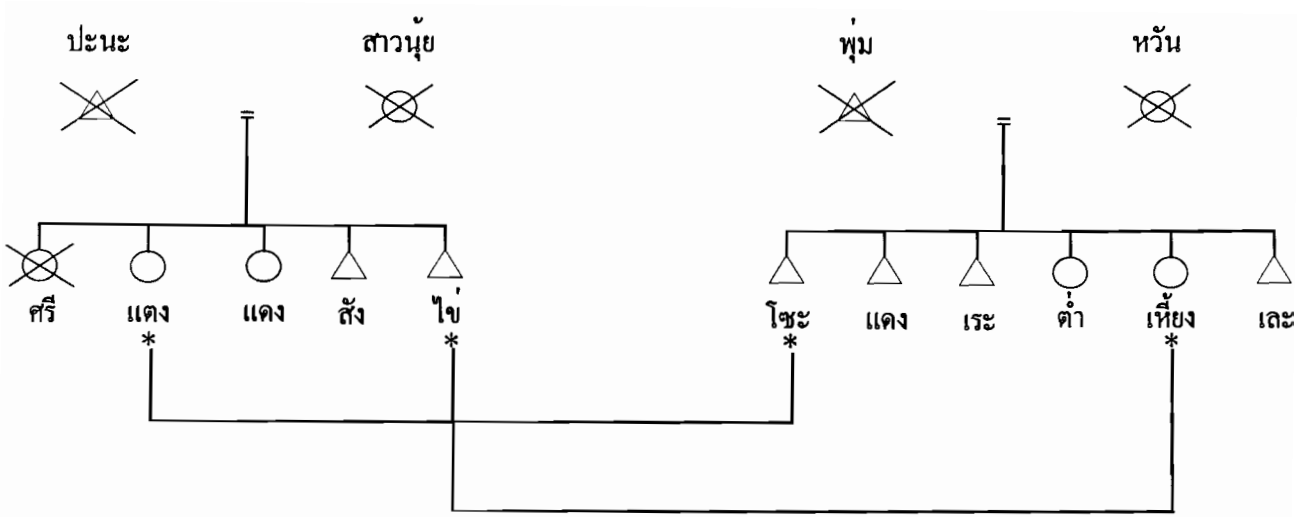

ตระกูลที่ 1 **ตระกูลที่ 3**

แผนผังเครือญาติที่ 5 : แสดงความสัมพันธ์ของซาไกกลุ่มสายตระกูลเดียวกัน (ตระกูลที่ 1 และ 3)

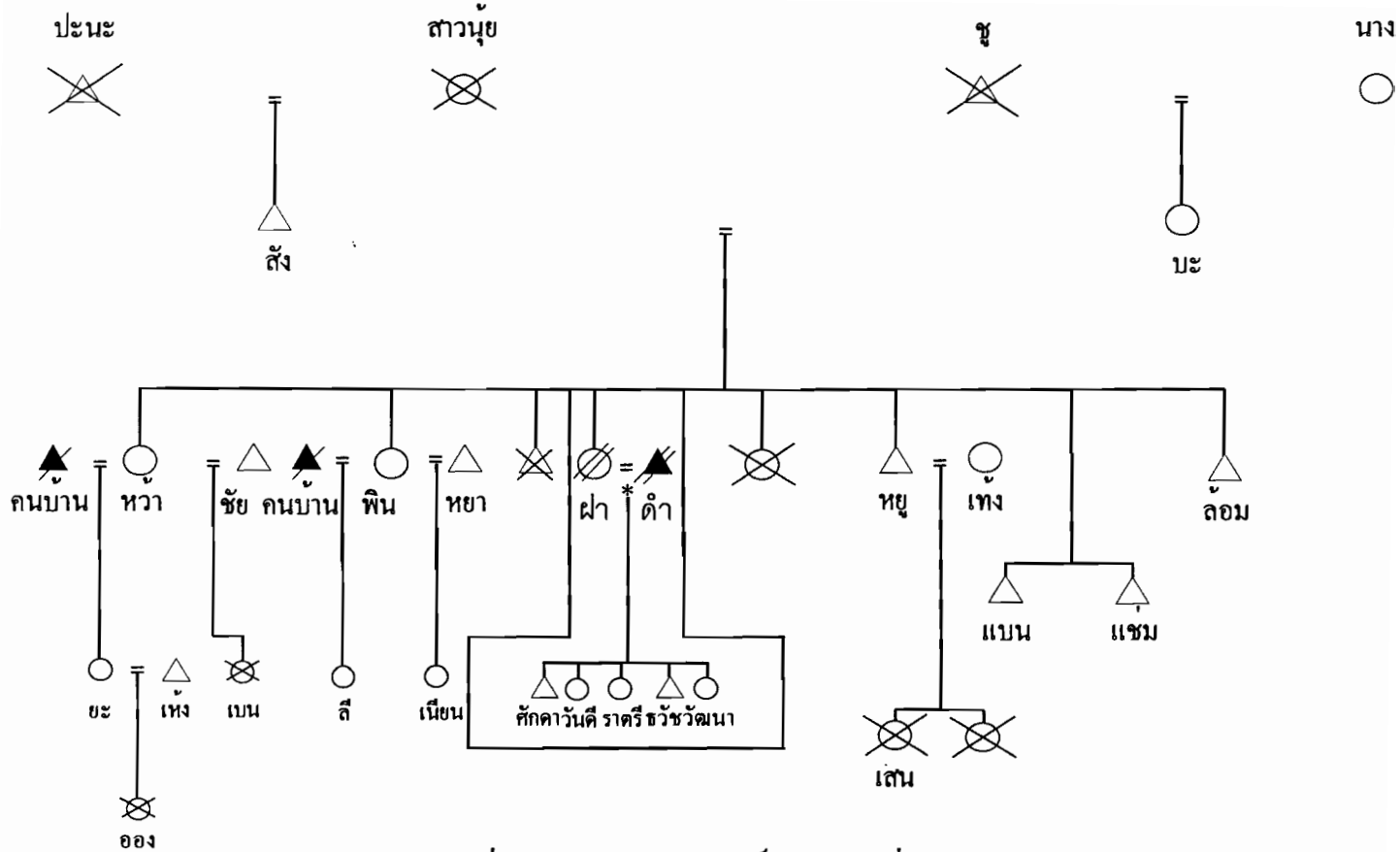

แผนผังเครือญาติที่ 6 : แสดงความสัมพันธ์ของซาไกกลุ่มเหนือคลองตง

สมาชิกจำนวน 15 คน (แยกมาจากตระกูลที่ 1และ 2) * แยกครอบครัวไปอยู่กับคนบ้านบริเวณใกล้เคียง สมาชิกจำนวน 7 คน

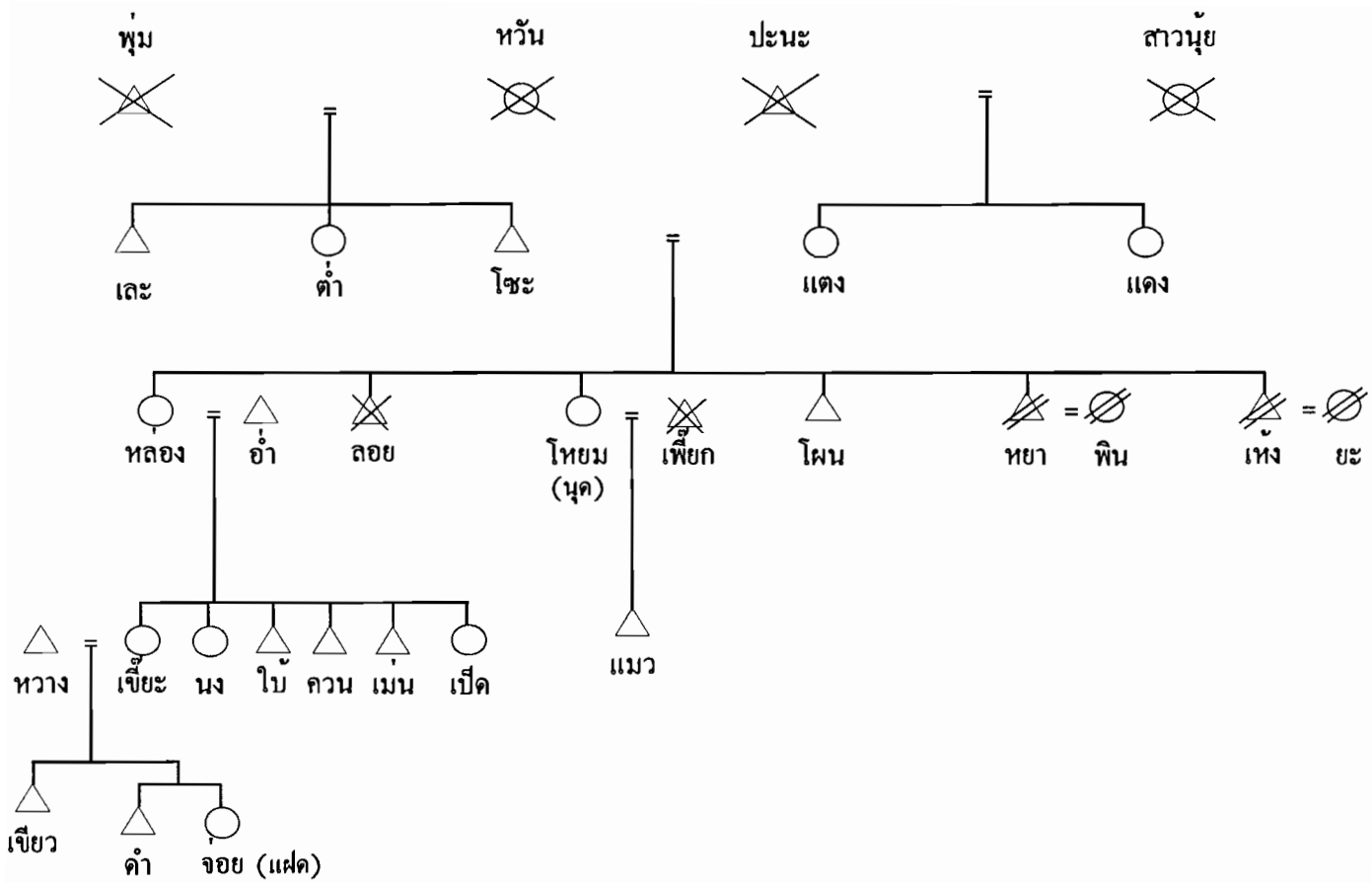

แผนผังเครือญาติที่ 7 : แสดงความสัมพันธ์ของซาไกกลุ่มคลองลิพัง
สมาชิกจำนวน 20 คน (แยกมาจากตระกูลที่ 1 และ 3)

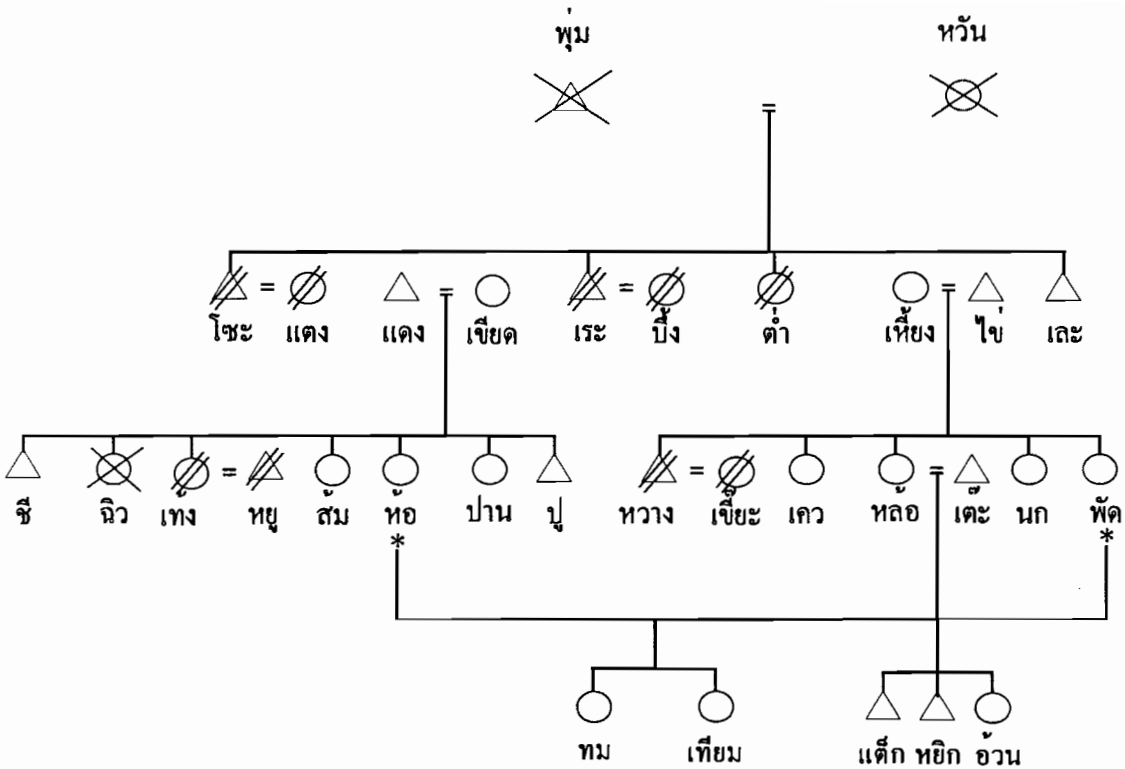

แผนผังเครือญาติที่ 8 แสดงความสัมพันธ์ของซาไกกลุ่มเจ้าพะ (ห้วยเม็ง)
สมาชิกจำนวน 21 คน (แยกมาจากตระกูลที่ 1,2,3, บางฤดูกาลแยกออกเป็น 2 กลุ่ม)
*ห้อ = พัด : การแต่งงานระหว่างลูกพี่ลูกน้องคู่ตรงข้ามที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน

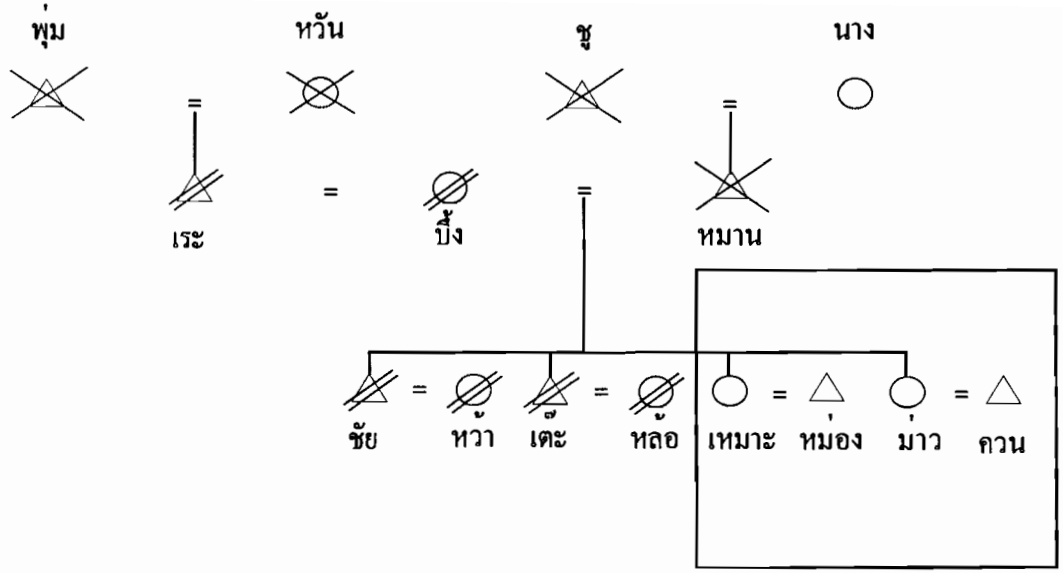

แผนผังเครือญาติที่ 9 : แสดงความสัมพันธ์ของซาไกกลุ่มเขาสอยดาว
สมาชิกจำนวน 4 คน (แยกมาจากตระกูลที่ 1 และ 2)

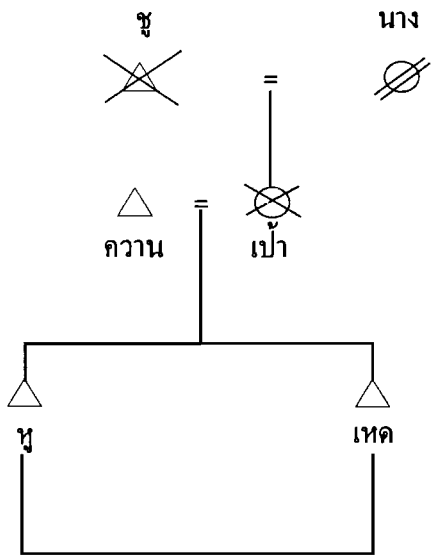

ลูกบุญธรรม (วองปามานเดนปาดอย)

แผนผังเครือญาติที่ 10 : แสดงความสัมพันธ์ของซาไกกลุ่มบ้านในตระ
สมาชิกจำนวน 3 คน (แยกจากตระกูลที่ 2 และกลุ่มสายตระกูลอื่น)

* **หมายเหตุ** ควาน ซาไกจากสายตระกูลอื่น

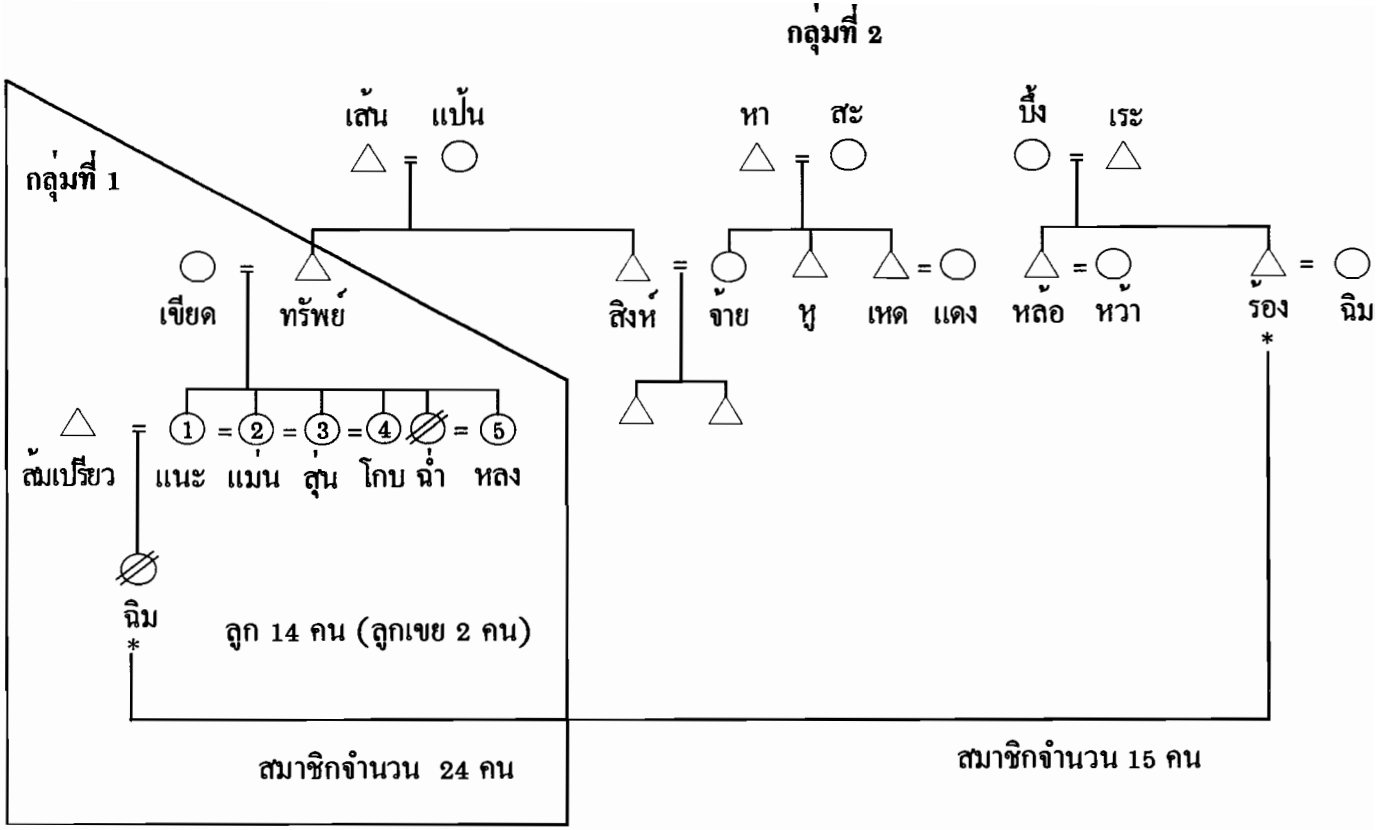

แผนผังเครือญาติที่ 11 : แสดงความสัมพันธ์ของซาไกกลุ่มมะนัง 2 กลุ่ม
สมาชิกจำนวน 39 คน (กลุ่มที่ 1 มาจากสายตระกูลอื่น, กลุ่มที่ 2 แยกมาจากตระกูลที่ 2,3 และตระกูลอื่น)

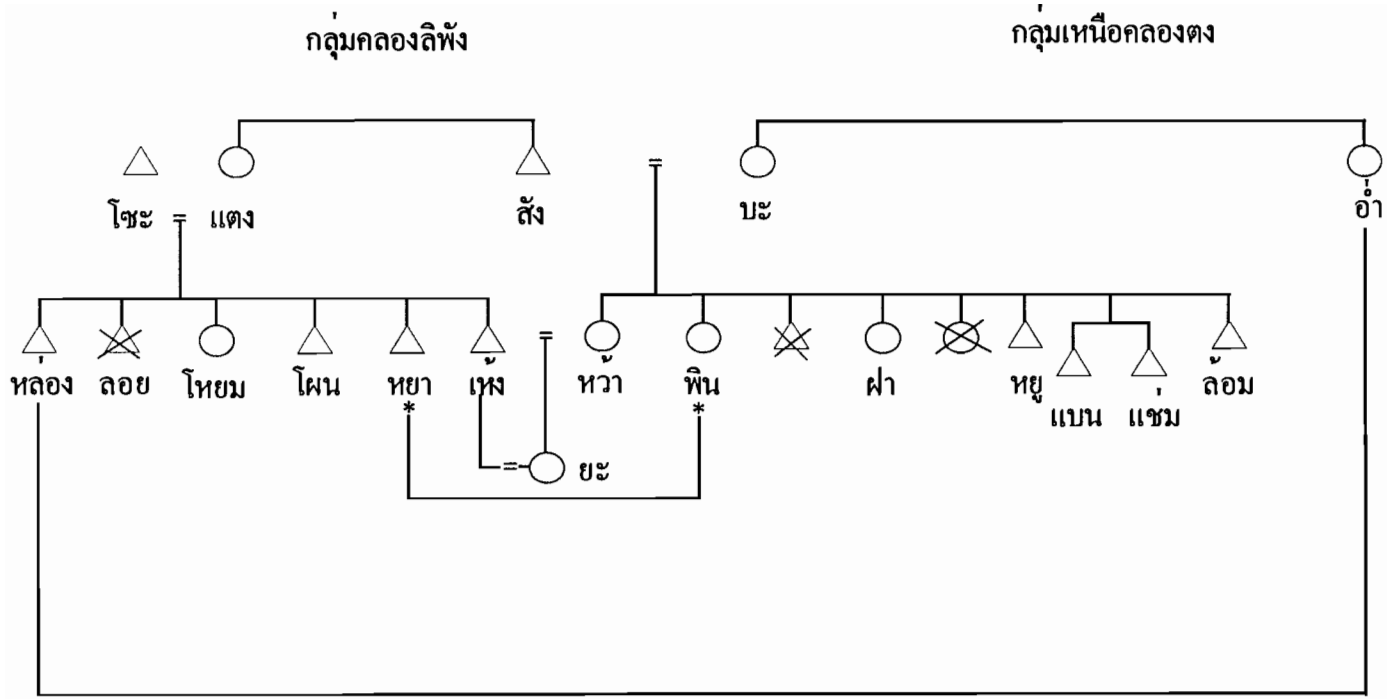

แผนผังเครือญาติที่ 12:แสดงความสัมพันธ์ระหว่างชาไกกลุ่มเหนือคลองตงกับกลุ่มคลองลิพัง

*หยา = พิน : การแต่งงานระหว่างลูกพี่ลูกน้องคู่ตรงกันข้ามที่อยู่ต่างกลุ่ม

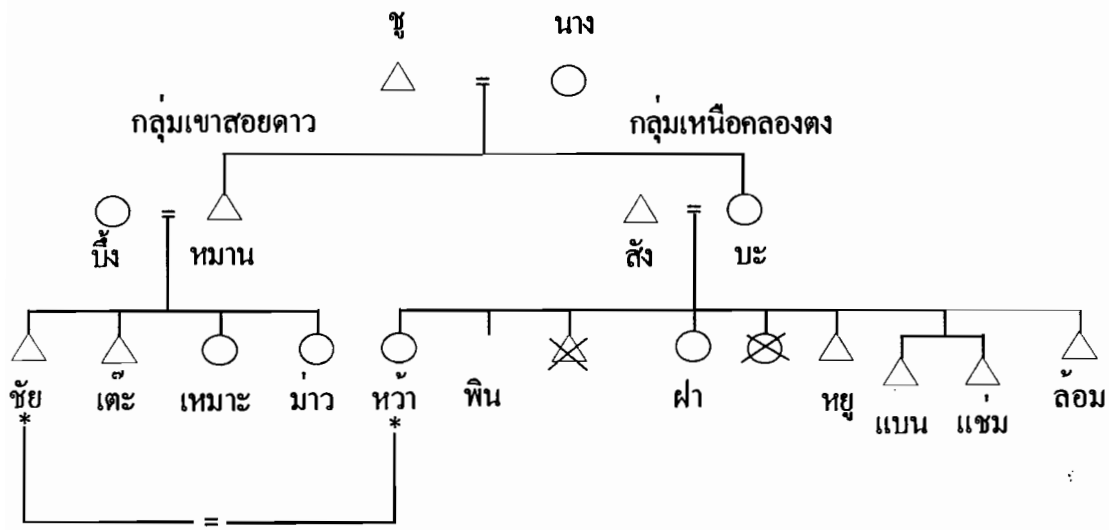

แผนผังเครือญาติที่ 13 : แสดงความสัมพันธ์ระหว่างซาไกกลุ่มเหนือคลองตงกับกลุ่มเขาสอยดาว
ชัย = หว้า : การแต่งงานระหว่างลูกพี่ลูกน้องคู่ตรงกันข้ามที่อยู่ต่างกลุ่ม

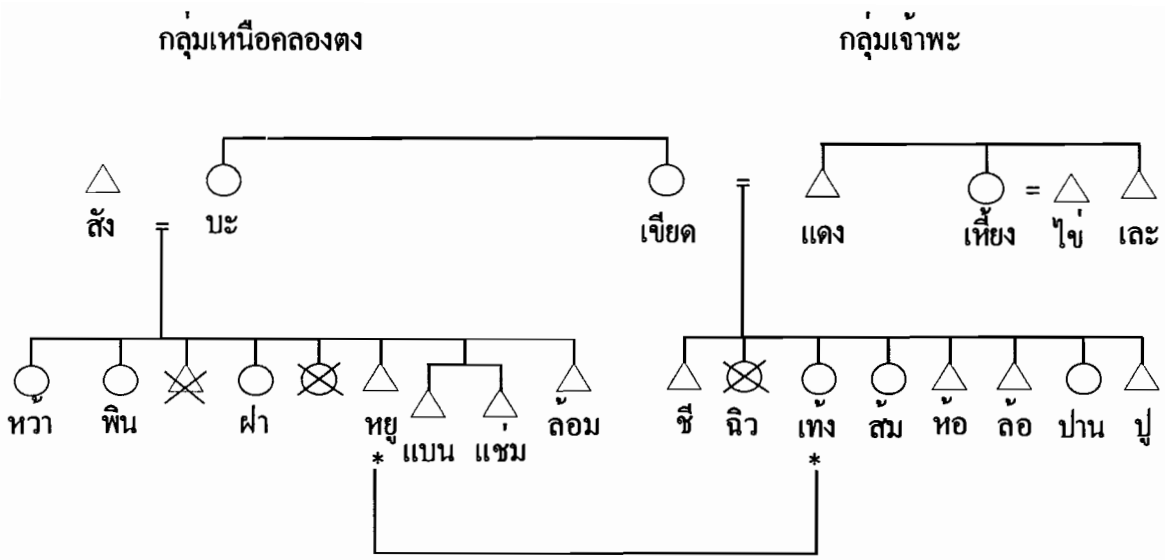

แผนผังเครือญาติที่ 14 : แสดงความสัมพันธ์ระหว่างซาไกกลุ่มเหนือคลองตงกับกลุ่มเจ้าพะ
หยู = เท้ง : การแต่งงานระหว่างลูกพี่ลูกน้องคู่ขนานที่อยู่ต่างกลุ่ม

* สัญลักษณ์ที่ใช้ในแผนผังเครือญาติ *

ผู้ชาย

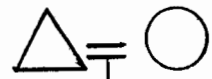
คู่แต่งงาน

ผู้หญิง

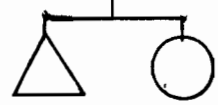
ลูก

ผู้ชายที่เป็นคนบ้าน

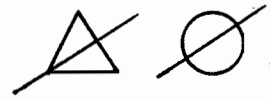
หย่าร้าง

เสียชีวิต

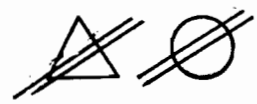
ย้ายไปอยู่กลุ่มอื่น

จากการศึกษาความสัมพันธ์ของชาไก กลุ่มเหนือคลองตงกับเครือญาติในสายตระกูลเดียวกัน พบว่าในสายตระกูลนี้มีตระกูลหลักอยู่ 3 ตระกูล ดังที่ปรากฏใน**แผนผังเครือญาติที่ 1**

- ตระกูลที่ 1 ถือกำเนิดจาก เฒ่าปะนะ และสาวนุ้ย

- ตระกูลที่ 2 ถือกำเนิดจาก เฒ่าฆู และ นาง

- ตระกูลที่ 3 ถือกำเนิดจาก เฒ่าพุ่ม และ หวัน

จาก**แผนผังเครือญาติที่ 2** เป็นการแต่งงานระหว่างชาไกตระกูลที่ 1 กับ ตระกูลที่ 2 โดยคู่แต่งงาน (สัง = บะ) เป็นลูกพี่ลูกน้องแบบคู่ขนาน (Parallel Cousins) ซึ่งมีแม่เป็นพี่น้องร่วมท้องเดียวกันเดียวกัน แต่คนละพ่อ ก่อนแต่งงานทั้งคู่อยู่คนละกลุ่มกัน

จาก**แผนผังเครือญาติที่ 3 - 4** เป็นการแต่งงานระหว่างซาไกตระกูลที่ 2 กับ ตระกูลที่ 3 (เฒ่าโซ๊ะ= แตง เฒ่าไข่ = เหี้ยง หยา = พิน) และซาไกตระกูลที่ 1 กับตระกูลที่ 3

เมื่อตระกูลหลัก 3 ตระกูล แต่งงานข้ามกลุ่มกันแล้ว คู่แต่งงานจาก 3 ตระกูลหลักก็ได้แยกกลุ่มมาตั้งถิ่นฐานใหม่ ดังแสดงในแผนผังที่ 5 - 10

จาก**แผนผังเครือญาติที่ 5** เป็นซาไกกลุ่มที่มีศูนย์กลางอยู่ที่**บ้านเหนือคลองตง** ซึ่งเป็นกรณีศึกษา เป็นกลุ่มที่แยกมาจากตระกูลที่ 1 และตระกูลที่ 2 และเป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กับคนบ้าน จนกระทั่งลูกสาวได้เสียมีลูกกับคนบ้าน ถึง 3 คู่ แต่มีเพียงคู่เดียวที่ได้รับการยอมรับและแยกครอบครัวไปอาศัยอยู่ด้วยกันที่บ้านเหนือคลองตง ซึ่งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับที่ตั้งทับของพ่อแม่ฝ่ายหญิง และด้วยเหตุที่กลุ่มนี้ทำมาหากินเก่งลูกเขยและลูกสะใภ้จึงเข้ามาอยู่ในกลุ่มด้วย บางครั้ง พ่อแม่ของลูกเขยและลูกสะใภ้ซึ่งเป็นเครือญาติสายตระกูลเดียวกัน จะเดินทางมาเยี่ยมลูกและอาศัยอยู่ด้วยกันเป็นระยะเวลานาน

จาก**แผนผังเครือญาติที่ 6** เป็นกลุ่มที่แยกมาจากตระกูลที่ 1 และ 3 มีสมาชิกจำนวน 20 คน เร่ร่อนโดยมีศูนย์กลางอยู่ที่**คลองลิพัง** สมาชิกกลุ่มนี้มีน้องสาวและน้องชายของทั้ง 2 กลุ่มอาศัยอยู่ด้วย นอกจากนั้นมีลูกหลานและเหลน บางครั้งหัวหน้ากลุ่มและภรรยา จะพาลูกชาย (โสด) และลูกสาว (หม้าย) รวมทั้งหลานไปอาศัยอยู่กับกลุ่มเหนือคลองตง ซึ่งเป็นกลุ่มของพี่เขยและลูกชายเข้าไปเป็นเขย (ข้อมูลเดือนมิถุนายน 2536)

จาก**แผนผังเครือญาติที่ 7** กลุ่มนี้แยกมาจากตระกูลที่ 1 ,2 และ 3 เร่ร่อนโดยมีศูนย์กลางอยู่บริเวณ**เจ้าพะ** และเข้าไปทำไร่ที่ห้วยเม็ง ต่อมาลูกสาว (ฉิว) ถูกฆ่าตายจึงกลับมาอยู่บริเวณเจ้าพะ ซึ่งอยู่ใกล้กับที่ทำการของตำรวจตระเวณชายแดน มีโรงเรียนระดับประถม และบ้านชาวบ้านอยู่ใกล้เคียง กลุ่มนี้มีคู่แต่งงานที่เป็นผู้อาวุโส 2 คู่ และเป็นกลุ่มเดียวที่มีการแต่งงานภายในกลุ่มเดียวกันโดยเป็นคู่แต่งงานระหว่างลูกพี่ลูกน้องแบบคู่ตรงข้าม (Cross Cousins) ด้วยเหตุที่กลุ่มนี้มีสมาชิกถึง 24 คน บางฤดูกาลมีอาหารฝืดเคือง จำเป็นต้องแยกเป็น 2 กลุ่ม เพื่อสะดวกในการเดินทางไปรับจ้างชาวบ้าน ทำงาน และในบางฤดูกาลจะกลับเข้ามารวมกันอีก

จาก**แผนผังเครือญาติที่ 8** เป็นกลุ่มที่แยกมาจากตระกูลที่ 1 และ 2 เร่ร่อนโดยมีศูนย์กลางอยู่บริเวณ**เขาสอยดาว**

จาก**แผนผังเครือญาติที่ 9** เป็นกลุ่มที่แยกมาจากตระกูลที่ 2 แล้วมีคู่แต่งงานเป็นซาไกจากสายตระกูลอื่น (พัทลุง) ไม่มีลูกจึงขอลูกจากซาไกกลุ่มอื่นมาเลี้ยง อาศัยเร่ร่อนในป่า โดยมีศูนย์กลางอยู่**ที่บ้านในตระ**

จาก**แผนผังเครือญาติที่ 10** เป็นกลุ่มที่มีศูนย์กลางอยู่**ที่บ้านมะนัง** แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เป็นซาไกที่มาจากสายตระกูลอื่น มีลักษณะการแต่งงานแบบพิเศษ คือ ชาย 1 คน หญิง 5 คน (พี่น้องกัน) และมีลูกรวมทั้งหมด 14 คน หัวหน้ากลุ่ม (เฒ่าเขียด , ซับ) แยกทับอาศัยอยู่กับลูกที่เสียสติ (ฉ่ำ) กลุ่มที่ 2 แยกมาจากสายตระกูลที่ 2 และ 3 แล้วแต่งงานกับซาไกจากสายตระกูลอื่น ต่อมาลูกสาวของกลุ่มที่ 1 แต่งงานกับลูกชายของกลุ่มที่ 2

เมื่อสมาชิกจาก 3 ตระกูลหลักเลือกคู่แต่งงาน และแยกย้ายกันตั้งกลุ่มใหม่กระจายกันออกไปนานพอสมควร สมาชิกใหม่ที่กำเนิดจากคู่แต่งงานของแต่ละกลุ่มก็เติบโตพร้อมที่จะเลือกคู่แต่งงานของตนเองบ้าง ขบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มซาไกในสายตระกูลเดียวกันจึงเริ่มต้นขึ้นอีก ดังแผนผังเครือญาติที่ 11 - 14

แผนผังเครือญาติที่ 11 แสดงการแต่งงานระหว่างสมาชิก**กลุ่มเหนือคลองตง**กับกลุ่ม**คลองลิพัง** 3 คู่ คู่แรก (หล่อง = อ่ำ) เป็นคู่แต่งงานระหว่างลูกชายของพี่สาว กับ น้องสะใภ้ ของเฒ่าสัง คู่ที่ 2 เป็นคู่แต่งงานระหว่างลูกสาวกับลูกชายของพี่สาวเฒ่าสัง (ลูกพี่ลูกน้องคู่ตรงกันข้าม หรือ Cross Cousins) คู่ที่ 3 เป็นคู่แต่งงานระหว่างหลานสาวกับลูกชายของพี่สาวเฒ่าสัง

แผนผังเครือญาติที่ 12 แสดงการแต่งงานระหว่างสมาชิก **กลุ่มเหนือคลองตง** กับ **กลุ่มเขาสอยดาว** คู่หนึ่ง (ชัย = หว้า) เป็นหลานชายกับลูกสาวของบะ (ลูกพี่ลูกน้องคู่ตรงกันข้าม หรือ Cross Cousins)

แผนผังเครือญาติที่ 13 แสดงการแต่งงานระหว่างสมาชิก**กลุ่มเหนือคลองตง**กับ**กลุ่มเจ้าพะ**
ซึ่งเป็นคู่แต่งงานระหว่างหลานสาวกับลูกชายของบะ (ลูกพี่ลูกน้องคู่ขนาน หรือ paralell cousins)

ภาคผนวก ข

ภาพประกอบ

ภาพที่ 1 ถ้ำหลายแห่งของเทือกเขาบรรทัดปรากฏร่องรอยการอยู่อาศัยของซาไก

ภาพที่ 2 การตั้งถิ่นฐานมักจะเลือกบริเวณที่ราบ,หุบเขาและใกล้แหล่งน้ำ
" ซาโอซ " สร้างเลียนแบบ " ขนำ " ของคนบ้าน

ภาพที่ 3 วิถีการดำเนินชีวิตของชาไก ล้วนพึ่งพาทรัพยากรจากธรรมชาติ ในด้านอาหาร , เครื่องใช้และที่อยู่อาศัย

ภาพที่ 4 สะเดียบ , สอบมุก , เฉอ เป็นของใช้ที่ทำจากเตยและหวายในป่า

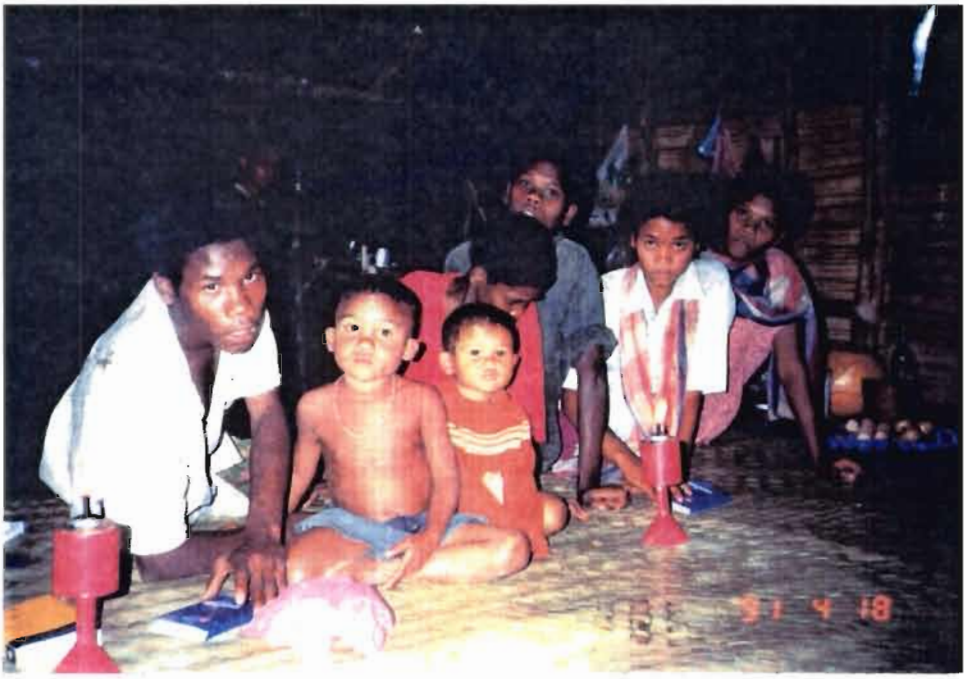

ภาพที่ 5 ลักษณะหน้าตาของซาไก ซึ่งจัดเป็นนิกริโตกลุ่มหนึ่ง

ภาพที่ 6 การทำลูกดอกและล่าสัตว์ มักเป็นบทบาทของฝ่ายชาย

ภาพที่ 7 ชาไก เป็นกลุ่มสังคมที่ดำเนินชีวิตด้วยการหาของป่าและล่าสัตว์

ภาพที่ 8 เมื่อล่าสัตว์ได้จะถูกแบ่งแก่ทุกครอบครัวเพื่อนำไปทำอาหาร

ภาพที่ 9 ชาไกสูงอายุมักจะไม่ได้รับความสนใจจากกลุ่ม (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว)

ภาพที่ 10 ภายในทับจะเห็นวิถีชีวิตและการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ

ภาพที่ 11 เฒ่าสัง หัวหน้าชาไกกลุ่มเหนือคลองตงกับสมาชิกที่เป็นเครือญาติของตน

ภาพที่ 12 การดูแลรักษาเด็กจะใช้สมุนไพรจากธรรมชาติและเป็นบทบาทของฝ่ายหญิง

ภาพที่ 13 ของใช้สมัยใหม่ภายในทับซึ่งได้รับแบบอย่างและอิทธิพลจากชาวบ้าน

ภาพที่ 14 การติดต่อพึ่งพาสังคมภายนอกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมซาไก

ภาพที่ 15 ลาโต้ยเด็กลูกครึ่ง(พ่อชาวบ้าน แม่ซาไก) กับน้ำผึ้งและสมุนไพร กระท่อมด้านหลังทำด้วยไม้จริงและปลูกพืชสวนครัวแบบชาวบ้าน

ภาพที่ 16 เผาต้นยางเพื่อเอาน้ำยาง เป็นการทำลายป่าในทางอ้อม

ภาพที่ 17 ชาวบ้านโดยรอบเทือกเขาบรรทัดกับการล่าสัตว์ไปจำหน่าย

ภาพที่ 18 นกกก (ตระกูลนกเงือก) ปริมาณของนกสามารถบอกถึง
ความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ ถูกชาวบ้านยิงด้วยอาวุธปืน

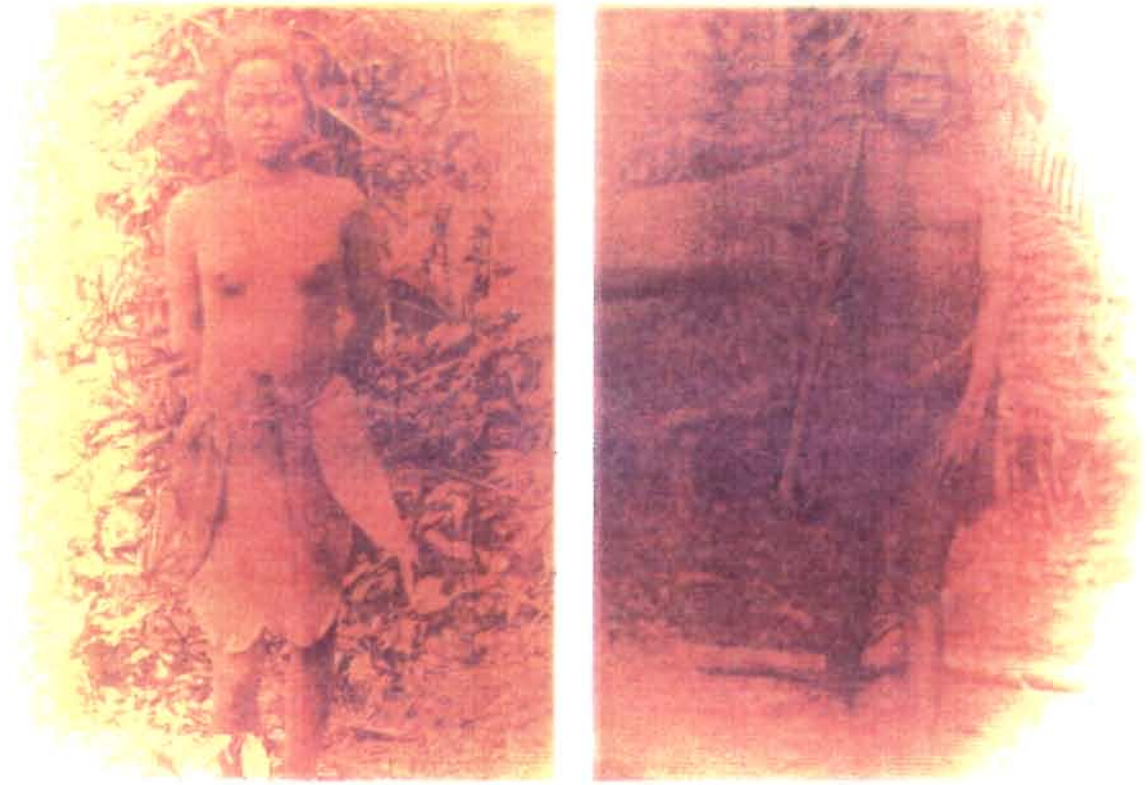

ภาพที่ 19 เปรียบเทียบการแต่งกายของชาไกในอดีตและปัจจุบัน

ภาพที่ 20 ป่าของเทือกเขาบรรทัด ถูกทำลายเพื่อใช้เป็นที่ทำกิน
อันส่งผลต่อธรรมชาติและระบบนิเวศของท้องถิ่น

ภาพที่ 21 ทับซาไกกลุ่มห้วยเม็ง สภาพป่าถูกทำลาย ซึ่งส่งผลให้เกิด
ความเปลี่ยนแปลงต่อสภาพชีวิตและสังคมของซาไก

ภาคผนวก ค

ภาพลายเส้น

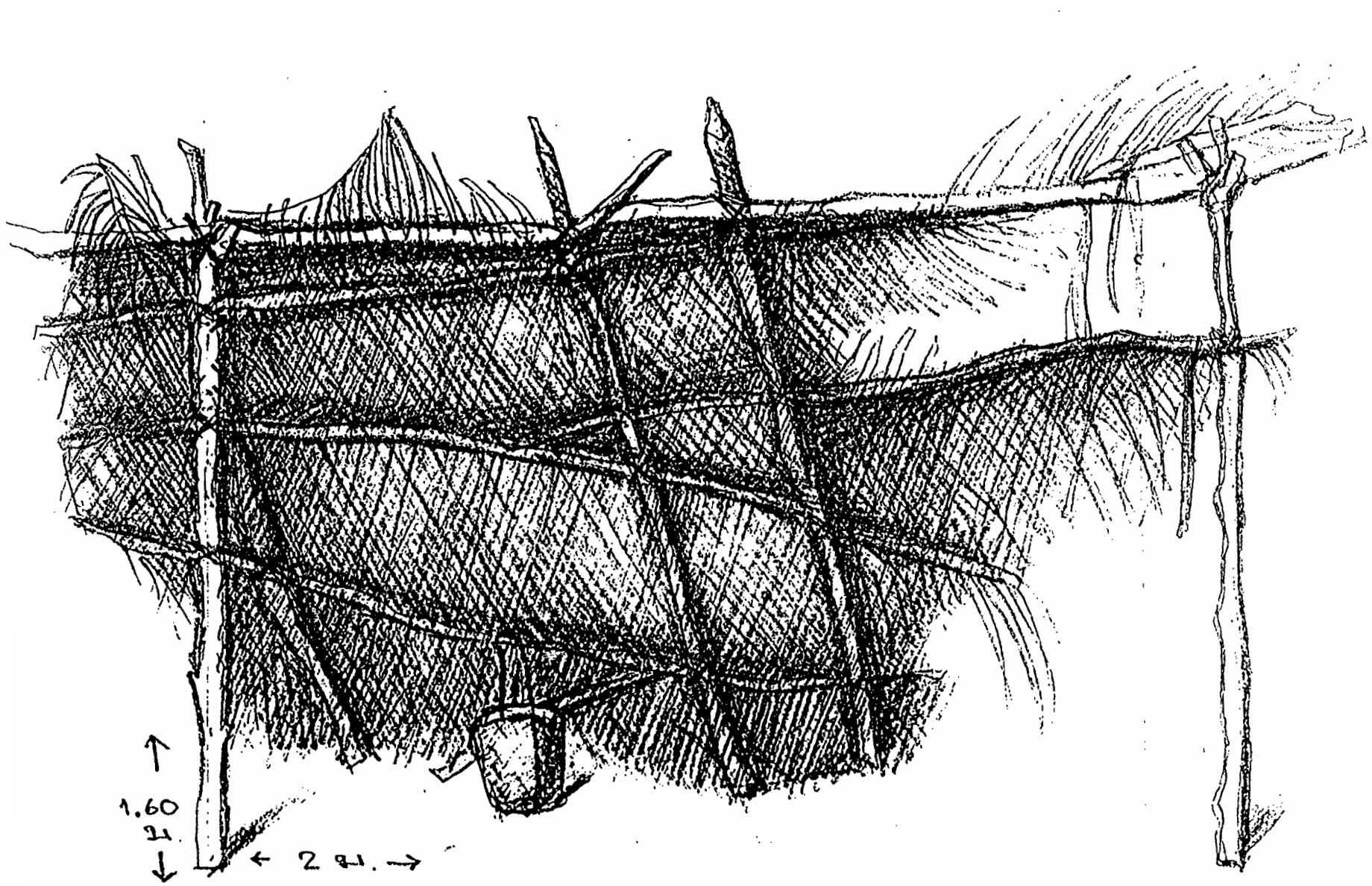

ภาพลายเส้นที่ 1 : " ยะยะ " หรือทับซาไก

ที่ ๐๐๒ ๖ /

หนังสือมอบอำนาจ

ข้าพเจ้า ..... อยู่บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ ..... ตำบล/แขวง ..... อำเภอ/เขต ..... จังหวัด ..... ขอมอบอำนาจให้ ..... อายุ ..... ปี อยู่บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ ..... ตำบล/แขวง ..... อำเภอ/เขต ..... จังหวัด ..... เป็นผู้มีอำนาจกระทำการแทนข้าพเจ้าในการ ..... ตามที่ข้าพเจ้าได้ยื่นคำขอ ..... ไว้ต่อ ..... เมื่อวันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ..... ซึ่งรวมถึงการลงลายมือชื่อในเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดังกล่าวด้วย

ลงชื่อ ..... ผู้มอบอำนาจ

ลงชื่อ ..... ผู้รับมอบอำนาจ

ลงชื่อ ..... พยาน

ลงชื่อ ..... พยาน

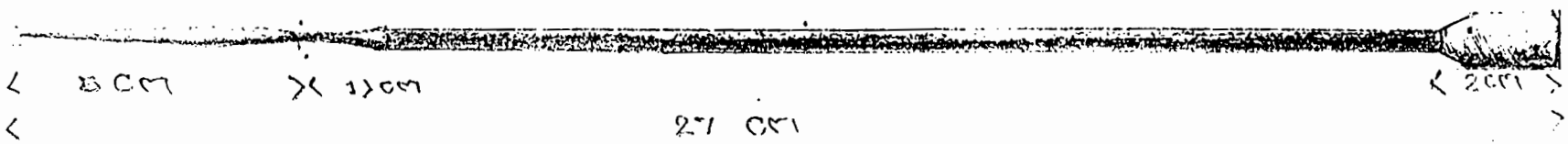

ภาพลายเส้นที่ 3 : " บิละ " ลูกดอก ตรงปลายแหลมเล็กสำหรับอาบยางน่องซึ่งจะหักติดไปกับตัวสัตว์ได้

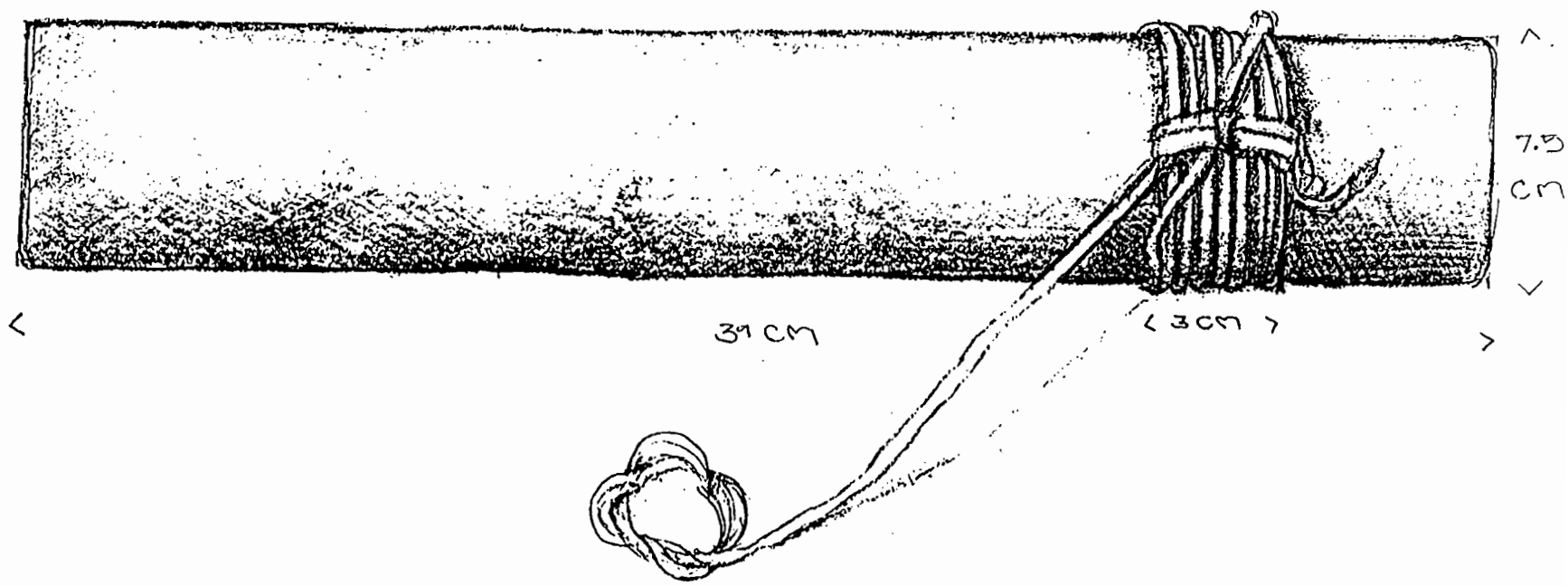

ภาพลายเส้นที่ 4 : " มะนื " กระบอกใส่ลูกดอก ทำด้วยไม้ไผ่และเถาวัลย์เพื่อใช้ผูกเอว

ภาพลายเส้นที่ 5 : " สะเดียบ " เครื่องจักสาน ทำจากเตยป่าเพื่อเก็บเครื่องใช้หรืออาหารคาดว่าจะได้รับแบบอย่างมาจากชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียง มีหลายรูปแบบตามประโยชน์ใช้สอยที่ต่างกันออกไป

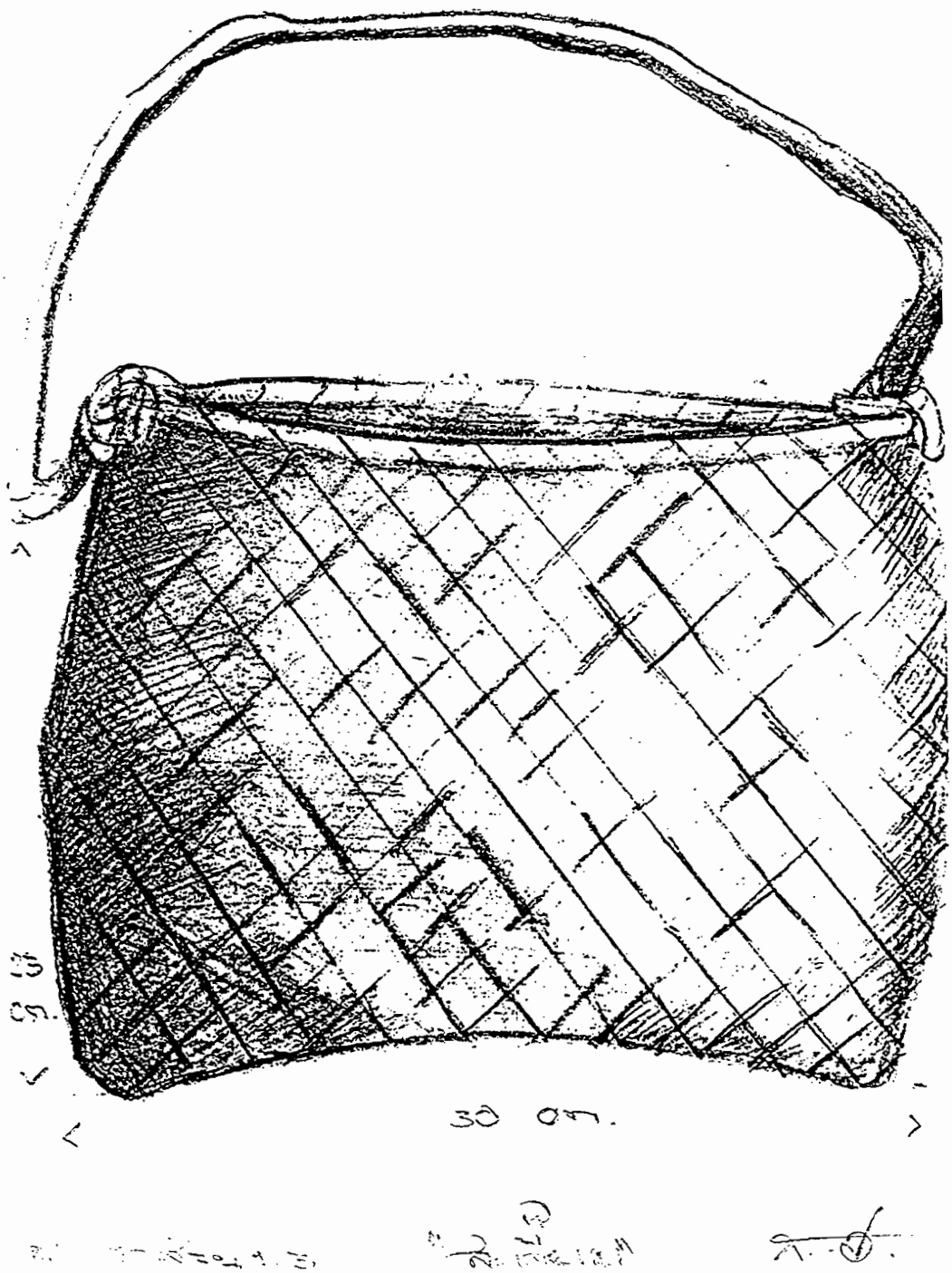

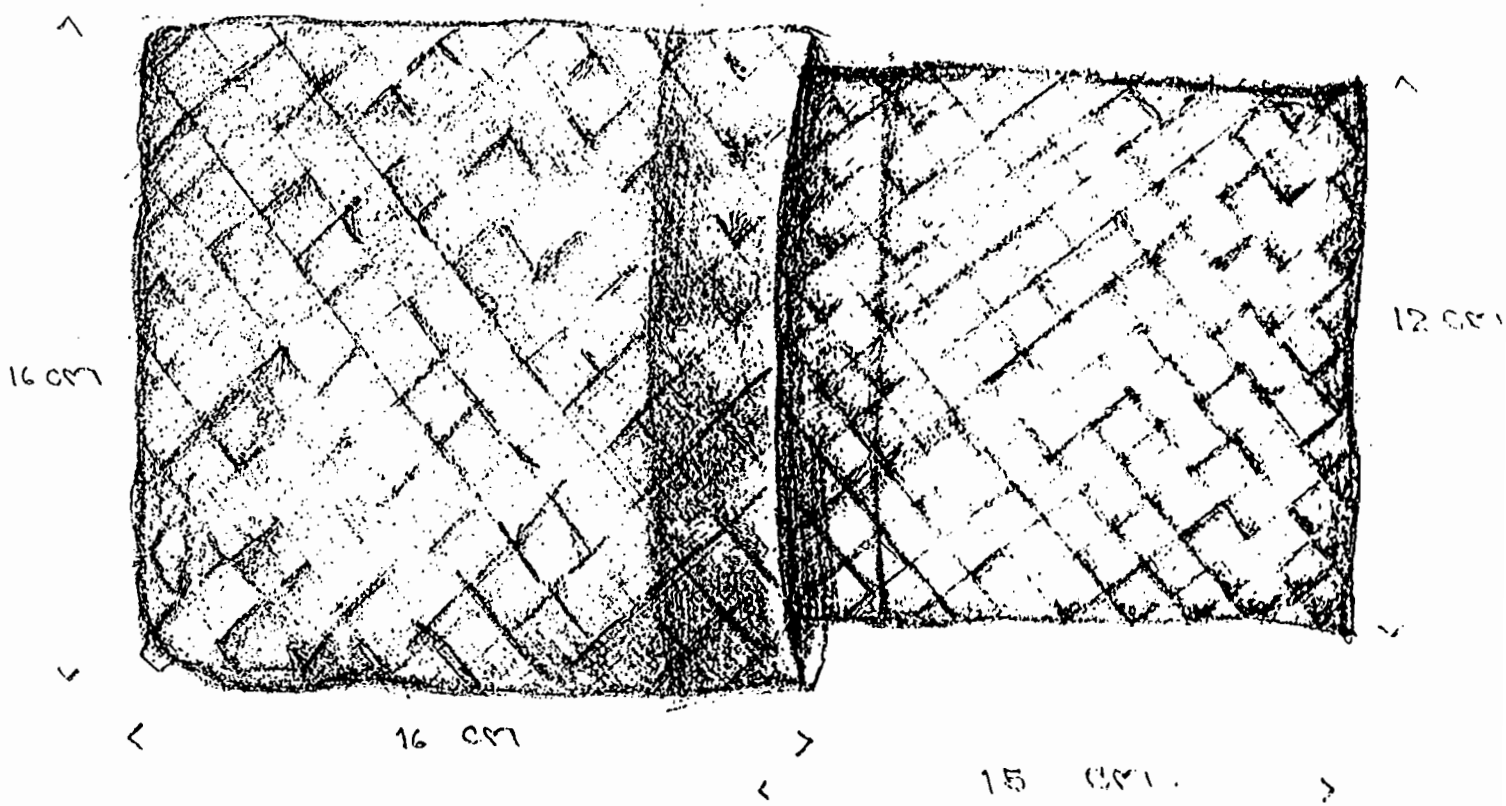

ภาพลายเส้นที่ 6 : " สอบมุก " เครื่องจักสานทำจากเตยป่า

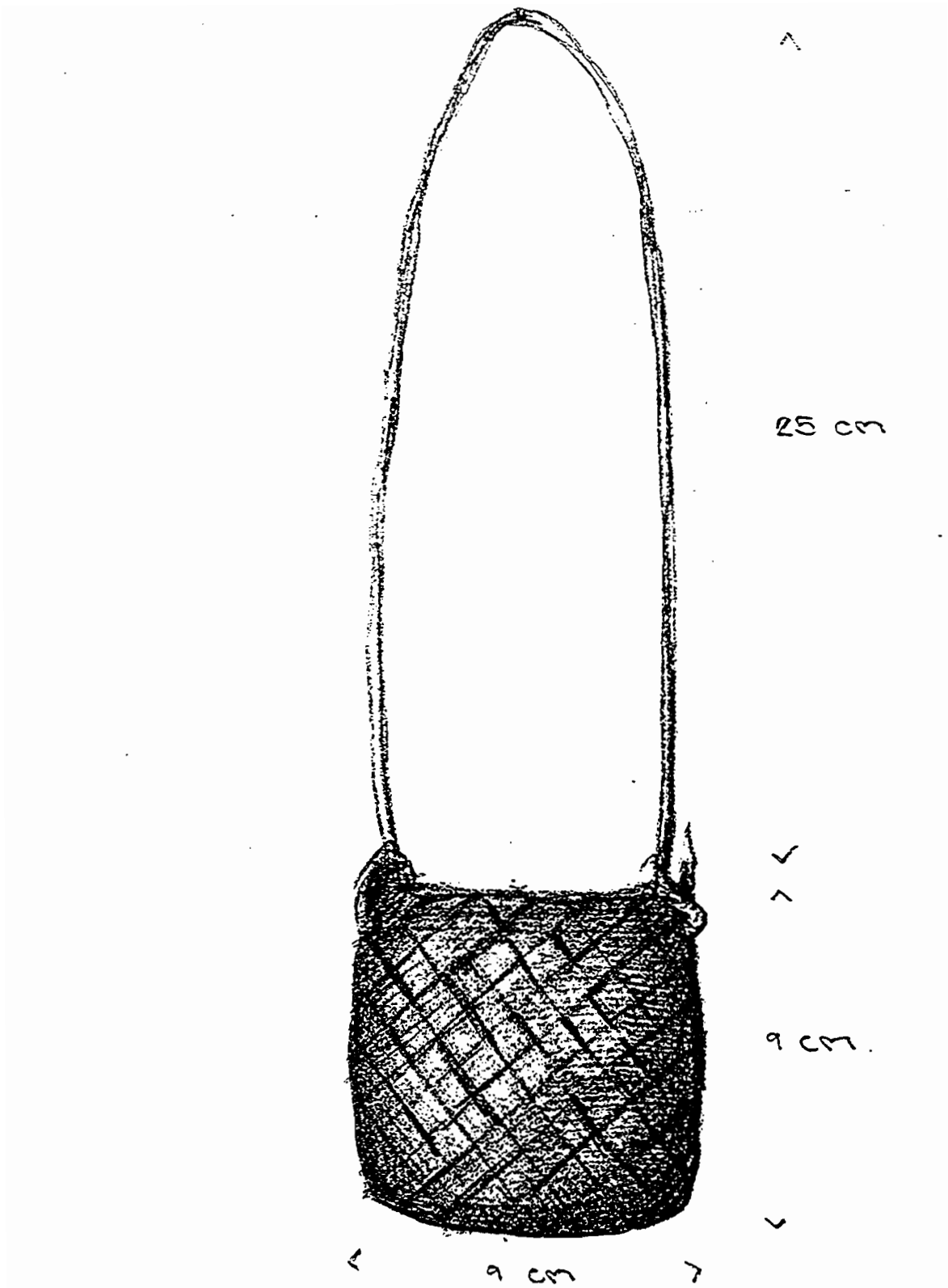

ภาพประกอบ 13 ภาพลายเส้นที่ 7 : " หยาด " เครื่องจักสานทำจากเตยป่า

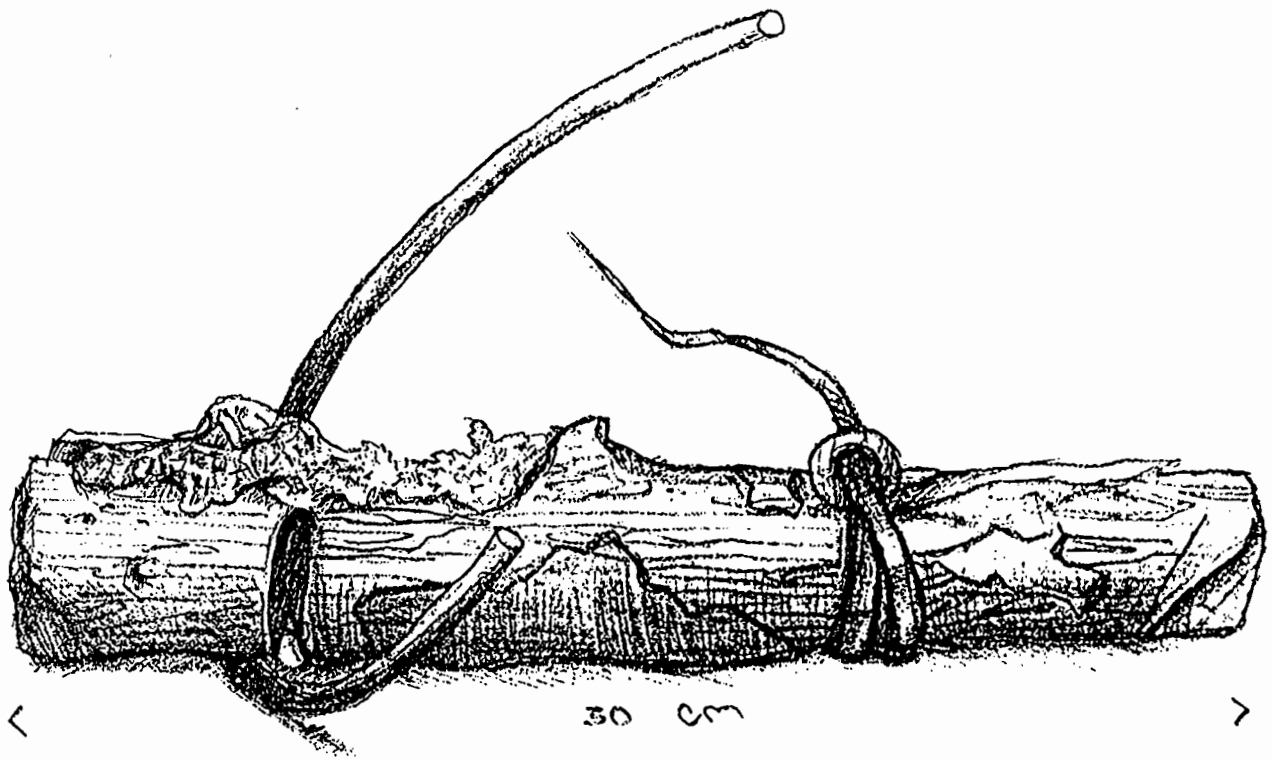

ภาพลายเส้นที่ 8 : ที่จุดไฟ ทำจากไม้แห้งและเถาวัลย์นำมาผูกกันเพื่อให้เกิดความร้อนโดยใช้เวลา

ไม่นานนัก

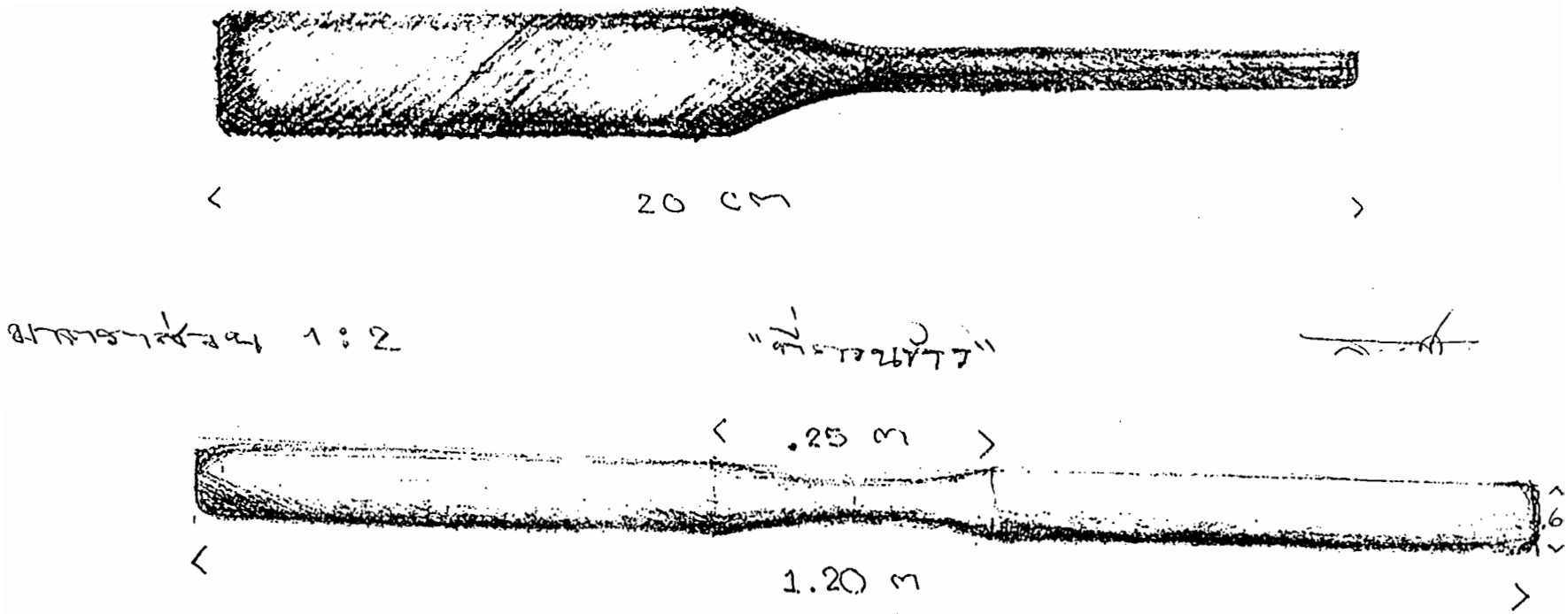

ภาพลายเส้นที่ 9 : สากตำข้าวและไม้คนข้าว เป็นอิทธิพลจากการติดต่อกับชาวบ้าน ทำให้ชาไก ได้เรียนรู้วิธีการปลูกข้าวไร่ การเกี่ยว การเก็บรักษารวมไปถึงการบริโภคข้าวในชีวิตประจำวัน

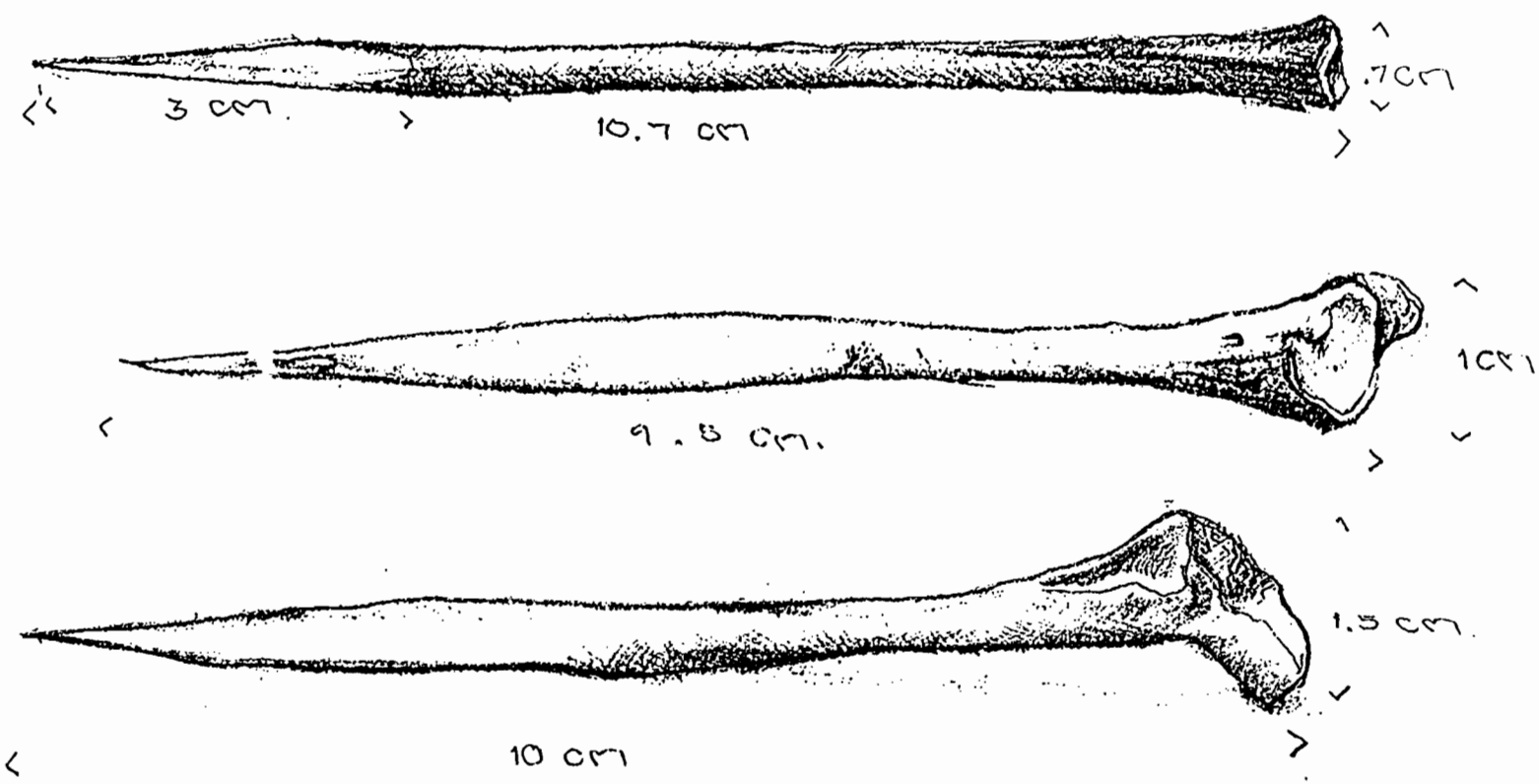

ภาพลายเส้นที่ 10 : กระดูกสัตว์ ประเภทต่างๆที่ล่ามา ได้นำมาฝนให้ปลายแหลม

เพื่อใช้แคะหนามและแคะผลไม้

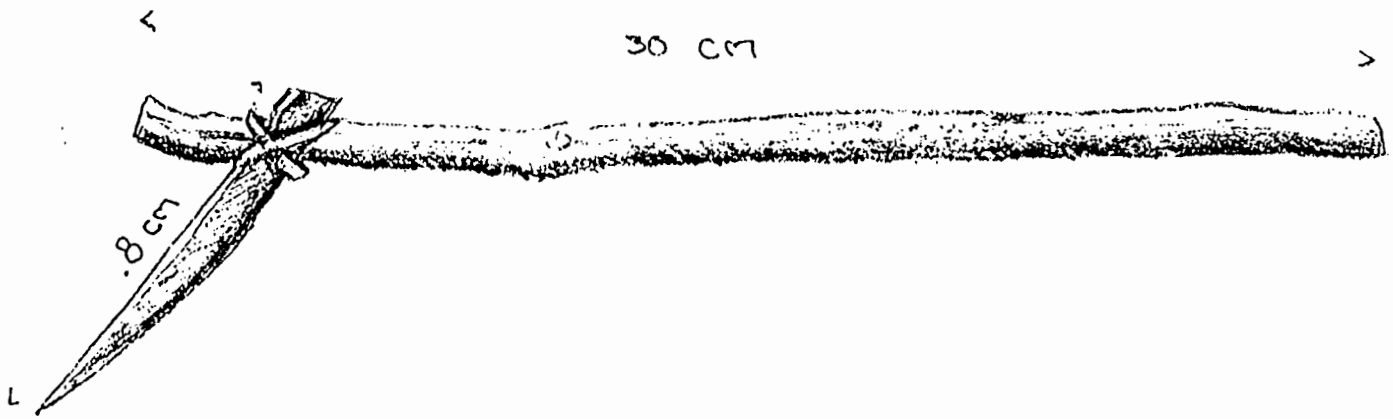

ภาพลายเส้นที่ 11 : มีดเหลาลูกดอก ทำจากเศษเหล็กฝนให้แหลมผูกด้วยเถาวัลย์เข้ากับด้ามไม้

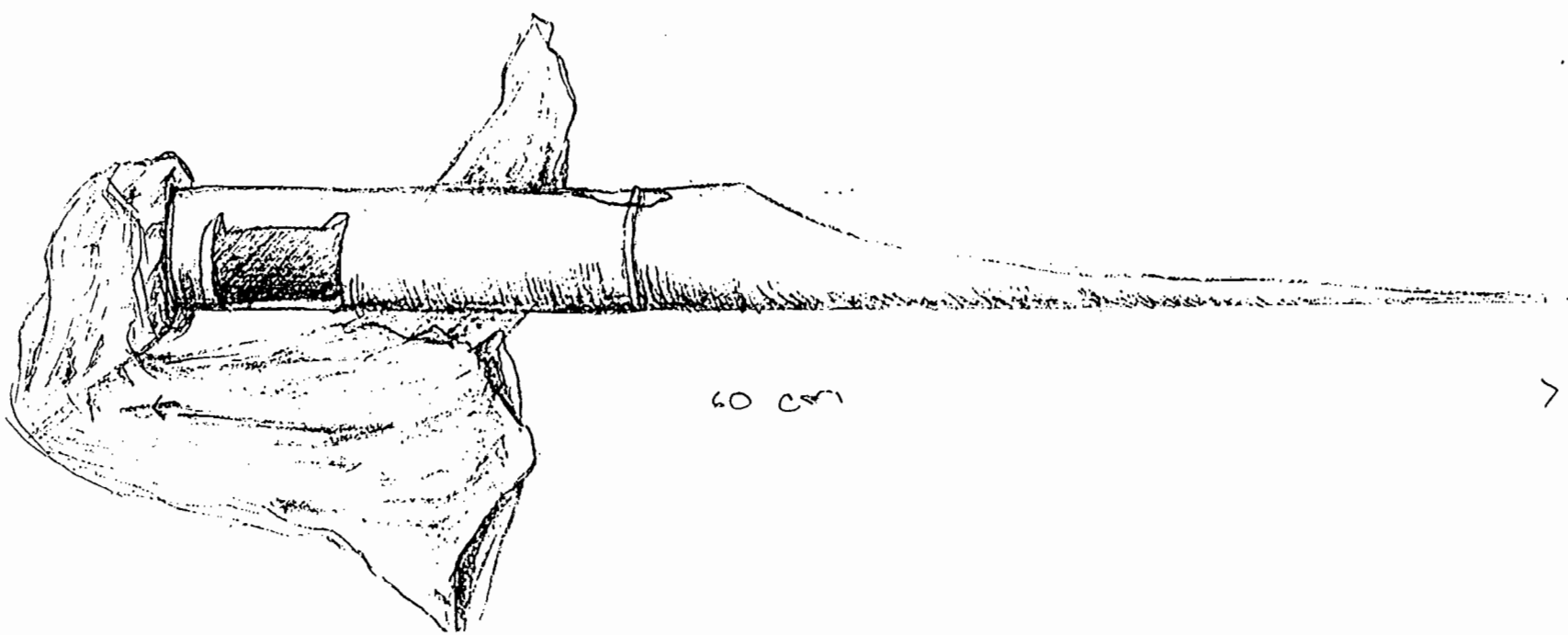

ภาพลายเส้นที่ 12 : " อีมุ้ม " เครื่องจับปลาโดยใช้เหยื่อล่อเพื่อให้ปลาเข้าไปในช่องไม้ไผ่